\ AKOVO I NJEGOVA OKOLICA ISSN 1334-773X

ZBORNIK MUZEJA \AKOV[TINE 7

\ AKOVO, 2005.

UDK 930.85(497.5-37 ĐAKOVO) (082) ISSN 1334-773X

MUZEJ ĐAKOVŠTINE ĐAKOVO

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE 7

Đakovo, 2005.

IZDAVAČ:
Muzej Đakovštine Đakovo

ZA IZDAVAČA:
Borislav Bijelić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Borislav Bijelić

UREDNIŠTVO:
Krunoslav Filipović, Željko Lekšić, Ivo Pavlović
Branka Uzelac, Vladimir Geiger, Borislav Bijelić

LEKTURA I KOREKTURA:
Hrvoje Miletić

PRIJEVOD SAŽETAKA:
Snježana Marić

RAČUNALNA OBRADA:
"Hardy" Đakovo

TISAK:
"Tiskara" Budrovci

NAKLADA:
500 primjeraka

ISSN 1334-772

Fotografija na koricama: Stalni postav Muzeja Đakovštine

Sadržaj

ČLANCI

Ivica Miškulin: "Sloga" – prilog proučavanju đakovačkog novinstva - - - - - 7
Stanko Andrić: Mjesto svadbe bana Tvrtka I. i franjevački samostan "Sveti Ilija" - 25
Hrvoje Miletić: Suvremena đakovačka književnost - - - - - - - - - - - - - - 39
Dragan Damjanović: Ranomodernistička obnova župne crkve u Strizivojni 1937. godine - 51
Ivan Knezović: Prilog antičkoj arheološkoj topografiji Đakovštine - - - - - 61
Ivo Pavlović: Olovne votivne pločice podunavskih konjanika iz zbirke muzeja Đakovštine - 91
Jasmina Jurković: Prilog valoriziranju etnoloških tekstova Revije Đakovačkih vezova - 103
Ivica Ćosić-Bukvin: Špenzle (rekla) kao dio tradicije i kulturne baštine Slavonije - 127
Branko Ostajmer: Prilog životopisu Vatroslava Račkog:neuspješna kandidatura na saborskim izborima 1906. godine - - - - - - - - - 141
Željko Lekšić: Đakovačka glavna ulica - 165

GRAĐA

Vladimir Geiger: Osnivanje i pravila zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu 1910. godine - - - - - - - - - - - - 201
Borislav Bijelić: Pravila Društva za tjelovježbu “Hrvatski sokol” iz Đakova - 211

KRITIKE, OCJENE, PRIKAZI I REAGIRANJA

Zbornik Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara VI. i VII. (Robert Francem) - 223
Vladimir Dugalić (pripremio), Sveti Otac Ivan Pavao II. u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, razni autori (Mirko Ćurić) - - - - - - - - - 226

Zbornik Muzeja Đakovštine 6 (Hrvoje Miletić) - - - - - - - - - - - - - - - 228
Željko Lekšić, Hrvatski dom u Đakovu (Branko Ostajmer) - - - - - - - - - 230
Dragutin Jurić, Politika kao sudbina – eseji i polemike (Borislav Bijelić) - - 233
Zbornik I. i II. Strosmayerovih dana (Borislav Bijelić) - - - - - - - - - - - 235
Borislav Bijelić, Đakovo u prijedlozima i projektima željezničkih pruga do 1914. godine (Zlata Živaković Kerže) - - - - - - - - - - - - - 237
Mirko Ćurić (pripremio), Prigodnice biskupu Strossmayeru objavljene u Glasniku od 1874. do 1905. (Miro Šola) - - - - - - - - - - - - - 240
Borislav Bijelić (pripremio), Pozdrav iz Đakova. Đakovačke razglednice do 1945. godine (Branko Ostajmer) - - - - - - - - - - - - - - - 242
Ilija Okrugić-Srijemac, Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu… (Branko Ostajmer)- 244
Zvonko Vugrinović, Đakovo - turističko srce Slavonije (Mirko Ćurić) - - - 247
Aleksandar Svetozara Jovanović, Iščupani koreni Velikog Nabrđa (Željko Lekšić) - 249
Odgovor na osvrt mr. Zvonka Benašića: “Istina o oporuci biskupa Strossmayera” objavljen u “Zborniku Muzeja Đakovštine” (6 / 2003.) (Željko Lekšić) - 251

AKTIVNOSTI MUZEJA ĐAKOVŠTINE

Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2003. godinu (Borislav Bijelić) - - - 257
Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2004. godinu (Borislav Bijelić) - - - 268
Početkom srpnja 2005. godine otvoren je stalni postav etnologije Muzeja Đakovštine (Branka Uzelac) - - - - - - - - - - - - - - - - - - - 281
Izvješće o rezultatima rekognosciranja trase autoceste Budimpešta-Ploče - koridor 5C s predloženim mjerama zaštite (Ivo Pavlović) - - - - 286
Planirane aktivnosti Muzeja Đakovštine tijekom 2006. godine (Borislav Bijelić) - 295

ČLANCI

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 7-24

UDK 070(497.5 Đakovo)"1919/1920"

"Sloga" – prilog proučavanju đakovačkog novinstva

Ivica Miškulin
Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

U radu autor progovara o pisanju đakovačkog glasila *Sloge* koje je izlazilo tijekom 1919. i 1920. Sloga je ulazila u red stranačkih lokalnih glasila, u njezinom slučaju, glasila Hrvatske zajednice. Tijekom svog izlaženja uredništvo *Sloge*, predvođeno Ivanom Gabutom, na njezinim stranicama je iznosilo, prije svega, stavove o političkim aktualnostima u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca te o političkim borbama u samom Đakovu. Ostali sadržaji zastupljeni su u puno manjoj mjeri, iako se na stranicama *Sloge* mogu pronaći važni prilozi o gospodarskoj, kulturnoj i sportskoj povijesti Đakova.

Uvod

Na prijelazu drugog u treće desetljeće dvadesetog stoljeća hrvatski narod zakoračio je u novo razdoblje svoje političke povijesti. Naime, 1. prosinca 1918. u Beogradu je došlo do svečanog proglašenja čina ujedinjenja Države Slovenaca, Hrvata i Srba s Kraljevinama Srbijom i Crnom Gorom u novu državnu tvorevinu – Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS). Gotovo odmah potom dolazi i do intenziviranja političkog života u novoj državi. Pritome dolazi do stvaranja novih političkih grupacija, ali i do nastavka djelovanja predratnih političkih stranaka, naravno, u znatno promijenjenim okolnostima. Svakako najvažniji način,

pomoću kojeg su različite političke stranke nastojale proširiti krug svojih pristalica, ali i prezentirati svoju političku platformu široj javnosti, bile su novine.

Hrvatska zajednica i slavonsko-srijemski prostor

Jedna od najvažnijih hrvatskih političkih stranaka prvih godina postojanja Kraljevine SHS bila je Hrvatska zajednica (HZ). Stranka se pod ovim imenom službeno pojavljuje 17. srpnja 1919. kada je na sastanku u Zagrebu došlo do fuzioniranja Starčevićeve stranke prava i Napredne demokratske stranke.[1] Njima se potom pridružuje i starčevićanski orijentirani dio osječke grupe nazvane "*Hrvatsko kolo*".[2] U smislu političke platforme zajedničari (uvriježeni naziv za pripadnike HZ-a – op. a.) nisu dovodili u pitanje pripadnost Hrvata, Slovenaca i Srba istoj etničkoj skupini, ali nisu, poput, naprimjer, beskompromisnih unitarista Svetozara Pribićevića, smatrali da između njih nema baš nikakvih razlika. Zajedničari su držali da su Hrvati, Slovenci i Srbi "tri plemena" jedinstvenog jugoslavenskog naroda koji u zajedničkoj državi moraju biti u ravnopravnom položaju. Tu ravnopravnost bi, po mišljenju zajedničara, najbolje osiguravala država organizirana na principima širokih autonomija "*povijesnih pokrajina*". Ta će stajališta kasnije doživjeti značajne promjene, u prvom redu, u smislu nacionalne posebnosti Hrvata te federalizma.[3]

Nekako u isto vrijeme kada dolazi do stvaranja stranačke središnjice u Zagrebu pristupa se i širenju stranačkih organizacija na terenu pa tako i na slavonsko-srijemskom prostoru. S obzirom da je glavninu članstva HZ-a činilo hrvatsko građanstvo ili, točnije, "*trgovci, obrtnici, gostioničari, pripadnici različitih činovničkih zvanja i slobodne profesije*"[4], zapravo i ne čudi da se prve stranačke organizacije ustrojavaju u gradsko - trgovišnim naseljima slavonsko-srijemskog prostora. Prva organizacija HZ-a u Slavoniji, prema dosadašnjim istraživanjima, osnovana je u Đakovu, najvjerojatnije u drugoj polovici srpnja 1919. Zaključno s polovicom lipnja 1920., kada je osnovana organizacija u Požegi, stranačka mreža HZ-a proširila se na sve značajnije gradsko-trgovišne zajednice slavonsko-srijemskog prostora.[5]

---

1 Hrvoje Matković, "Hrvatska zajednica. Prilog proučavanja političkih stranaka u staroj Jugoslaviji", Zbornik radova *Istorija XX. veka*, V/1963., 24.

2 Dragiša Jović, "Hrvatska zajednica u političkom životu Slavonije, Srijema i Baranje 1919.-1920. godine", *Časopis za suvremenu povijest*, XXXII/2000., br. 2, 235.

3 H. Matković, "Hrvatska zajednica", 17.-18., 59.-61.

4 *Isto*, 15.

5 D. Jović, "Hrvatska zajednica u političkom", 238.-239.

"Sloga" - osnovna obilježja u vrijeme izlaženja

Đakovačka javnost upoznala se s prvim brojem *Sloge* u nedjelju ujutro, 3. kolovoza 1919. Od tog, prvog broja, list je u obliku tjednika izlazio do kraja 1920., kada je izašao posljednji, pedeset i drugi, broj. Također, nakon prvog broja promijenjeno je i vrijeme izlaženja – već drugi broj je izašao u subotu popodne, 9. kolovoza 1919. *Sloga* je izlazila na četiri stranice, iako se određeni broj glasila pojavio i na šest. Kako saznajemo iz prvog broja godišnja pretplata je iznosila 26 kruna, polugodišnja 13, a pretplata na četvrt godine iznosila je 6.5 kruna. U slučaju da je pretplatnik list dobivao putem pošte ili drugačijih vrsta dostave godišnja pretplata je iznosila 28 kruna, polugodišnja 14, a tromjesečna 7 kruna. Prvi broj lista tiskan je u Biskupijskoj tiskari u Đakovu, a tu je tiskan sve do svog ugasnuća. Od prvog broja *Sloga* je u podnaslovu nosila naziv *Glasilo Hrvatske Zajednice*, a vodstvo đakovačke organizacije HZ-a činilo mu je uredništvo. U cjelokupnom vremenu izlaženja glavni urednik lista bio je Ivan Gabut.[6]

SLOGA

GLASILO HRVATSKE ZAJEDNICE

Prvi broj Sloge izašao iz tiska 3. kolovoza 1919.

6 Vidi *Sloga*, Đakovo, I/1919., br. 1, 1.; Krešimir Pavić, "Đakovačko novinstvo 1918.-1928.", *Đakovački vezovi*, 1981., 39.

Do pojave HZ-a na političkoj pozornici Đakova glavnu riječ u općinskim poslovima imali su lokalni prvaci Demokratske stranke - demokrati.[7] Najistaknutiji predvodnici te stranke u Đakovu, Ivan Ribar i Andro Morić, uspjeli su osigurati prevlast u uređivačkoj politici u, do pojave *Sloge*, jedinom izlazećem listu političkog profila u Đakovu, *Glasu Slobode*. Upravo ova činjenica predstavlja ključan trenutak u pojavi *Sloge*. Naime, kada je *Glas Slobode* postao službeno glasilo organizacije Demokratske stranke u Đakovu, pobornici drukčijih stajališta o etničkoj pripadnosti hrvatskog naroda, u ovom slučaju pristaše HZ-a, istupaju iz njegova uredništva i pokreću *Slogu*. No, zanimljivo, a što svjedoči i o prisutnosti velikog protivljenja većeg dijela hrvatskog građanstva Đakova unitarističkim nastojanjima, stranice *Sloge* otvorene su i pristašama drugih antiunitarističkih političkih grupacija, u ovom slučaju pristašama Hrvatske pučke stranke (HPS).[8] O tome je progovorio i sam urednik *Sloge*, Ivan Gabut, u njezinu posljednjem broju: "[...] *Kad je medjutim Svetozar Pribićević osnovao demokratsku stranku i u nju privukao i našeg vajnog zastupnika, Dra Ivana Ribara, znao je Ribar i njegov pomoćnik Andro Moritz, urednik "Glasa Slobode", da proti volji većine gradjanstva djakovačkog proglasi "Glas slobode" glasilom demokratske stranke*. [...] *Hrvatsko gradjanstvo djakovačko, organizovano prije prevrata pretežno u Starčevićanskoj stranci, nije moglo da dalje trpi u svojoj sredini tako bezdušne i bezobrazne napadaje sa strane neznatne klike nametnika, pak je kao ustuk "Glasu slobode" osnovalo "Slogu" kao glasilo Hrvatske Zajednice, a dopustilo je i pristašama onda u Djakovu još neorganizovane "pučke stranke", da se u "Slogi" brane od napadaja "Glasa slobode"*.".[9]

U smislu unutarnje organizacije lista *Sloga* ne odstupa od ostalih, kako lokalnih tako i središnjih, tiskovina tog vremena. Na prvoj stranici nalazi se politički uvodnik, obično s širom državnom tematikom, uz izuzetak vremena kada dolazi do održavanja parlamentarnih ili lokalnih izbora. I na sljedećoj, drugoj, stranici, obično se nalazi jedan članak s političkom tematikom, ponekad iz polja vanjske politike. Iduće stranice (treća, četvrta, i, eventualno, iduće) bile su rezervirane za kratke informativne crtice (obično se nalaze pod skupnim nazivima *Političke vijesti*, *Strane vijesti*, *Domaće vijesti*, *Narodno gospodarstvo*, *Iz Jugoslavije*, *Domaća politika*, *Pabirci* i sl.). Također, na ovim stranicama

7 O njezinom djelovanju vidi Branislav GLIGORIJEVIĆ, "Demokratska stranka i politički odnosi u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca", Beograd 1970.; H. MATKOVIĆ, "Svetozar Pribićević, ideolog-stranački vođa-emigrant", Zagreb 1995.; Ivan RIBAR, "Politički zapisi", sv. I, Beograd 1948.

8 O njezinom djelovanju vidi Zlatko MATIJEVIĆ, "Slom politike katoličkog jugoslavenstva. Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS 1919.-1929.", Zagreb 1998.

9 "Sloga" prestaje izlaziti", *Sloga*, II/1920., br. 52, 2.; K. Pavić, "Đakovačko novinstvo", 39.

uredništvo *Sloge* često je znalo objavljivati dopise iz seoske okolice Đakova pod nazivom *Naši dopisi*. Posljednja stranica *Sloge* bila je rezervirana za oglasnu djelatnost.

"Sloga" i Kraljevina SHS

Već u prvom broju *Sloge* đakovački zajedničari su se osvrnuli na značenje čina stvaranja nove države. Jugoslavenske narode – Hrvate, Srbe i Slovence – ujedinila je politička nužda tj. njihovi predstavnici su, stvarajući novu državu, samo slijedili već stoljetnim iskustvom utvrđeni put koji jedini stoji na raspolaganju malim narodima budući da u svijetu prevladava pravo jačega. Ujedinjenjem triju jugoslavenskih "plemena", smatrali su, tako je, po prvi puta, došlo do mogućnosti njihova samostalna, od svakog tuđinskog utjecaja oslobođenog, razvitka. Da bi se postignuti stupanj ujedinjenja zadržao potrebno se izdići iznad plemenskih partikularizama tj. potrebno je te partikularizme anulirati putem stvaranja osjećaja pripadnosti višem stupnju etničke pripadnosti – Slavenstvu. Drugim riječima, ako se prihvati da je stvaranjem zajedničke države postignuto državno jedinstvo, drugi cilj jugoslavenskog ujedinjenja – stvaranje jednog naroda – moguće je postići samo ukoliko se uspostavi "*jedinstveno slavensko shvaćanje*".[10] Ipak, usprkos učinjenom prvom koraku ka postizanju jedinstva, stvaranju zajedničke države, stvari su krenule po zlu, ili, kako se izrazio i sam anonimni pisac ovog članka: "*Nešto pritiskuje javni život u našim krajevima. Narodni predstavnici, koji vode prvu riječ postizavaju negativne rezultate.*".[11] Autor, ipak, nije odolio iskušenju pa je stvari nazvao pravim imenom; razlog nesređenosti prilika u Kraljevini SHS, po njegovom mišljenju, ima, već u ovom trenutku, posve jasne korijene, a oni se očituju u beskompromisnoj provedbi centralizacije. Smatrajući da je stoljetna odvojenost jugoslavenskih naroda, "*mi smo svi djeca naše prošlosti*", dovela do nesređenosti u državi, a, što se, opet pogrješno, pokušava riješiti što bržom unifikacijom, on ističe kako će ti problemi biti uspješno apsolvirani protokom vremena, koje će, neminovno, anulirati sve razlike i dovesti do kulturnog preporoda Hrvata, Srba i Slovenaca. No, pri tome je posebno istaknuo kako "*u novoj državnoj organizaciji treba računati s pravnim mentalitetom pokrajina i zemaljskom samoupravom barem do konstituante*".[12]

---

10 "Ujedinjenje", *Sloga*, I/1919., br. 1, 1.-2.
11 *Isto*.
12 *Isto*.

Već u idućem broju *Sloge* ponovno je dotaknuta ista tema, a po načinu njezina iznošenja tj. po osnovnim idejama članka, moglo bi se zaključiti kako je i riječ o istom autoru (i ovoga puta članak je nepotpisan). Zamjerajući vlastima okrutnost prema izbijanju socijalnog nezadovoljstva u državi, koje se, zbog svojevrsnog samozavaravanja samih vlasti, ali i zbog opravdavanja uporabe nasilnih metoda, bez obzira na njihove prave korijene, naziva boljševizmom, autor ih upozorava da izlazu iz evidentnih teškoća vodi samo "*valjana državna organizacija, koja bi imala postepeno popravljati pogrješke prošlosti*".[13] I opet autor članka nije propustio točnije definirati što pod "valjanom državnom organizacijom" podrazumijeva: "*Da se je privremeno do konstituante ostavila zemaljska samouprava, da se je stvaranju nove državne organizacije pristupilo s manje stranačke razdražljivosti i nadmitanja, a s više razuma i računa s pravim stanjem i shvaćanjem u zemlji; ne bi danas izgledala Jugoslavija* [sic!] *ovako bijedno*".[14]

Osjećaj razočaranosti nije napustio uredništvo i suradnike *Sloge*, đakovačke zajedničare, niti godinu dana nakon stvaranja zajedničke države, s tim da je ona, po njihovu mišljenju, nastala 29. listopada 1918., kada je stvorena Država Slovenaca, Hrvata i Srba. Zanimljivo, uvodničar je započeo konstatacijom kako je stvaranjem zajedničke države, zapravo, došlo do oživotvorenja važnog dijela političkog programa predratnih pravaša, (misli se na Starčevićevu stranku prava – op. a.), tj. do ujedinjenja hrvatskog naroda u jednu državnu zajednicu. No, već od samog početka nije, prema autorovom mišljenju, osim ove spoznaje, bilo previše razloga za zadovoljstvo. Njegovo ogorčenje uzrokovano je činjenicom da je "*državni život u zametku, nismo politički sredjeni, naše granice još uvijek preporne, valuta bezprimjerna, pak te žalosne pojave tište nam dušu kao mòra a nemožemo si pomoći...*".[15] Kritika unitarističkih nastojanja niti ovoga puta nije izbjegnuta, a nade su ponovno uperene u pravilan narodni odabir, kakav je, po autorovu mišljenju, učinjen i u listopadu te prosincu 1918. Bez obzira na sveprisutno narodno oduševljenje, počeci zajedničkog življenja nisu bili obećavajući, tj. htjelo se "*nešto, ali sve uzalud, jer se ne gradi na onim sigurnim temeljima, koje su pred godinu dana zasnovala tri brata, već se gradi proti volji svih triju po misli i željama pojedinaca negdje milom negdje silom, tamo obećanjima, ondje podvaljivanjem...*".[16]

---

13 "Dosadašnja bilansa", *Sloga*, I/1919., br. 2, 1.
14 *Isto*.
15 "29. X. 1918. – 29. X. 1919.", *Sloga*, I/1919., br. 13, 1.
16 *Isto*.

Usprkos vidnom izražavanju nezadovoljstva političkim i drugim razvojem situacije u prvim godinama postojanja Kraljevine SHS đakovački zajedničari nisu, naravno, sukladno općoj politici HZ-a, uzimali u obzir bilo kakvu mogućnost drukčijeg državnog okvira za hrvatski narod, osim jugoslavenskog. S obzirom na prilično rasprostranjeno mišljenje srbijanskih političkih i vojnih krugova o hrvatskoj "neraspoloženosti" zajedničkom državom isticano je da su Hrvati jedan od stožernih naroda jugoslavenske zajednice, politički čimbenik prvoga reda te, u krajnjoj liniji, i njezini "ravnopravni" tvorci. No, također, naglašeno je i kako Hrvati još uvijek nemaju osjećaj jednake vrijednosti te ravnopravnosti, očito ciljajući na političku, ekonomsku i drugu dominaciju srpskog/srbijanskog elementa. Drugim riječima: "*Mi smo Jugoslaviju htjeli i hoćemo je, ali hoćemo vidjeti nas i zadovoljne u njoj*".[17] Pri tom je istaknuto kako će zadovoljstvo Hrvata bit najlakše ostvareno putem prihvaćanja hrvatskih zahtjeva, pod čime se, dakako, podrazumijevalo prihvaćanje političkog programa HZ-a, za kojeg su đakovački zajedničari bili uvjereni kako, u biti, predstavlja i zahtjeve drugih hrvatskih političkih stranaka. To podrazumijeva, prema pisanju *Sloge*, u drugoj polovici kolovoza 1920., ostvarenje programa visokog stupnja autonomije sastavnih dijelova zajedničke države tj. "*opsežne pokrajinske autonomije, u kompetenciju kojih treba da spadaju svi poslovi, za koje nije potrebno, da s gledišta državog jedinstva spadaju u djelokrug centralne vlade i parlamenta.* [...] *Pokrajine treba da imadu svoje sabore, kojima će biti odgovorne pokrajinske vlade.*".[18]

U očima đakovačkih zajedničara glavni krivac za nesređene prilike u Kraljevini SHS, pri čemu se posebno apostrofira srpska/srbijanska dominacija, su pripadnici Demokratske stranke. Upravo su oni, demokrati, stvorili uvjete za neprestano isticanje srpskih/srbijanskih zasluga prilikom stvaranja zajedničke države. I dok se svaki, pa makar i najopravdaniji zahtjev za zaštitom hrvatskih interesa, bez mnogo ulaženja u stvarne razloge njihova isticanja, proglašava "*hrvatskim separatizmom*", uzrokovan još nepreboljenim hrvatskim žalom za državom Habsburga, dotle se isticanje srpstva osuđuje samo deklarativno, "na papiru". Demokratima se, isticano je na stranicama *Sloge*, ima zahvaliti, pri čemu nije zaboravljeno istaknuti i njihovu poziciju vladajuće stranke "*skoro neprekidno od njenog* [zajedničke države – op. a.] *postanka*", da kod "*nas smiju velikosrpske glave govoriti Hrvatima, da su nas Srbi, i to samo Srbi oslobodili, pak da stoga moramo šutjeti i sve nepravde sa zahvalnošću primati. Kao da mi Hrvati i Slovenci nijesmo baš ništa uradili za naše opće oslobodjenje! Kao da nije i sama*

17 "Opći politički položaj i Hrvati", *Sloga*, II/1920., br. 33, 1.
18 *Isto*.

misao našeg narodnog ujedinjenja nikla baš kod nas Hrvata!".[19] I kod zajedničara, koji su, inače, smatrani, pripadnicima umjerene hrvatske oporbe, ponekad je znalo doći do oštre reakcije na otvorene izljeve velikosrpstva. Tako se, u istom ovom članku, u kojem se pored kritike demokrata, prenose i dijelovi iz sarajevskih novina srpske provinijencije *Srpske zore* (br. 243/1920.), iz kojih na posve neuvijeni način izbija težnja za uklapanjem hrvatskih zemalja u sastav zamišljene Velike Srbije ("*Bosna, Hercegovina, Dalmacija, Lika, Banovina, Srem, Banat i Bačka sa Srbijom i Crnom Gorom bile su vazda srpske zemlje i takove će ostati, dok i jedan Srbin živi.*").[20] Na ovo je uredništvo *Sloge* dodalo: "*Jok valaj bre, dok Hrvati žive ne.*".[21]

Na posebno orginalan način Sloga je popratila rezultat izbora za Ustavotvornu skupštinu 1920., na kojima je Stjepan Radić i njegova Hrvatska pučka seljačka stranka, na osnovu izvrsnog izbornog rezultata, postala predvodnik hrvatskog naroda u borbi za ravnopravnost u višeetničkoj zajednici Kraljevine SHS. Smatrajući Svetozara Pribićevića ("*Politički sin Khuenov!*") i njegove demokrate, usprkos lošem izbornom rezultatu, važnim dobitnicima u prisutnoj političkoj kombinatorici, đakovački zajedničari su, na određeni način, priznali i neuspjeh svoje stranke. Naime, velikim Radićevim uspjehom, pokazale su se točnima Pribićevićeve procjene o promašenosti nešto mekše politike koju je prema ovome seljačkom tribunu i njegovoj stranci provodila vlada Parlamentarne zajednice na čelu sa radikalskim prvakom Stojanom Protićem, a čiji su članovi bili i zajedničari. Sada, po mišljenju pisca članka, nije ništa stajalo na putu Pribićeviću da, u zajednici s radikalima, ali bez "*umjerenoga*" Protića, dokraja dovede u red "*te proklete Hrvate.*".[22] Na istom mjestu dan je i prilično ironičan komentar političkog trenutka, s time što *Sloga* neće imati priliku doživjeti i dalnji razvoj političke situacije (posljednji broj izaći će krajem iste, 1920.), sa svim njezinim iznenadnim i neočekivanim obratima: "*Pak da nije sjajno u "slobodnoj, ujedinjenoj, jednakopravnoj" kraljevini SHS. I to da je rezultat konstituante! Jest! Ali samo balkanske konstituante!*".[23]

Potrebno se osvrnuti i na stajalište *Sloge* o komunizmu. Završetak svjetskog rata donio je slavonsko-srijemskom prostoru probleme s prehranom stanovništva, pojavu odmetništva i pljačkanja te *zelenog kadera*, povratak isluženih veterana s europskih bojišnica, prvenstveno, ruske, sve vidniju netoleranciju

19 "Srbi i narodno jedinstvo", *Sloga*, II/1920., br. 39, 1.
20 *Isto*.
21 *Isto*.
22 "Demokrate i Radić", *Sloga*, II/1920., br. 50, 1.
23 *Isto*.

novouspostavljenih vlasti prema svakom obliku izražavanja neslaganja s nametnutima stajalištima državne ideologije, dalje osiromašenje stanovništva, u prvom redu seljaštva i sl. Sve to učinilo je osnovnu ideju komunističkih nastojanja, ideju o radikalnom raskidu s postojećim oblicima društvene realnosti te izgradnju novog društva budućnosti, vrlo popularnom. Posebno je to došlo do izražaja prilikom općinskih izbora, i, u nešto manjoj mjeri, parlamentarnih izbora 1920., kada su komunisti, pod imenom Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista), postigli za mnoge, pa i u svojim očima, posve neočekivane rezultate, posebice u gradsko-trgovišnim naseljima Slavonije i Srijema. Na stranicama *Sloge*, potrebno je to primjetiti, došlo je do razlikovanja ruskog boljševizma, koji je srušio rusku monarhiju te komunizma koji je nastavio sa uništenjem ionako nerazvijene kapitalističke osnovice ruskog društva. Sukladno tome, uz dodatak kako se oba cilja pokušavaju provesti i "*kod nas*", u Kraljevini SHS, zaključeno je kako "*boljševička struja nije nama jošte tako opasna kao što je komunistička*".[24] Ipak, komunističkim nastojanjima, usprkos njihovoj osnovici u namjeri rušenja postojećeg poretka, priznate su i neke dobre strane, kao npr. ukoliko bi se postojeći veleposjedi rasformirali na način da dovedu do daljnje faze pozitivnog gospodarskog razvitka tj. da dovedu do ustroja novih, u većoj mjeri produktivnijih. Anonimni pisac članka je smatrao kako pravedni "*koristni i svrsi shodni komunizam svaki inteligentniji čovjek odobrava, pače preporuča. Ali onaj komunizam, koji teži više puta za nečim, što nije izvedivo, što se protivi i samoj prirodi ljudskoj, takva komunizma pametan čovjek ne može prihvatiti niti se za nj zagrijati.*".[25] Zanimljivo, primjećeno je i da se u unutarnjoj strukturi pripadnika komunističkog pokreta može uočiti i da je "*proletarijat*", za pretpostaviti je zbog svog lošeg ekonomskog položaja, spreman uvijek podupirati akcije koje idu za uništenjem postojećih institucija. No, istaknuto je i to kako su takve akcije uvijek spremni podupirati i oni pojedinci, kojima "*je svrha života na lak način steći imetak i visokih se časti dovinuti*".[26]

Đakovo i Đakovština na stranicama *Sloge*

Najzastupljenija domaća, đakovačka, tema na stranicama Sloge svakako su odnosi na političkoj pozornici Đakova. I tu, kao i prilikom osvrta na širu državnu problematiku, dominira odnos đakovačkih zajedničara prema njihovim sugrađanima unitarističkih nastojanja tj. demokratima.

---

24 "Zašto se komunizam bori?", *Sloga*, II/1920., br. 28, 2.
25 *Isto*.
26 *Isto*.

Sukobljavanja ovih dviju glavnih suprostavljenih političkih grupacija, demokrata i, praktički, svih drugih (zajedničari, pučkaši te, u nešto manjoj mjeri, komunisti) odvijalo se na različitim poljima đakovačke stvarnosti toga doba. No, u prvoj godini postojanja *Sloge*, 1919., prilično je zastupljena bila tematika odnosa u Đakovu u studenom i prosincu 1918., tj. u vremenu kada je jedina vlast u Đakovu bio mjesni odbor Narodnog Vijeća, na čelu s Ivanom Ribarom. Tako je, npr. početkom listopada 1919. došlo do polemike između nekoliko anonimnih đakovačkih građana, očito naklonjenih zajedničarima, s demokratima u vezi s troškovima ostanka srbijanske vojske u Đakovu. Nije teško pogoditi da su demokrati tj. Ribar bili glavni zagovornik što dužeg ostanka srbijanskog vojnog odreda u Đakovu, no zamjereno mu je prilično maglovito prikazivanje troškova njihova ostanka. Tako se na kraju pokazalo da je samo oporezivanje đakovačkog građanstva kako bi se pokrili troškovi boravka srbijanskog vojnog odreda u Đakovu provedeno na dosta proizvoljan način pa je "*Ribar* [platio – op. a.] *ništa, a J. Urajković 1.300 kruna!*".[27]

Na napade đakovačkih demokrata na stranicama njihova glasila *Glasa Slobode*, uredništvo *Sloge* je često odgovaralo na način da je objavljivalo dopis, gotovo ni u jednom slučaju potpisan, nekog njihova ogorčenog protivnika. Anonimnost pisca članka pri tome je imala dvije svrhe: prva se očitovala u tome što je anonimnost omogućavala isticanje prilično radikalnih stavova što je, opet, autora moglo dovesti u sukob s organima vlasti, pa su takvi članci i iz ovog, u biti mnogo pragmatičnijeg razloga, objavljivani nepotpisani. Tako je, naprimjer, do oštre polemike s demokratskim *Glasom Slobode* došlo sredinom studenog 1919. Odgovarajući na demokratske tvrdnje kako oni u svojim redovima okupljaju najveći dio hrvatske inteligencije te kako su zajedničari "*mali ljudi lude glave*" anonimni pisac im je ovako odgovorio: "*Oni* [demokrati – op. a.] *bubaju po svem i svakom, kritiziraju i što spada i što ne spada na njih, izazivaju i vrijedjaju naše gradjane u svakom broju tako, da su mnogi ljudi iz svojih kuća izbacili njihovo smeće,* [*Glas Slobode* – op. a.] *a kad smo im počeli vračati milo za drago i malo smo njih bocnuli, skaču sad ko pomamni i pjene se od ljutine.* [...] *Samo polako gospodo, počesat ćete se vi i onde, di vas još nije svrbilo.*".[28]

Uredništvo *Sloge* je često svoje stranice otvaralo i drugim političkim protivnicima đakovačkih demokrata, najčešće pristašama HPS-a. Naime, demokrati su, prenošenjem vijesti iz drugih zajedničarskih i pučkaških glasila (najčešće zagrebačkih i osječkih) u kojima su se iznosila neslaganja i prepirke prvaka tih dviju stranaka, očigledno nastojali izazvati zavadu između đakovačke

27 Gradjanin, "Oporezovanje za opskrbu srpske vojske", *Sloga*, I/1919., br. 10, 2.-3.
28 Gradjanin, "Mudraci oko "Glasa Slobode"", *Sloga*, I/1919., br. 16, 3.

zajedničarske i pučkaške organizacije. Optužujući uredništvo *Glasa Slobode* da, takvim načinom, kojem se često pridodaje i jednostavno izmišljanje navodnih netrpeljivosti između vodstava HZ-a i HPS-a, pokušava, ne samo pogoršati političke prilike u Đakovu, nego i oslabiti đakovačku hrvatsku oporbu, demokratima je oštro odgovoreno. "*Pa makar se vodje naših stranaka katkad u svojim glasilima radi čega i ne slagali – evo mi ćemo se ovdje uvijek složiti kladgod se radi, da tučemo ovu nesretnu madžaronsku stranku sa šajkačama na glavi!*" - istaknuo je netko iz redova đakovačkih pučkaša.[29] Na razini istaknutih pojedinaca međusobne prepirke su se koncentrirale na svega nekoliko imena. Najčešće su na meti *Sloge* bili najistaknutiji slavonsko-srijemski demokrati Ivan Ribar te, u još većoj mjeri, njegov najpouzdaniji čovjek u đakovačkoj demokratskoj organizaciji, urednik *Glasa Slobode*, odbornik u vijeću trgovišta Đakovo te povjerenik za agrarnu reformu Andro Morić. Evo odgovora prvaka đakovačkih pučkaša Andrije Živkovića na Morićeve optužbe o širenju HPS-a u đakovačkom kotaru kao o širenju pogubnog klerikalizma. Živkovićev odgovor "*začinjen*" je i nekim tvrdnjama koje daju naslutiti da je njihov međusobni dvoboj znao prijeći i često nevidljive granice korektnog ponašanja. "*Prijatelju! Ovaj Ti zadnji potez ništa ne valja. Ti si – matt, tropa! Zoveš ulicu u pomoć – a zaboravljaš, da sam Te ja nekad bio kao derana!* [...] *Tjerao si lisicu, a istjerao si vuka! Opameti se sad i uvidi, da takav način ničemu ne vodi! Ti si prema meni slabiji i na peru i na riječi i na šaci muškoj i kao što si sada, tako ćeš i unaprijed izvući kraći kraj!* [...] *Ali zapamti, da ja nijesam ptica, koja se vike boji! Svoju čast ću braniti do skrajnjega!* [...] *Ovo ti je prijateljska riječ. Razmisli ovog Božića, nemam li pravo, pa se popravi do Nove Godine!*".[30]

Uredništvo Sloge je, u borbi sa svojim političkim protivnicima, a to su, u cjelokupnom vremenu njezina izlaženja, bili demokrati, znalo posegnuti za onom vrstom oružja koje bismo mogli svrstati u područje političke satire ili neke vrste politički intoniranog pjesništva (naravno, niti demokrati se nisu ustručavali na takav način odgovoriti zajedničarima). Sljedeće dva primjera posebno su ilustrativna.

"[...]
Komarica: zu, zu, zu,
A ja velim: tu, tu, tu:
Komarica mala
Slaba ti je šala.

29 M. S., "Gospodine uredniče!", *Sloga*, I/1919., br. 16, 3.
30 [Andrija] ŽIVKOVIĆ, "P. n. Andro Morić – Djakovo", *Sloga*, I/1919., br. 21, 5.

Demokratsko blato
To je za te zlato.
Tu si se izlegla,
U njem pamet stekla.
U njemu se valjaj
Poštene ne kaljaj.
Tu ćeš naći dosti
I slame i kosti.
A ja ću ti dati,
Čim ćeš se grijati:
Pokrivač i ćebe,
Da ti "Glas" ne zebe.
A ja ću još bolje
Odsad biti volje,
S poštenima biti
Rujno vince piti.-
Tebi ću se smijat
Zdravice napijat:
"Pre će tebe nestat
Nego Sloga prestat".".[31]

Ili:

"Ne bojte se, dok je Jovo krakat,
Biskupski će bit spahiluk sakat!
Inžilir agrar. povjerenika.
Sve se dade ofarbati, samo ne crni
demokratski obrazi!
Mile ferber.
[...]
Nomen est omen – ili jugoslovenski:
teško čovjeku, koji se svoga imena stidi!
Zuk Moritz.
[...]
Ne znam, odakle "Slogi" ovako goropadnog burmuta,
kad ga nigdje, pa ni u mojoj apoteki nema.
Onaj s čoška.".[32]

31 "Komarici u spomenar", *Sloga*, I/1919., br. 19, 3.
32 "Mudre izreke djakovačkih demokrata o novoj godini", *Sloga*, I/1919., br. 22, 1.

Đakovačka apolitična tematika, ukoliko nije riječ o posebno izdvojenoj problematici, koja se tematizira u posebnom članku, bila je zastupljena u posebnoj rubrici. Ta rubrika, pod naslovom *Domaće vijesti*, obično se nalazila na posljednjim stranicama *Sloge*. U okviru ovog naslova obično su se nalazile dosta kratke crtice iz kojih je stanovništvo Đakova i okolice moglo saznati točne nadnevke te vrijeme kada će se održavati pouzdani sastanci ili javne skupštine ogranaka đakovačkih političkih stranaka, gospodarskih društava, strukovnih organizacija, sportskih klubova i sl. Također, u ovoj rubrici donošene su i osnovne informacije o održanim sastancima gore navedenih organizacija. Pored toga su objavljivani i poneki oglasi trgovišnih ili kotarskih vlasti, kratke informacije o odsustvu ili nekoj drugoj aktivnosti istaknutih građana Đakova, pojava nekog književnog ili specijalističkog djele, brošure i sl. Tako se, naprimjer, u drugom broju *Sloge*, u rubrici pod nazivom *Domaće vijesti*, nalaze sljedeće informacije: obavijest o odlasku đakovačkog biskupa Akšamovića na višetjedni boravak u kupalište Rogatec, rezultat glavne rasprave protiv izvjesnih Lasića, Junga i dr. u prostorijama kraljevskog sudbenog stola u Osijeku, oglas kraljevskog poreznog ureda u Đakovu kojim se poziva umirovljeno činovništvo te njihove udovice i obitelji da podnesu molbe kako bi mogli primati dodatak na skupoću, najave predstave "*Kćerka rada*", u organizaciji organiziranog strukovnog radništva Đakova, koncerta veteranske glazbe, nogometne utakmice đakovačkih klubova "*Gradjanski športski klub*" i "*Zrinjski*", natjecanja u streličarstvu, sastanka gostioničara đakovačkog kotara u svratištu "*Devčić*", izlaska Colnerove brošure pod naslovom "*Interesi Djakovštine u Djakovačkoj Breznici*" te upozorenje uredništva vezano uz uporabu markica "*Plaćeno*".[33] U dvanaestom broju *Sloge* u ovoj rubrici saznajemo sljedeće: informaciju o tome da je, prigodom proslave imendana, u kući i u berbi grožđa kod Franje Laya, skupljeno 440 kruna te predano "*Gospojinskom društvu u Đakovu*" (popraćeno komentarom "*U lijep primjer ugledali se i drugi!*"), zaključak općinskog poglavarstva u Đakovu o povišenju plaće općinskih namještenika za 100% te učiteljima šegrtske škole sa 3 na 6 kruna po satu, najave koncerata Vladimira Kolića te Vilme Thiery te pučke svečanosti vezane uz berbu grožđa, popraćene plesom te vojno-veteranskom glazbom i program kina u Đakovu za 19., 21. i 23. listopada 1919.[34] U sljedećem primjeru vijesti su nešto opširnije i više vezane uz političke aktualnosti: obavijesti o smrti izvjesne Magdalene Biskupić, pronađenom mrtvom novorođenčetu kod Santinieve ciglane te nesreći domaćeg radnika, izvjesnog Đanića, kojeg je, prilikom rada na motornoj pili, udario u glavu komad drveta, komentar obavijesti

33 "Domaće vijesti", *Sloga*, I/1919., br. 2, 4.
34 "Domaće vijesti", *Sloga*, I/1919., br. 12, 4.

o proglašenju Vukovara u status gradskog naselja (popraćeno komentarom: "*U Djakovu se i za samo Djakovo ama baš ništa ne radi.* [...] *Nećemo ispitivati na komu leži krivica, da je Djakovo zaostalo i zapušteno, kao zadnje selo u Slavoniji, nego preporučujemo onima, koji imaju vlast, da stvar urede i poprave, i da čim prije pristupe poslu, da Djakovo u istinu dobije lice grada.*"), prenesenu vijest "*Beogradskog dnevnika*" o imenovanju Slavka Šećerova, na mjesto povjerenjika za agrarnu reformu u Banatu i Bačkoj, osvrt na poslani dopis Andre Morića, u kojem se ističe da su neopravdani napadi na njega vezani uz provedbu agrarne reforme u Đakovštini ("*Ostali dio ispravka ne donosimo, jer ne odgovara propisima zakona, i to jer sadržaje jednu prostačku riječ i jer je u opsegu, koji nismo dužni besplatno štampati*".), komentar sjednice đakovačkih geodeta te obavijest o prikupljenih 230 kruna za "*Djakovački športski klub*", prilikom proslave imendana Dragutina Böhma.[35]

Pojedine teme iz đakovačke aktualnosti toga vremena prisutne su na stranicama *Sloge* i u široj formi od gore navedenih, obično u formi posebno izdvojenih članaka. Tako se u drugoj polovici rujna 1919. o problemu vatrogasnog spremišta oglasio tajnik tamošnjeg vatrogasnog društva, Stjepan Fink. Ističući kako taj problem u Đakovu postoji već punih dvadeset godina Fink je ustvrdio kako se on, podjednako zbog svog položaja tajnika, ali i velike ljubavi prema vatrogasnoj djelatnosti, odlučio na pisanje ovog članka tj. "*to ću se evo po zabaviti ovim vrlo važnim pitanjem, te ću ga donekle obraditi kako i u kojem smjeru mislim, da se podigne to spremište, koje bi u dašnje vrijeme moralo biti po modernom poimanju udešeno*".[36] Fink smatra da je problem osiguranja prostora za vatrogasno spremište moguće riješiti na način da općina preuzme na sebe ulogu jamca kod neke novčane institucije koja bi dostavila kapital vatrogasnom društvu. Inače, Fink je troškove izgradnje vatrogasnog spremišta u Đakovu procijenio na "*oko 200-300 hiljada kruna*". Navedena svota bi se otplaćivala u godišnjim obrocima od 5.000 kruna, u ukupnom trajanju od 40 godina. Ukoliko bi se uspio dogovoriti ovakav aranžman s općinskim poglavarstvom, smatrao je Fink, rezultat bi se očitovao u činjenici da bi Đakovo dobilo moderno uređeno vatrogasno spremište, s "*vatrogasnim tornjem, velikom društvenom dvoranom za obdržavanje toli potrebnih zimskih škola, stajom za društvene konje, koji su potrebni za slučaj požara.* [...] *U kratko spremište bi se uredilo po uzoru Osijeka ili Zagreba samo u manjem stilu.*".[37]

---

35 "Domaće vijesti", *Sloga*, I/1919., br. 15, 3.
36 Stj. FINK, "Vatrogasno spremište?", *Sloga*, I/1919., br. 8, 4.
37 *Isto*.

Progovaralo se na stranicama *Sloge* i o problemima higijenske naravi te o ulozi pojedinca i šire društvene zajednice u sprječavanju izbijanja epidemija. Autor je, nakon uvodnih misli o prilično čestoj pogođenosti Europe različitim vrstama epidemija, pri čemu je posebno istaknuo važnost uloge, praktički, čitave zajednice (pojedinac-liječnik, općine, kotari, države te čitavi "*kulturni*" svijet), konstatirao kao općinske vlasti moraju "*pružiti priliku, da se bolesne izolira (posebno smjesti) i to najbolje u bolnici za takove bolesti udešenoj – t. zv. kužnoj ili epidemičkoj bolnici. Bez takove bolnice općina izlaže vlastite svoje gradjane najvećoj opasnosti, jer tamo, gdje se izolacija* [...] *ne može provesti, tamo se* [...] *nehotice širenju epidemije pogodnije* [vjerojatno pogoduje – op. a.].".[38] U nastavku autor objašnjava svoj poduži uvod u temu. Trgovištu Đakovu je, smatra on, "*jako, jako potrebna*" opća bolnica sa posebnim, "*kužnim*" paviljonom. S obzirom da on kao temeljnu jedinicu unutarnjeg uređenja jugoslavenske države vidi općinsku upravu, naravno, s pripadajućim autonomnim ovlastima, taj "*duh samouprave*", kako ga autor naziva, trebao bi biti posebno vidljiv na polju komunalne higijene. Zanimljiv je način na koji je on završio ovaj članak, a koji, u isto vrijeme, predstavlja i prilično oštru ocjenu općinskih napora u cilju što većeg stupnja komunalne higijene i to, može se pretpostaviti, ne samo u Đakovu: "*Kad imademo klaonicu, što je zbilja sa stanovišta komunalne higijene pohvalno, mogli bi poći i za korak dalje. Ili se kod nas ljudi zadovoljavaju time, što imademo mrtvačnicu?*".[39]

Ponukan viješću da je u Osijeku došlo do otvranja šeste ljekarne, anonimni autor je, početkom 1920., uredništvu *Sloge* dostavio dopis u kojem se problematizira tematika đakovačkih ljekarni. Naime, u Đakovu ih je tada bilo dvije. Prema autorovom mišljenju premalo jer se uslugama tih ljekarni koriste stanovnici 52 seoska naselja đakovačkog kotara s preko 50.000 žitelja, niz naselja u drugim kotarevima, čiji stanovnici, ponajprije iz prometnih razloga kupuju lijekove u Đakovu te konzumenti kupališta Breznica. S obzirom na to, autor je konstatirao kako "*dakle na jednu ljekarnu otpada 30000 ljudi, ne može se sumnjati o potrebi jedne treće ljekarne u Djakovu*".[40] Autor je upozorio i na činjenicu ograničenih mogućnosti za otvaranje novih ljekarni. Naime, zakonskim ograničenjima onemogućeno je samostalno otvaranje ljekarni pa tek završeni farmaceuti "*moraju godine i godine da ostanu namještenicima, te im jedino*

38 M. Š., "Epidemija i komunalna higijena", *Sloga*, I/1919., br. 10, 1.-2.
39 *Isto*.
40 "Djakovačke ljekarne", *Sloga*, II/1920., br. 2, 2.

preostaje, da si, ako su bogati, ogromnim svotama kupe već koju opstojeću ljekarnu".[41]

Razmatrao se i problem korupcije u Đakovu. Autor je započeo općenitim konstatacijama o štetnosti korupcije te njezinoj priličnoj rasprostranjenosti u Kraljevini SHS jer mnogo "*ih ima, koji zauzimaju vidno mjesto u državnom životu, za koje se drži, da rade za državu – a zapravo rade za sebe*".[42] Osvrćući se na pojavu korupcije u Đakovu autor smatra da je ona prisutna u velikoj mjeri. No, o korupciji u Đakovu se "*samo u četiri oka o njoj govori, da je tu, da postoji, no nitko ne će, da odlučno istupi proti toj kugi – bojeći se, valjda, uopće doći samo i u dodir s njome, kao od pošasti prave.*".[43] Čini se, ipak, da je ovaj članak imao i konkretnu političku namjeru, vjerojatno uperenu protiv nekog činovnika-demokrata. Jer već u idućim redovima, gotovo s osjećajem bespomoćnosti, iznosi se podatak, kako je uredištvu *Sloge*, dojavljena već cijela hrpa informacija "*o korupciji jednog djakovačkog javnog namještenika, da smo u strahu, da naš narod uopće ne izgubi vjeru u nosioce državne vlasti*".[44]

S obzirom da u međuratnom razdoblju nisu postojali posebni službeni glasnici pojedinih kotarskih oblasti uredništva lokalnih glasila, kako ona stranačka, tako i ona stručnog ili nekog drugog karaktera, su objavljivala i oglase lokalnih organa vlasti. Tako na posljednjim stranicama Sloge često nailazimo na takve vrste javnih oglasa ili uredbi koje predstavljaju važan izvor za poznavanje političkih, gospodarskih i drugih prilika na području Đakovštine u rečenom razdoblju. To jasno proizlazi iz sljedećih dvaju primjera:

"***Oglas***.
Opć. zastupstvo trgovišta Djakovo u sjednici
obdržavanoj dne 15/9. 1919. točka 146 zaključilo
je jednoglasno, da se strancima zabranjuje uselenje
u Djakovo, a jur naseljeni besposleni stranci da
se imadu u roku 8 dana izseliti u svoju
zavičajnu općinu.-
Pozivaju se svi oni kojih se tiče, da se u
roku od 8 dana izsele, jer će u protivnom po
redarstvu iz Djakova odpračeni biti.-
Svaki onaj koji želi nekretnine kupiti i u

41 *Isto*.
42 "Korupcija u Djakovu", *Sloga*, I/1919., br. 21, 1.-2.
43 *Isto*.
44 *Isto*.

Djakovo se doseliti imade nakanu useljenja
prijaviti opć. poglavarstvu.-
Pozivaju se kućevlastnici da niti jednog
stranca na stan ne prime bez znanja i dozvole
podpisanog poglavarstva.-
Poglavarstvo općine trg.
U D j a k o v u, 26. rujna 1919.
Načelnik.
G e i g e r."[45]

Ili:

"*POGLAVARSTVO OPĆINE TRG DJAKOVO.*
Broj 5219/1920. Djakovo, dne 2. rujna 1920.
O g l a s.
Daje se na znanje gradjanstvu, da je zabranjeno
vozanje kolicima (dvokolicom) asfaltom
odnosno pločnikom.
Prekršitelji bit će stavljeni u općinski zatvor
te uz prijavu kazne radi kotarskoj oblasti
otpraćeni.
Upravitelj općine:
KOVAČEVIĆ."[46]

Zaključak

Đakovačko glasilo *Sloga* nije bilo dugog vijeka tj. izlazilo je niti dvije pune godine. Ovo glasilo Hrvatske zajednice, tj. đakovačke organizacije ove stranke, s obzirom na svoj profil, možemo svrstati u tada tipična glasila manjih gradsko-trgovišnih naselja slavonsko-srijemskog prostora. Drugim riječima, radi se o političkom tjedniku dosta utjecajne političke grupe u Đakovu, kao i u Hrvatskoj tog vremena, čija je osnovna zadaća bila borba s političkim protivnicima te propagiranje vlastitih političkih ideja. S obzirom na opću političku konstelaciju u Đakovu, u prvim godinama postojanja Kraljevine Srba,

45 "Oglas", *Sloga*, I/1919., br. 9, 5.
46 "Oglas", *Sloga*, II/1920., br. 35, 2.

Hrvata i Slovenaca moglo bi se reći i da je *Sloga* predstavljala i svojevrsno "antidemokratsko" glasilo, u smislu borbe s đakovačkom organizacijom Demokratske stranke, ponajčešće s njezinim prvim ljudima Ivanom Ribarom i Androm Moritzom. U usporedbi s političkom tematikom, ostala polja društvene realnosti Đakova i njegova okružja slabije su zastupljena, ali ipak su neki od važnijih problema lokalne sredine znali naći puta do stranica *Sloge*. Bez obzira na gore uzneseno ipak *Sloga* predstavlja prvorazredan povijesni materijal za svakog istraživača povijesti Đakova međuratnog razdoblja te bi se moglo reći kako čitajući *Slogu* dolazi do ponovnog oživljavanja već pomalo zaboravljeneg dijela povijesti Đakova.

SLOGA" -DAILY NESPAPER -SUPPLEMENT TO THE PROCESS OF STUDYING PRESS IN ĐAKOVO

SUMMARY

The author tells us about local newspapers and magazines published in Đakovo. "Sloga" (Unity)-daily newspaper was issued in 1919 and 1920. It was a factional newspaper related to the political party called "Hrvatska zajednica" (Croatian Union). Editorial stuff , following the lead of Ivan Gabut wrote mainly about their political views on current events in the Kingdom of Serbs , Croats and Slovenians. Other issues and topics were represented quite inconsiderably, although some relevant articles on its pages tell us a lot about economic, cultural and sports development of Đakovo.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 25-38

UDK 282(497.5)"13"

Mjesto svadbe bana Tvrtka I. i franjevački samostan "Sveti Ilija"*

Stanko Andrić
Hrvatski institut za povijest
Područnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

U radu se razmatraju dosadašnji pokušaji identifikacije lokaliteta koje spominje svadbena darovnica bosanskog bana Tvrtka I. Bosanskoj (Đakovačkoj) biskupiji iz 1374. Posebna se pažnja posvećuje biskupskom posjedu Zenthilie, na kojem je održan dio banova svadbenog slavlja, i njegovoj mogućoj vezi s franjevačkim samostanom sv. Ilije u Modriči.

Pišući monografiju o Vinkovcima u srednjem vijeku, susreo sam se s problemom razlikovanja onodobnog središnjeg naselja na području Vinkovaca, koje se u izvornom gradivu obično zove Szentillye (mađ. 'Sveti Ilija'), i drugih lokaliteta istih ili sličnih imena koji prema često šturim naznakama također spadaju u širi okvir dotičnoga dijela donje Posavine. Između ostalog se taj problem pojavio u vezi s okolnostima vjenčanja bosanskog bana (kasnijeg kralja) Tvrtka I. Kotromanića i bugarske carevne Doroteje, kćeri Sracimira Vidinskog. O tome vjenčanju govori Tvrtkova vlastita povelja, izdana "u Ilijinom selu ili mjestu" (*in uilla seu loco Elye*) 8. prosinca 1374., kojom on bosanskom biskupu Petru daruje zemlju zvanu Jelšavica (*Jelsauicha*) što se nalazi pokraj posjeda

* Ovaj je rad dopunjena i proširena verzija članka što je pod istim naslovom objavljen u godišnjaku *Scrinia slavonica 4* (Slavonski Brod, 2004.), 107-116.

Bosanske "crkve" ili biskupije zvanog Dubnica (*Dubnicha*). Tim se darom ban zahvaljuje biskupu što mu je omogućio da svoju svadbu proslavi "na posjedu rečene crkve koji se pučki zove *Zenthilie*", a zatim i u samom sjedištu biskupije (*quia solempnitates nostrarum nuptiarum in possessione dicte ecclesie, que vulgariter Zenthilie nuncupatur, ymo vero apud eandem sedem solempniter celebrate extiterunt*). Tvrtkovu je darovnicu na molbu biskupa Petra ujesen sljedeće, 1375. godine potvrdio avinjonski papa Grgur XI. te nam se tako sačuvao i tekst same darovnice.[1]

Dosad je u historiografiji bilo više pokušaja da se identificiraju lokaliteti koje spominje Tvrtkova darovnica. Vjekoslav Klaić je smatrao da je ban Tvrtko izdao darovnicu u istom mjestu u kojem je proslavio svadbu, odnosno da su biskupski posjed *Zenthilie* i *villa seu locus Elye* iz datacije povelje jedno te isto, pa je onda to u povelji dvaput spomenuto mjesto poistovjetio s današnjim Ilincima u Srijemu blizu Šida. Za posjed Jelšavicu, koji ban poklanja biskupiji, Klaić je mislio da je ležao "negdje u staroj županiji Požeškoj", dovodeći ga u vezu s posjedom Grabarskih zvanim Jalšavik ili Jalšavica (danas Ježevik nedaleko od Broda).[2] Glavni nedostatak tih Klaićevih tumačenja, oslonjenih tek na istovjetnost ili sličnost samih imena, sastoji se u tome što on nije ni pokušao

1 Euzebije Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica* (Zagreb, 1892.), 40-2, br. 217. Fermendžin je papinu potvrdnicu objavio pod krivom godinom 1374., umjesto točne 1375. Usp. Ljudevit Thallóczy, "Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje körmendskog arkiva", *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 18 (1906.), 443, br. 15 i 16. Istoga dana, 31. listopada 1375., papa je bosanskom biskupu potvrdio i mnogo starije posjede njegove biskupije sjeverno od Save i u Bosni, stečene još u prvoj polovici 13. stoljeća od hrvatskog hercega Kolomana i bosanskog bana Ninoslava te potvrđene 1244. od ugarskog kralja Bele IV.: Augustinus Theiner, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, 2 sv. (Romae, 1863.; Zagrabiae, 1875.), sv. 1: 296-8, br. 419. Samo tekst Beline potvrdnice donose i Antal Hodinka, *Tanulmányok a bosnyák-djakovári püspökség történetébõl* (Budapest, 1898.), 99-103, br. 3; Tadija Smičiklas et alii, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, 18. sv. (Zagreb, 1904.-90.), sv. 4: 236-40, br. 208. Usp. k tome Fermendžin, *Acta Bosnae*, 12-13, br. 69, i 42, br. 220; Hodinka, *Tanulmányok*, 89. Napokon, istog je dana papa Grgur XI. izdao Bosanskoj biskupiji i treću potvrdnicu, u vezi s posjedom Dubnicom, o kojoj će još biti govora.

2 Vjekoslav Klaić, "Crtice o Vukovskoj županiji i Djakovu u srednjem vijeku", *Vjesnik Zemaljskog arkiva* 2 (1900.), 105-6 = isti, *Slavonske povijesne teme*, prir. D. Pavličević (Vinkovci, 1994.), 58. Klaićevo tumačenje ponešto nejasne formulacije iz darovnice sadržano je u ovoj rečenici: "Ako to mjesto dobro shvaćamo, slavila se svatba bana Tvrtka najprije u stolici tadanjega biskupa bosanskoga, dakle u samom Djakovu, a onda na posjedu biskupovu, koji je puk tada zvao '*Zenthilie*' ili '*in uilla seu loco Elye*', gdje je onda ban izdao iz zahvalnosti pomenutomu biskupu povelju…" Kao potkrepu identifikaciji s Ilincima Klaić je naveo listinu iz 1355. u kojoj se spominje *villa Zenthylya*, i za koju danas držimo da se ne odnosi na Ilince, nego na Szentillye na mjestu Vinkovaca. Drukčije tumačenje sadržaja Tvrtkove povelje dao je Klaić u drugom svesku svoje *Povijesti Hrvata*, objavljenom iste 1900. godine. Ondje naime tvrdi da se Tvrtkova svadba slavila "u Bosni, u mjestu zvanom Sv. Ilija ili Ilijinci", a o položaju darovanog posjeda Jelšavice ne kaže ništa pobliže (Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, 5. sv., prir. Trpimir Macan (Zagreb, 1985.), sv. 2: 199-200).

utvrditi tko su u drugoj polovici 14. st. bili gospodari spomenutih Ilinaca u Srijemu i Jalšavika kod Broda pa tako nije ni postavio pitanje dolaze li uopće u obzir đakovački biskup i bosanski ban kao zemljoposjednici u tim mjestima.

S tim je argumentom Klaićevu ubikaciju Jelšavice osporio već Aleksandar Hoffer, držeći da ona prije spada u okolicu starih posjeda Bosanske biskupije u južnoj, bosanskoj Posavini, smještenih u nizini između Savinih pritoka Bosne i Tolise. S druge strane, o biskupskom posjedu *Zenthilie* ili Sv. Iliji Hoffer nije sumnjao da se nalazio "u Slavoniji", kao i sama biskupska stolica Đakovo.[3]

Klaićevu identifikaciju *Zenthilie* i "Ilijinog sela" s Ilincima usvojio je i Marko Perojević,[4] a Krunoslav Draganović je odbacio i taj segment Klaićeve interpretacije. Draganović je odlučnije pošao Hofferovim smjerom, ustvrdivši da Dubnica i Jelšavica leže "u kutu između rijeka Bosne i Save" i po tome "neposredno uz stara biskupska imanja" u Bosanskoj Posavini. Na Dubnicu podsjećaju današnja sela Donja i Gornja Dubica zapadno od Bosanskog Šamca i s lijeve strane (Draganović omaškom piše "desne") najdonjeg toka Bosne, blizu njezinog ušća u Savu. Nedaleko od tih dviju Dubica teče potok Jošava, u gornjem toku zvan i Jošavica, gdje se uza nj, u podnožju brda Vučjaka, nalazi i zaselak Jošavica. Potonje bi područje, stoga, i zbog svoga položaja i zbog sličnosti (zapravo istovjetnosti) imena, moralo odgovarati posjedu Jelšavici koji je Tvrtko I. darovao biskupu Petru. O posjedu *Zenthilie*, mjestu proslave banove svadbe, Draganović iznosi novo mišljenje da je ono isto što i Modriča, "koja je bila u okviru navedenih granica biskupskog posjeda i koja je imala crkvu sv. Ilije".[5]

Tvrtkovu je povelju iz 1374. osobito temeljito pretresao Nikola Radojčić. Kada je riječ o mjestu banove svadbe, Radojčić je relativizirao Klaićevu sigurnu tvrdnju o Ilincima, upozorivši na dva nesigurna momenta koji su pritom zaobiđeni: prvo, da mjesto proslave i mjesto izdavanja banove povelje ne moraju biti jedno te isto, iako i prema Radojčićevu mišljenju to vjerojatno ipak jesu ("… mada se mesto ženidbenih svečanosti i izdavanja povelje na različit način pišu, ali u njima je glavni deo pomen sv. Ilije"); i drugo, da je u Vukovskoj županiji bilo više takvih mjesta "kojih imena stoje u nesumnjivoj vezi s imenom sv. Ilije", tako da je "nemoguće tvrditi, kako se mesto Zenthilie ili Elye (ovako ili slično pisano) mora izjednačiti baš s Ilincima, u Sremu". Znajući s druge strane ne samo za

3 Aleksandar Hoffer, "Dva odlomka iz povećeg rada o kršćanskoj crkvi u Bosni", u: *Spomen-knjiga iz Bosne*, ur. Ivan Šarić (Zagreb, 1901.), 94 i 110. Glede položaja darovane Jelšavice Hoffera slijedi Emericus Gašić, *Brevis conspectus historicus dioecesium Bosniensis-Diacovensis et Sirmiensis* (Essekini, 1944.), 18.

4 *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.* (Sarajevo, 1942.), 310 i bilj. 96a.

5 *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine*, 746.

posjede koje je u Vukovskoj županiji imala Bosanska biskupija, nego i upravo biskup Petar sa svojim bratom, Radojčić je zaključio da je banova svadba bila proslavljena "u jednom mestu, svakojako Vukovske županije, gde je bila crkva sv. Ilije, po kojoj se to mesto i nazivalo".[6]

Klaićevu pretpostavku o Ilincima nedavno je, ipak, ponovio Mladen Ančić, formulirajući je ovako: "Sam svečani obred vjenčanja obavio je u crkvi sv. Ilije, najvjerojatnije u današnjim Ilincima u Srijemu, bosanski biskup Petar…".[7] Istodobno je gledišta posve suprotna Klaićevim iznio Ive Mažuran, ustvrdivši da se sve u Tvrtkovoj povelji spomenute lokalitete "mora tražiti južno od Save i na prostoru pod vlašću bana Tvrtka". Mažuran tako pretpostavlja da mjesto "Sv. Ilija ili Ilinje" iz Tvrtkove povelje "odgovara današnjem Ilijašu ili Ilinu nedaleko od Sarajeva", a biskupski posjed Dubnica "selu Dubnica blizu Vlasotine". Tomu bi bilo tako jer, prema Mažuranu, Tvrtko nije mogao darivati nekretnine izvan svoje banovine.[8]

Dosta je konfuzno o svemu tome pisao i Pavo Živković, koji se koleba između starijeg mišljenja da se Tvrtko I. vjenčao u Ilincima u Srijemu i onog novijeg, da je to bilo "u crkvi sv. Ilije u blizini Modriče", a u pogledu posjeda Dubnice i Jelšavice Živković preuzima Draganovićevo zemljopisno tumačenje.[9]

Svakako se možemo složiti s mišljenjem da Tvrtko ne bi mogao izdati onakvu vladarsku darovnicu u vezi s posjedom izvan vlastite države. Jelšavica i Dubnica su prema tome zaista morale ležati južno od Save, i to zacijelo prije u Posavini, kako su mislili Hoffer i Draganović, negoli negdje dublje u unutrašnjosti Bosne. Štoviše, posve je uvjerljivo njihovo povezivanje upravo s današnjim selima Donjom i Gornjom Dubicom, odnosno Jošavicom uz istoimeni potok. Područja tih sela udaljena su jedno od drugoga najviše 15 km, što posve dopušta mogućnost da su nekadašnja prostrana vlastelinstva oko njih bila jedno drugom susjedna. Osim toga, ta su područja stajala u neposrednom zapadnom susjedstvu biskupskog posjeda između donje Bosne i Tolise, a u isti mah i u neposrednom južnom susjedstvu velikoga biskupskog vlastelinstva na drugoj strani Save.

---

6 Nikola Radojčić, "Da li se ban Tvrtko venčao 8. decembra 1374. u Ilincima u Sremu", u: isti, *Из прошлости Војводине* (Novi Sad, 1956.), 7-17, cit. 9 i 13. Kao izvor podataka o mjestima nazvanim prema sv. Iliji u Vukovskoj županiji Radojčiću je poslužio poznati priručnik Josipa Bösendorfera *Crtice iz slavonske povijesti*, "savesno izrađene najviše po Čankiju".

7 Mladen Ančić, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV. stoljeću* (Zadar-Mostar, 1997.), 186. I ibid. 187 Ančić govori o "obavljanju obreda vjenčanja u crkvi sv. Ilije", iako se takva crkva u Tvrtkovoj darovnici ne spominje.

8 Ive Mažuran, "Đakovo i bosansko-đakovačka biskupija od 1239. do 1536. godine", *Diacovensia – teološki prilozi* 3/1 (1995.), 119-20.

9 Pavo Živković, *Studije iz povijesti Bosanske Posavine, Usore i Soli* (Osijek, 2000.), 35-9, 105, 194-7.

Tu treba dodati da je, za razliku od Jelšavice, Dubnica u srednjem vijeku poznata i iz drugih, ranijih izvora. I ona je, zapravo, došla u ruke bosanskih biskupa kao dar bosanskih vladara. Darovao ju je još ban Prijezda, u drugoj polovici 13. stoljeća, opisavši joj u darovnici "međe i prihode". Nažalost, Prijezdina se darovnica nije sačuvala, a za nju znamo samo preko potvrdnice koju je 1. studenog 1356. bosanskom biskupu Petru izdao ban Tvrtko I., isti vladar koji će osamnaest godina kasnije istome biskupu i sam darovati još jednu zemlju na tome području. I tu je potvrdnicu za Dubnicu, kao i darovnicu za Jelšavicu, 1375. potvrdio papa Grgur XI.[10] Iako je Prijezdina darovnica u Tvrtkovoj potvrdnici posve sažeta i lišena svake pojedinosti koja bi ovdje bila zanimljiva, i u njoj je zadržan podatak da se posjed Dubnica nalazio u Usori (*quamdam possessionem ecclesie sancti Petri in Vsura, nomine Dubimcham*).[11] To se posve slaže s ubikacijom Dubnice i Jošavice kako je gore prikazana.

Bitno je drukčiji problem položaja biskupskog posjeda *Zenthilie*, na kojem je proslavljena banova svadba. Razlozi koji su već i načelno upućivali na to da Jelšavicu i Dubnicu treba tražiti južno od Save u slučaju tog posjeda nemaju važnosti. Dapače, u prilog njegovu položaju sjeverno od Save govori nedvojbeno mađarsko ime tog posjeda (današnji oblik: Szentillye), posve očekivano u Vukovskoj županiji, ali dosta neobično u Bosni, i k tome još u listini bosanskog vladara. Ipak, ne može se posve isključiti mogućnost da je takav mađarski toponim mogao biti u "pučkoj" upotrebi i na posjedima Bosanske biskupije južno od Save. Na srednjovjekovnu mađarsku toponimiju, naime, nailazi se u stanovitoj mjeri i južno od Save. Tako je, primjerice, već Vjekoslav Klaić zapazio da se među "župama" u kojima, prema potvrdnici Bele IV. iz 1244., bosanski biskup ima pravo ubirati desetinu javlja, poslije Usore i Soli, i jedna koja se zove *Olfeld*, što je Klaić posve uvjerljivo protumačio kao mađarsku složenu riječ *Alföld* 'nizozemlje, nizina' te je područje koje se pod tim imenom razumije poistovjetio s pokrajinom koju mlađi domaći izvori zovu Dolnji Kraji (predio oko srednjeg Vrbasa i Sane).[12]

Na okolnost da biskupski posjed Szentillye treba ipak u prvom redu tražiti u bližoj okolici biskupova "sjedišta" Đakova ukazuje i sam tekst darovnice koji, unatoč određenoj nejasnoći, očito govori o dva dijela svadbene svečanosti, na

10 Thallóczy, "Istraživanja", 437-8, br. 6, i 443, br. 17. O nekim drugim zanimljivim pojedinostima te Tvrtkove listine iz 1356. v. Ančić, *Putanja klatna*, 163. Usp. i Živković, *Studije*, 36-7 i 194, na oba mjesta bez korektna navoda izdanja dotičnog dokumenta.

11 Oblik *Dubimcha*, kako u dva navrata stoji u papinskom prijepisu, već je izdavač ispravio u *Dubnicha*, nagađajući uz to da je posrijedi možda Dubočac (Thallóczy, "Istraživanja", 437).

12 Vjekoslav Klaić, "Topografske sitnice. 2. Olfeld", *Viestnik Hrvatskoga arkeologičkoga družtva* 2 (1880.), 68-9.

posjedu Szentillye i u biskupskoj crkvi. Ponešto začudan redoslijed tih svečanosti kako ih navodi darovnica (i koji je Klaić stoga u svome prepričavanju radije obrnuo) može se, vjerojatno, objasniti Tvrtkovom željom da biskupu ponajprije zahvali što ga je ugostio na svome posjedu, a tek u drugom redu i na samom obredu vjenčanja, koji je kao bosanski biskup ionako bio najpozvaniji obaviti.[13] U darovnici ništa ne govori da je samo vjenčanje obavljeno na posjedu Szentillye ili u tamošnjoj "crkvi sv. Ilije", kao što je ustvrdio Ančić. Takvu crkvu darovnica uopće ne spominje. Napokon, treba reći da je umjestan i Radojčićev oprez glede istovjetnosti tog posjeda Szentillye i mjesta u kojem Tvrtko izdaje darovnicu, označenog kao *villa seu locus Elye*. Da je doista riječ o jednom te istom mjestu, tu bismo očekivali izraz "*in predicta villa*…", ili nešto tome slično. Uz to, treba uočiti da raščlanjeni latinski toponim iz datacije nije posve podudaran s ranije navedenim mađarskim: u njemu uz ime *Ilija* ne stoji pridjev "sveti" pa ga je, lingvistički gledano, najuputnije protumačiti kao latinski prijevod slavenskog toponima *Ilijino*. To se mjesto doista moglo nalaziti u Bosni i u povelji nas ništa ne obvezuje da mu pokušamo ustanoviti položaj u istom sklopu s biskupskim posjedom Szentillye.

Na pitanje gdje se točno nalazio taj potonji posjed ne možemo ni danas dati mnogo precizniji odgovor od Radojčićeva. Ipak možemo isključiti neka mjesta u Vukovskoj županiji čija je imena on doveo u vezu s imenom Ilija i ograničiti se samo na ona što su se zvala upravo Szentillye. Koliko je takvih bilo, to nisu pouzdano znali ni Csánki, ni Bösendorfer, ni Pavičić; tek je Pál Engel u najnovije vrijeme pomnom raščlambom izvora utvrdio da su se tako nazivala samo dva mjesta u Vukovskoj županiji.[14] Jedno, važnije, bilo je srednjovjekovni preteča modernih Vinkovaca; drugo odgovara današnjim Ilincima kod Šida. Ilinci ne samo da su prilično daleko od Đakova (oko 60 km), nego su i posve izvan putova

13 Važno je napomenuti da to svakako ne bi bio prvi boravak bana Tvrtka u Đakovu. On se tu našao već 1355., za biskupa Peregrina, Petrovog prethodnika, kada je izdao i listinu datiranu "u Đakovu pokraj stolne crkve" (Smičiklas et alii, *Codex diplomaticus*, sv. 12: 269-70, br. 204). Usp. Klaić, "Crtice", 104; Andrija Šuljak, "Bosanski biskupi od prelaza u Đakovo do 1526. godine", u: *Kršćanstvo srednjovjekovne Bosne. Radovi Simpozija povodom 9 stoljeća spominjanja bosanske biskupije, 1089.-1989.*, prir. Ž. Puljić i F. Topić (Sarajevo, 1991.), 277; Ančić, *Putanja klatna*, 160-2; Mažuran, "Đakovo", 117. Prema nekim je autorima i sporazum između bana Tvrtka i ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika I 1357. bio sklopljen u Đakovu (v. Pál Engel, "Neki problemi bosansko-ugarskih odnosa", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 16 (1998.), 62).

14 Pál Engel u György Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, sv. 1- (Budapest, 1963.-), sv. 5 (u pripremi), poglavlje Vukovska županija, s.v. Szentillye. Treća natuknica registrira samo dokument iz 1455. u kojem se jedan *Zentillye* spominje među posjedima na koje su pretendirale ženske članice jedne pobočne loze velikaša Gorjanskih (Botoši od Harapkóa/Hropkovaca). Prema Engelu nije jasno na koji se od dva inače poznata Szentillyea odnosi taj navod. O sadržaju listine iz 1455. v. moj rad "Srednjovjekovno Ivankovo i njegovi gospodari", u: *Ivankovo*, gl. ur. Marko Landeka (Ivankovo, 2003.), 37 i 43.

što su Đakovo povezivali s Bosnom, pa je već stoga teško zamisliti zašto bi se banova svadba proslavljala baš ondje. Za Ilince inače nema nikakvih potvrda da bi pripadali bosanskoj biskupiji ili upravo biskupu Petru. Doduše, u drugoj polovici 14. st. njihova je posjedovna situacija nejasna: kao što je pokazao Engel, tu su prvotni vlasnici bili potomci bana Lotharda od roda Gút-Keled (poznati i pod pridjevkom *de Nemethy* ili "od Nijemaca"), koji su izumrli oko sredine 14. st. pa su njihovi posjedi 1355. sudskom odlukom zapali velikaša Andriju Lackovića, ali se zna da ih on nije uspio doista sve i preuzeti.[15] Na početku 15. st., pak, tu nalazimo kao posjednike sinove velikaša Emerika Bebeka. Nešto je jasnija posjedovna povijest Szentillyea na mjestu Vinkovaca: u vrijeme svadbe bana Tvrtka, taj je posjed pripadao plemićima Baćinskim ili Liskovačkim od roda Szente-Mágocs. Od biskupskog Đakova taj je Szentillye bio upola manje udaljen, oko 30 km. No, ni u njemu nema nikakvih naznaka o vlasničkim pravima Bosanske biskupije ili pak onima biskupa Petra.

Uostalom, prema točnom tekstu Tvrtkove darovnice, posrijedi i nije bio biskupov privatni ili nasljedni posjed, nego upravo posjed biskupije (*possessio dicte ecclesie*). To znači da nam u rješavanju ovog problema ne bi puno pomoglo ni kad bismo znali iz kojeg je roda potekao Petar, bosanski biskup 1356.-76.[16] Èak ni kad bi se, primjerice, pokazalo da biskup Petar, baš kao i nešto mlađi biskup Ivan, pripada baćinsko-liskovačkoj lozi roda Szente-Mágocs te da je prema tome mogao biti nasljedni suvlasnik u vinkovačkom Szentillyeu, to samo po sebi ne bi dokazalo da je svadba bana Tvrtka proslavljena upravo ondje, jer je mjesto Tvrtkove svadbe bilo posjed biskupije, a ne posjed biskupova roda. A Bosanska biskupija nije u Vukovskoj županiji imala drugih posjeda osim onog njenog velikog dijela koji su biskupiji dodijelili ugarsko-hrvatski vladari još u prvoj polovici 13. st. i koji je spadao i pod duhovnu vlast bosanskih biskupa. To je veliko biskupsko vlastelinstvo, osim Đakova s bližom okolicom, obuhvaćalo glavninu porječja Biđa s pripadajućim dijelom Posavine. Upravo stoga što na tom području nisu bile nadležne županijske i druge svjetovne vlasti, o njemu se

15 O Lothardovoj grani velikog roda Gút-Keled i o njihovim posjedima v. János Karácsonyi, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, 3 sv. (Budapest, 1900.-1.), sv. 2: 33-7.

16 To je još uvijek nepoznanica. Neki autori stavljaju uz Petrovo ime pridjevak *Šikloški*, ali bez temelja. Poslije Bosanske, Petar je kraće vrijeme bio biskupom još i u Đurskoj (1376.-7.) i Vespremskoj biskupiji (1377.-8.). Usp. Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája, 1301.-1457.*, 2 sv. (Budapest, 1996.), sv. 1: 66, 71, 78. Ni poznate pojedinosti iz "privatne" biografije biskupa Petra nisu zasad pomogle da ga se genealoški atribuira. Znamo, naime, da je on imao polubrata po majci koji se zvao Györke/Đurko i da su oni zajedno 1351., dok je Petar još bio kanonik lektor u đakovačkom kaptolu, kupili sela Jakabfalvu i Borcsinfalvu u sjevernom susjedstvu Đakova, te napokon da su 1361. te iste posjede darovali četvorici sinova svoje sestre. V. o tome Stanko Andrić, *Potonuli svijet. Rasprave o slavonskom i srijemskom srednjovjekovlju* (Slav. Brod i Osijek, 2001.), 95-7.

sačuvalo posve malo izvora i njegova nam je srednjovjekovna topografija uvelike nepoznata. Tu se negdje mogao nalaziti i posjed Szentillye na kojem je biskup Petar upriličio proslavu svadbe bana Tvrtka, pošto ga je vjenčao u đakovačkoj katedrali; uz tako prostrano vlastelinstvo oko same katedrale, bilo bi posve neobično odvesti svatove na neki udaljeni manji posjed izvan tog sklopa i po strani od prometne osi koja spaja Đakovo s Bosnom. Zbog svega toga mjesto Tvrtkove svadbe, Szentillye, treba ponajprije tražiti na velikom i slabo poznatom vlastelinstvu đakovačkih biskupa.

**

Raspravu o topografijskim problemima darovnice bana Tvrtka I. iz 1374. treba dopuniti osvrtom na jedan dio poznatog kataloga franjevačkih samostana koji je sastavio Bartol iz Pise i uklopio ga u svoje opsežno djelo pod naslovom *O sličnosti života sv. Franje životu Isusovu* (napisano 1385.-90.). To je sustavan prikaz onodobnog ustroja franjevačkog reda prema njegovim provincijama ili vikarijama, kustodijama i pojedinim samostanima.[17] Za Bosansku franjevačku vikariju Pizanac navodi da ima sedam kustodija. One su, uzete zajedno, zahvaćale puno širi prostor od tadašnjeg Bosanskog kraljevstva. Tako je Usorskoj kustodiji, koja je, kao što joj ime govori, okupljala u prvom redu samostane u donjem porječju rijeke Bosne, pripadao i jedan samostan što se svakako nalazio izvan tog okvira, onaj u biskupskom Đakovu (utemeljen 1347.), u Vukovskoj županiji Ugarsko-hrvatskog kraljevstva. Upravo je taj samostan u Pizančevu katalogu naveden u Usorskoj kustodiji na prvom mjestu, a za njim pet ostalih. Slično je i u Mačvanskoj kustodiji, kojoj su pripadali samostani u Podrinju od Bijeljine do Srebrenice, na prvom mjestu naveden samostan u Alšanu sjeverno od Save, na južnom rubu Pečuške biskupije.

U Usorskoj kustodiji se, odmah poslije onog u Đakovu, navodi samostan Svetog Ilije (*locus sancti Helye/Elye*).[18] U stručnoj literaturi se u nekoliko navrata i taj samostan stavljalo sjeverno od Save. Još je stari povjesničar Pečuške biskupije József Koller uzgredice pretpostavio da ga treba tražiti u Markijskom

---

17 Bartholomaeus de Pisa, "De conformitate vitae beati Francisci ad vitam Domini Jesu", u: *Analecta Franciscana sive chronica aliaque varia documenta ad historiam Fratrum Minorum spectantia*, sv. 4-5 (Ad Claras Aquas / Quaracchi, 1906.-12.), posebno 4: 503-59. Katalog samostana iz Pizančeva djela donosi, na temelju dvije različite predaje teksta, i Lucas Wadding et alii, *Annales Minorum seu trium ordinum a S. Francisco institutorum,* 3. izd., 25 sv. (Quaracchi-Roma, 1931.-4.), sv. 9: 191-222 (*Familia Cismontana*) i 254-300 (*Familia Ultramontana*).

18 *Custodia Usserae habet locum de Dyaco; locum sancti Helyae; locum Verbizae; locum Stachovae et locum Bustonicae* (Bartholomaeus de Pisa, "De conformitate", 4: 555). Usp. Wadding, *Annales Minorum*, sv. 9: 295, s nešto drukčijim grafijskim verzijama toponima i s jednim samostanom više (*locus Lindvae/Lindue*).

arhiđakonatu te biskupije.[19] Otud je Diana Vukičević-Samaržija odlučno zaključila da se taj samostan nalazio "u srednjovjekovnim Vinkovcima".[20] Ona je, tako, gotičku crkvu sv. Ilije na vinkovačkoj Meraji proglasila franjevačkom, ali bez uvjerljivih argumenata i ne hajući za argumente što govore protiv toga. Istu je identifikaciju potom usvojila i povjesničarka ugarskoga srednjovjekovnog redovništva Beatrix Romhányi.[21] Na drugoj strani je, posve nedavno, Pál Engel oprezno pretpostavio da taj franjevački Sveti Ilija iz Usorske kustodije možda odgovara Szentillyeu na mjestu Ilinaca u Srijemu, u Vukovskoj županiji.[22]

Glavnina novije franjevačke historiografije ipak o tome sudi drukčije. Prema njoj su se svi samostani Usorske kustodije, sa Đakovom kao jedinom iznimkom, doista nalazili u Bosni, odnosno u Usori. To vrijedi i za drugonavedenog Svetog Iliju. On je i u trećem izdanju Waddingova velikog djela protumačen kao srednjovjekovno trgovište Modrič, odnosno današnja Modriča, na donjem toku rijeke Bosne. Tu je franjevački samostan djelovao sve do velikih ratova s Turcima potkraj 17. stoljeća, kada je napušten.[23] Više crkvenih izvješća iz 16. i 17. st. opisuje veliku modričku crkvu sv. Ilije, koju su oko 1580. Turci spalili skupa sa samostanom, ali su je franjevci donekle obnovili. U poznatom izvješću iz 1600. bosanski biskup Franjo Baličević navodi da je ta crkva izvan gradića i nepokrivena, a da fratri žive u nekoj kući u naselju.[24] Biskup Nikola Ogramić Olovčić, pak, izvijestio je 1675. o tome kako se crkva sv. Ilije pokraj Modriče –

---

19 Josephus Koller, *Prolegomena in historiam episcopatus Quinqueecclesiarum* (Posonii, 1804.), 123-4.

20 Diana Vukičević-Samaržija, *Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji* (Zagreb, 1986.), 153, piše: "Potvrdu postojanja franjevačkog samostana u srednjovjekovnim Vinkovcima navode Wadding i Koller". Wadding na citiranom mjestu samo donosi popis samostana u Usorskoj kustodiji prema Pizančevu katalogu, a Koller je u svojim *Prolegomena* (Vukičević-Samaržija ne navodi stranicu koju ima na umu) donio izvadak iz tog kataloga, ne predlažući nikakvu pobližu ubikaciju za samostan *S. Elye*, osim (pogrešne) upute da to mjesto treba tražiti u Markijskom arhiđakonatu. K tome, u popisu župa Vukovskog arhiđakonata prema računima papinske desetine, Koller je jednog Svetog Iliju protumačio kao Ilince, a drugog kao Ilaču (Koller, *Prolegomena*, 113-4). Koller, prema tome, uopće nije dovodio stari toponim ili patrocinij *Sveti Ilija* u vezu s modernim Vinkovcima.

21 Beatrix F. Romhányi, *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon. Katalógus* (Budapest, 2000.), 62-63, s. v. Szentillye.

22 Pál Engel u Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország*, sv. 5 (u pripremi), poglavlje Vukovska županija, s.v. Szentillye (1).

23 Od novijih autora, Pizančevog Svetog Iliju iz Usorske kustodije u Modriču smještaju Dominik Mandić, *Franjevačka Bosna. Razvoj i uprava Bosanske vikarije i provincije 1340.-1375.* (Rim, 1968.), 232; Marijan Žugaj, "Samostani franjevaca konventualaca u Bosanskoj vikariji", *Croatica christiana periodica* XIV/25 (1990.), 28, br. 63; Andrija Zirdum, "Karta srednjovjekovnih crkava na tlu Bosne i Hercegovine", *Bosna franciscana* IX/15 (2001.), 182, br. 170, s pregledom izvora o modričkom samostanu i crkvi sv. Ilije. V. također zemljovide "Bosanska vikarija 1375." i "Franjevački samostani u Bosni u XV. st.", u: *Franjevci na raskršću kultura i civilizacija. Katalog izložbe* (Zagreb, 1988.), 20-1.

24 Antun Dević i Ilija Martinović, *Đakovačka i srijemska biskupija. Biskupski procesi i izvještaji, 17. i 18. stoljeće* (Zagreb, 1999.), 357.

tako prostrana da je biskup smatrao da ju je sagradio "neki velemožan kršćanski vladar" – srušila kad je rijeka Bosna promijenila tok.[25] Nekoliko godina poslije, Franjo iz Varadina u svome opisu provincije Bosne Srebrene dodaje tome neke zanimljive pojedinosti, a o tadašnjim prilikama kaže da franjevci služe mise i oficij sv. Ilije u refektoriju svoga obitavališta, jer im u gradu nije dopušteno podići novu crkvu; blizu ruševina stare crkve pokraj rijeke Bosne, pak, slave s katoličkim pukom samo pojedine blagdane na otvorenom u polju, a tu se nalazi i katoličko groblje.[26] Znamo i da je modrički samostan sv. Ilije, osim u svojoj bosanskoj okolici, pastoralno skrbio i za dio negdašnje Đakovačke biskupije sjeverno od Save.[27] U vrijeme rata za oslobođenje Slavonije od Turaka, možda već oko 1685., modrički su franjevci prebjegli upravo u taj dio slavonske Posavine i nastanili se u selu Kopanici. Tu je vizitator đakovačkog biskupa 1695. našao kao župnika fra Nikolu iz Modriče,[28] a habsburški popis brodskog okruga iz 1698. zabilježio je u tome selu drvenu rezidenciju trojice franjevaca.[29] Kada je, pak, đakovački biskup Đuro Patačić 1710. odlučio ponovno naseliti franjevce u biskupski grad, dodijelio im je u prvi mah đakovački župni stan i crkvu, u koje su se tada s odobrenjem provincijala Bosne Srebrene preselili franjevci iz Kopanice i tako naposljetku u Đakovo prenijeli "konvent svetog Ilije iz Modriče" (*conventus sancti Eliae de Modricia*). Franjevci su tu seobu drage volje prihvatili, između ostalog i zbog "ružna položaja" rezidencije u Kopanici, okruženog močvarama i "nezdravim zrakom". U istoj su odluci franjevci ipak zatražili i da im se "zanavijek" dodijeli uprava župe u Kopanici, tako da su vizitacije iz sljedećih desetljeća (do 1761.) tu zatjecale kao župnika jednog fratra iz đakovačkog konventa.[30]

---

25 Julijan Jelenić, "Spomenici kulturnog rada bosanskih Franjevaca (1437.-1878.)", *Starine JAZU* 36 (1918.), 146.

26 *Descriptio provinciae Bosnae-Argentinae facta per r. p. f. Franciscum a Varadino anno 1679.*, prir. Ferdinandus Kaizer (Szabadka, Š1914.Ć), 9-10.

27 U sklopu dogovora o podjeli jurisdikcije između beogradskog i bosanskog biskupa 1647. navode se kao župe što spadaju u đakovačko područje Vrbica i Posavlje (*Possavia*), s napomenom da za prvu skrbi samostan u Našicama, a za drugu onaj "sv. Ilije u Modriči, koji je u Bosni" (Antun Dević, *Đakovačka i srijemska biskupija. Spisi generalnih sjednica Kongregacije za širenje vjere, 17. stoljeće* (Zagreb, 2000.), 365, br. 255).

28 Fermendžin, *Acta Bosnae*, 523, br. 1464.

29 *Est tamen residentia patrum franciscanorum anno trium ex ligno erecta* (Ive Mažuran, *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine* (Osijek, 1988.), 125). Značenje izričaja *anno trium*, ako je u tom izdanju pouzdano prenesen, nije jasan.

30 O svemu tome govori odluka franjevačkih poglavara donesena 21. rujna 1710. u Velikoj, u kojoj između ostalog stoji: *nunc parochialem domum Diacovae existentem, cum ecclesia et aliis ad eam pertinentibus, benignissime nobis donavit, quatenus videlicet translato conventu sancti Eliae de Modricia ex Coppagnizza Diacovam (...) ex predicta parochiali domo conventum formare, ibique morari religiosi provinciae nostrae valerent* (Antun Dević, *Đakovačka i srijemska biskupija. Spisi generalnih sjednica*

Sve su te pojedinosti ovdje navedene kako bi se pokazalo da franjevačka zajednica pod naslovom svetog Ilije što se oko prijeloma 17. i 18. stoljeća nalazila u Kopanici nije bila ostatak nikakva starog samostana, nego zapravo tek međustadij u seobi franjevaca iz Modriče u Đakovo. S time se mora biti na čistu jer se takva povijesno neopravdana tvrdnja o samostanu u Kopanici pojavila već vrlo rano, u povijesno-topografskom prikazu provincije Bosne Srebrene iz 1730. kojeg se obično pripisuje Ivanu Stražemancu. Ondje se, naime, u poglavlju posvećenom franjevačkom samostanu u Đakovu, kaže da taj samostan upravlja župom u Kopanici te se u vezi s ovom uzgred pripominje: "gdje je u starini pa sve do 1711. bio konvent sv. Ilije Proroka" (*ubi antiquitus fuit usque ad a. 1711. conventus s. Eliae Prophetae*).[31] Kada bi ta Stražemančeva opaska bila povijesno utemeljena, morali bismo pomišljati i na mogućnost da je srednjovjekovni samostan sv. Ilije kojeg Bartol Pizanac navodi u Usorskoj kustodiji odmah poslije Đakova bio upravo samostan u Kopanici. To bi značilo da se ni taj drugonavedeni usorski samostan nije nalazio u samoj Bosni, nego sjeverno od Save, i to upravo na području srednjovjekovnog vlastelinstva Đakovačke biskupije, što bi samo po sebi nudilo polazište za različite druge zaključke. No, sve te mogućnosti otpadaju kad se ima na umu ne samo to da u srednjovjekovnim pisanim spomenicima nema nikakve potvrde o postojanju samostana u Kopanici,[32] nego i to da se iz raspoloživih izvora dosta jasno razaznaje što je zapravo bio kopanički franjevački "konvent". O njegovoj velikoj starini, na koju uzgred aludira Stražemanac, ne može s obzirom na sve to biti ni govora.

Za razliku od njegove kasnije sudbine, počeci su franjevačkog samostana sv. Ilije u Modriči nepoznati, pa je Dominik Mandić o njegovu osnutku iznio ovakvu pretpostavku: "Samostan sv. Ilije nalazio se je u Modriči na desnoj strani Bosne. Sagradio ga je bosanski ban Tvrtko I., na spomen svoga vjenčanja, koje je obavljeno u toj samostanskoj crkvi god. 1374."[33] Ta je Mandićeva tvrdnja u isti mah i još jedna pretpostavka o položaju onoga *Zenthilie*/Szentillye iz Tvrtkove darovnice bosanskom biskupu. Ondje se, međutim, ne kaže ni da je na tom

---

Kongregacije za širenje vjere, 18. stoljeće (Zagreb, 2003.), 414-6, br. 23, cit. str. 414.) Ukratko o pitanju prijenosa modričke franjevačke zajednice u Kopanicu i potom u Đakovo v. u Emanuel Hoško, "Višestoljetno djelovanje franjevaca u Đakovu (1347.-1806.)", *Diacovensia – teološki prilozi* 3, br. 1 (1995.), 382-4. Kratke spomene v. i u Josip Bösendorfer, *Crtice iz slavonske povijesti* (Osijek, 1910.), 358; Gašić, *Brevis conspectus*, pridodani sveščić "Addenda et emendanda", 9, br. 3.

31 Ivan Stražemanac, *Expositio provinciae Bosnae Argentinae / Povijest franjevačke provincije Bosne Srebrene*, prir. i prev. S. Sršan (Zagreb, 1993.), 290-1.

32 U poznatim predturskim izvorima nema, zapravo, spomena ni tome selu; ono se prvi put javlja u turskom poreznom popisu Požeškog sandžaka iz 1565. (usp. Engel u Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország*, sv. 5 (u pripremi), poglavlje Vukovska županija, s.v. Kopanica).

33 Mandić, *Franjevačka Bosna*, 232.

biskupskom posjedu stajala crkva sv. Ilije niti da je Tvrtko bio baš na njemu vjenčan. Izričito se kaže samo to da je taj Szentillye bio posjed Bosanske biskupije i da je na njemu održan dio Tvrtkovog svadbenog slavlja. Mandić ne objašnjava kako bi i zašto bosanski ban gradio samostan baš na biskupskom posjedu. A nije u njegovoj formulaciji posve jasno ni to je li crkva Tvrtkova vjenčanja bila franjevačka i samostanska već i ranije, ili je to postala naknadno, zahvaljujući Tvrtkovoj pobožnoj želji da, dovodeći franjevce, u njoj sačuva "spomen svoga vjenčanja".[34]

Navedenom se Mandićevom pretpostavkom povezuje topografijska problematika Tvrtkove darovnice s pitanjem ubikacije samostana Svetog Ilije iz Pizančeva kataloga. Takva se veza ne može sasvim isključiti. Unatoč razlozima koje smo već iznijeli za to da se biskupski posjed Szentillye radije traži sjeverno od Save, nije ipak posve nemoguće da je taj biskupski posjed mađarskog imena doista spadao među posjede koje je Bosanska biskupija imala južno od Save. Poznato je da je veliko posavsko imanje te biskupije između donje Bosne i Tolise sezalo na jug upravo do potoka Modriče, desnog pritoka Bosne.[35] Zato bi moglo biti da je posjed Szentillye (približno) isto što i Modriča, kao što bi moglo biti i da nije. Ni prva ni druga mogućnost ne mijenjaju valjane razloge da se Pizančev usorski samostan Sveti Ilija locira u Modriču. Jednako vrijedni ostaju i oni da ga se ne traži sjeverno od Save. Drukčije rečeno: ako se posjed Szentillye nalazio u sklopu velikog biskupskog đakovačkog vlastelinstva sjeverno od Save, on je sigurno (ili gotovo sigurno) različit od mjesta u kojem je stajao samostan Sveti Ilija iz Usorske kustodije; ako je pak Szentillye spadao u biskupsko usorsko vlastelinstvo južno od Save, taj je samostan vjerojatno stajao upravo na njemu te ih se oba može s dobrim razlozima staviti u Modriču ili u njezinu najbližu okolicu.

Protiv toga da bi usorski samostan Sveti Ilija stajao bilo gdje sjeverno od Save govori jednostavna činjenica da mu nema traga u popisima i drugim dokumentima Ugarske franjevačke opservantske vikarije (od 1517. provincije), koja je nastala 1448. otcjepljenjem od Bosanske. Protiv njegova smještanja u Ilince kod Šida (Engelova pretpostavka) govori dodatno još i okolnost da je pripadao Usorskoj kustodiji, a ta je teško mogla sezati tako daleko na

34 S tim potonjim protuslovljem na čistu je Živković, *Studije*, 39 i 196, koji drži da su samostan i crkva sv. Ilije pokraj Modriče u vrijeme Tvrtkova vjenčanja već postojali, jer ih je vjerojatno podigao još Tvrtkov prethodnik ban Stjepan II. Kotromanić. No, za tu tvrdnju Živković ne nudi nikakvih dokaza.

35 V. znamenitu potvrdnicu iz 1244. u kojoj kralj Bela IV. nabraja i zemlje koje je Bosanskoj biskupiji darovao bosanski ban Ninoslav: Smičiklas, *Codex diplomaticus*, sv. 4: 239. O srednjovjekovnoj bosanskoj pokrajini Usori, njezinoj sjeverozapadnoj župi Nenavište te o posjedima Bosanske biskupije što su ležali na području potonje v. Pavao Anđelić, "O usorskim vojvodama i političkom statusu Usore u srednjem vijeku", *Prilozi Instituta za istoriju* 13 (1977.), 17-45, naročito 21-22, 29.

sjeveroistok: to bi mjesto prije bilo pribrojeno Mačvanskoj kustodiji, u koju se s ovu stranu Save, kao što je već rečeno, računao samostan u Alšanu.

THE SITE OF THE WEDDING CEREMONY OF BAN TVRTKO I AND THE FRANCISCAN MONASTERY OF ST. ELIAS

SUMMARY

This article discusses the attempts so far to identify the site mentioned in the wedding deed of gift of Bosnian Ban Tvrtko I to the Bosnian Diocaese (in Đakovo) in 1374.

Special attention is being paid to the diocaesan estate of Zenthilie, where a part of Ban´s wedding ceremony took place, with particular accent on its possible connection to the Franciscan monastery of St Elias in Modriča. (Bosnia)

UDK 821.163.42(091)"198/..."

Suvremena đakovačka književnost

Hrvoje Miletić
Gimnazija A. G. Matoša Đakovo

Autor daje uvid u suvremenu đakovačku književnost u posljednjih dvadesetak godina. U beletristici prednječi pjesništvo; ističu se mladi đakovački postmodernistički pjesnici Tihomir Dunđerović, Jadranka Vuković i Blaženka Brlošić; nagrađeni prestižnim nagradama, te nešto stariji Zdravko Cicvarić i tradicionalniji Franjo Džakula i Luka Vincetić. Dječju književnost stvaraju Adam Rajzl sjetnim pripovijetkama o idiličnom slavonskom djetinjstvu, te Anđelko Haner i pjesnikinja Božica Ditrih. Moderni pripovjedači su Mirko Ćurić i Igor Rogina, a istaknuti publicisti Vladimir Geiger i Borislav Bijelić. Navedeni su i značajni autori u nacionalnom korpusu a podrijetlom iz Đakovštine ili su vezani uz nju jednim dijelom života: Stanko Andrić, Branimir Bošnjak, Zvonko Maković, Ivan Supek, Stjepan Damjanović, Zlatko Vince i dr.

Pisati o trenutnom stanju domaće – domicilne ili zavičajne književnosti, a posebice kritički je revalorizirati zna biti i dosta nezahvalan posao. Jer poneki suvremenici su jakog ega i taštine, lokalna sredina mala, cenzura i interesi prisutni, previdi mogući; no s druge strane, suočen s dvojbenim ocjenama, površnošću, izostavljanjima[1] i (ne)poznavanjem đakovačke književne scene; to može biti i afirmacija sakrivenih segmenata i doprinos ukupnom bogatstvu

1 Vidi: Hrvoje MILETIĆ, "Brzinom do površnosti: Puut nebeski. Đakovačka čitanka", *Vijenac,* Zagreb, 185/2001., 39. i Hrvoje MILETIĆ, "Helena Sablić-Tomić i Goran Rem: Slavonski tekst hrvatske književnosti", *Scrinia Slavonica*, Slavonski Brod, 4/2004., 558.-560.

mozaika slavonske sastavnice hrvatske književnosti. Stoga je i ovaj rad samo jedan od uvida u suvremenu đakovačku književnost posljednjih dvadesetak godina, subjektivan i potpisan, ali s upotrebom stručnog alata, argumentiran i s iščitanom građom.

Budući da Đakovo ima povijesno ne malu i časnu književno – kulturnu prethodnicu[2] zahvaljujući to prije svega što je centar biskupije, za očekivati je bilo i kontinuirani nastavak. Iznenadila je kvantiteta – pravi izdavački bum u devedesetim godinama dvadesetoga stoljeća, no nažalost, nije ju pratila i srazmjerna kvaliteta. U beletristici prednjači pjesništvo, a iz mora prvoobjavljenih knjižica, na sreću, jasno su se iskristalizirala estetski *jaka* naredna tri imena: Tihomir Dunđerović, Jadranka Vuković i Blaženka Brlošić. Generacijski su bliski: prvo dvoje je u tridesetima, a Blaženka još u dvadesetima; slične postmodernističke matrice – proistekle iz zajedničkog osječkog studiranja i primjetnog utjecaja poetske škole Rem – Rešicki; isti su i u još jednom. Za svoje pjesničke prvijence nagrađeni su prestižnim nagradama, i kako to obično biva prvo su prepoznati vani, a tek potom ih je uočila i domaća sredina.

Tihomir je Dunđerović Đakovčanin rođen u Osijeku 1971. kojem se nedavno i vratio kao mjestu svoga sadašnjeg bivstvovanja i prethodnoga studiranja. Profesor je hrvatskoga jezika i književnosti i diplomirani knjižničar u Osnovnoj školi Bilje. Kao nagrađenom objavljena mu je - njemu prva, a Knjižnici "Pjesnički susreti Drenovci"- kao sedma, knjiga pjesama *Psiho, ptice*, Drenovci 2005. Pjesme i značajne književne kritike sustavno je objavljivao i ranije u *Začinjavcima, Alephu, Književnoj reviji, Quorumu, Zarezu i Hombreu.* Svestran i agilan izlagao je i skulpture, objekte i instalacije, izvodio performanse i svirao u pop-rock sastavima. Naracijski pitko vodi nas pjesmama kroz propitivanje vlastite egzistencije, osmišljava stvarnost, pa i (po)ratno otuđenje senzibilnog subjekta. Neotradicijski povezan sa zemljom skladnim ritmom štuje baštinu i kanon, a znalački vješto bira osvještenog modernog sugovornika. Samozatajni majstor! "*I duraće barem dvisto godina"*[3] - to uživanje u tekstu …

I Jadranka Vuković nagrađena je na Pjesničkim susretima u Drenovcima, 2000. godine, a koincidencija s prethodnikom ide i dalje: također je rođena u Osijeku (1971.), iste je struke i radi na istom radnom mjestu, ali u Semeljcima, gdje i živi. Pjesme su joj tiskane u *Književnoj reviji, Republici,* časopisu *Haiku, Vrabac, Rival, a* proza u *Plimi.*

Pjesnička zbirka *Rubljenje granica, tijela*, Drenovci: Hrašće, 2001., nešto je tradicionalnijeg lirski senzibilnog iskaza, podijeljena u dva dijela; pjesme u stihu

2 Vidi: Hrvoje MILETIĆ, *Đakovštinom utjelovljeni,* Đakovo, Matica hrvatska 2000.

3 Tihomir DUNĐEROVIĆ, *Psiho, ptice,*Drenovci 2005., *Da ćerpič izdura*, 55.

i pjesme u prozi iz kojih izbija samoća, sjeta noćne meditacije i čežnja za ljubavlju. Duboko osjećajno, Šimićevskih širokih očiju, biranim stihovima, ona stremi ka zvijezdama snažnom prvom zbirkom.

Mlada, izrazito postmodernistička pjesnikinja Blaženka Brlošić (Đakovo, 1982.), *svježa* profesorica kroatistike, dobitnica je nagrade *Goran* za mlade pjesnike 2004. godine. Nagrađena zbirka *Mulholland*, SKUD I. G. Kovačić, Zagreb, 2004. konzistentna je i ujednačena intermedijalna i citatna polemika sa Davidom Lynchom i inim filmovima, rock glazbom i literarnim uzorima. Odmah je uslijedila i druga zbirka *Red: Kutija s kosom*, Đakovo, Matica hrvatska, 2004.; možda i prebrzo jer se neselektivno opet variraju slični motivi i metatekstualno poigrava sa stvarnošću i fikcijom urbane sredine koja nas okružuje. Čitanje traži prostorni i vremenski kontekst, dakle dijelom je hermetično jer iziskuje *potkovaniju* percepciju.

Blizak nagrađenoj trojki je i Ivan Kunštić (Đakovo, 1977.) apsolvent osječke kroatistike, kritičarski znalac stihova i moderan verzist jake riječi i profinjenog izričaja, objavljivan u prestižnom *Quorumu*[4], a s nestrpljenjem se očekuje i njegovo prvo samostalno ukoričenje. Nešto stariji od njih je Zdravko Cicvarić (1960.) koji je u samizdatu 1993. godine objavio zbirku *Životom protiv života*, parafrazirajući *začinjavca* Branka Miljkovića. Iskrene su to pjesme osamljenika u potrazi za bitkom, ljubavlju, drugom; jasnih i sažetih, impregniranih kontrasta i životno iskustvenih poenti. Rem ga apostrofira i "*u žanrovskomu prostoru ratnoga pisma"* [5].

Relativno kasno, u svojim zrelim godinama, prvoobjavljenom zbirkom *Razglednice,* Vinkovci, Matica hrvatska, 1998., na đakovačkoj književnoj sceni pojavio se Franjo Džakula i zauzeo nezaobilazno i samosvojno mjesto. Svojevrsna je to probrana antologija samozatajnog samačkog pjesnikovanja kroz niz godina. Rođen je u Pješivcu kod Stoca 1946. godine, školovao se u Strizivojni i Slavonskom Brodu, predavao ruski po osnovnim školama, a danas je đakovački knjižničar – što ga povezuje sa prethodnicima, a očito ima nešto da ta tiha i *riječima* bogata mjesta daju dobre pjesnike. Lirika mu je *"tradicionalna u plemenitom značenju te riječi"*[6] , kako to kaže Josip Užarević u pogovoru druge knjige. Džakula pjeva refleksivno o prirodi, duhovnom prostoru i metafizici života, u dijalogu je s kanonskim piscima; odupire se praznini i prolaznosti. Zemlja, slavonska, mu je i eros i tanatos, isprepletena sa putenošću žene, koja

---

4 Ivan KUNŠTIĆ, Sedam pjesama Lauri, *Quorum*,4/2001., 49.-51.

5 Helena SABLIĆ-TOMIĆ/Goran REM, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska 2003., 346. i 398.

6 Franjo DŽAKULA, *Baštinik drveta,* Đakovo 2001., 67.

Tadijanovićevski stalno iščekuje, zove i prima sebi. Meditativan i bukolički miran on kronološki slaže pjesme u zbirke (vlastita naklada) sa biranim odmakom, te još slijede treća *Pisma djetetu*, 2002. , kao povratak djetinjstvu i *Pjesme o sjenama*, 2004.

Od đakovštinskih svećenika izdvaja se *disident* Luka Vincetić (1939. – 1998.), trnavački župnik, doživjevši crkvenu zabranu svoje prve zbirke *Liturgovi bolji dani*, Trnava, vl. n. /("Tipografija") 1978., koju je sam i ilustrirao; te je tek pred nama osvijetliti je, a dokazao se kasnije i kao elokventan publicist, esejist i britki kolumnist. Svestranom župniku iz Strizivojne Mitru Dragutincu (1920. – 1989.), odista učenom knjiškom eruditu, hagiografu i neimaru, rukopisna zbirka *S Kristom na križu* objelodanjena je tek ovih dana. Josip Stjepan Ivić (1902.-1976.) objavio je zbirku pjesama *U susret vječnosti*, Đakovo, "Tipografija" 1973., a plodan pjesnik po periodici je i Đuka Marić (1913.), izdana mu je i zbirka *Blagdani duše*, Vinkovci, 1986.

Za izdvojiti je još i Vlastu Markasović, jer iako je Vinkovčanka (1963.) pjeva u šokačkim crticama originalno i nostalgično o djetinjstvu provedenom u Vrbici i Đurđancima, selima Đakovštine, u pjesmama u prozi *Spaljeni kobilaš,* Vinkovci, Matica hrvatska 1997. i *Dukatići*, Đakovo, Matica hrvatska 2005. "*Šokački haiku"* [7] i lirika Vesne Karalić zaslužuju i samostalno uknjiženje van zajedničke uspjele lokalne zbirke. Zbirkama pjesama javili su se još i Ruža Elez Lazarov, Katica Karas, Ivan Balen, Silvija Abramović i drugi, kao i niz pučkih pjesnika u zbornicima.

*

Dječju književnost regionalnim je slavonskim koloritom snažno označio Adam Rajzl, rođen 1948. u Dragotinu pokraj Đakova, odakle i crpi nostalgičnu temu djetinjstva svojih priča za djecu. Bio je dugogodišnji urednik Radio Đakova i Đakovačkog lista, danas je nastavnik na osnovnoj školi, član je DHK. Plodan je autor mnogobrojnih toplih pjesama i priča objavljivanih po dječjim časopisima i Hrvatskom radiju, a zastupljen je i u Removoj panorami slavonskih pisaca[8]. U književnosti se javio zbirkom pjesama simboličkoga naziva *Odavde do obale*, Osijek, Vrbaci 1974., ponovljeno izdanje 1975., a potom slijede plodne tri zbirke priča, nešto razvučenog tempa izlaženja: *Topot bijesnih konja,* Zagreb, Školska knjiga 1983., *Kad su trešnje dozrijevale,* Vinkovci, Riječ 1996., za koje je dva puta nagrađivan za stimulaciju književnog stvaralaštva, te posljednja *Izgubljeno zlato*, Vinkovci, Riječ 2001..

---

7 *Popucale štrange i kajasi…*,Strizivojna, "Različak" 2003., 27.

8 Vidi: Vladimir REM, *Slava Panonije,* Vinkovci, "Novosti" 1980.

Sve priče iste su tematike i nastavljaju se jedna na drugu; za očekivati je novosti!; govore o djetinjstvu proživljenom u idiličnom slavonskom selu i zgodama sina Martina Tišljera, piščeva alter ega, ispričane su u prvom licu, ne skrivajući autobiografičnost. Rajzlu je nepresušan stvaralački izvor dječaštvo družine Marka Krivića, Ive Jakina, Stipe Stanića, Tune Filina i inih, još se žare obrazi od prvih ljubavi prema nedokučivim djevojčicama, sjetno se priča o ocu, majci, djedu, baki, ujaku, susjedima i sumještanima, bujnoj neistraženoj prirodi i Slavoniji. Imenovanje likova, toponimi i izvoran ruralni slavonski dijalekt vjerno nam slikaju sredinu i minulo vrijeme, a birani glagoli, znalački ritam radnje i lirski pejsaži potvrđuju autorov osebujan stil i zavičajnu ljubav. Rajzl je pisac koji se jednostavnom pričom potvrđuje kao nostalgičar idiličnoga slavonskog djetinjstva i zapisivač starina – tog zlata koje tako nikada neće biti izgubljeno, a odlikuje se uvjerljivim slikanjem zavičaja, te pitkom, dobro razrađenom i čitljivom naracijom.

"Đakovački Iljf i Petrov" [9]- tako je Ćurić spretno imenovao satirični dvojac: Antuna Kalmana - Šemsa (Đakovo, 1932. – 1992.) i Anđelka Hanera - Rođu (Đakovo, 1935. – 2005.), koji su poput ruskih književnih prethodnika napisali uspjelu humorističnu prozu *Naš grad, a mi u njemu*, Đakovo, Tipografija 1995. Naime, Haner ju je odlučio objaviti tridesetak godina nakon nastanka kao obol prijatelju Šemsu, đakovačkom trgovcu, vedrom karikaturistu i satiričaru. Jer priče su to koje su u ono vijeme smjelo i ironično bockale socijalističke gradske oce, a autorski dvojac ismijavao je političke i privredne *drugove*, uopće - način življenja. Ali ne zlobno, dapače; sjetno i sa zavičajnom ljubavlju, šaljivo opisujući mane *našeg malog mista* i anegdotalne dogodovštine *kasabe*, postižući prisnost i povjerljivost direktnim obraćanjem čitaču. Nostalgično je dana vjerna slika prohujalog vremena, stasanja rodnoga mjesta iz većeg sela u omanji grad kroz oči i usta domaćeg, malog čovjeka iz našeg susjedstva; lokalnim govornim idiomom i opisom gradskih četvrti, pučkom lukavošću i dovitljivošću, te dopadljivim odmakom čime je minula svakodnevnica tiho prešla u legendu.

Anđelko Haner je poslije objavio još i dvije zbirke priča za djecu: *Strava pokraj šume Mačkovac* 1997. i *Kako zvijezde govore* 1998. u izdanju đakovačke tiskarske kuće *Tipografija d.d.*, kao i opet jedan vedar roman o đakovačkom službovanju i sjetnoj mladosti - *Napeta priča o gradnji jedne mrtvačnice i još o svemu i svačemu* 2002.; uz pjesničku zbirku *Stari šugavi pas*. Školovao se u Đakovu, Osijeku i Zagrebu, radio kao sudac Županijskog suda u Osijeku, objavljuje priče i pjesme po dječjim časopisima. Kratke su to pripovijedne forme, jasnog i sažetog izraza, anegdotalne ili sa završnom poentom, a tematikom iz

9 Mirko ĆURIĆ, *Strategije sjećanja i zaborava,* Đakovo, Matica hrvatska 2001., 13.

školskih dana odrastanja, s toplo opisanim zgodama i malim dječjim avanturama; uz maštovite bajalice za najmlađe.

S ljubavlju nam je zapis o dječaštvu iz đakovačke mitske Pašenice ostavio i Mirko Kladarić (1946.-2000.) u pomalo patetičnim dječjim pjesmama i pričama *Povratak u djetinjstvo* 1999. Bio je svestran: trgovac, dekorater, sportaš, folklorist, putnik, uspješan lokalni novinar i radijski spiker i voditelj, karikaturist… Matica hrvatska Đakovo objavila mu je posthumno još i humoreske s putovanja *Šokac u bilom svitu* 2001. , te zbirku kolumni i životnih priča *Divani Joze Đakovačkog* 2002., dijelom pisanih ikavicom i sočnim lokalnim slangom. O svome djetinjstvu provedenom u drugome dijelu grada – Čikagi, za vrijeme Drugog svjetskog rata priča nam Ruška Stojanović-Nokolašević u omanjem romanu *Anina druga mama*, Đakovo, Matica hrvatska 1999.; iz rakursa djevojčice, (pre)jednostavnom kronološkom pričom i reduciranim dijalozima.

Božica Ditrih (Đakovo, 1967.) je revna i vesela đakovačka profesorica hrvatskoga jezika, animatorica kulture, dramskog i književnog stvaranja; svu svoju ljubav, znanje i iskustvo u radu s mladima pretočila je u uistinu uspjelu i odlično prihvaćenu zbirku poezije *Palo mi na pamet*, Đakovo, Matica hrvatska 1998. Razigrana je to radost stiha kojim autorica suvereno vlada, mladalački opušteno ona ne želeći odrasti, iz *učeničke kože* vjerno i duhovito slika dnevne *problemčiće* odrastanja. No, pjesnikinja vješto progovara i o ozbiljnim temama; oproštaju od oca, ljudskoj prolaznosti, ratu, materijalizmu … i baš zato nastavlja s ludističkom odom životu, ljubavi i sreći. Poletnog ritma, živog sroka, žargonom klinaca i lijepim novokovanicama osvještene poetese, bitno je osvježenje na književnoj sceni. Mogu joj se samo uputiti poticaji za daljnjim objelodanjivanjem pjesama, možda i za one; nazovimo ih – odrasle.

*

Svakako najproduktivniji stvaralac s ovog područja je Mirko Ćurić (Đakovo, 1964.). Mora mu se priznati marljivost i svestran književnokulturni i izdavački rad; književnost je diplomirao na Pedagoškom fakultetu u Osijeku i radi kao đakovački srednjoškolski profesor; bio je aktivan i plodan košarkaš, suautor je sa Mirom Šolom monografije *Košarkaški klub Đakovo 1974.-1994*., koautor je i *Spomenice 110. godina Obrtničke škole u Đakovu*, glavni je urednik *Đakovačkih novina* / prije *glasnika*, *Revije Đakovački vezovi*, pučkih pjesničkih zbornika i znatnih lokalnih publikacija, potom izdanja Matice hrvatske Ogranak Đakovo, permanentno se javlja u književnoj periodici, a trenutno je i predsjednik regionalnog Ogranka Društva hrvatskih književnika.

Svojim proznim prvijencem, lakočitljivim kratkim romanom *Povratak u doba jazza*,Vinkovci, Privlačica 1996. zaintrigirao je javnost. Bila je to bitna novost u okruženju: suvremena priča i suodnos sa stvarnošću, citatnost, trivijalno građenje radnje sa intrigama, ljubavima, *in* modom i rastom napetosti, *ich*-forma, svjesno pisano po motivima Velikog Gatsbya. Mladi Filip iz Đakova dolazi u Zagreb, ulazi u *visoko društvo* i poznanstvo s tajkunom Gabrićem, te vezu s pomodnom lijepom Ivnom. Razotkrivaju se mutni poslovi, tajkuna ubijaju, veza puca i junak se otrežnjen vraća kući, na front. Solidnim početkom očekivao se još bolji nastavak. Uslijedio je ambiciozan drugi roman *Pavelićeva oporuka*, Zagreb, Pan knjiga 2000. i uslijedile su negativne kritike. Ne zbog teme o NDH, u stilu što bi bilo da je Njemačka pobjedila u ratu, poput djela *Domovina,* s intrigama oko poglavnikove oporuke*;* niti zbog toga, kako se povrijeđeni autor pravda, da je prozvan kao *"anonimni pisac iz provincije"*[10] u posve nepotebnoj javnoj polemici s eminetnom književnom kritičarkom Jagnom Pogačnik. Jer ona je svoje stavove argumentirala: *"…nije uspio ostvariti poželjan ironičan odmak…obiluje predugačkim i zamornim dijelovima…prilično pubertetskih "filozofiranja" o životu i svijetu i nemotiviranih uvođenja likova…Ante Ivančić, glavni lik romana, zapravo je užasno kontradiktiran; s jedne je strane politički vrlo konzervativan, s druge u privatnom životu hiperliberalan…izmiješao mnoge žanrove (politički roman intrige, elementi trilera, generacijski roman, fantastika)… nekonzistentan…svjetonazorski i izričajno, vrlo su konzervativni…brojne jeziče pogreške")*[11]. Na slične probleme, ali znatno umjerenijim tonom, ukazao je i nedvojbeni autoritet naše kritike Ivan J. Bošković u *Fokusu Slobodne Dalmacije*: *"…kako se* (Ćurić, op. a.) *vidljivo muči sa pričom, kako mu njezine niti izmiču, kako ne uspijeva zadržati napetost između stvarnih i izmišljenih silnica i sadržaja".* Kritika se ponovila i kod trećeg Ćurićevog romana *Košarkaš na Mjesecu*, Osijek, Matica hrvatska 2004., očito dijelom autobiografskog: o športskoj karijeri i poslovno-ljubavnom usponu i padu lokalnog junaka u (po)ratnom vremenu, gdje Delimir Rešicki navodi: *"…odlučuje se surfati na tome, danas već prilično prohujalome, niskomimetičnome pripovjednom valu…sva sapunska pravila trivijale…nostalgični dnevnik pisan iz pomalo gubitničke, provincijalne vizure…nedostatak ikakve lekture"* ; ali i hvali ono što je dobro: *"lak i čitljiv roman pregledne naracije…do sada najbolje književno* (Ćurićevo; op. a.) *djelo i uz dosadašnju eklektičnost vlastitih spisateljskih interesa dosta je teško pretpostaviti što nas, bar od njega, očekuje u*

10 Kritičarka s motornom pilom, *Jutarnji list*, 17. 9. 2000., 16.

11 Što bi bilo kad bi se "Kulušić" zvao "Francetić"?, *Jutarnji list,* 7. 9. 2000., 34.

budućnosti."[12]

Ove kritičare Ćurić, naravno, nije mogao utišati, kao što je pokušao primjerice s malenkošću autora ovog priloga – cenzuriranjem i šikaniranjem, jer su stavovi prilično usuglašeni. Za knjigu književnih kritika (i jednog ogleda) u duhu pozitivizma *Srategije sjećanja i zaborava*, Đakovo, Matica hrvatska 2001. nagrađen je Poveljom uspješnosti na 5. Đakovačkim susretima hrvatskih književnih kritičara. Slijede dvije prilično estetski slabe i Ćuriću nepotrebne knjige: *Odlazak sa sretnih ulica*, Đakovo, Matica hrvatska 2003.; tašto i neselektivno objavljivanje autobiografskih školskih pričica i mladalačkih pjesmuljaka, te *Pjesme o Šimunu Petru*, Đakovo, Matica hrvatska 2004., gdje se potvrdio kao loš pjesnik.

Mladi Đakovčanin Igor Rogina (1974.), poput svoga prijatelja Dunđerovića, također se nakon đakovačkog egzistiranja i lutanja *skrasio* u rodnome Osijeku. Na književnoj sceni se, nakon časopisne disperzivnosti, smjelo pojavio objavljivanjem svoga proznog prvijenca *Shalom*, Đakovo, Tipografija d.d. 1996. Radio je i kao profesor hrvatskog jezika, dramski pisac RTL-ove sapunice, član je Društva hrvatskih pisaca i umjetnički ravnatelj osječkog Kazališta "theaterKRAJvrata-vedra scena". *Shalom* je novelistička zbirka u duhu postmodernističkog pisma, s dnevničkim zapisima, pjesmom, pa čak i jednom dramom; i na kraju, nepotrebno je tu i pravdanje za *možebitne nepoćudne* književne uzore (Đ. Balašević, M. Pavić, P. Handke...). U razbacanim dnevničkim fragmentima odrastanja i izuzetno senzibilnim i samotničkim otvaranjima strši tuga, čamotinja i propitivanje sebe i okoline u nesretno vrijeme. Jer, rat je tek minuo (što se vidi u fraktalu o Iločanima, izbjeglicama u Đakovštini), a mladić se traži, ostvaruje i dokazuje kroz tešku socijalnu sudbinu obitelji, prijatelja, pa i većeg dijela tadašnjeg hrvatskog društva. Pripovjedač je u potrazi za prijateljem, ljubavi, smislom i nekom životnom porukom, koja i ne mora biti eksplicitno iznešena jer, ona izbija iz samoga iskaza. Postmodernistička matrica više je nego vidljiva, intertekstualnost, intermedijalnost i citatnost stalna su Igorova uporišta, simbolika i estetska resemantiziranja katkad i zamaraju, no krasi ga intimno razotkrivanje i otvorenost, intrigantnost vješte naracije, produhovljenost i, tko joj zamjeriti može?, mladalača iskrenost do bola. Jer, ožiljci preranog odrastanja strše. Stoga je i shvatljiv odabir židovskog pozdrava shalom! Kohezivne veze između kraćih pripovjednih odlomaka, istina, mogu biti i jače, ali tematika subkulture i intimističkog dnevnika, te suvremene mitologizacije plijeni čitalački interes znalači zanimljivom naracijom, povjerljivom i začuđujućom.

---

12 Uspon i pad na košarkaškome i ljubavnome tranzicijskom parketu, *Glas Slavonije*, 12. 1. 2005., 22.

Rogina je osebujni talentirani pripovjedač koji se potvrdio i u sada vještije dotjeranoj zbirci kratkih proza *O dva madeža na vratu*, Osijek, Matica hrvatska 1997., koja je kasnije i dramatizirana. Ovdje je razrađen stil i usavršena prijašnja matrica. Naime, opet su to dnevnički fraktali nesretnog i teškog odrastanja; očeve bolesti i *teške* naravi, majčinog polakog predavanja i tragičnog samoubojstva, siromašnog oskudnog življenja, tuge i samoće koja autora vjerno, gotovo pasji, nažalost, stalno prati. Sve je to prožeto finom lirikom, duboko senzibilnim pjesmama u prozi, a dramatičnost i sceničnost se same nameću, sve se pretaće i nadopunjuje, ritam gradira, pa je djelo i zaživjelo na osječkim i požeškim pozorišnim daskama. Ponovo se očituje referentnost na knjiške bardove i suvremena citatnost, no autor je sada ovladao zanatom pretočivši iskaz u rastvoren povjerljivi dnevnik patnje, egzistencijalnog otuđenja i gotovo mazohističke boli koja uvjerljivo, životno iskustveno, dobrom mitskom pričom privlači čitateljevu pažnju. S nestrpljenjem se iščekuju novi radovi.

*

Na području publicistike svojim znanstvenim radom ističe se dr. Vladimir Geiger, rođen u Đakovu 1962. godine. Djelokrug svog zanimanja odredio je prilično sigurno još od kada je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao studij povijesti s temom Njemačka narodna skupina u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1941. – 1945.). Svesrdno i ustrajno posvetio se iscrpnom izučavanju njemačke narodnosne zajednice, što mu je i bio doktorski rad; sužen na područje Đakova i Đakovštine od početka 19. do sredine 20. stoljeća, obranjen 1996. Knjiga *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*[13], Zagreb, Hrvatski institut za povijest 2001. upravo je dio tog izmijenjenog i, nažalost, nešto skraćenog doktorskog rada i predstavlja ne samo bogatu povijest Nijemaca sa ovoga prostora, nego uistinu bogato neiscrpno vrelo i za proučavanje povijesti Hrvata, Srba, Mađara, Slovaka, Židova i svih ostalih sa područja Đakovštine. Od 1993. godine radi u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu. Logičnim slijedom tih htijenja i višegodišnjih plodnih nastojanja objavljene su mu i sljedeće knjige: *Što se dogodilo s Folksdojčerima?*, Zagreb, 1993., *Pisma iz Krndije,* Zagreb, 1994., koju je priredio u koautorstvu s Ivanom Jurkovićem, zatim *Nestanak Folksdojčera*, Zagreb, 1997., te *Radni logor Valpovo 1945. – 1946.*, Osijek, 1999. i *Folksdojčeri: pod teretom kolektivne krivnje,* Osijek 2002. Predan i studiozan Vladimir Geiger permanentno se potvrđuje kao nezaobilazan i vrijedan čimbenik hrvatske historiografije.

---

13 Vidi: Hrvoje MILETIĆ, "Đakovački trolist", *Književna revija,* Osijek, 1.-2./2002., 260.-266.

Đakovački kustos-povjesničar mr. Borislav Bijelić glavni je urednik *Zbornika Muzeja Đakovštine* od četvrtog broja iz 1997., uspjevši da isprekidani kontinuitet izlaženja, što zbog ratnih, a što zbog materijalnih neprilika, ipak nastavi i podigne kvalitativnu razinu petim brojem u 2001. godini, a potvrdi šestim brojem 2003. godine. Rođen je u Đakovu 1958. godine, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je studij povijesti, sociologije i marksizma, gdje je i magistrirao 1988. godine s temom Studentski pokret u Jugoslaviji 1968. godine (s posebnim osvrtom na izvore). Radio je u Institutu za povijest Slavonije i Baranje u Slavonskom Brodu, kao vanjski suradnik Instituta za suvremenu povijest u Zagrebu i Gimnazije A. G. Matoša u Đakovu. U Muzeju Đakovštine je od 1992. godine, a sada je i njegov ravnatelj. Agilni je proučavatelj đakovačke povijesti, koautor je u knjigama *Hrvatska – povijest sjeveroistočnog područja*, Osijek, 1994., *Fotomonografija starog Đakova,* Đakovo, 1995. i *Hrvatska seljačka stranka – Ogranak Vrpolje 1924.-2004.*, Vrpolje, 2005., a autor je *Đakovačkih ulica,* Đakovo, 1998., *Naše teme*, Đakovo, 2002., *Đakovo u prijedlozima i projektima željezničkih pruga do 1914. godine*, Đakovo, 2004. i *Pozdrav iz Đakova*, Đakovo, 2005. Od 1993. stalni je suradnik *Glasa Slavonije*.

Ukazati valja i na vrijednoga muzealca, rano preminuloga revnosnog Krešimira Pavića, koji se bavio poviješću šaha i, vrlo intezivno i plodno, zavičaja[14], kao što to usrdno čine i Željko Lekšić[15] i Tomo Šalić[16]. Svojim filozofskim znanstvenim radom ističe se dr. Zvonko Šundov[17], pozornost treba usmjeriti i na hipologa dr. Zvonimira Benčevića, pokretača *Đakovačkih vezova*; etnokoreologa Josipa Vinkeševića i Adama Pavića[18], te enologa i folkloristu Zvonka Benašića[19]; te na Ivana Košutića, novinara, feljtonistu i publicistu o povijesti NDH. Svećenstvo Biskupije i Teologije neizostavan je i značajan čimbenik grada; apostrofirati treba biskupa Marina Srakića[20] i svećenike Nikolu Dogana, Andriju Šuljka, Peru Aračića, Antuna Jarma i Luku Marijanovića, te iznimno aktivnu duhovnu knjižnicu *U pravi trenutak* Ivana Zirduma, njegovu prozu i igrokaze; kao i skromne, ali vrijedne đakovačke redovnice[21].

---

14 Vidi: Krešimir PAVIĆ, "Autobibliografija obljavljenih radova", *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 5/2001., 199.-212.

15 Vidi: Željko LEKŠIĆ, *Hrvatski dom u Đakovu*, Đakovo, Muzej Đakovštine 2003., 91.-92.

16 Tomo ŠALIĆ, *Vrbica u Đakovštini* 1330.-1990., Vinkovci, Privlačica 1990.

17 Zvonko ŠUNDOV, *Povijest i metafizika*, Zagreb, vl. n. 1997.

18 Vidi: *PJESMOM i plesom na Vezove*, Đakovo, Savez KUD-ova: Matica hrvatska 2005. 195.-196.

19 Vidi: Zvonko BENAŠIĆ, *Đakovački spomendani*, Đakovo, Matica hrvatska 2003., 233.

20 Vidi: Marin SRAKIĆ, *Bibliografija svećenika đakovačke i srijemske biskupije*, Bogoslovno sjemenište Đakovo 1982. i Marin SRAKIĆ, *Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma*; Katolički salezijanski centar Zagreb 2000.

21 Vidi: Mariangela ŽIGRIĆ, *Vukovarske uspomene*, Đakovo, Milosrdne sestre svetog Križa 1998.

Produkcijsku eksploziju potvrđuje čitav niz prigodnih knjiga, zbornika, spomenica, *Zavičajnih knjiga* njemačke narodnosne zajednice, povijesnih, turističkih, športskih, vatrogasnih i privrednih monografija; a kontinuirano izlaze *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, *Diacovensia – Teološki prilozi, Revija Đakovačkih vezova,* potom *Đakovačke novine/glasnik* i *Zbornici Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara.* Tiskaju se školski listovi i fanzini, kvalitetni muzejski likovni katalozi, fotomonografije, a plodna je i izdavačka djelatnost Matice hrvatske Đakovo i dr.

*

Na kraju, smatram shodnim da posebno označim i značajne autore u nacionalnom korpusu, a podrijetlom su iz Đakovštine ili pak vezani uz nju jednim dijelom svoga života i rada. O njihovom opusu ovdje neće biti govora jer su već daleko sustavnije obrađeni i kritički vrednovani, te ih se ne može sputavati u uske lokalne okvire. No, uočena je činjenica da ih okolne - veće urbane sredine (Osijek, Vinkovci, Slavonski Brod) bez problema *pospremaju u svoje ladice*, kataloge i klasifikacije, ako su se tamo primjerice dijelom školovali ili iole boravili.

U sam vrh hrvatske književnosti svakako spada suptilni prozaik Stanko Andrić, značajan i kao povjesničar, rođen u Strizivojni, kao i akademik Stjepan Damjanović; a rado joj i pomažu u plodnoj izdavačkoj djelatnosti[22]. U Đakovu je rado boravio i objavljivao pjesme Pavle Blažek[23]; upečatljivo o dječaštvu i ovdašnjem školovanju autobiografičan zapis ostavio je Josip Palada[24], a sjetno o đakovačkom djetinjstvu zbori i akademik Ivan Supek. Pjesnički bardovi Branimir Bošnjak i Zvonko Maković, rodom su iz Vrbice, odnosno Budrovaca, odavde je i Ivica Župan. Vrsni filolog Đakovčanin dr. Zlatko Vince jezikoslovlju je ostavio iznimno i nezaobilazno djelo *Putovima hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb, Sveučilišna naklada "Liber" 1978. (1. izdanje), a nas je svakako zadužio i dr. Mate Šimundić, među ostalim i *Đakovštinskom toponimijom*, Đakovo, Matica hrvatska 1995.

---

22 *STRIZIVOJNA: Zbornik radova*, Đakovo, Matica hrvatska; Strizivojna, "Različak" 1998.

23 Pavle BLAŽEK, *Vez zemlje,* Turističko društvo Đakovo 1985.

24 Josip PALADA, *Miris majke*, Zagreb, Spektar 1985. i *Kad smo bili mali*, Zagreb 1991.

CONTEMPORARY LITERATURE IN ĐAKOVO

SUMMARY

This is a survey of contemporary literarute in the last two decades. Poetry dominates, with the representatives of post modernism: Tihomir Dunđerović, Jadranka Vuković and Blaženka Brlošić, who have won many prestigious awards. Then there is, a not so young poet, Zdravko Cicvarić and the more traitional writers Franjo Džakula and Luka Vincetić. Representatives of fiction for the youngest readers are Adam Rajzl with his melancholic short-stories about the idyllic childhood spent in Slavonia, then Anđelko Hener and the poetess Božica Ditrih. Modern story-tellers are Mirko Ćurić and Igor Rogina; Vladimir Gajger and Borislav Bijelić represent modern publicists of Đakovo. All relevant writers on national level, who were born or spent a part of their life in Đakovo, are also listed in this text: Stanko Andrić, Branko Bošnjak, Zvonko Maković, Ivan Supek, Stjepan Damjanović, Zlatko Vince and others.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 51-60

UDK 726(497.5 Strizivojna)(091)

Ranomodernistička obnova župne crkve u Strizivojni 1937. godine

Dragan Damjanović
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta, Zagreb

U članku je obrađen historijat obnove župne crkve Svetog Martina u Strizivojni 1937. godine po projektu vukovarskog arhitekta Frana Funtaka. Crkva je produljena za 8 metara.

Župna crkva Svetog Martina u Strizivojni karakterističan je sakralni objekt središnjeg dijela Slavonije. Kako je bilo uobičajeno tijekom 19. stoljeća, na mjestu ranije skromne i rustikalne drvene crkve sagrađena je 1835. – 1836. godine nova zidana građevina, posvećena 21. siječnja 1836.[1] Podignuta je vjerojatno po projektu inženjera iz Vojne granice, ili iz obližnjeg Broda ili iz Vinkovaca. Radi se o jednobrodnoj longitudinalnoj građevini s apsidom i tornjem ukorporiranim u pročelje. Na današnjoj su crkvi, u detaljima artikulacije fasada ostali tek malobrojni tragovi prve faze njezina izgleda. Veliki polukružni ”termalni” prozori (”finestra termale”) na bočnim zidovima, najjasnije nam danas svjedoče kako je riječ o građevini podignutoj u vrijeme dominacije baroknog

1 Ivan DAMJANOVIĆ, Strizivojna u prošlosti i sadašnjosti, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 37., 23. 10. 1937., str. 2: ”*Povijesni podaci kazuju da je do 1835. godine u Strizivojni bila drvena crkva iscifrana i išarana starinskim hrvatskim narodnim motivima. Te godine porušena je drvena crkvica i na njezinom mjestu sagradjena je današnja zidana župna crkva, koja je svečano posvećena 21. siječnja 1836. godine.*”

Crkva prije obnove

Bočna strana crkve

Kor

Pogled prema oltaru

klasicizma. U unutrašnjosti prva je faza objekta mnogo prisutnija. Stari barokno – klasicistički kupolni svodovi pokrivaju s tri jarma brod crkve, a zasigurno je klasicistički i kor sa zidanom ogradom koja se otvara prema brodu s eliptičnim otvorima. I detalji raščlambe, poput kapitela stupova u zoni kora su iz prve faze izgradnje crkve.

Sve do dvadesetih godina 20. stoljeća Strizivojna nije imala samostalnu župu, te je crkva služila kao filijalna kapela obližnje župe u Vrpolju. U ulozi kapele teško da se moglo očekivati značajnije proširenje crkve. Prvi korak prema osamostaljenju župe predstavljalo je utemeljenje posebne strizivojnačke kapelanije, 1928. godine, koja se i dalje nalazila u okviru župe u Vrpolju.[2] Tada se i počelo ozbiljno raditi na proširenju crkve. Pri posveti proširenog objekta, 11. studenog 1937. godine, biskup Akšamović će proglasiti Strizivojnu potpuno samostalnom župom.[3]

Sredinom 1936. godine, u povodu stogodišnjice posvećenja zidanog objekta, pokrenuta je od župljana velika akcija da se stara građevina temeljito popravi i nadogradi kako bi zadovoljila potrebe sve veće župe[4]. Krajem srpnja iste godine stručna komisija je pregledala crkvu s ciljem okvirnog utvrđivanja troškova adaptacije.[5] Fran Funtak, arhitekt koji je izradio projekt, procijenio ih je na 150.000 dinara. Krajem iste godine održano je nekoliko neuspjelih jeftimbi za građevinske radove na objektu.[6] Tek se jeftimba provedena krajem svibnja 1937. pokazala uspješnom.[7] Na njoj su sudjelovali poduzetnici iz Osijeka, Đakova i Vukovara, a najpovoljniju je ponudu dao zidarski majstor Josip Keller iz Vukovara, odnosno Sotina, koji se obavezao da će zidarske i tesarske radnje izvršiti za 35.000 dinara.[8] Sredinom lipnja posvećen je temeljni kamen,[9] a tijekom srpnja gradnja je već značajno uznapredovala.[10]

---

2 MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937., *Glasnik biskupija bosanske i srijemske,* Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171

3 *Isto*

4 Ivan DAMJANOVIĆ, Stogodišnjica crkve u Strizivojni, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 12., 1. 5. 1937., str. 3

5 *** Proširenje crkve u Strizivojni, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 32., 7. 8. 1936., str. 5

6 *** Strizivojna, 22. X., *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 43., 23. 10. 1936., str. 8

7 Oglas jeftimbe objavljen je u članku: *** Jeftimba, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 21., 21. 5. 1937., str. 8

8 Ivan DAMJANOVIĆ, Proširenje crkve u Strizivojni, *Hrvatska Đakovština,* Đakovo, br. 17., 5. 6. 1937., str. 4, isto i u dokumentima: ABĐ, spis br. 1146 ex 1937, dopis Župnog ureda u Strizivojni na Biskupski ordinarijat u Đakovu od 23. 6. 1937., sačuvan je i ugovor s Kellerom u: Arhivu Biskupije Đakovačke i srijemske, Đakovo, spis br. 1146 ex 1937, Ugovor Župnog ureda u Strizivojni s Josipom Kellerom od 6. 6. 1937.

9 *** Strizivojna, 24. lipnja, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 26., 25. 6. 1937., str. 3

10 Ivan DAMJANOVIĆ, Gradnja crkve u Strizivojni, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII., br. 30., 16. 7. 1937., str. 4.

Crkva se proširivala sa svetišne strane za 8 metara, prema tome riječ je o značajnom produženju stare građevine koje je iziskivalo velike troškove. Skupljane potrebnih sredstava pokazalo se kao veliki problem. Slavonsko se selo tih godina još nije do kraja oporavilo od posljedica velike gospodarske krize iz prve polovine tridesetih. Nestašica novca i jeftinoća poljoprivrednih proizvoda i dalje su mu stvarali velike probleme. Darežljivošću župljana, sredstva su ipak namaknuta. Glavnu su ulogu odigrale žene Strizivojne, darivanjem stotinu, što većih, što manjih dukata, koliko su mogle prema svom imovnom stanju.[11] Neki novinski izvori tvrde da su darovale i mnogo više, čak 200 dukata (120 manjih i 80 većih).[12] Čistoga novca od pojedinaca najviše je dao tadašnji župnik Strizivojne, 5000 dinara, zatim načelnik općine Joza Damjanović (1500 dinara), dok su po 500 dinara darovali budrovački učitelj Marko Glavačević, zagrebački odvjetnik dr. Emilij Brandafij, te Marija Potočki, supruga željezničkog činovnika.[13] Dijelom je pripomogla i Savska Banovina, dodijelivši 5000 dinara pripomoći iz svog budžeta za 1937./38. godinu.[14] Seljaci su besplatno dovozili cigle potrebne za gradnju iz Đakova, te pijesak sa Save.[15] Svečano posvećenje crkve obavljeno je, kako je i planirano, na dan patrona nove župe, Svetog Martina, 11. studenog 1937. godine od strane tadašnjeg đakovačkog biskupa Antuna Akšamovića.[16] Do potpunog završetka objekta troškovi su dosegli 130.000 dinara, u što se ne ubraja 800 kola dovezenog materijala.[17]

Projekt za proširenje crkve u Strizivojni izradio je, kako je već spomenuto, vukovarski arhitekt Fran Funtak, koji tridesetih godina izrađuje nacrte za gotovo svaku značajniju novu crkvu, kao i za nadogradnju starijih, u Đakovačko - srijemskoj biskupiji. Fran Funtak je jedan od najznačajnijih arhitekata Slavonije u prvoj polovini 20. stoljeća. Rodio se u selu Harkanovcima, nedaleko Koške,

---

11 MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937., *Glasnik biskupija bosanske i srijemske,* Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171: "*Mlade žene i djevojke iz Strizivojne odlučile su za proširenje crkve dati u jednakom omjeru svoje zlatne nakite, to jest dukate i to koja je imala ispod 10 dukata – jedan mali, preko 10 – 1 veliki, preko 20 – 2 velika, preko 30 – 3 velika. I tako se dobrovoljnim rasporezom sakupilo 37 velikih i 69 malih dukata. To je bio temelj s kojim se počela crkva proširivati, koja se može danas brojiti među velike i ugledne crkve u biskupiji.*"

12 *** Im Dorfe Strizivojna..., *Christliche Volkszeitung,* Osijek, br. 46., 18. 11. 1937., str. 4

13 I. D. ŠIvan DAMJANOVIĆĆ, Gradnja crkve u Strizivojni, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 30., 23. 7. 1937., str. 3

14 ABĐ, spis br. 1146 ex 1937, Dopis Biskupskog ordinarijata u Đakovu na župni ured u Strizivojni od 10. 8. 1937.

15 I. D. ŠIvan DAMJANOVIĆĆ, Gradnja crkve u Strizivojni, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 30., 23. 7. 1937., str. 3

16 MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937. *Glasnik biskupija bosanske i srijemske,* Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171; isto i u: Z. M., Blagoslov obnovljene crkve, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII.,br. 46., 12. 11. 1937.. str. 8.

17 Mato DEGMEČIĆ, Deset godina jedne župe, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. br. 31., 7. 8. 1938., str. 4.

1882. godine, no vrlo brzo po njegovom rođenju obitelj se seli u Vukovar gdje mu otac radi kao trošarinski agent pri vukovarskom Trgovišnom poglavarstvu. Osnovnu je školu, te nižu realku završio u tom gradu, dok je višu realku pohađao u Osijeku. Studij završava na Politehnici u Budimpešti 1901. – 1905. godine, gdje stječe zvanje civilnog inženjera, specijaliziravši se za izgradnje u armiranom betonu. Po povratku u Vukovar cijelo desetljeće, do 1914. godine, radi u građevinskoj i trgovačkoj kompaniji Josip Banheyer i sin, za koju projektira šezdesetak secesijskih mostova po cijeloj Hrvatskoj, a u samom Vukovaru gotovo sve secesijske građevine grada: Mađarsku školu, stari vodotoranj na Zvonimirovom trgu, nadogradnju kalvinske crkve s prvim realiziranim armirano – betonskim zvonikom u Hrvatskoj, te vilu Streim na Vučedolu.[18] Nakon početka Prvog svjetskog rata osniva vlastito građevinsko poduzeće, najprije u suradnji s domaćim graditeljem Hugom Stubenvollom, da bi nakon 1918. godine poslovao potpuno sam. Projektirao je nebrojene stambene i javne zgrade u Vukovaru, Vinkovcima i Osijeku, među njima i novu veliku vinkovačku sinagogu, te malu grobljansku sinagogu u Vukovaru. Svojim urbanističkim planovima usmjeravao je međuratni rast Vukovara. Kako se u Drugom svjetskom ratu priklonio ustaškoj vlasti stupivši na mjesto Tabornika grada, nakon 1945. godine oduzeta mu je cjelokupna imovina, te je naposljetku iduće godine deportiran iz Vukovara. Fran Funtak se s obitelji seli u Županju, gdje djeluje do smrti, 1960. godine. Usprkos kompromitaciji tijekom Drugog svjetskog rata i poslovna i materijalna afirmacija Funtaka u novim okolnostima nastupa vrlo brzo. Vodi radove na izgradnji jednog od kapitalnih državnih investicija tadašnje Slavonije, izgradnju županjske Sladorane. Gradi brojne škole u okolini gradića, te podiže bezbrojne manje stambene kuće.

Čini se da je ključnu ulogu u odabiru Funtaka za projektanta sakralnih objekata odigrao onodobni Đakovačko – srijemski biskup Antun Akšamović. Ključan je događaj za početak njihove suradnje bila izgradnja velike rimokatoličke crkve Srca Isusova u Šidu. Plan za njezino podizanje bio je gotov još 1914. godine, no što zbog nedostatka novca, što, ponajprije, zbog izbijanja Prvog svjetskog rata, projekt se izuzetno odužio. Stari, historicistički plan za izgradnju nove crkve, biskup Akšamović 1931. godine odbija i daje Funtaku

18 Opširniji biografski podaci o Franu Funtaku mogu se naći u članku: Dragan DAMJANOVIĆ, Vukovarski arhitekt Fran Funtak – Prva faza stvaralaštva (1910. – 1918.), *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,* br. 18., str. 119 – 147. Zagreb – Osijek, 2002.

posao na izradi novog modernijeg projekta.[19] Arhitektovo rješenje u kombinaciji elemenata moderne arhitekture s medijevalnim elementima, te elementima njemačkog ekspresionizma, po svoj se prilici izuzetno svidjelo biskupu, budući da nakon crkve u Šidu Funtak dobiva tijekom istog desetljeća još nekoliko velikih narudžbi biskupije. U 1934. godini tako projektira novu veliku art – deco crkvu u njemačkom selu Krndiji, nedaleko Đakova, sa zidovima od armiranog betona, a 1935. obnavlja crkvu u selu Čereviću u Srijemu. Pred sam početak Drugog svjetskog rata obnovit će i crkvu sela Kukujevaca u središnjem dijelu Srijema, a njegovo je djelo, iako se ova tvrdnja ne može potkrijepiti izvorima, po svoj prilici i nova rimokatolička crkva Svetog Valentina u baranjskom mjestu Batini.[20] Projektira i manje kapele u samom Vukovaru, nerealiziranu na Novovukovarskom groblju, te kapelu između Vukovara i sela Bršadina, zajedničku zadužbinu vukovarskog vlastelinstva Eltz i nuštarskog vlastelinstva Khuen – Belassi.

Crkva je proširena prema svetišnoj strani dvostruko u odnosu na svoju raniju dužinu. Rješenje koje pri tom Funtak primjenjuje je varijacija rješenja koje je primjenjivao na već spomenutim novogradnjama crkvi u Šidu i Krndiji, nadograđujući tipične elemente svoje arhitekture. Dodaje pravokutan transept i poligonalno svetište, sa strane kojeg je prizemna sakristija. Uočava se stanovita obazrivost prema postojećoj građevini s ciljem očuvanja izvornih kvaliteta zdanja. Umećući svoje karakteristične motive, jasno vizualno razlučuje staro od modernoga. Tako u nadograđenom dijelu prostora crkve zida svodove kakve crkva ima u starijem dijelu broda, između polustupova i svoda stavlja vijence, kakvi su također ranije postojali, no spomenutim polustupovima dodaje ipak svoj element – tričetvrtinske stupove na uglovima. Transept otvara sa svake strane jednim velikim lučnim prozorom. Takav je oblik prozora još jedan kompromis s prošlošću, budući da barokno – klasicistička crkva ima već spomenute lučne prozore (finestra termale) na brodu. No, i toj nadogradnji Funtak daje svoj pečat specifičnim oblikovanjem trokutastog zabata transepta, koji je u gornjoj granici završen s motivom stepeničastoga uvlačenja središnjega dijela, kao i transepti crkvi u Krndiji i u Šidu. Nadograđujući sakristiju, posve novi objekt, Funtak ne osjeća potrebu dijaloga s prošlošću kakav primjećujemo u načinu rješenja unutrašnjih i vanjskih zidova crkve, te je gradi kao posve modernu strukturu, uobičajenu u njegovoj sakralnoj arhitekturi. Kao i u Krndiji i Batini na ulaz

---

19 *** Gradnja rimokatoličke crkve u Šidu, *Narodna obrana*, Đakovo, br. 39., 26. 9. 1931., str. 3 – 4. "*Po preuzvišenom gospodinu biskupu dr. Akšamoviću povjerena je izrada novih nacrta ing. Franu Funtaku koji je nove nacrte izradio na sveopće zadovoljstvo*"

20 Dragan DAMJANOVIĆ, Secesijska crkva Našašća svetog Križa u Krndiji, str. 868 – 870., *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* br. 12/ 2001. godine, godište CXXIX, Đakovo, 2001.

postavlja dva stupa koji se ne sužuju prema vrhu, bez kanelira i s kvadratnim postamentom i istim takvim "kapitelom". Po svoj prilici, u Funtakovu intervenciju na objektu može se ubrojiti i postavljanje dvaju jednostavnih reljefnih križeva na bočne strane glavnoga pročelja budući da nalikuju onima koje postavlja na više mjesta na unutrašnje zidove crkve u Batini.

Osim temeljitog arhitektonskog preoblikovanja i proširenja crkve, provedeno je i njezino unutrašnje preuređenje i oslikavanje. Oslik je izveo vukovarski dekorativni slikar Rudolf Pilipić za 8000 dinara,[21] koji se onodobno specijalizirao za dekorativno oslikavanja crkvi. Slikanje se htjelo započeti 1933. godine u povodu tisuću devetsto godišnjice Isusove smrti.[22] Po svoj je prilici oslik koji i danas postoji u crkvi onaj kojeg je izveo slikar Pilipić. Radi se o potpuno konzervativnom načinu dekorativnog oslikavanja crkvi, karakterističnom za 19. i početak 20. stoljeća, koji se u nas zadržao kao dominantan i u međuraću (a djelomice i poslije). Riječ je o vrsti neobaroknog oslika. Na zidovima se (nevješto) imitiraju raznobojne mramorne ploče, dok svodove pokrivaju ogromni medaljoni s križem u sredini.

Crkva se danas nalazi u izvrsnom stanju, kako izvana, tako i iznutra. Oslik je kvalitetno obnovljen, tako da se sve njezine odlike iz vremena obnove 30-ih godina i danas mogu jasno prepoznati.

Literatura:

1. Dragan DAMJANOVIĆ, Secesijska crkva Našašća svetog Križa u Krndiji, str. 868 – 870., *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* br. 12/ 2001. godine, godište CXXIX, Đakovo, 2001.
2. Dragan DAMJANOVIĆ, Vukovarski arhitekt Fran Funtak – Prva faza stvaralaštva (1910. – 1918.), *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,* br. 18., str. 119 – 147. Zagreb – Osijek, 2002.
3. Ivan DAMJANOVIĆ, Stogodišnjica crkve u Strizivojni, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 12., 1. 5. 1937., str. 3

21 ABĐ, dopis br. 146/1933, dopis Kazimira Gregića, upravitelja župe u Strizivojni na Biskupski ordinarijat u Đakovu od 25. 8. 1933. godine. Od potrebnih 8000 dinara 1000 je odmah dala župa, još 1000 Upravna općina Strizivojna, a ostalih 6000 dinara trebali su se podići s računa koji je župa imala na Kaptolskom računarskom uredu u Đakovu

22 *Isto*

4. Ivan DAMJANOVIĆ, Proširenje crkve u Strizivojni, *Hrvatska Đakovština,* Đakovo, br. 17., 5. 6. 1937., str. 4
5. Ivan DAMJANOVIĆ, Gradnja crkve u Strizivojni, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII., br. 30., 16. 7. 1937., str. 4.
6. I. D. [Ivan DAMJANOVIĆ], Gradnja crkve u Strizivojni, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 30., 23. 7. 1937., str. 3
7. Ivan DAMJANOVIĆ, Strizivojna u prošlosti i sadašnjosti, *Hrvatska Đakovština*, Đakovo, br. 37., 23. 10. 1937., str. 2
8. Mato DEGMEČIĆ, Deset godina jedne župe, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. br. 31., 7. 8. 1938., str. 4.
9. MONTANUS, Dopis – Nova župa i obnovljena crkva, Strizivojna, 12. 11. 1937. *Glasnik biskupija bosanske i srijemske,* Đakovo, br. 21., 15. 11. 1937., str. 170 – 171
10. Z. M., Blagoslov obnovljene crkve, *Hrvatska obrana*, Đakovo, god. XVIII.,br. 46., 12. 11. 1937.. str. 8.
11. *** Gradnja rimokatoličke crkve u Šidu, *Narodna obrana*, Đakovo, br. 39., 26. 9. 1931., str. 3 – 4.
12. *** Proširenje crkve u Strizivojni, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 32., 7. 8. 1936., str. 5
13. *** Strizivojna, 22. X., *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 43., 23. 10. 1936., str. 8
14. *** Jeftimba, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 21., 21. 5. 1937., str. 8
15. *** Strizivojna, 24. lipnja, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. 26., 25. 6. 1937., str. 3
16. *** Im Dorfe Strizivojna..., *Christliche Volkszeitung,* Osijek, br. 46., 18. 11. 1937., str. 4

Izvori:

Arhiv biskupije Đakovačke i srijemske, Đakovo

Popis i izvori ilustracija:

Sl. 1. Pogled na crkvu Svetog Martina u Strizivojni sa svetišne strane; iz: Mato DEGMEČIĆ, Deset godina jedne župe, *Hrvatska obrana,* Đakovo, br. br. 31., 7. 8. 1938., str. 4.

Sl. 2. Bočna fasada crkve Svetog Martina, fotografija Dragan Damjanović, kolovoz 2003.

Sl. 3. Pogled na kor crkve Svetog Martina, fotografija Dragan Damjanović, kolovoz 2003.

Sl. 4. Pogled prema svetištu crkve Svetog Martina, fotografija Dragan Damjanović, kolovoz 2003.

EARLY MODERNIST RECONSTRUCTION OF THE PARISH CHURCH IN STRIZIVOJNA IN 1937

SUMMARY

Article describes the history of the reconstruction process of the parish church of St. Martin in Strizivojna in 1937. The project made by Frank Funtek, architect from Vukovar , planned to extend the church for 8 meters.
The reconstruction took place at the time when Slavonia had been suffering from the consequences of an enormous economic crisis, so that the project recieved a very limited financial support from the Sava Banate and the diocaese in Đakovo. The funds for the reconstruction were almost completely raised by local inhabitants, primarily local country- women.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 61-90

UDK 551.4(497.5-3 Slavonija)"11/12"

Prilog antičkoj arheološkoj topografiji Đakovštine

Ivan Knezović
Muzej Turopolja, Velika Gorica

U ovom preglednom radu pokušalo se prikazati topografski raspored antičkih arheoloških nalazišta na području Đakovštine te njihova obilježja i značaj. U tu svrhu kombinirani su rezultati terenskog pregleda 2001. g. i podaci poznati iz dostupne literature. U uvodu su dani osnovni geografski podaci i povijesno-arheološki pregled prostora Đakovštine. U drugom dijelu je opisan postupak rada na arheološkoj topografiji i prikazani su rezultati istraživanja, tj. opis antičkih arheoloških lokaliteta đakovačkog kraja. Završni dio donosi zaključne analize o uvjetovanosti lokaliteta prirodnim uvjetima, povezanosti s cestovnom mrežom carstva te o procesu naseljavanja ovog područja u antici.

1. Uvod

Đakovački kraj je područje izvrsnih prirodnih uvjeta za život. Kvalitetnu prirodnu osnovu za život daje plodni les (prapor). Pjeskoviti les eolskog porijekla pokriva veći dio đakovačkog lesnog ravnjaka koji se uzdiže između dravske i savske nizine. Manji vodeni tokovi poput Vuke, Kaznice i Jošave usjekli su svoja korita u valoviti ravnjak pružajući dovoljno vode za život. Umjerena klima također pogoduje životu i bogatoj poljoprivrednoj proizvodnji. Veliku važnost

svakako imaju i prostrane šume bogate drvetom koje su nekada zauzimale mnogo veće površine nego danas.

Zbog svih tih pogodnosti đakovački kraj je bio naseljen od davnih vremena. Najstariji tragovi ljudskog obitavanja na ovom prostoru sežu u 5. tisućljeće pr. Kr., u razdoblje mlađeg kamenog doba (neolitika). Iz ovog razdoblja datiraju nalazi sopotske kulture s više lokaliteta u Đakovštini. Kontinuitet naseljenosti ovog kraja kroz bakreno doba (eneolitik), brončano i željezno doba je također potvrđen na više položaja. Krajem 1. st. pr. Kr. čitavo područje između Save i Drave, pa tako i Đakovština, potpadaju pod rimsku vlast.

Velika i moćna rimska civilizacija je u četiri stoljeća, koliko je egzistirala na ovom području, ostavila neizbrisive tragove. Tijek antike u Panoniji prekinut je prodorom barbarskih naroda krajem 4. st. po. Kr. Najpoznatiji i najznačajniji rimski lokalitet u Đakovštini su svakako Štrbinci (antička *Certissia*). Kao važno nalazište su poznati još od 19. st. kada ovdje na poziv biskupa Strossmayera iskopava arheolog Josip Brunšmid[1]. Nakon njega Štrbinci padaju u zaborav, ostajući poznati tek lokalnim ljubiteljima starina i sakupljačima novca. U drugoj polovici 20. st. ponovno raste interes za ovaj lokalitet te su u nekoliko navrata vršena i arheološka istraživanja kojima je potvrđen značaj ovog lokaliteta. Od tih iskopavanja svakako su najvažnija sustavna istraživanja koja od 1999. g. provodi Odsjek za arheologiju HAZU i Muzej Đakovšitne[2].

Osim samih Štrbinaca antički nalazi su se pojavljivali i sa više lokaliteta u okolici Đakova. Kako ovi nalazi i lokaliteti nisu bili temeljitije obrađeni niti dokumentirani odlučio sam pokušati u svom diplomskom radu napraviti topografski pregled antičkih lokaliteta u Đakovštini, koji su osim samih Štrbinaca gotovo potpuno nepoznati.

2. Antička topografija Đakovštine

2.1. Metode i postupci pri radu na arheološkoj topografiji

Prije samog obilaska terena bilo je potrebno prikupiti što više podataka o samom prostoru i njegovoj povijesti te prošlim terenskim pregledima i

1 Josip BRUNŠMID, Arheološke bilješke, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva* (dalje: *VHAD*), n. s. 5, 1901., Zagreb, 87 – 168

2 Branka MIGOTTI – Ljubica PERINIĆ, Nekropola na Štrbincima kod Đakova u svjetlu kasnoantičkog horizonta Panonije, *Arheološki radovi i rasprave* 13, 2001., Zagreb: HAZU – Razred za društvene znanosti, 103 – 204; Branka MIGOTTI, Kasnoantička nekropola na Štrbincima kod Đakova – iskopavanja u 2001., *Arheološki radovi i rasprave* 14, 2004., Zagreb: HAZU – Razred za društvene znanosti, 141 – 246

istraživanjima. Osim više članaka i pregleda o samim Štrbincima, literatura nije pretjerano obilna te je zbog toga bilo potrebno prikupiti što više podataka iz raznih drugih periodičkih izdanja. Osnovni izvor za arheološku topografiju je katalog lokaliteta iz 1959. g.[3] te objava jednog kasnijeg rekognosciranja[4]. Pri pripremi i samom obilasku terena veliku pomoć su mi pružili djelatnici Muzeja Đakovštine i Odsjeka za arheologiju HAZU[5].

Terenskim pregledom obavljenim u ožujku i travnju 2001. godine obuhvaćeni su već otprije poznati i registrirani, ali i novi antički lokaliteti na cijelom području Đakovštine. S njihove površine je prikupljen i obrađen arheološki materijal. Pri obilasku su korištene topografske karte u mjerilu 1: 25 000 i 1: 50 000 na koje je unošen točan položaj lokaliteta. Uz zemljovide su korišteni i unaprijed pripremljeni obrasci u koje su na licu mjesta unošeni podaci o lokalitetima. Podaci s terena su zatim uspoređeni i dopunjeni s podacima poznatima iz literature. Konačni rezultat ovog terenskog pregleda jest registriranje 38 položaja s antičkim materijalom na području Đakovštine i njihovo točno kartiranje.

2.2 Topografski pregled

1. Borovik – Ciglana

Ovaj lokalitet se nalazi uz samu cestu koja vodi od Podgorja Bračevačkog prema akumulacijskom jezeru Borovik, gdje je bilo nekadašnje istoimeno selo koje je sada potopljeno. U jednom od dovodnih kanala Vuke nađeni su negdje u okolici Borovika okovi rimskih ustava[6]. Lokalitet je udaljen oko 1 km od farme u Boroviku u pravcu Podgorja te se nalazi s desne (istočne) strane ceste. Ime Ciglana potječe od manje ciglane koja je postojala u blizini. Nadmorska visina položaja je između 130 i 135 metara.

---

3 Hedviga DEKKER, *Đakovo i njegova okolica kroz kulturno historijske spomenike*, Đakovo: Muzej Đakovštine, 1959.

4 Kornelija MINICHREITER, Rekognosciranje arheoloških lokaliteta na terenu općine Đakovo, *Glasnik slavonskih muzeja* (dalje: *GSM*) 37, 1978., Vukovar, 38 – 41; Kornelija MINICHREITER, Arheološko rekognosciranje Slavonije, *Arheološki pregled* (dalje: *AP*) 20, 1979., Beograd, 180 – 182

5 Posebno se zahvaljujem kustosu-arheologu iz Muzeja Đakovštine Ivi Pavloviću, dr. arh. Branki Migotti, upraviteljici Odsjeka za arheologiju pri HAZU, mr. Ljubici Perinić, znanstvenoj novakinji na Odsjeku za arheologiju HAZU te gosp. Ivanu Bračevcu iz Drenja, ljubitelju starina i odličnom poznavatelju arheoloških lokaliteta u okolici Đakova

6 DEKKER 1959., 8

Položaj se nalazi na istočnoj padini koja se spušta prema rijeci Vuki. U blizini lokaliteta na udaljenosti od otprilike 50 m na sjevernu stranu nalazi se izvor Laovac, a na oko 100 m južno izvor Mantok. Opseg lokaliteta je teže odrediti zbog neobrađenog terena i šikare na okolnim parcelama. Na uzoranom tlu uočava se rimski građevni materijal u kojemu ima dosta lomljenog kamena. Keramičkih ulomaka ima malo. Rimski novac je uglavnom iz razdoblja Valensa i Valentinijana[7].

2. Bračevci – Cerik

Lokalitet se nalazi sjeveroistočno od ceste Đakovo – Našice u šumi Cerik. Udaljen je oko 1000 m od sela Bračevci i oko 600 m od ceste. Nadmorska visina je oko 115 m. Ulomci rimskog građevnog materijala se naziru na predjelu šume gdje je površinsko raslinje rjeđe. Veličinu lokaliteta je teško odrediti zbog šumske vegetacije. U šumi je nađeno i nekoliko komada rimskog novca[8]. Ovaj lokalitet je možda bio povezan rimskom lokalnom (vicinalnom) cestom s lokalitetima oko Paljevine. U blizini šume kod današnje ceste Đakovo – Našice se vidi jedan neobrađeni uski potez na zemljištu što je možda ostatak trase rimske ceste. Ovdje se također može pronaći rimski materijal.

3. Budrovci – Plugarić

Lokalitet se nalazi na oko 2 km od Budrovaca prema Đurđancima, oko 100 m sjeverno od ceste Đakovo – Vinkovci, na južnom rubu lesnog ravnjaka. Nadmorska visina je između 110 i 120 m. Ovaj položaj se pruža po rubu uzvišenja koje se spušta na istok do rječice Jošave te na jugoistok prema cesti za Vinkovce. Oko 300 m prema jugozapadu se nalazi izvor Crnilovac. Na uzvišenju iznad izvora se prostire neolitički lokalitet[9]. Ovdje je također bio rimski lokalitet, što se može zaključiti po velikoj količini ulomaka rimske keramike i opeke. U Muzeju Đakovštine se čuva dio rimskih nalaza s ovog lokaliteta. Lokalitet spominje H. Dekker[10], koja čak nagađa da se tu nalazi rimska Certissa. Spominju ga i drugi autori[11].

---

7 Podatak dobiven od dipl. ing. agronomije Ivana Bračevca, nekad zaposlenog u PIK-u Đakovo

8 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

9 MINICHREITER 1978., 39; MINICHREITER 1979., 182

10 DEKKER 1959., 42, 57

11 Mirko BULAT, Kroz najstariju povijest Đakova i Đakovštine, *Đakovački vezovi: prigodna revija*, Đakovo, 1974., 4 – 6; MINICHREITER 1978., 39; MINICHREITER 1979., 182; Branka MIGOTTI, Uvod – Povijest istraživanja Štrbinaca i pitanje ubikacije Certisije, *"Accede ad Certissiam": antički i ranokršćanski horizont arheološkog nalazišta Štrbinci kod Đakova* (katalog izložbe), Zagreb: HAZU – Odsjek za arheologiju, 1998., 9, 73 (dalje: MIGOTTI 1998.)

4. Budrovci – Sumbelija

Ovaj položaj se nalazi oko 1 km od središta sela Budrovci u pravcu Đurđanaca, oko 100 m sjeverozapadno od današnje ceste Đakovo – Vinkovci. Nadmorska visina je oko 95 m. Po površini uz antičku, ima prapovijesne i srednjovjekovne keramike[12]. Ovaj položaj se negdje navodi i pod imenom Semberija[13].

5. Drenje – Groblje

Sam lokalitet se nalazi na sadašnjem groblju na zapadnom kraju sela i na prostor između groblja i samoga sela. Prosječna nadmorska visina je oko 160 m. Južno od groblja, u podnožju padine brijega se nalazi izvor koji danas puni manji ribnjak.

Na južnoj strani groblja uzdignuto je oko 1 – 2 m od okolnog terena uzvišenje veličine oko 60 x 80 m. Na njegovoj istočnoj strani, na površini od oko 55 x 40 m, naziru se lagana uzdignuća, ispod kojih se prema nekim podacima nalaze ostaci zidova. Pri kopanju grobnih raka na tom mjestu se dolazi do kamenih zidova ili temelja koji se pritom devastiraju. Na nekoliko mjesta na groblju mogu se vidjeti hrpe kamena koji je izvađen prilikom kopanja grobova. Rimski novci su također česti nalazi iz iskopanih grobnih raka[14]. U nekim dokumentima spominje se da je Drenje u srednjem vijeku imalo zidanu crkvu sv. Kuzme i Damjana koja je razorena u turskom osvajanju[15].

Na nekih 300 m istočno od groblja također ima mnogo građevnog materijala, posebno na oranici u vlasništvu Mate Ilkića. Prilikom vađenja korijenja voćaka nailazilo se na velike ciglene ploče, posložene u obliku krova kuće (vjerojatno kasnoantičke grobnice). Ovdje se također može naći rimski novac. Na cijelom lokalitetu ima i srednjovjekovnog materijala, posebno keramike. Lokalitet dosada nije obrađivan u literaturi osim spomenute zidane crkve iz srednjeg vijeka. Poznati su još neki antički nalazi iz Drenja, ali s nepoznatog položaja[16].

---

12 MINICHREITER 1978., 40; MINICHREITER 1979., 182

13 DEKKER 1959., 46

14 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

15 Mirko MARKOVIĆ, Đakovo i Đakovština, *Zbornik Đakovštine* 1 – Posebna izdanja JAZU, Zagreb: Centar za znanstveni rad Vinkovci, 1976., 299

16 DEKKER 1959., 38

6. Drenje – Zorovac

Lokalitet se nalazi na položaju Zorovac, oko 800 m južno od Drenja, na vrhu te na južnoj padini brijega, na kojoj je danas vinograd. Nadmorska visina položaja je između 145 do 155 m. Osim rimskog građevnog materijala i keramike ima dosta grumenja željeza i šljake što je vjerojatno naznaka metalurške djelatnosti. U vinogradu je također pronađeno nekoliko rimskih željeznih ključeva i fibula te više komada rimskog novca[17]. Zbog toga što je površina pod vinogradom materijal se lošije nazire pa je teško utvrditi veličinu lokaliteta.

7. Drenje – Budiševac

Položaj Budiševac na kojemu se nalazi manji lokalitet se nalazi oko 500 m jugoistočno od Drenja s južne strane ceste prema Kućancima. Lokalitet se nalazi na zaravni na vrhu uzvišenja, na oko 140 – 143 m nadmorske visine.

Osim manjih količina rimskog građevnog materijala i keramike na ovom lokalitetu je nađeno i nešto rimskog novca i fibula[18].

8. Đakovo

U samom gradu Đakovu antički nalazi su nađeni na nekoliko mjesta:

a) Na Bajnaku prilikom kopanja i uređenja tržnice 1955. g.[19]

b) Kod ciglane, ul. Božidara Adžije, pri kopanju sirovine za izradu cigle[20]

c) Ružinci, oranica kod Đakova, kat. čest. 1578/2, površinski nalaz[21]

d) Silos, pri gradnji novog silosa na sjeveru grada, kat. čest. 730/1[22]

e) Antički nalazi nađeni su i prigodom iskopavanja srednjovjekovnog groblja kod župne crkve[23]

---

17 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

18 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

19 DEKKER 1959., 36

20 DEKKER 1959., 36

21 DEKKER 1959., 44

22 DEKKER 1959., 46

23 Krešimir FILIPEC, Istraživanje srednjovjekovnog groblja u Đakovu 1995. i 1996. godine, *Opuscula archaeologica* (dalje: *OA*) 20, 1996., Zagreb, 189 – 197; Krešimir FILIPEC, Istraživanje srednjovjekovnog lokaliteta iza župne crkve u Đakovu, *Đakovački vezovi* 30, 1998., Đakovo, 44 – 45; Krešimir FILIPEC, Je li Đakovo bilo nastanjeno u antici?, *Đakovački vezovi* 32, 2000., Đakovo, 28 – 29

9. Đurđanci – Jesenjača

Ovaj položaj se nalazi jugozapadno od sela Đurđanci. Cesta Đakovo – Vinkovci prolazi oko 600 m sjevernije od samog lokaliteta. Današnja glavna cesta prati rub Đakovačke lesne zaravni dok se sam lokalitet nalazi u pravoj nizini koja se pruža sve do toka rijeke Save. Nadmorska visina ovog položaja je između 87 i 88 metara nadmorske visine.

Lokalitet se nalazi na velikoj oranici koja se intenzivno obrađuje. Oranica je sa sjeverne i južne strane omeđena kanalom za odvodnjavanje. U središnjem dijelu njive nalazi se sam položaj koji je blago uzdignut od okolnog terena, dimenzija cca. 100 x 200 m, premda se neki nalazi mogu naći i izvan te površine. Na samom lokalitetu je velika koncentracija ulomaka rimskog građevnog materijala (cigla, tegule). Uz građevinski materijal nalazi se i keramika, metalni nalazi i rimski novac. Prilikom obilaska terena prikupljeno je nekoliko komada rimskog novca, dio lukovičaste fibule i vjerojatno dio srebrne čaše.

Poslije 2. svjetskog rata na ovom položaju su se još nazirali zidovi koji su bili smetnja pri obradi zemlje pa su poravnati strojevima[24]. Navedeni podaci upućuju da je ovdje vjerojatno postojala *villa rustica*. Na ovom lokalitetu se pokazuje ono što je znakovito za još mnoge druge lokalitete oko Đakova i drugdje u Slavoniji. Arheološki ostaci su podložni snažnoj devastaciji suvremenim strojevima za obradu zemlje, što za posljedicu ima usitnjenost površinskih arheoloških nalaza.

10. Hrkanovci – Slavkovac

Lokalitet se nalazi oko 0,8 km zapadno od sela Hrkanovci pri dnu južne padine brijega. Nadmorska visina lokaliteta je oko 145 – 150 m. U blizini Slavkovca, na 200 – 300 m nalaze se dva izvora vode, Vrelce i Jezero. Slavkovac je položaj pokriven oranicama, malih dimenzija i s relativno skromnom količinom materijala. Uz ulomke rimskog građevnog materijala ima rimskog novca[25].

11. Gorjani – Kamenište (Crkvište)

Lokalitet se nalazi sjeverozapadno od sela prema groblju. Nadmorska visina je oko 115 m. Sam naziv Crkvište implicira da se tu nekad nalazio sakralni objekt, moguće dominikanski samostan iz 14. stoljeća[26]. Ovo zemljište je i danas u

24 Zemljište je nekada bilo u vlasništvu PIK-a Đakovo koji je vršio poravnavanje terena
25 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca
26 DEKKER 1959., 77

vlasništvu crkve. Rimske nalaze na ovom lokalitetu bilježe i drugi autori[27]. Gorjani su poznati kao srednjovjekovni grad i sjedište porodice Duružmića, kasnijih Gorjanskih, i kao mjesto odigravanja poznate bitke 1386. g.[28]

12. Ivan Dvor

Ovaj položaj se nalazi južno i sjeverno od skretanja za ergelu. Nešto zapadnije se nalazi lokalitet iz srednjeg vijeka i kasnijeg razdoblja gdje je iskopavano groblje[29]. Sam srednjovjekovni lokalitet se nalazi u neposrednoj blizini Đakova, oko 300 m južno od ergele Ivan Dvor. Zbog toga se srednjovjekovni materijal miješa s rimskim i južno i sjeverno od ceste. Teren je blago valovit s prosječnom nadmorskom visinom od 110 – 114 m. Osim manje količine ulomaka rimskog građevnog materijala i keramike, može naći i rimski novac[30].

13. Ivanovci Gorjanski – Groblje

Lokalitet se nalazi na seoskom groblju na sjevernoj strani sela uz cestu prema Tomašancima. Nadmorska visina lokaliteta i sela je 111 m. Zabilježeno je nekoliko rimskih nalaza s groblja u Ivanovcima Gorjanskim[31].

14. Koritna – Osatina

Osatina je ime močvarno-barskog terena zapadno od sela Koritna na nadmorskoj visini od 91 m. U bari je pronađen veliki skupni nalaz rimskog novca od Trajana do Antonina Pija. Njegovo zakopavanje možemo dovesti u vezi s nemirnim dobom krajem 2. st. u Panoniji kada su na njezin teritorij provaljivala barbarska plemena Kvada, Markomana i Sarmata[32].

---

27 DEKKER 1959., 40; BULAT 1974., 6
28 MARKOVIĆ 1976., 305 – 307; DEKKER 1959., 76 – 79
29 Iskopavao I. Pavlović, kustos-arheolog iz Muzeja Đakovštine 1989. g., neobjavljeno
30 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca
31 DEKKER 1959., 40; BULAT 1974., 6
32 BULAT 1974., 6

15. Kolokušica

Ovaj lokalitet se nalazi na južnoj obali umjetnog jezera Jošava, zapadno od prilazne makadamske ceste do obale i brane. Nadmorska mu je visina između 100 i 110 m. Rimske nalaze s ovog mjesta navodi H. Dekker[33].

16. Krndija – zapad

Lokalitet se nalazi oko 100 m južno od toka rijeke Vuke južno od sela Budimci te oko 3 km zapadno od nekadašnjeg sela Krndija gdje je sada farma goveda. Položaj lokaliteta je vrlo zanimljiv jer se nalazi na izrazito ravnom terenu nisko uz samu Vuku na oko 98 m nadmorske visine. Zbog svog položaja vjerojatno je u antičko doba bio podložan plavljenju ako obala Vuke nije već tada bila uređena za što postoje neke naznake[34]. Prije otprilike 20 godina prilikom kopanja kanala za odvodnjavanje na sjevernom rubu lokaliteta prema samoj Vuki rovokopač je zahvatio cigle i ostatke zida te su radovi na kanalu zaustavljeni na tom mjestu[35]. Zbog intenzivne obrade tla arheološki materijal (cigle, keramika) je prilično usitnjen i raznesen. Koncentracija materijala je relativno mala. Na ovom položaju je također nađen rimski novac.

17. Krndija – istok

Oko 1500 m istočnije od lokaliteta Krndija – zapad, prema nekadašnjem selu Krndija, nalazi se drugi i veći lokalitet. Ovaj lokalitet je isto tako položen nisko uz Vuku na nadmorskoj visini od oko 98 m. Sam lokalitet ima dva položaja gdje je prisutna veća koncentracija nalaza. Položaj A se nalazi oko 200 – 300 m južnije od korita rijeke Vuke na izrazito ravnom terenu. Manji po veličini, položaj B se nalazi oko 200 m sjeveroistočno, svega dvadesetak metara od same Vuke i današnjeg nasipa. Na položaju A manje je rimskog građevnog materijala i keramike ali je položaj bogat metalnim nalazima, novcem i fibulama. Položaj B ima mnogo više rimskog građevnog materijala i keramike ali manje metalnih nalaza. Na ovom položaju je prema nekim navodima nađen i novac gradova Apolonije i Dyrachiona[36].

---

33 DEKKER 1959., 40

34 András MÓCSY, *Pannonia and Upper Moesia: A History of the Middle Danube Provinces of the Roman Empire*, London – Boston, 1974., 199, 272; Ivo BOJANOVSKI, Neki problemi prometne infrastrukture Brodskog posavlja i Slavonije u antici, u: *Arheološka istraživanja u Slavonskom Brodu i Brodskom posavlju*, ur. B. Čečuk (IzdHAD 16, 1991.), 1993., Zagreb, 62

35 Radove izvodio PIK Đakovo

36 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

Prilikom uređivanja toka Vuke, uz sam položaj B otkopan je građevni materijal u samom koritu rijeke po cijeloj širini[37]. Po tome možemo zaključiti da je na ovom mjestu možda bio sagrađen most. Ovaj prijelaz preko rijeke mogao bi biti vezan za lokalnu cestu koja bi od Paljevine preko Cerika dolazila u Krndiju.

U proljeće godine 1989.g. pokraj sela Krndija, u neposrednoj blizini rijeke Vuke (cca 20 m), nađena je manja skupina od 10 republikanskih denara rasutih po oranici[38]. Denari su vjerojatno nađeni na ovom položaju. Ovaj nalaz je možda moguće povezati s velikim ustankom od 6. do 9. g. po. Kr.[39] u kojemu su sudjelovali i Breuci, stanovnici ovih krajeva. U 7. g. po. Kr. u močvarama uz Vuku se vodila bitka između ustanika i rimskih jedinica koje su doživjele težak poraz. Ovaj kraj je u rimsko vrijeme bio poznat kao *Hiulca palus* ili *Volcae paludes,* tj. močvare uz rijeku Vuku (*Hiulca* ili *Ulca*)[40]. Na Tabuli Peutingeriani se kao toponim spominje *ad Labores pontis Ulcae* što govori o tome da je preko Vuke prelazila cesta te da su vršeni i melioracijski radovi[41]. Na melioracijske radove također indicira naseljavanje dačkih Kotina na ovo područje za vrijeme Marka Aurelija[42].

Na zapadnom kraju sela Krndija stajala je masivna četverokutna kula zidana opekom. Kula je možda u osnovi ostatak antičke arhitekture, odnosno rimske stražarnice ili izvidnice na trasi lokalnog puta Certisija – Mursa, koji je negdje na tom mjestu prelazio preko Vuke[43].

18. Kućanci – Bijela Vila

Lokalitet se nalazi sjeverozapadno od raskršća glavne ceste Đakovo – Našice i lokalne ceste za Kućance i Drenje. Nadmorska visina je približno 110 – 115 m. Ovaj položaj se nalazi na blagoj južnoj padini. Na oranicama se vide ostaci građevnog materijala i keramike. Zbog intenzivne obrade tla sav materijal je dosta fragmentiran. Na ovom položaju se također može pronaći rimski novac[44].

---

37 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

38 Miro GARDAŠ, Skupni nalaz republikanskih denara pokraj sela Krndija u Đakovštini, *Obol* – Glasilo Hrv. numiz. Društva, 1990., Zagreb, 6 – 9

39 GARDAŠ 1990., 7

40 Sándor SOPRONI, Geography of Pannonia, u: *The Archaeology of Roman Pannonia* (dalje: *ARP*), ur. A. Lengyel i G. T. B. Radan, Budapest: The University press of Kentucky – Akadémiai Kiadó, 1980., 61

41 BOJANOVSKI 1993., 62

42 MÓCSY 1974., 199, 272

43 Zlatko KARAČ, Srednjovjekovna utvrda Krndija kod Đakova, *Obavijest Hrvatskog arheološkog društva* (dalje: *ObHAD*) 23/2, 1991., Zagreb, 59 – 62

44 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

19. Levanjska Varoš – Groblje i Šumarija

Oba lokaliteta su smještena na brežuljku uz crkvu. Pedesetih godina prilikom gradnje objekta za potrebe "Šumarije Đakovo" također je nađeno nešto rimskih nalaza. Prilikom kopanja grobova na današnjem seoskom groblju također su može naći rimski arheološki materijal[45]. Kod crkve se nalazilo i srednjovjekovno gradište, koje je uglavnom uništeno, jer je seljacima služilo kao nalazište građevinskog materijala[46].

Godine 1843. pri kopanju u nekadašnjem šancu bivšeg srednjovjekovnog gradišta nađena je slomljena kamena ploča, na kojoj je bilo moguće pročitati nekoliko slova. Luka Ilić i župnik Sabolović su razabrali da je to spomenik iz doba cara Marka Aurelija. Uz tu ploču nađeno je još nekoliko rimskih predmeta, među kojima i mjedeni kip visine 6 palaca (oko 15 cm), koji prikazuje nekog rimskog boga. Kip je predan biskupu Kukoviću[47].

Na mjestu današnje Levanjske Varoši u rimsko doba se vjerojatno nalazilo naselje *Leuconum*, koje spominju i rimski itinerari kao naselje na cesti Emona – Sirmij između Picentina i Certisije[48]. Nedaleko od sela je nađen i miljokaz iz vremena cara Aleksandra Severa s imenom naselja *Leuconum*[49].Udaljenost između Certisije i Leuconuma iznosi prema Antoninovom itineraru 12 rimskih milja (17,8 km), što odgovara udaljenosti od Štrbinaca do Levanjske Varoši[50].

20. Mrzović – Ravan

Lokalitet se nalazi na oko 2 km sjeveroistočno od Mrzovića, sjeverozapadno od ceste Mrzović – Markušica. Nadmorska visina lokaliteta je oko 96 m. Istočnije od ovog lokaliteta je bila linija bojišnice iz Domovinskog rata, pa je kretanje na terenu ograničeno zbog mogućih zaostalih minsko-eksplozivnih sredstava. U Muzeju Đakovštine se čuvaju neki nalazi s ovog lokaliteta[51].

---

45 DEKKER 1959., 40; BULAT 1974., 6; MINICHREITER 1978., 40; MINICHREITER 1979., 182

46 MINICHREITER 1978., 40; MINICHREITER 1979., 182

47 Rudolf HORVAT, Levanjska Varoš, *Narodna obrana*, br. 28 – 30, 1932.

48 MARKOVIĆ 1976., 314; Ljubica PERINIĆ, Izvori o Certisiji, u: *"Accede ad Certissiam": antički i ranokršćanski horizont arheološkog nalazišta Štrbinci kod Đakova* (katalog izložbe), Zagreb: HAZU – Odsjek za arheologiju, 1998., 82 (dalje PERINIĆ 1998.)

49 MARKOVIĆ 1976., 314

50 MARKOVIĆ 1976., 314; HORVAT 1932.

51 MIGOTTI 1998., 9

21. Novo polje – Mačkovac

Lokalitet se nalazi sjeverozapadno od ceste koja vodi od Đakova do Dragotina. Oko 500 m istočno od lokaliteta prolazi nova prometnica, tzv. đakovačka obilaznica. Sama oranica na kojoj se nalazi lokalitet odijeljena je od ceste Đakovo – Dragotin kanalom za odvodnjavanje. Zemljište na kojemu je lokalitet nekada je bilo vlasništvo PIK-a Đakovo. Na sjeverozapadu počinje šuma Mačkovac koja zatvara lokalitet s te strane. Nadmorska visina lokaliteta je približno 94 metra. Ovaj lokalitet se također nalazi uz rub đakovačke lesne zaravni u pravoj prisavskoj nizini.

Na središnjem dijelu oranice teren je blago uzdignut. Na površini tog dijela je prisutna velika koncentracija rimskog građevnog materijala i ulomaka keramike. Današnja cesta za Dragotin prelazi preko jednog uzvišenog dijela te se i s njene jugoistočne strane također mogu vidjeti ulomci rimskog građevinskog materijala. Na oranici SZ od ceste, na još dva mjesta prema šumi mogu se uočiti građevni ostaci.

Mlada pšenica je za vrijeme terenskog pregleda bila mnogo slabija i bljeđa na središnjem dijelu oranice, na površini od otprilike 100 x 100 m, gdje je koncentrirano najviše materijala. Prilikom dubljeg oranja plugovi izvlače velike komade opeke što upućuje da se u zemlji nalaze zidovi ili temelji nekog objekta. Intenzivna obrada tla ugrožava i ovaj lokalitet. Na oranici je, uz građevni materijal pronalažen rimski novac i metalni predmeti[52].

22. Paljevine – Popovac

Lokalitet se nalazi na putu između Slatinika Drenjskog i Bračevaca, negdje oko 2 km od Slatinika. Današnja cesta sječe sam položaj na zaravni nadmorske visine oko 155 m. Na zapadnoj padini, stotinjak metara dalje ima srednjovjekovnog materijala. Na Popovcu se uz rimski građevni materijal i keramiku može naći i rimski novac. Zemljište na ovom položaju se većim dijelom obrađuje, ali ima i nešto neobrađenog i zaraslog terena, što otežava preglednost. U literaturi na ovom mjestu se spominju Popovci, nekadašnje selo koje je 1720. g. raselio đakovački biskup Bakić[53].

52 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca
53 MARKOVIĆ 1976., 325

23. Paljevina – Vinogradine

Ovaj položaj se nalazi sjeverno od sela Paljevine, na sjeverozapadu Đakovštine. Položen je na južnoj padini predjela koji se zove Vinogradine na kojem su zbog povoljnog položaja (južni obronak) nekad bili vinogradi. Položaj je udaljen oko 200 m od seoskih kuća te se pruža u smjeru istok – zapad duž padine brijega. Nadmorska visina lokaliteta je negdje od 140 – 145 m. Proteže se preko nekoliko oranica na kojima je vidljiva razlika u boji između mjesta gdje ima materijala i okolnog tla. Okolno tlo je žutosmeđe dok je tlo gdje se vidi materijal tamnosmeđe, na mjestima gotovo crno. U tamnim mrljama na tlu ima dosta ulomaka građevnog materijala i keramike. Mogu se naći i amorfni komadi olova u većim količinama rimski novac[54].

Na oko 300 m prema istoku od lokaliteta se nalazi višnjik gdje su prije tridesetak godina pri kopanju rupa za voćke nađeni dobro građeni ostaci zidova[55]. Dalje prema istoku na nekim mjestima se ne vrši obrada zemlje, pa bi taj dugi i uski potez mogao biti ostatak rimskog vicinalnog puta. Put vjerojatno ide dalje kroz šumu prema sjeveroistoku gdje se također nazire njegovi tragovi.

Mogući pravac te rimske ceste presijeca cestu Đakovo – Našice između Potnjana i Bračevaca. Na toj lokaciji uz današnju cestu je neobrađeni potez zemljišta, koji bi mogao biti ostatak trase rimske lokalne ceste.

24. Paučje – Petrićev dol

Lokalitet se nalazi u blizini bunara sjeveroistočno od sela Paučje, oko 300 m od kraja sela. Položaj je udaljen oko 200 m od cesta koja iz Paučja vodi do jezera Borovik. Nadmorska visina lokaliteta je oko 200 m, a nalazi se na južnoj padini brijega. Uz antički građevinski materijal na položaju se nalazi i rimskog novca[56].

25. Punitovci – Groblje

Lokalitet se nalazi na seoskom groblju sjeverno od sela. Nadmorska visina groblja je oko 93 m. Rimske nalaze na groblju u Punitovcima navodi više autora[57].

---

54 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca
55 Podatak dobiven od stanovnika sela
56 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca
57 DEKKER 1959., 44; BULAT 1974., 6

Starosjedilačko stanovništvo Panonije

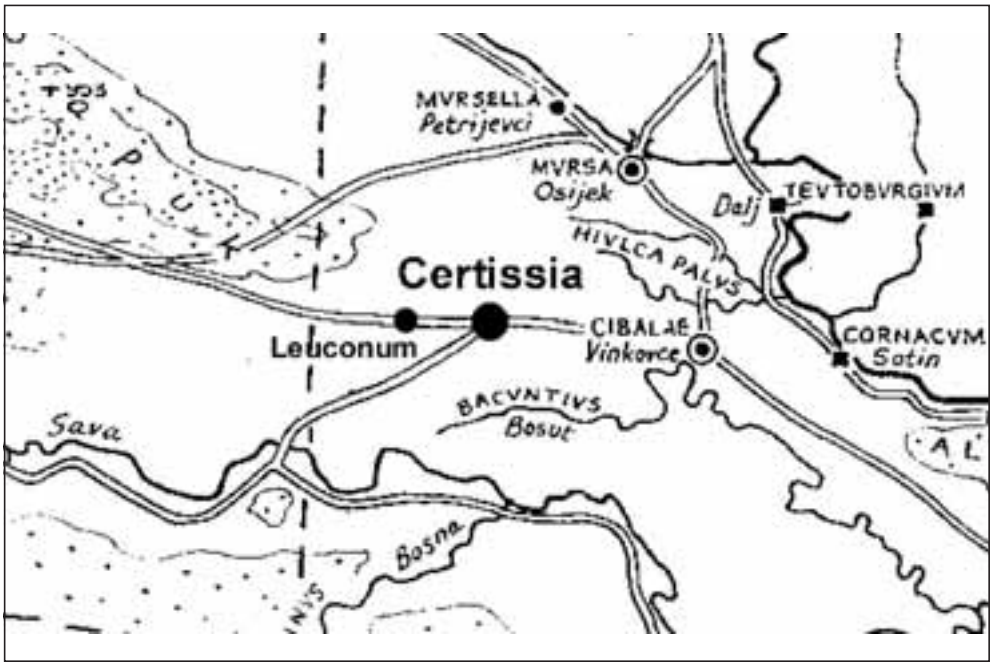

Istočna Slavonija u rimskom razdoblju

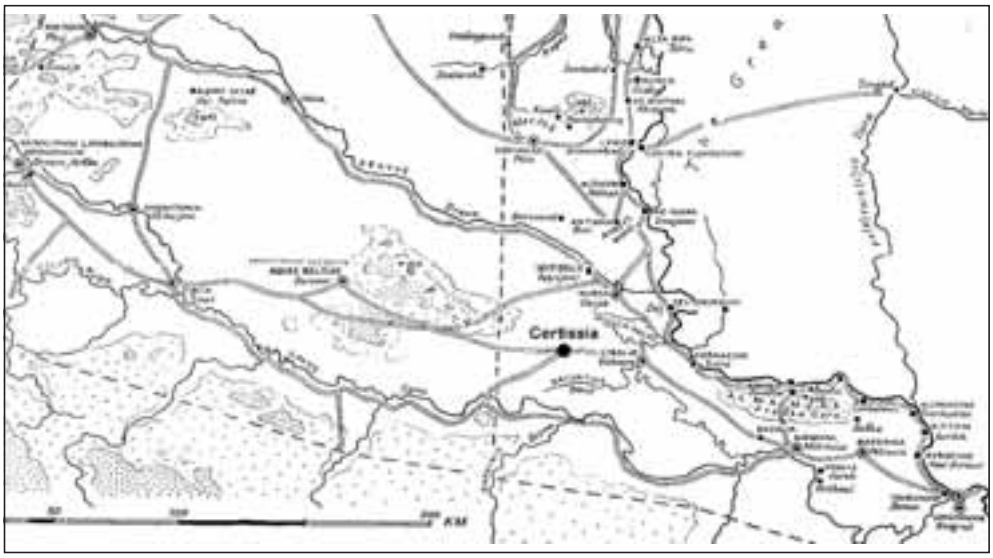

Južni dio rimske provincije Panonije

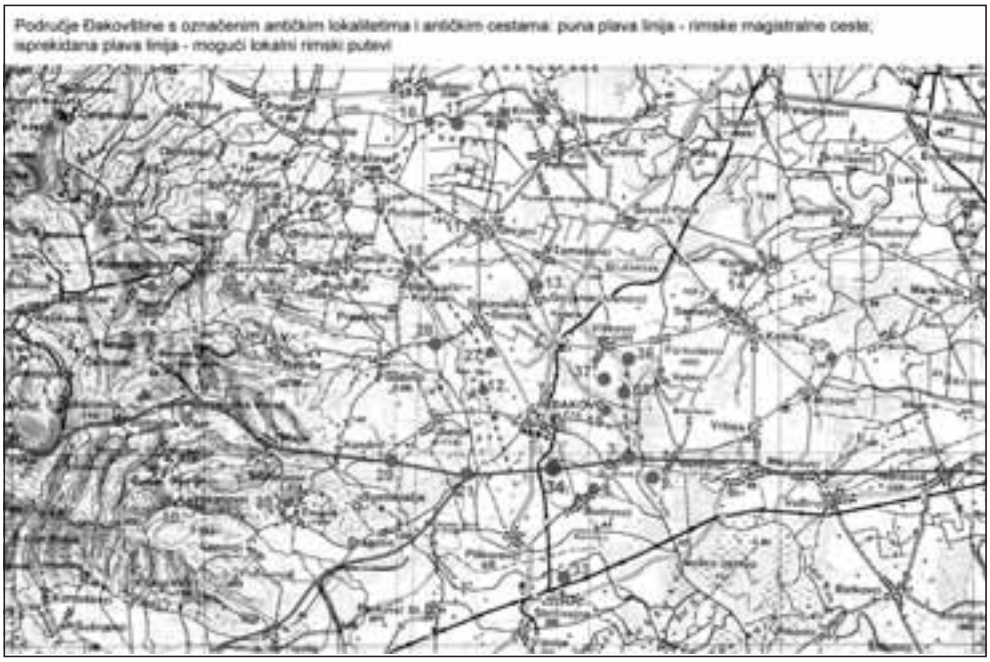

Karta antičkih lokaliteta u Đakovštini

26. Punitovci – Stari Punitovci

Lokalitet Stari Punitovci nalazi se na oko 2,5 km sjevernije od sela Punitovci. Smješten je na izrazito ravnom terenu stotinjak metara od same Vuke, slično lokalitetima kod Krndije. Nadmorska visina položaja je oko 92 – 93 m. Stari Punitovci su lokalitet sa slabijom koncentracijom materijala. I na tom položaju je pronađen rimski novac[58].

27. Satnica Đakovačka – Gradac

Lokalitet se nalazi oko 300 m jugozapadno od ceste Satnica – Đakovo kod izlaza iz sela. Jugozapadnu stranu lokaliteta zatvara šuma Gaj, dok se na zapad pruža prapovijesni lokalitet Katinska[59]. Nadmorska visina je oko 113-114 m.

Na jugozapadnoj strani lokaliteta odvezeno je mnogo zemlje, te je tako nepovratno uništen dio lokaliteta. Na površini se može naći prapovijesna i antička keramika. Seljaci pričaju da su pri odvoženju zemlje nailazili na nekakve "dimnjake" i mnogo keramike, tj. vjerojatno peći za keramiku[60]. Lokalitet opisuju i drugi autori[61].

28. Satnica Đakovačka – Šarviz

Šarviz se nalazi s obje strane ceste Satnica – Gašinci, oko 2 km jugozapadno od Satnice. Nekadašnji rit, a sadašnji retencijski kanal odjeljuju ga od Katinske na istoku. Nadmorska visina mu je oko 115 m. Na ovom se zemljištu uz antičku može naći prapovijesna i srednjovjekovna keramika. Nalazi s ovog položaja se čuvaju u Muzeju Đakovštine[62]. Bulat spominje i skupni nalaz od oko 3000 srebrnjaka nađenih negdje kod Satnice. Nalaz je sadržavao novac od Karakale do Postuma, tj. od početka do sredine 3. st. Njegovo zakopavanje se može dovesti u vezu s burnim razdobljem ratova raznih pretendenata za vlast sredinom 3. st., koje se se odigravale u Panoniji u razdoblju tzv. "vojničkih careva"[63].

---

58 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

59 Zorko MARKOVIĆ, Prilozi poznavanju prethistorijskih nalazišta u Đakovštini, *Đakovo i njegova okolica,* Sv. 2, Zbornik muzeja Đakovštine, Đakovo: Muzej Đakovštine, 1982., 93 – 94

60 MINICHREITER 1978., 41; MINICHREITER 1979., 182

61 DEKKER 1959., 38; BULAT 1974., 6

62 DEKKER 1959., 46; BULAT 1974, 6; MINICHREITER 1978., 41

63 BULAT 1974., 6

29. Selci Đakovački – Brstina

Lokalitet se nalazi na južno od ceste Selci Đakovački – Majar, između ceste i sjevernog ruba šume Mačkovac, oko 1 km izvan samih Selaca. Sam lokalitet se pruža na valovitom terenu. Veću koncentraciju materijala možemo primijetiti na tri položaja. Dijelovi lokaliteta su livade pa je teže uočiti materijal i odrediti veličinu lokaliteta. Od tri položaja s većom koncentracijom materijala najznačajniji je sjeveroistočni položaj A koji je najbliže cesti. Položaji B i C smješteni uz rub šume imaju znatno manju koncentraciju materijala. Prosječna nadmorska visina lokaliteta je između 130 i 150 m.

Položaj A nalazi se na manjem brežuljku na vrhu kojega na uzoranom terenu vidimo tlo druge, tamnosmeđe, na mjestima gotovo crne boje za razliku od okolnog tla. Ovdje možemo pronaći velike komade rimskih opeka i tegula, te ostalog građevnog materijala. Zbog činjenice da ovdje prevladavaju manje parcele u privatnom vlasništvu na kojima se ne radi intenzivna obrada tla teškim strojevima, pa je i materijal bolje sačuvan. Na ovom lokalitetu prema količini materijala je vjerojatno bila veća zgrada ili čitavi kompleks rimske vile rustike. Između lokaliteta A i B možemo sporadično naći materijal u manjim količinama. Na cijelom lokaliteti pronađen je rimski novac i fibule, kao i nekoliko brončanih pločica tauširanih srebrom. Rimske nalaze u Selcima navodi i H. Dekker, na položaju pod nazivom Gradište[64]. Položaj Gradište nije lociran u terenskom pregledu 2001. g., ali je po svemu sudeći istovjetan položaju Brstine.

30. Slatinik Drenjski – Blatačka/Jezero

Lokalitet se nalazi jugozapadno od sela Slatinik na valovitom i brežuljkastom terenu nadmorske visine od 150 – 180 m. Vrlo je prostran i proteže se na više oranica i livada, i nekoliko dijelova zaraslih u šikaru što otežava pregled terena. Cijeli lokalitet je na obronku brijega koji pada prema istoku. U njegovom podnožju postoje dva izvora vode. Na Javoru, jednom od ta dva izvora je iskopan bunar koji je i danas dosta dubok. Oko njega ima rimske cigle i keramike te novca i fibula[65]. Najveća koncentracija građevnog materijala je na zapadnoj strani položaja, pri vrhu brijega i uz sam poljski put. Zapadnije od poljskog put nalazilo se manje jezerce koje je isušeno prije dvadesetak godina. Na sadašnjem isušenom terenu također ima rimskih nalaza.

---

64 Dekker 1959., 44

65 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

31. Slatinik Drenjski – Buzak

Na oko 700 m sjeverozapadno od Slatinika nalazi se relativno mali lokalitet Buzak. Cijeli okolni položaj nosi to ime kao i obližnji izvor. Okolni teren je valovit i brežuljkast, a sam lokalitet se nalazi na sjevernoj padini na nadmorskoj visini od oko 165 – 170 m. Na Buzaku ima dosta građevnog materijala i keramike, te rimskog novca[66]. Zbog zapuštenosti i neobrađenosti tla pregled je bio otežan.

32. Slatinik Drenjski – Dunjik

Lokalitet se nalazi oko 700 m sjevernije od Buzaka u podnožju blage sjeverne padine na nadmorskoj visini od 125 – 130 m. U podnožju padine, nedaleko od lokaliteta teče u dolini potok Koritnjak. Gotovo kraj samog lokaliteta nalazi se izvor Kratina. Na ovom nevelikom lokalitetu ima relativno malo antičkog građevnog materijala s dosta lomljenog kamena. Uz građevni materijal mogu se naći i ulomci rimske keramike i novac[67]. Zbog zapuštenih poljoprivrednih površine znatno je otežan terenski pregled, kao i u slučaju obližnjeg položaja Buzak.

33. Strizivojna – Šimenica

Lokalitet se nalazi na malom uzvišenju, oko 1,5 km sjeverozapadno od crkve u Strizivojni. S juga lokalitet je omeđen prugom Zagreb – Vinkovci. Nadmorska visina lokaliteta je oko 86 m. Nakon otkrića lončarske peći na parceli Mate Glavačevića iz Strizivojne, kat. čest. 659/1, pristupilo se manjim arheološkim istraživanjima u travnju 1979. g. u vidu sonde 6 x 3 m[68]. Na lokalitetu je nađen materijal iz neolitika, eneolitika i brončanog doba. Najvažniji nalazi su svakako iz razdoblja latena. Otkopano je nekoliko pokretnih nalaza i već spomenuta lončarska peć. Keltsko naselje je nastavilo živjeti i nakon rimske okupacije što potvrđuju nalazi ranocarske keramike, željezni rimski ključ, *folis* cara Galerija (?) te dva primjerka pocakljene antičke keramike. Na Šimenici je nađeno i nešto materijala srednjovjekovnog porijekla[69].

---

66 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

67 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca

68 Ivo PAVLOVIĆ, Šimenica – novi arheološki lokalitet, *Đakovo i njegova okolica,* Sv. 2, Zbornik muzeja Đakovštine, 1982., Đakovo, 105

69 PAVLOVIĆ 1982., 110

34. Štrbinci

Štrbinci se nalaze na samom rubu đakovačke lesne zaravni, oko 1,5 km jugoistočno od Đakova. Lokalitet čini zaravnjeni dio koji se nalazi na lesnoj zaravni te dio koji pada prema jugu, prema selima Budrovci i Piškorevci. U sredini padine nalazi se izvor koji dijeli južni dio lokaliteta na dva dijela. Ovaj izvor danas puni manji ribnjak. Sa zapadne strane lokalitet zatvara pruga Đakovo – Vrpolje a s istočne prometnica Đakovo – Vinkovci. Nadmorska visina se kreće između 92 i 107 m. lokalitet se prostire na površini od oko 63 ha, ali mu granice nisu točno utvrđene[70].

Zanimanje za Štrbince je počelo još u 19. st. Isprva su nalazi sa Štrbinaca pripisivani obližnjoj Mursi, ili su bili zbog zabuna oko kanonika Pavića smješteni čak u Daruvar[71]. Na arheološku kartu Štrbinci se pod svojim imenom napokon upisuju krajem 19. i početkom 20. st., zahvaljujući biskupu Strossmayeru i arheologu Brunšmidu[72]. Na biskupov poziv Brunšmid je 1894. i 1895. g. pokušao spasiti slučajno otkrivene ostatke arhitekture s mozaikom i freskama, koji su nažalost uništeni rigolanjem za vinograd prije nego što su dokumentirani. Nakon svega Brunšmid je uspio prikupiti samo nekoliko ostataka građevine (komadi fresaka i mozaika, opeke) te nešto sitnih predmeta, poput lukovičaste fibule, svjetiljke, više komada narukvica od staklene paste i dr.[73] Brunšmid je također upozorio na brojne nalaze rimskog novca s tog nalazišta, na koje će kasnije upozoravati i drugi autori. Poslije je poduzeo manja sondažna istraživanja tijekom kojih je našao i dvije kasnoantičke grobnice s dvoslivnim krovom, zidane ciglom s upotrebom žbuke. U njima su bili ukopani pokojnici s glavom položenom na zapadnoj strani. U grobovima je pronađeno više rimskih nalaza, poput staklene boca, svjetiljke, novaca, lukovičaste fibule i dr.[74]

Nakon Brunšmidovih istraživanja Štrbinci nestaju iz arheoloških rasprava i radova. Samo su lokalni ljubitelji starina i sakupljači dalje obilazili Štrbince. Osnivanjem Muzeja Đakovštine 1952. g. počinje pohranjivanje i sustavna obrada nalaza sa Štrbinaca. U literaturi Štrbinci se ponovno pojavljuju u djelu H. Dekker o kulturno historijskim spomenicima Đakova i okolice[75].

---

70 Branka RAUNIG, Štrbinci, Đakovo – antičko nalazište, *AP* 7, 1965., Beograd, 146; Zoran GREGL, Kasnoantička nekropola Štrbinci kod Đakova – istraživanja 1993. g., *OA* 18, 1994, Zagreb, 181

71 BRUNŠMID 1901., 169; MIGOTTI 1998., 73 – 74

72 MIGOTTI 1998., 74; MIGOTTI 2001., 81

73 BRUNŠMID 1901., 137 – 138

74 BRUNŠMID 1901., 138 – 139; MIGOTTI 1998., 75

75 DEKKER 1959., 15 – 33, 48 – 50

Od 1964. do 1967. na zaravnjenom dijelu na sjevernoj strani Štrbinaca gradi se velika trafostanica s nizom izdvojenih objekata i prilaznom cestom sa zapada. Tijekom radova koje je nadgledala Branka Raunig, arheolog u Muzeju Đakovštine, otkriveno je mnogo pokretnih i nepokretnih nalaza. Otkrivene su podnice od opeka, nekoliko lončarskih peći, razni predmeti od željeza, bronce, stakla i keramike[76]. Najvažniji nalaz je svakako dvostruko pozlaćeno dno staklene plitice s prikazom (*fondo d'oro*), s prikazom muškog lika na desnoj strani i ženskog lika na lijevoj, s natpisom FLORENTIS[77].

Sljedeće, 1966. g., nađene su dvije opekom zidane grobnice s dvoslivnim krovom i tlocrtom u obliku latinskog križa. Ovakav nalaz je dotada nepoznat na području Panonije. Obje grobnice su bile bogato opremljene. U njima su vjerojatno bile ukopane mlade djevojke čiji su kosturi bili gotovo potpuno uništeni[78]. Godine 1981. poduzeto je još jedno iskopavanje, s četiri sonde, ukupne površine od 150 m², kojim nije utvrđen rimski sloj, već ostaci iz neolita, sopotske kulture[79].

Prigodom kopanja rovova na prilazu Đakovu 1991. g. otkrivena je kasnoantička oslikana grobnica, koja je tada i opljačkana. Spašena je jedino zabatna freska. Taj nalaz je bio povod za nova istraživanja 1993. g. koja je vodio dr. Z. Gregl iz Arheološkog muzeja u Zagrebu. Tim iskopavanjem otkrivena je još jedna oslikana, nažalost razorena grobnica, i još devet kasnoantičkih skeletnih grobova sa siromašnim prilozima[80].

Nakon organizirane izložbe "Accede ad Certissiam" 1998. g., sljedeće godine su započela nova arheološka istraživanja na Štrbincima pod vodstvom I. Pavlovića i dr. arh. Branke Migotti. Tom prilikom je istraženo 175 m². Na istraženom prostoru je otkriveno 19 grobova i jedna zidana grobnica, nažalost provaljena i opljačkana davno prije istraživanja. U tom istraživanju nađeno je i dosta grobnih priloga[81]. Istraživanja ove kasnoantičke nekropole su nastavljena od 2001. – 2004. g. U grobu 45 istraženom 2001. g. je nađeno još jedno stakleno

76 RAUNIG 1965., 146 – 149; Branka RAUNIG, Značajan nalaz na lokalitetu Štrbinci kod Đakova, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 14/5, 1965., Zagreb, 147 – 148 (dalje: RAUNIG 1965.a)

77 RAUNIG 1965.a, 147 – 148

78 Branka RAUNIG, Dva kasnoantička groba iz okolice Đakova, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* (dalje: *VAMZ*)12-13 (1979.-1980.), Zagreb, 151 – 167

79 Aleksandar DURMAN, Štrbinci, Đakovo – gradina sopotske kulture, *AP* 23, 1982., Beograd, 32 – 34

80 Zoran GREGL, Istraživanje kasnoantičke nekropole Štrbinci kod Đakova, *ObHAD* 25/2, 1993., Zagreb, 32 – 34; Zoran GREGL, Kasnoantička nekropola Štrbinci kod Đakova – istraživanja 1993. g., *OA* 18, 1994., Zagreb, 181 – 190

81 MIGOTTI – PERINIĆ 2001., 98 – 101

dvostruko pozlaćeno dno s prikazom[82].

Jedan od glavnih problema vezanih uz Štrbince je pitanje ubikacije Certise (Certisije). U rimskim izvorima se spominje više imena za isto naselje: *Kertissa, Cirtisa, Cirtisia, Certis i Certisia*[83]. Zahvaljujući epigrafičkom spomeniku ime lokaliteta treba promijeniti u *Certissia* (Certisija). Naselje tog imena tražilo se na više mjesta u ovom kraju: u samom Đakovu, Štrbincima, Budrovcima, Mikanovcima, Vođincima, Andrijevcima i Piškorevcima[84].

Više autora je sudjelovalo u smještanju ovog antičkog naselja. Katančić je smatrao da ga treba tražiti na mjestu Đakova, dok je Kukuljević naselje pod imenom *Certis* smjestio u Andrijevce a *Cirtisu* u Mikanovce[85], radeći očitu grešku u kronološkom razdvajanju imena istog naselja. Alačević također prihvaća mišljenje o Andrijevcima[86], dok Patsch dvoji između Mikanovaca, Andrijevaca i Vođinaca [87]. Sam Brunšmid se ne izjašnjava, ali potaknuti njegovim nalazima to čine drugi autori[88]. H. Dekker smješta Certisiju na lokalitet Plugarić[89] dok je B. Raunig smješta s dužnim oprezom na Štrbince[90]. Ovo mišljenje drugi autori iznose kao potvrđenu činjenicu[91]. B. Migotti smatra da je Certisija gotovo sigurno bila na Štrbincima, ali da treba sačuvati određenu dozu sumnje[92].

Posljednjim istraživanjima i prikupljanjem predmeta prilikom obilaska terena Štrbinci se potvrđuju kao značajan nalaz antičkog lokaliteta. Buduća istraživanja na ovom lokalitetu će to vjerojatno i dalje dokazivati.

---

82 Branka MIGOTTI, *Two gold-sandwich glasses from Štrbinci*, 2002., Zagreb: HAZU – Razred društvenih znanosti; MIGOTTI 2004., 141 – 246

83 PERINIĆ 1998., 79

84 MIGOTTI 1998., 77 – 78

85 Ivan KUKULJEVIĆ, Panonija rimska, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 23, 1881., Zagreb

86 Josip ALAČEVIĆ, La via Romana da Sirmio a Salona, *BASD* 4/2, 1881., Split, 20-23

87 Carl PATSCH, "Certissa", *Real Encyclopödie* (dalje: *RE*), 3/2, 1899., 1987.

88 Milko CEPELIĆ, *Đakovačka groblja*, Đakovo, 1916.

89 DEKKER 1959., 57

90 RAUNIG 1965., 149; RAUNIG 1965.a, 147; RAUNIG 1979. – 80, 166

91 Branka VIKIĆ-BELANČIĆ, Karakter rimske keramike južne Panonije i problematika njene tipologije i kronologije, *Materijali Arheološkog društva Jugoslavije* 8 (1970.), Zenica, 93; Branka VIKIĆ-BELANČIĆ, Antičke svjetiljke u Arheološkom muzeju u Zagrebu (II. dio), *VAMZ* 9, 1975., Zagreb, 69; Vesna ŠARANOVIĆ-SVETEK, *Antičko staklo u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*, Novi Sad, 1986., 29; Željko DEMO, Ostrogothic Coinage from Collections in Croatia, Slovenia and Bosna & Herzegovina, *Situla* 32, 1994., Ljubljana, 173; GREGL 1994., 181

92 Branka MIGOTTI, Je li rimska Certisija bila na Štrbincima kod Đakova?, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 2001., Đakovo, 77-96, (dalje: MIGOTTI 2001.a)

35. Trnava – Vinogradi

Ovaj manji lokalitet se nalazi oko 200 m sjeverozapadno od samoga sela Trnava na južnoj padini nadmorske visine oko 160 m. Na lokalitetu se može naći usitnjeni građevinski materijal, keramike i rimski novac[93]. Položaj je slabije pregledan jer je pod vinogradom kao i okolni brežuljci oko Trnave pa mu je teško utvrditi veličinu.

36. Viškovci – Mišjak

Lokalitet se nalazi otprilike 700 m jugoistočno od sela Viškovci, južno od ceste Viškovci – Forkuševci. Da bi se došlo do lokaliteta potrebno je skrenuti desno kod križa na izlazu iz sela te produžiti oko 500 m poljskim putovima.

Sam položaj se nalazi na jugozapadnoj padini brijega koja se spušta prema kanalu Rit. Nadmorska visina se kreće između 95 – 105 m. Na površini oranica uočavamo veliku količinu građevnog materijala, posebno većih ulomaka cigle. Na ovom lokalitetu su nađeni veliki komadi cigle koji su vjerojatno služili kao pokrovne ploče grobnica[94]. Prema tome na ovom lokalitetu je možda rimsko groblje. Na površini se mogu naći rimski novci. S ovog lokaliteta pruža se dobar pogled na Viškovačku Gradinu koja je značajan prapovijesni i antički lokalitet te na lokalitet Viškovački vinogradi. Ovaj lokalitet je u literaturi naveden pod imenom Kamenjača[95]. Antičke nalaze iz Viškovaca spominje i M. Bulat[96].

37. Viškovci – Vinogradi

Vinogradi su lokalitet na oko 1,5 km južno od Viškovaca i oko 0,7 km sjevernije od brane i jezera Jošava. Sam položaj se nalazi na ravnom terenu, uz sjeverni rub manje bagremove šume koja se pruža prema jezeru na jugu. Nadmorska visina lokaliteta je oko 110 m. Na udaljenosti od oko 1 km jugoistoku od Vinograda se vidi Viškovačka Gradina. Na sjeveroistoku nalazi se lokalitet Viškovci – Mišjak.

Na oranici se vidi jasna razlika u boji tla između dijela s rimskim nalazima u odnosu na okolno tlo. Ta mjesta su sivo-crne boje za razliku od okolne žuto-smeđe zemlje. Materijal je prilično usitnjen zbog intenzivne obrade tla. Uz rimske cigle i keramiku mogu se pronaći i metalni predmeti i rimski novac.

---

93 Podatak dobiven od gosp. I. Bračevca
94 Podatak dobiven od seljaka iz Viškovaca i gosp. I. Bračevca
95 DEKKER 1959., 50; MINICHREITER 1978., 40; MINICHREITER 1979., 182
96 BULAT 1974., 6

Viškovački Vinogradi poznati su i kao vučedolsko nalazište[97]. Ovaj lokalitet navodi H. Dekker i K. Minichreiter, koja ga naziva Petljak[98], što je zapravo naziv terena južnije od Vinograda prema jezeru Jošava. Antičke nalaze s ovog lokaliteta navodi i B. Migotti[99].

38. Viškovci – Gradina

Gradina se nalazi na oko 2,5 km jugoistočno od Viškovaca te na 1 km udaljenosti od Vinograda. Svojim dobrim položajem gradina dominira iznad okolnog terena. S južne strane teče rječica Jošava a s istočne strane se pruža kanal Rit, koji ispod same gradine utječe u Jošavu, štiteći gradinu s dvije strane. Oko tih vodotokova je prije isušivanja bio izrazito močvaran teren koji je pružao dodatnu zaštitu gradini. Južna strana gradine je obrasla u šumu i šikaru što otežava terenski pregled.

Gradina ima jedan opkop što se vidi u profilu brežuljka, a izdužena je prema jugu (elipsastog oblika). Centralni dio gradine je uočljivo izdignut. Uz prapovijesne nalaze iz brončanog i kasnog željeznog doba na gradini se nalaze i fragmenti rimske cigle i keramike[100]. Na gradini također ima i srednjovjekovnog materijala.

3. Zaključna analiza

3.1. Povezanost lokaliteta s vodom

Područje Đakovštine ne obiluje vodom i nema velikih vodotokova. Vodotokovi su veći potoci koji prerastaju u rječice, poput Vuke, Kaznice, Breznice i Jošave. Od ovih tekućica iz antičkih izvora nam je poznata samo Vuka, kao *Hiulca* ili *Ulca*, te močvare uz njezin tok kao *Hiulca palus* ili *Volcae paludes*. Ovo močvare su se nalazile uz tok Vuke, između Đakova, Osijeka i Vinkovaca, antičke Murse i Cibala. Gotski povjesničar Jordanes spominje ovaj močvarni kraj kao *Lacus Mursianus*[101].

---

97 DEKKER 1959., 19, 21, 23; MARKOVIĆ 1982., 95 – 96

98 DEKKER 1959., 50; MINICHREITER 1978., 40; MINICHREITER 1979., 182

99 MIGOTTI 1998., 9

100 MINICHREITER 1978., 41; MARKOVIĆ 1982., 97; Zorko MARKOVIĆ, Neka pitanja neolitika, eneolitika i brončanog doba našičkog kraja i Đakovštine, *IzdHAD* 9, 1984., Zagreb, 13 – 29

101 SOPRONI 1980., 61

Uz plodnu zemlju i šume, kao izvor građevinskog materijala i drveta za ogrjev, voda je bila neophodan faktor za uspostavljanje vile rustike ili manjih naselja[102]. Zbog toga je i većina lokaliteta u Đakovštini smještena uz izvore ili uz tekućice. Lokaliteti kod Krndije smješteni u močvarnom terenu, što možda govori o melioraciji tog područja u rimsko vrijeme. Na Tabuli Peutingeriani se kao toponim spominje *ad Labores pontis Ulcae* što govori o tome da je preko Vuke prelazila cesta te da su vršeni i melioracijski radovi[103]. Na melioracijske radove također indicira naseljavanje dačkih Kotina na područje oko Vuke za vrijeme Marka Aurelija[104]. Ovi podaci upućuju da je Vuka možda bila plovna za manje riječne lađe.

3.2. Povezanost lokaliteta s rimskom cestovnom mrežom

Kroz Đakovštinu su prolazile dvije rimske važne ceste. Jedna je spajala Emonu i Sirmij, a druga Sirmij i Salonu. Antoninov itinerar spominje Cirtisu (Certissu) kao stjecište tih cesta[105]. O Certisi ili Certisiji kao raskršću govori i kameni natpis koji spominje Certisiju kao "caput viarum"[106].

Na cesti Emona – Sirmij, 12 milja zapadno od Đakova spominje se Leuconum, koji je vjerojatno bio na mjestu današnje Levanjske Varoši. Još nekoliko lokaliteta u Đakovštini možemo vezati uz ovu cestu. Od istoka prema zapadu se nižu Đurđanci – Jesenjača, Budrovci – Plugarić i Sumbelija, Štrbinci, Mačkovac – Novo Polje, Selci Đakovački – Brstina i sama Levanjska Varoš. Prema Vinkovcima antičke lokalitete imamo još i u Vođincima i Mikanovcima, također na smjeru ove ceste[107]. Tragovi ove ceste su se sačuvali na nekoliko mjesta u okolici Štrbinaca[108]. Cesta Emona – Sirmium pokušava u okolici Đakova slijediti ocjedite južne padine ruba lesne zaravni. Dalje na zapadu cesta prolazi dolinom potoka Breznice kraj Majara i Levanjske Varoši sijekući pobrđe Dilja te dalje slijedi slične doline prema Požeškoj kotlini.

---

102 Edit B. THOMAS, Villa settlements, u: *ARP*, 1980., 284
103 BOJANOVSKI 1993., 6
104 MÓCSY 1974., 199, 272
105 PERINIĆ 1998., 81 – 82
106 MIGOTTI 1998., 70 – 71
107 MIGOTTI 2001.a, 79
108 BULAT 1974., 5

Kod Certisije se prema Savi i antičkoj Marsoniji odvajala cesta za Salonu preko Servitiuma, Bosanske Gradiške. Ova cesta se gradila u vrijeme cara Klaudija ili careva iz dinastije Flavijevaca (Vespazijan, Tit, Domicijan)[109].

Uz ove glavne ceste na području Đakova i okolice sigurno su postojali i lokalni, vicinalni putovi, koji su spajali razasuta imanja (vile rustike) i manja naselja. Prema nekim naznakama na terenu može se pretpostaviti trasa rimsko vicinalnog puta od Budrovaca (Plugarića) prema lokalitetima oko Viškovaca.

Od glavne ceste se možda kod lokaliteta Novo polje – Mačkovac odvajala lokalna cesta dolinom Kaznice, preko Ivan Dvora, Šarviza kod Satnice i Bijele Vile kod Kućanaca prema lokalitetima oko Drenja, Slatinika i Paljevine.

Od Paljevine prema istoku lokalni put vodi prema Krndiji gdje je prelazio Vuku te je vjerojatno vodio dalje prema Mursi. Naznake za trasu ovog vicinalnog rimskog puta postoje na nekoliko mjesta između Paljevine i Krndije.

Lokalne ceste u Panoniji nisu bile kvalitetno građene, pa su i njihovi tragovi rijetki. Glavni putovi u Panoniji bili su uglavnom građeni od dva sloja kamena, krupnijeg i grubljeg donjeg sloja, te gornjeg sloja od mrvljenog sitnog kamena ili šljunka, poput današnjeg makadama. Klasično rimsko popločenje cesta poligonalnim kamenom bilo je rijetko u Panoniji zbog nedostatka kamene sirovine[110]. Glavne ceste u Đakovštini također vjerojatno nisu imale kameno popločenje.

3.3. Razvoj naseljenosti u Đakovštini

Dva glavna lokaliteta na đakovačkom području su bez sumnje bili Certisija i Leuconum, koji se i spominju na kamenim spomenicima i u pisanim dokumentima[111]. Sudeći prema svim pokazateljima Certisija se nalazila na Štrbincima[112], dok Leuconum s nešto manje sigurnosti možemo smjestiti u Levanjsku Varoš[113].

Oba lokaliteta su se razvila vjerojatno iz vila uz cestu u kojima je stanovništvo počelo pružati ugostiteljske usluge. Iz tih vila prvo su nastale postaje duž ceste (*mutatio* ili *mansio*) oko kojih se razvilo i veće naselje sastavljeno od

---

109 Ivo BOJANOVSKI, Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Djela Akademije nauka i umjetnosti Bosna i Hercegovine*, 47/2, 1974., Sarajevo, 245 – 246; BOJANOVSKI 1993., 63; PERINIĆ 1998., 82 – 83

110 SOPRONI 1980., 207 – 210

111 MARKOVIĆ 1976., 314; PERINIĆ 1998.: 79 – 87

112 MIGOTTI 1998., 73 – 78; MIGOTTI 2001.a, 77 – 96

113 HORVAT 1932.; MARKOVIĆ 1976., 314

više povezanih vila, gdje su se počeli doseljavati i drugi stanovnici[114]. Ostali lokaliteti u okolici Đakova vjerojatno su bili vile rustike ili seoska naselja domicilnog stanovništva koja nastavljaju život u antici. Na lokalitetu Strizivojna – Šimenica imamo očit primjer kontinuiteta iz latena u antičko razdoblje[115].

Početak antike Đakovština dočekuje kao područje većinom pokriveno šumama, koje se polagano krče te se na površinama dobivenim krčenjem stvaraju imanja (vile rustike), pa i manja naselja sastavljena od nekoliko sraslih vila. Prema kraju antike đakovački prostor je vjerojatno postao vrlo dobro organiziran i uređen agrarni kraj, slično području oko Sirmiuma s bogatim vilama rustikama, odakle potječu i neki carevi[116]. Prodorom barbarskih naroda Panonija je opustila. Gradovi su bili uništeni ili svedeni na mala naselja, a šume su se ponovno proširile. Lokaliteti u zapadnom dijelu Đakovštine na obroncima Dilja su u kasnoj antici možda bili refugiji (sigurna utočišta, pribježišta), jer su svojim položajem bili dosta udaljeni od glavnih komunikacija. Šumovito pobrđe u njihovom zaleđu je nudilo sigurnost i zaklon u nemirnim vremenima barbarskih provala.

Nova krčenja šuma ponovno počinju u srednjem vijeku, posebno od 12. st. nadalje, kada se na ovom području uspostavljaju feudalni odnosi. Jaki feudalci, poput Gorjanskih u Gari (Gorjanima), Trentula u Nevni (Levanjskoj Varoši) i samih đakovačkih biskupa, tada su upravljali ovim krajem. Dolaskom Turaka ponovno dolazi do gospodarskog pada. Nakon odlaska Turaka, kraj je ponovno pust i obrastao u šumu. U 18. i 19. st. ponovno počinju velika krčenja šuma i naseljavanje stanovništva pod biskupijskom organizacijom.

Kratice

AP	Arheološki pregled, Beograd
GSM	Glasnik slavonskih muzeja, Vukovar
HAZU	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
IzdHAD	Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
JAZU	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
OA	Opuscula archaeologica, Arheološki zavod Filozofskog fakuleta Sveučilišta u Zagrebu
ObHAD	*O*bavijesti Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb

114 THOMAS 1980., 284 – 285
115 PAVLOVIĆ 1982., 105 – 119
116 MÓCSY 1974., 244

VAMZ Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu
VHAD Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb

Bibliografija

Accede ad Certissiam 1998. *"Accede ad Certissiam": antički i ranokršćanski horizont arheološkog nalazišta Štrbinci kod Đakova*, katalog izložbe, ur. B. Migotti, Zagreb: HAZU – Odsjek za arheologiju

ARP 1980. *The Archaeology of Roman Pannonia*, ur. A. Lengyel i G. T. B. Radan, Budapest: The University press of Kentucky – Akadémiai Kiadó

ALAČEVIĆ 1881. Josip ALAČEVIĆ, La via Romana da Sirmio a Salona, *BASD* 4/2, Split, 20-23

BOJANOVSKI 1974. Ivo BOJANOVSKI, Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Djela Akademije nauka i umjetnosti Bosna i Hercegovine*, 47/2, Sarajevo

BOJANOVSKI 1993. Ivo BOJANOVSKI, Neki problemi prometne infrastrukture Brodskog posavlja i Slavonije u antici, u: *Slavonski Brod* 1993., 59 – 70

BRUNŠMID 1901. Josip BRUNŠMID, Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije, *VHAD*, n. s. 5, 87 – 168

BULAT 1974. Mirko BULAT, Kroz najstariju povijest Đakova i Đakovštine, *Đakovački vezovi: prigodna revija*, Đakovo, 4 – 6

CEPELIĆ 1916. Milko CEPELIĆ, *Đakovačka groblja*, Đakovo

DEKKER 1959. Hedviga DEKKER, *Đakovo i njegova okolica kroz kulturno historijske spomenike*, Đakovo: Muzej Đakovštine

DEMO 1994. Željko DEMO, Ostrogothic Coinage from Collections in Croatia, Slovenia and Bosna & Herzegovina, *Situla* 32, Ljubljana

DURMAN 1982. Aleksandar DURMAN, Štrbinci, Đakovo – gradina sopotske kulture, *AP* 23, Beograd, 32 – 34

FILIPEC 1996. Krešimir FILIPEC, Istraživanje srednjovjekovnog groblja u Đakovu 1995. i 1996. godine, *OA* 20, Zagreb, 189 – 197

FILIPEC 1998. Krešimir FILIPEC, Istraživanje srednjovjekovnog lokaliteta iza župne crkve u Đakovu, *Đakovački vezovi* 30, Đakovo, 44 – 45

FILIPEC 2000. Krešimir FILIPEC, Je li Đakovo bilo nastanjeno u antici?, *Đakovački vezovi* 32, Đakovo, 28 – 29

GARDAŠ 1990. Miro GARDAŠ, Skupni nalaz republikanskih denara pokraj sela Krndija u Đakovštini, *Obol* – Glasilo Hrv. numiz. Društva, 1990., Zagreb, 6 – 9

GREGL 1993. Zoran GREGL, Istraživanje kasnoantičke nekropole Štrbinci kod Đakova, *ObHAD* 25/2, Zagreb, 32 – 34

GREGL 1994. Zoran GREGL, Kasnoantička nekropola Štrbinci kod Đakova – istraživanja 1993.g., *OA* 18, Zagreb, 181 – 190

HORVAT 1932. Rudolf HORVAT, Levanjska Varoš, *Narodna obrana*, br. 28 – 30,

Istočna Slavonija 1984. *Arheološka istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji*, ur. B. Čečuk (IzdHAD 9, 1981), Zagreb

KARAČ 1991. Zlatko KARAČ, Srednjovjekovna utvrda Krndija kod Đakova, *ObHAD* 23/2, Zagreb, 59 – 62

KUKULJEVIĆ 1881. Ivan KUKULJEVIĆ, Panonija rimska, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 23, Zagreb

MARKOVIĆ 1976. Mirko MARKOVIĆ, Đakovo i Đakovština, *Zbornik Đakovštine* 1 – Posebna izdanja JAZU, Zagreb: Centar za znanstveni rad Vinkovci, 147 – 349

MARKOVIĆ 1982. Zorko MARKOVIĆ, Prilozi poznavanju prethistorijskih nalazišta u Đakovštini, *Đakovo i njegova okolica,* Sv. 2, Zbornik muzeja Đakovštine, Đakovo: Muzej Đakovštine, 93 – 103

MARKOVIĆ 1984. Zorko MARKOVIĆ, Neka pitanja neolitika, eneolitika i brončanog doba našičkog kraja i Đakovštine, u: *Istočna Slavonija* 1984., 13 – 29

MIGOTTI 1998. Branka MIGOTTI, Uvod – Povijest istraživanja Štrbinaca i pitanje ubikacije Certisije, u: *Accede ad Certissiam* 1998., 9 – 11, 73 – 78

MIGOTTI 2001.a Branka MIGOTTI, Je li rimska Certisija bila na Štrbincima kod Đakova?, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Đakovo, 77-96

MIGOTTI 2002. Branka MIGOTTI, *Two gold-sandwich glasses from Štrbinci*, Zagreb: HAZU – Razred društvenih znanosti

MIGOTTI 2004. Branka MIGOTTI, Kasnoantička nekropola na Štrbincima kod Đakova – iskopavanja u 2001., *Arheološki radovi i rasprave* 14, Zagreb: HAZU – Razred za društvene znanosti, 141 – 246

MIGOTTI – PERINIĆ 2001. Branka MIGOTTI – Ljubica PERINIĆ, Nekropola na Štrbincima kod Đakova u svjetlu kasnoantičkog horizonta Panonije, *Arheološki radovi i rasprave* 13, Zagreb: HAZU – Razred za društvene znanosti, 103 – 204

MINICHREITER 1978. Kornelija MINICHREITER, Rekognosciranje arheoloških lokaliteta na terenu općine Đakovo, *GSM* 37, Vukovar, 38 – 41

MINICHREITER 1979. Kornelija MINICHREITER, Arheološko rekognosciranje Slavonije, *AP* 20, Beograd, 180 – 182

MÓCSY 1974. András MÓCSY, *Pannonia and Upper Moesia: A History of the Middle Danube Provinces of the Roman Empire*, London – Boston

PATSCH 1899. Carl PATSCH, "Certissa", *Real Encyclopödie,* 3/2, 1987.

PAVLOVIĆ 1982. Ivo PAVLOVIĆ, Šimenica – novi arheološki lokalitet, *Đakovo i njegova okolica,* Sv. 2, Zbornik muzeja Đakovštine, Đakovo, 105 – 119

PERINIĆ 1998. Ljubica PERINIĆ, Izvori o Certisiji, u: *Accede ad Certissiam* 1998. Zagreb: HAZU – Odsjek za arheologiju, 79 – 87

RAUNIG 1965. Branka RAUNIG, Štrbinci, Đakovo – antičko nalazište, *AP* 7, Beograd, 146 – 149

RAUNIG 1965.a Branka RAUNIG, Značajan nalaz na lokalitetu Štrbinci kod Đakova, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 14/5, Zagreb, 147 – 148

RAUNIG 1979./80. Branka RAUNIG, Dva kasnoantička groba iz okolice Đakova, *VAMZ* 12-13, Zagreb, 151 – 167

Slavonski Brod 1993. Arheološka istraživanja u Slavonskom brodu i Brodskom Posavlju, ur. B. Čečuk (IzdHAD 16, 1991.), Zagreb

ŠARANOVIĆ-SVETEK 1986. Vesna ŠARANOVIĆ-SVETEK, *Antičko staklo u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*, Novi Sad

SOPRONI 1980. Sándor SOPRONI, Geography of Pannonia, u: *ARP* 1980., 57 – 63

THOMAS 1980. Edit B. THOMAS, Villa settlements, u: *ARP* 1980., 275 – 321

VIKIĆ-BELANČIĆ 1971. Branka VIKIĆ-BELANČIĆ, Karakter rimske keramike južne Panonije i problematika njene tipologije i kronologije, *Materijali Arheološkog društva Jugoslavije* 8, Zenica, 93 – 115

VIKIĆ-BELANČIĆ 1975. Branka VIKIĆ-BELANČIĆ, Antičke svjetiljke u Arheološkom muzeju u Zagrebu (II. dio), *VAMZ* 9, Zagreb, 19 – 160

SUPPLEMENT TO THE ANTIQUE TOPOGRAPHY OF ĐAKOVŠTINA

SUMMARY

This well laid article tries to show topographic organisation of all archeologic sites in Đakovština- as well as their characteristics and importance. The author combines the results of site inspections made in 2001 with relevant available texts and references. The introductory part of of the article lists general geographic data and the historical and archeological survey of Đakovština. The second part of the article describes scientific activities of archeological topography and research results, i.e. – description of the Antique sites in Đakovština. The concluding part gives the final analysis of natural stipulation of the sites, their connection to the road-net of the Empire and the process of gradual settling in this area during the Antique period.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 91-102

UDK 904(497.5-3 Slavonija)
069(497.5 Đakovo)

Olovne votivne pločice podunavskih konjanika iz zbirke muzeja Đakovštine

Ivo Pavlović
Muzej Đakovštine Đakovo

U tekstu se objavljuju i opisuju tri olovna predmeta iz zbirke Muzeja Đakovštine Đakovo koji oblikom i ikonografskim prikazom pripadaju posebnoj grupi arheoloških nalaza, u stručnoj literaturi nazvanih olovnim pločicama Podunavskih konjanika. Datiraju se od 2. do 4. stoljeća.

Na prostoru koji pokriva Muzej Đakovštine Đakovo u zadnjih nekoliko godina nađena su tri arheološka predmeta, prva takove vrste na području bivše općine Đakovo, a razmjerno rijetka u našoj arheologiji uopće, te samim time i nedovoljno proučena i razjašnjena.[1] Radi se o olovnim pločicama na kojima je predstavljen sadržaj jednog mističnog kulta od prvih istraživača nazvanog trako-kimerijskim, kulta posvećenog Kabirima ili Diskurima, da bi tek D. Tudor, koji se sustavno počeo baviti prikupljanjem i analizom ikonografskog sadržaja te porijeklom istih, upotrijebio naziv kult podunavskih konjanika.[2] Tek se u novije vrijeme javlja i mišljenje po kojemu bi spomenuti kult trebalo promijeniti u kult

1 Olovne votivne pločice sa đakovačkog su područja bile tema referata autora ovoga članka na Znanstvenom skupu Hrvatskog arheološkog društva u Našicama 2003. godine.

2 Tudor, D., 1937., 189-356

posvećen lunarnoj boginji, čije ime i funkcija do sada nisu dovoljno razjašnjeni (usporedba s Kibelom, Anatis Eponom, Lunom i drugim božanstvima), zato što na svim olovnim pločicama te vrste ikonografsku okosnicu uvijek čini ženska figura, boginja, koja je kao centralni ikonografski prikaz, u pravilu smještena između dva konjanika. Stoga bi ona bila glavno božanstvo dok su konjanici božanstvo drugog reda pa naziv kult podunavskih konjanika, koji upućuje na konjanike kao glavna božanstva kulta, ne bi bio odgovarajući.[3] Pored tog osnovnog ikonografskog prikaza javljaju se i drugi ikonografski motivi preuzeti iz Mitrina kultra, kao i iz kultova Dioskura, Kabira i Tračkog konjanika, što upućuje na sinkretistički kult od 2. do 4. stoljeća, čiji su nalazi najčešći u Panoniji, Daciji i Gornjoj Meziji, dok su u Noriku, Dalmaciji, Donjoj Meziji i Trakiji mnogo rjeđi.[4]

Interes za ovu vrstu arheološke građe javlja se već krajem 19. stoljeća, a njezino proučavanje traje sve do danas. Usprkos tome, još uvijek nema konačnog odgovora o atribuciji, porijeklu, dataciji, namjeni i sljedbenicima kulta predstavljenog na olovnim pločicama podunavskih provincija. Krajem 19. stoljeća T. Antonescu je sastavio prvi popis do tada poznatih spomenika koje je povezao s kultom Kabira.[5] Njegovo je mišljenje podržao E. Novotny povezujući ih s Kabirima i Dioskurima, a boginju s Demetrom.[6]

Slijede zatim radovi J. Hampela[7] i A. Budaya[8] koji će poslužiti D. Tudoru da prikupi i objavi sve spomenike ovog kulta te na osnovu ikonografskog sadržaja, porijekla i oblika, sačini njihovu tipologiju te protumači njihov sadržaj, što su prihvatili svi autori koji su se poslije njega bavili votivnim pločicama.[9]

U hrvatskoj je arheologiji o toj temi do sada pisala jedino Ivana Iskra-Janošić, koja je sačinila tipologiju olovnih pločica podunavskih konjanika prema obliku i načinu ikonografskog prikaza, ne zadirući u detaljnija tumačenja i razrješenja prikaza.[10] Njenu sam tipologiju koristio pri razvrstavanju ovdje predstavljenih olovnih votivnih pločica.

---

3 Zotović, Lj., 1988., 75
4 Tudor, D., 1976., 83
5 Popović, I., 1986., 113
6 Novotny, E., 1896., 206
7 Hampel, J., 1903., 305-365
8 Buday, A., 1928., 146.
9 Tudor, D., 1969.; Tudor, D., 1976.; Zotović, Lj., 1975., 33-44; 1988., 63-75; 2001., 167-178; Vojović, D., 1979., 135-142; 1983., 79; Popović, I., 1983., 53-66, 1988., 105-160; 1990., 57; Viminacium 1992., 29; Krunuć, S., 1995., 163; Jovanović, A., 1988., 12.
10 Iskra-Janošić, I., 1966.

Katalog predmeta

1. Olovna votivna pločica, Štrbinci kod Đakova (antička Certissia), inv. br. 1276/5981

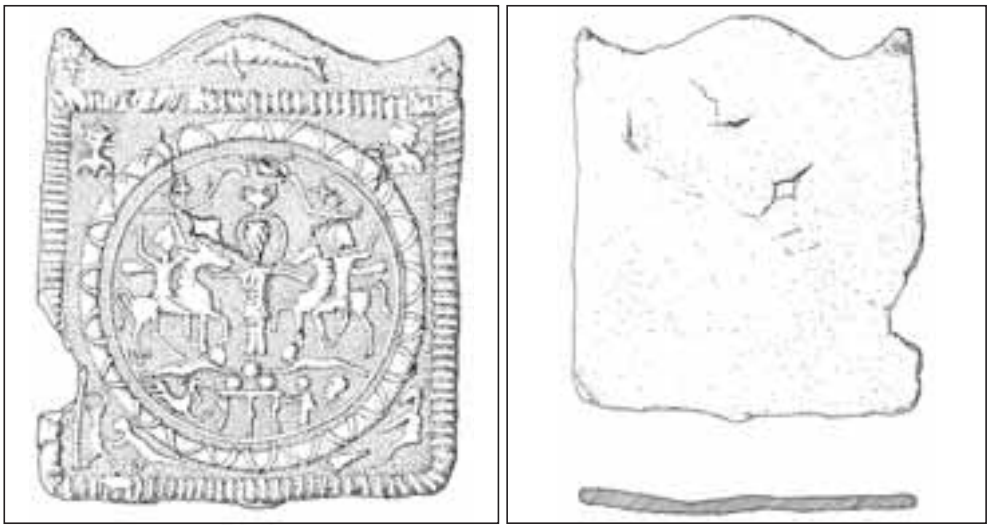

Avers i revers olovne votivne pločice sa Štrbinaca

Površinski nalaz, dimenzije: visina 8,80 cm, širina 7,50 cm, debljina 0,20 cm, težina 126,66 grama.[11] Nedostaje manji dio pločice na donjoj lijevoj strani, a oštećena je i u vidu rupice s lijeve strane glave lunarne boginje. Pravokutnog je oblika s gornjom stranom obrađenom u vidu zaobljenog timpanona u kojem se nalazi prikaz ribe okrenute na lijevo između dva kutna akroterija. Reljefni prikaz smješten je u plastično izrađenom i narebranom kvadratnom obrubu. U gornjem lijevom kutu prikazan je Sol sa zrakastom krunom, a u desnom Luna s polumjesecom na ramenu, koji se zbog izlizanosti slabo razaznaje. U donjem je lijevom kutu scena žrtvovanja ovna predočena kao drvo na kojem visi ovan kojemu muška osoba vadi utrobu. U donjem je desnom kutu nejasan prikaz, možda lov (muškarac drži psa na uzdi). Glavni se prikaz nalazi u centralnom

11 Pločicu je pronašao autor ovog rada na oko 500 m sjeverozapadno od kasnoantičke nekropole na Štrbincima.

dijelu, u plastično prikazanom i okićenom medaljonu. Središnje mjesto zauzima boginja obučena u dugu haljinu – hiton. Ispruženim rukama pridržava uzde konjanika koji joj prilazi s lijeve i s desne strane te ispruženim desnicama pozdravljaju boginju. Na glavi su im frigijske kape. Glava boginje je uokvirena krugom iznad kojega se nalazi kantaros. S lijeve i s desne strane kantarosa nadvija se po jedna zmija poviše kojih su prikazane, poput križa stilizirane zvijezde. Pod kopitima konja su ležeće muške figure. Ispod glavnog prizora, u donjoj zoni glavnog ikonografskog prikaza, prikazan je u sredini stol s tri noge na kojem se nalaze tri kugle, najvjerojatnije kruhovi. Lijevo od stola je prikazan pijetao, a desno nejasan prikaz, najvjerojatnije lav.

Pločica bi tipološki pripadala tipu VI (Mačvanska Mitrovica), varijanta A prema podjeli I. Iskre-Janošić.[12] Analogije: Mačvanska Mitrovica (2 komada), Prhovo, Ljubuški, viminacium, Stojnik, Lačanak, nepoznati lokalitet kod Zemuna, Dubravica, Crkvina kod sela Jalovnika.[13]

Analogija štrbinačke votivne pločice s gore navedenim zasniva se najvećim dijelom na obliku i rasporedu ikonografskog prikaza. Od njih se međutim razlikuje po smještaju figura i predmeta, te po nedostatku ili pojavi pojedinih prikaza, što potvrđuje već prije izneseno mišljenje o nepostojanju standardne sheme ikonografskog prikaza.[14] Osobitost u sadržaju i prikazu na pločici sa Štrbinaca je naglašeni krug oko glave boginje (aureola), simbol božanstva još u ranoj antici.

2. Olovna votivna pločica, ulomak, Drenjski Slatinik, inv. br. 1278/5920

Radi se o površinskom nalazu, dimenzija: visina 8,80 cm, širina 8,00 cm, debljina 0,20 cm, težina 80,86 grama.[15] Nedostaje gornji zabatni završetak, te otprilike jedna trećina medaljona s glavnim ikonografskim prikazom. Na osnovu sačuvanog dijela pločice može se rekonstruirati njen pravokutan oblik sa zaobljenim timpanonima i akroterijima sa strane. U sačuvanom lijevom kutu zabata timpanona razaznaje se manji krug. U donjem lijevom i desnom kutu izvan

12 Iskra-Janošić, I., 1966., 55-56

13 Iskra-Janošić, I., 1966., 55, T. VI, 1,2; Popović, I., 1986., sl. 19; Imamović, E., Viminacium 7,34, sl. 15; Zotović, Lj., 1975., 38-39, T. II, 3; Popović, I., 1988., 110-111, sl. 10; 1986., 118-119, sl. 18; 1990., 57-58, sl. 1; 1983., 61, sl. 11, Krunić, S., 1995., 165

14 Iskra-Janošić, I., 1966., 58

15 Pločicu je pronašao Ivan Knezović, student arheologije, prilikom rekognisciranja terena za potrebe svog diplomskog rada na temu “Antička arheološka topografija Đakova i okolice”, Zagreb 2002.

centralnog ikonografskog prikaza unutar dvostruko naglašenog medaljona, prikazane su muške glave. Glavni je ikonografski prikaz, smješten unutar medaljona naznačenog dvostrukim plastičnim rubom, podijeljen u tri zone. Gornja zona, koja nedostaje, morala bi na osnovi analogije sadržavati glavu Lune na desnoj strani, te glavu Sola na lijevoj, a između njih bi se trebala nalaziti ženska figura u dugom potpasanom hitonu, s glavom u profilu i rukama u pokretu.[16]

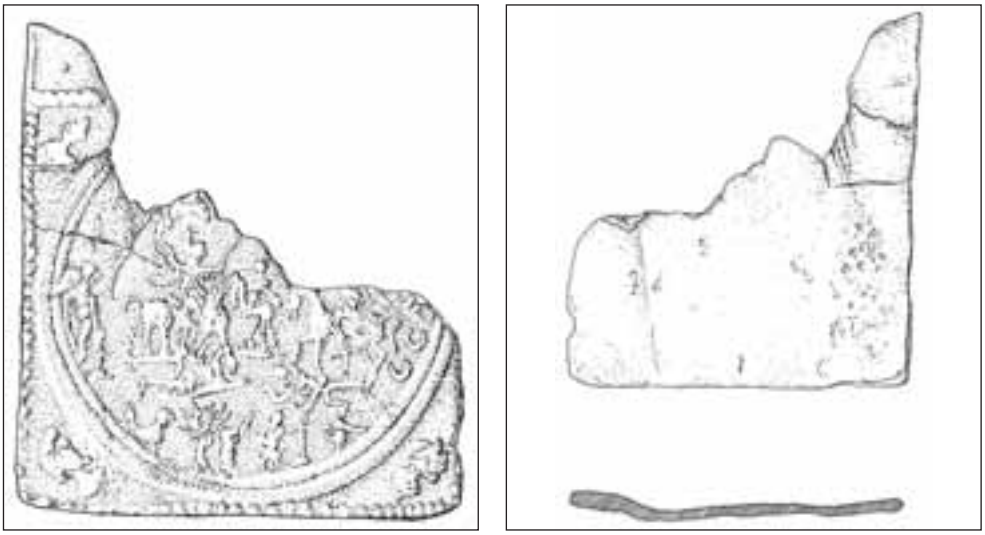

Avers i revers ulomka olovne votivne pločice iz Drenjskog Slatinika

Od gornjega dijela sačuvan je samo nejasan prikaz stola s tri noge, dok su se na lijevoj strani vjerojatno nalazili prikazi lava i vrča. U glavnoj je zoni prikazana figura ženskog božanstva kojoj s lijeve i s desne strane prilaze konjanici ispod kojih se nalaze ležeće gole muške figure. Iza desnog konjanika, čiji je prikaz veoma oštećen, nalaze se predmeti nalik karikama, dok je iza lijevog prikazan ratnik, vjerojatno s kopljem i štitom u ruci. U donjoj, trećoj zoni, prikazan je cribolium; životinji obješenoj o drvo muška osoba vadi utrobu. Desno od drveta se nalazi nejasan predmet, najvjerojatnije upaljena svjetiljka, a lijevo pijetao. Ova votivna pločica svojim oblikom i ikonografskim prikazom identična je votivnoj

16 Iskra-Janošić, I., 1966., T. VI, 1-2

pločici iz Mačvanske Mitrovice[17] pa bi stoga pripadala tipu IV, varijanti A. Analogije: Viminacium[18] i Ljubuški.[19]

3. Olovna votivna pločica, Drenjski Slatinik, inv. broj: 1277/5919, otkup

Neodstaje manji gornji dio desnog glatkog stupa i luka. Pravokutnog je oblika dimenzija: visina 7,80 cm, širina 7,50 cm, debljina 0,20 cm, težina 101,23 grama.[20] Predstava je uokvirena s dva glatka stupa. Njihovi kapiteli podržavaju luk ukrašen astragalom i ovulama. U gornjem lijevom kutu izvan edikule prikazana je zmija. Vjerojatno je isti prikaz bio i u lijevom gornjem kutu, koji nedostaje. Glavni je prikaz podijeljen u četiri jasno izražena polja.

U gornjem polju, odnosno zoni, prikazan je Sol na kvadrigi. Lice mu je oštećeno, kao i desni par konja. Na glavi mu je kruna sa sedam zraka. Obučen je u tuniku ihlamidu koja na vjetru leprša. Desnica mu je uzdignuta i otvorena dlana, dok u isto tako uzdignutoj ljevici drži kuglu i bič. U polju ispod, odnosno u drugoj zoni, središnje mjesto zauzima boginja odjevena u tuniku, stegnutu u pojasu. Rukama pridržava maramu raširenu preko krila. S obje strane glave boginje nalazi se po jedna osmerokraka zvijezda. Lijevo i desno su prikazana dva konjanika okrenuta prema boginji koju pozdravljaju uzdignutim desnicama. Konjanica su obučeni u tuniku i hlamidu koja im leprša iza leđa. Pod kopitima konja lijevog konjanika na leđima leži goli muškarac s lagano uzdignutom ljevicom, dok se pod kopitima desnoga konjanika nalazi riba s glavom na lijevo.

Iza lijevog konjanika nalazi se ratnik s kacigom na glavi, kopljem u desnoj i štitom u lijevoj ruci. Iza desnoga konjanika stoji ženska figura u dugom hitonu, protumačena kao boginja nemeza. U polju ispod, odnosno trećoj zoni, u sredini je prikazan stol s tkaninom urešenom resama, te zdjela na njemu u kojoj se nalazi riba. Za stolom sjede tri osobe kojima s desne strane prilaze, držeći se za ruke, dva neodjevena muškarca, od kojih prvi pruža desnicu prema stolu. Lijevo od stola je scena žrtvovanja ovna (cribolium). Ovan je obješen na drvo, a utrobu mu vadi jedan muškarac dok drugi s ovčjom maskom na glavi to promatra. U sredini četvrte, najdonje zone, nalazi se kantaros kojem je s desne strane prikazan lav, a s

17 Iskra-Janošić, I., 1966., T. VI, 2
18 Popović, I., 1992., 6, sl. 15
19 Tudor, D., SMRED I, 67
20 Nađena na istom lokalitetu te otkupljena 2003.

lijeve zmija. Iza lava je smješten pijetao i nejasan srcoliki predmet. Lijevo od zmije se nalazi tronožac na kojem se nalazi riba te, također, nejasan srcoliki predmet.

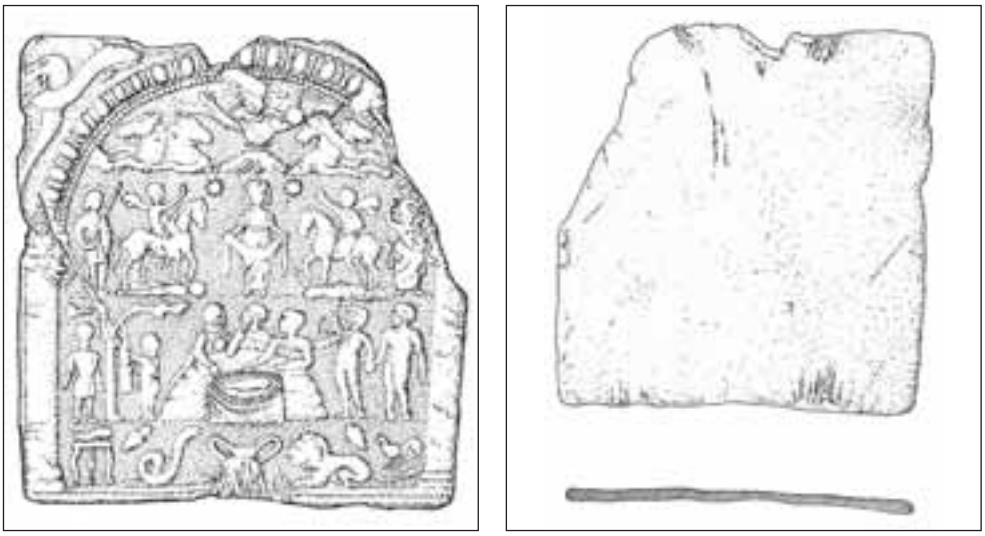

Avers i revers olovne votivne pločice iz Drenjskog Slatinika

Ova je pločica identična s pločicom iz Halapića,[21]Velike Obarske[22] te Mačvanske Mitrovice,[23] što bi moglo značiti da su potekle iz iste radionice.[24] Sve one, pa tako i ova votivna pločica, tipološki pripadaju grupi Dalj, varijanta A.[25]

Razmatranje

Olovne votivne pločice iz Drenjskog Slatinika i Štrbinaca ikonografski i tipološki nadopunjuju dosadašnje nalaze takove vrste, kao posebno i izdvojenu grupu arheoloških predmeta značajnih za proučavanje jednog mističnog, sinkretističnog kulta uvriježena naziva "kult podunavskih konjanika". Vjerojatno je taj kult bio dominantan na prostoru jače koncentracije nalaza uz podunavski

21 Truhelka, Č., 1890., 18, sl. 5
22 Gabričević, M., 1972, 53, T. I. 1
23 Iskra-Janošić, I., 1966., T. II, 2
24 Gabričević, M., 1972., 55
25 Iskra-Janošić, I., 1966., 50, T. II, 2, T. III. 1,2

limes, što se može objasniti premještanjem rimskih legija s istoka u podunavske provincije koje su pridonijele rasprostiranju i oblikovanju tog, u biti orijentalnog kulta. Tako za Nerona leg VIII. Augusta dolazi u Meziju, 71. god. leg. XV. Apollinaris dolazi u Panoniju.[26]

Predstave na našim votivnim pločicama slijede standardnu podjelu na tri, ili četiri polja, odnosno zone, koje su protumačene kao simboli nebeskog nadzemnog, te ovozemaljskog i podzemnog svijeta, s međuzonom između ovozemaljskog i podzemnog svijeta, jasno izdvojenom i uočljivom na pločici br. 2 (sl. 3) iz Drenjskog Slatinika koju karakteriziraju tri međusobno povezane scene: žrtvovanja ovna, gozba i nagi mladići. Posebno značenje ima prizor žrtvovanja ovna kojim se osiguravalo ciklično rađanje i plodnost.

Nebeski je svijet uvijek prikazan u najgorem polju. Na štrbinačkoj je pločici (sl. 1) prikazan poprsjima Sola i Lune kao božanskom trijadom, pri čemu je treći član trojstva predstavljen kantarosom i dvjema heraldički postavljenim zmijama. Prikaz Sola i Lune nalazi se izvan uokvirenog medaljona, dok se kantaros nalazi unutar njega. Nebeski je svod na pločici broj 2 iz Drenjskog Slatinika (sl. 3) prikazan Solom na kvadirigi bez prikaza Lune, te zmijama izvan edikule i kantarosom u najdonjoj zoni. Takav raspored potvrđuje da, bez obzira na smisao i značenje simbola, nema jedinstvene sheme prikaza i smještaja istih, što je uvjetovano tipom pločica i organizacijom prostora. Zmije, kao simbol zla, inače najčešće prikazivane u najdonjem polju, simbolu podzemnog svijeta, na ovim su pločicama prikazane u gornjoj zoni, gdje okružuju nebeske simbole. Riječ je o trijadi zmija i solarnih poprsja s astralnim karakterom što je izraz dualističkog shvaćanja u kojemu se sile dobra i zla često puta prikazuju istim elementom.[27] Ovozemaljski svijet, postavljen u polju ispod, predstavljen na svim pločicama na isti način, s boginjom u sredini između dva konjanika, koji također mogu biti bogovi ili polubogovi, ali svakako podređeni vrhovnoj boginji s kojom čine osnovni ikonografski sadržaj predočenog kulta. Konjanicima su podređeni zarobljenici, odnosno gole muške figure kao simboli zla.

Iza konjanika su skoro u pravilu prikazani ratnik i ženski lik obučen u dugi hiton, kako se to najbolje vidi na pločicama iz Drenjskog Slatinika, s tom razlikom što je na pločici broj 1 izostavljen ženski lik, dok na pločici sa Štrbinaca uopće nema tih likova. Ženska figura iz desnog konjanika tumači se kao boginja Nemeza, koja kao pratilac ima važnu ulogu u kultu i misteriji podunavskih konjanika. Njezina ruka prinijeta ustima preporučuje šutnju i umjerenost, te simbolizira pravednost i tajanstvenost kulta. Poistovjećuje se s boginjom tišine,

26 Iskra-Janošić, I., 1966., 59
27 Zotović, Lj., 1975., 36.

onom koja čuva tajnu rituala, onom koja brine o ravnoteži prirode te onom koja je, mijenjajući ljudsku sudbinu, prisutna na mjestima nepravde, gdje zlo pretvara u dobro, ali i suprotno. U doba sinkretizma postaje univerzalno božanstvo, srodno Kibeli, Adastreji i Izidi.[28]

Predmeti prikazani u donjem polju, odnosno četvrtoj zoni, simboli su podzemnog svijeta, te imaju značenje koje su u vezi sa samim kultom i njegovim mističnim sadržajem. Pojedine se figure mogu dovesti u vezu s elementima preuzetim iz Mitrine religije. Tako je lav simbol vatre, zmija zemlje, kantaros vode, te pijetao, koji se zbog hitonskog aspekta i veže uz podzemni svijet, svijet mističnog kulta. Svojim glasom doziva dobre, a rastjeruje zle sile te pomaže da duša umrlog dođe među bogove. Prvu pojavu pijetla kao simbola nalazimo već oko 3000 godine prije Krista u istočnjačkim religijama, odakle je preuzet u grčku i rimsku mitologiju te posvećen Heliju, Perzefoni, Hermesu, Asklepiji i Seleni.[29]

Tronožac sa položenim darovima u vidu ribe ili kruhova ima ulogu oltara na kojima se prinose darovi božanskoj trijadi.

Olovne su pločice nađene na raznim mjestima, tako da je nejasna njihova uloga. Ima razmišljanja, počevši od toga da su služile kao amuleti u grobovima, votivni darovi u svetištima, te da imaju profilaktički karakter. No većina se autora slaže u pretpostavci da su votivne pločice u procesu vjerskog sinkretizma prethodile monoteizmu te da predstavljaju dokaz o besmrtnosti duše i uskrsnuće, vjerovanje koje je svoje mjesto, uz Mitrinu religiju, očito imalo i u kultu podunavskih konjanika.

Pitanja i dileme o tome je li riječ o kultu posvećenom podunavskim konjanicima ili lunarnoj boginji, zašto nema epigrafskih spomenika te radi li se o zabranjenom kultu u odnosu na službenu religiju ostaju i nadalje nerazjašnjena i otvorena. Kad bi se uzele u temeljito razmatranje zajedno s dosad poznatom građom, olovne votivne pločice iz Drenjskog Slatinika i Štrbinaca mogle bi pridonijeti razrješenju enigme kulta koji je na njemu predočen. S druge strane, one su važan doprinos sagledavanju kulturno-religijskog okruženja šireg prostora rimske Certisije.

28 DAGR, 52-55; Srejović, D., Cermanović-Kuzmanović, A., 1979., 57, 457, 475
29 Vuković, T., 1971., 6; Vasić, J., 2000-2001., 97

Literatura:

BUDAY, A., 1928., Dolgozatok IV

GABRIČEVIĆ, M., 1972., Olovna pločica sa predstavom podunavskih konjanika iz Velike Obarske (OS Bijeljina), Članci i građa za kulturu istorije istočne Bosne, knjiga IX, Tuzla.

HAMPEL, J., 1903., AE XXII; 1905., AE XXV; 1911., AE XXXI; 1912., AE XXXIII

IMAMOVIĆ, E., 1992., Antički kultni i votivni spomenici na području BiH, Viminacium 7, Požarevac.

ISKRA-JANOŠIĆ, I., 1966., Rimske votivne pločice od olova u Jugoslaviji, OA VI, Zagreb

JOVANOVIĆ, A., 1998., Numizmatičke beleške uz kult podunavskih konjanika, Numizmatičar 21, Beograd.

KRUNIĆ, S., 1995., Neobjavljene ikone podunavskih konjanika iz zbirke Muzeja grada Beograda, Starinar XLV-XLVI, Beograd.

NOVOTNY, E., 1896., WMBH, Wien

POPOVIĆ, LJ., 1983., Spomenici kulta podunavskih konjanika iz Narodnog muzeja u Beogradu, ZNM XI-1, Beograd.

POPOVIĆ, I., 1986., Jedan donjopanonski centar za izradu olovnih ikona podunavskih konjanika, ZNM XII-1, Beograd.

POPOVIĆ, I., 1988., Nove olovne ikone kulta podunavskih konjanika iz Sirmijuma, Starinar XXXIX, Beograd.

POPOVIĆ, I., 1990., Nove olovne ikone kulta podunavskih konjanika iz Sirmijuma i Singidunuma, GGB, Beograd.

POPOVIĆ, I., Radionica olovnih predmeta ili svetilište kulta dunavskih konjanika u Viminacijumu, Viminacium 7, Požarevac.

SREJOVIĆ, D., CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ, A., 1979., Rečnik grčke i rimske mitologije, Beograd.

TRUHELKA, Ć., 1890., GZM, Sarajevo.

TUDOR, D., 1937., Cavalirei danubiani, ED VII, Roma

TUDOR, D., 1969., CMRED I, Leiden

TUDOR, D., 1976., CMRED II, Leiden

VASIĆ, J., 2000.-2001., Olovne ikone podunavskih konjanika iz Muzeja grada Beograda, GGB, Beograd.

VOJOVIĆ, D., 1979., Mitrine ikone i ikone podunavskih i tračkog konjanika iz Singidunuma, Starinar XXVIII-XXIX, Beograd.

VOJOVIĆ, D., 1983., Prilog proučavanja kulta podunavskih konjanika, Starinar XXXII, Beograd.

VUKOVIĆ, T., 1971., Neolitic terracota cock of Kosovo, VG VII, Vranje.

ZOTOVIĆ, LJ., 1975., Tri olovne ikone iz zbirke Muzeja grada Beograda, Starinar XXIV-XXV, Beograd.

ZOTOVIĆ, LJ., 1998., The cult of Lunar Goddes or the or the Cult of Danubian Horseman, Starinar XLIX, Beograd.

Kratice

AE	Acrheologiai Ertesitö
CMRED	Corpus Monumentorum Religionis Equitum
DAGR	Dictionnaire des antiquites Grecques et Romaines
ED	Ephemeris Dacoromana
GGB	Godišnjak grada Beograda, Beograd
GZM	Glasnik Zemaljskog Muzeja, Sarajevo.
OA	Opuscula Archaeologica, Filozofski fakultet, Zagreb
VG	Vranjski Glasnik, Vranje
VV	Vestigatio Vetvstatis
WMBH	Wissenschafliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegovina, Sarajevo
ZNM	Zbornik Narodnog Muzeja, Beograd

LEADEN ID-PLATES OF THE DANUBE –BASIN TROOPERS FROM THE MUSEUM OF ĐAKOVŠTINA

SUMMARY

There are 3 items from the collection of the local Museum of Đakovština presented and described in the text. According to their form and image (iconography) they belong to a special group of archeological finds ,in specialized texts usually called leaden ID-plates of the Danube-baisn Troopers dating 2. to the 4. century.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 103-126

UDK 39:059(497.5-2 Đakovo)

Prilog valoriziranju etnoloških tekstova Revije Đakovačkih vezova

Jasmina Jurković
Gradski muzej, Virovitica

Rad se temelji na proučavanjima tekstova unutar publikacija Đakovačkih vezova, popularno zvanih Revija. Prvi dio rada donosi problematiku povijesti publiciranja Revije, dok se u drugome dijelu kroz kriterij odabira "etnoloških" tekstova razmatra pitanje uloge amatera etnologa i školovanih etnologa. Razdoblja publiciranja Revije sadržavaju općenitu evaluaciju u cilju daljnjega razvijanja godišnjaka.

Uvod

Godinama čitajući tekstove Revija Đakovačkih vezova, tek nedavno zaintrigirala me činjenica o nejasno definiranome cilju ovoga časopisa. Većina zaljubljenika u prošlost i baštinu, vjerujem, smatra gotovo nepotrebno pojašnjavati razloge zašto i s kojim ciljem se Revija objavljuje (ili išta drugo povezano sa ovakvim vidom djelatnosti) te kome je kao takva upućena. Ipak, znanstvenicima je cilj propitivati značenja, provjeravati utvrđeno, tražiti razlike i upućivati na razvijanje. U etnološkome i kulturnoantropološkome pogledu to bi značilo propitivati smisao čuvanja ruralnih tradicija u manifestacijama poput Đakovačkih vezova, odnosno preciznije za tematiku ovoga rada, razložiti mogućnosti ovakve publikacije slavonske folklorne priredbe. Kroz čitanje dosada izdane Revije može se uočiti kako su, osim tekstova s naglaskom na očuvanju i

prezentiranju "starih običaja i narodnih nošnji", u Reviji svoje mjesto pronašli i tekstovi drugih znanstvenih disciplina, poput povijesti, arheologije, lingvistike, agronomije. Velika većina radova definira se kroz regionalnu poveznicu, pa stoga Revija i ima regionalni karakter. To međutim nimalo ne umanjuje kvalitativnu vrijednost određenih radova.

Kroz rad intencija nipošto nije svaki "etnološki" tekst Revije smjestiti u provizorne kategorije *dobroga* ili *lošega* rada. Stoga, podijelila sam publicističku djelatnost Revije u tri razdoblja. To su: razdoblje publiciranja od 1967. do 1979., zatim od 1980. do 1990. i od 1991. do 2004. godine. Kroz ova tri razdoblja nastojala sam podastrijeti pregled i valorizaciju isključivo etnoloških radova. Kriterij prema kojemu sam raspodijelila tekstove unutar triju razdoblja bio je u prvom redu obujam publicističke djelatnosti. Zatim, nastojala sam ukazati i na svojevrsne prekretnice među razdobljima koje bi mogle opravdati podjelu, ali i okarakterizirati period. Međutim, čitanjem i izdvajanjem tekstova nametnuo se sljedeći složen problem; vrlo zahtjevno raspoznavanje etnološkoga teksta od onoga koji svojom strukturom, sadržajem i propozicijama ne spada u takve. Također, velika većina tekstova unutar Revije nije pisana od strane stručnjaka, dakle školovanih etnologa, te ih je stoga nezahvalno staviti među etnološke tekstove. To nikako ne znači kako takvi tekstovi nisu vrijedan doprinos u etnološkim istraživanjima i proučavanjima. Napokon, etnologija u Hrvatskoj kao znanost utemeljena je 1924. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, ali etnografski zapisi datiraju znatno ranije i nisu pisani rukom etnologa.[1] Tako su etnologiju zadužili mnogobrojni povjesničari, putopisci, romantičari i entuzijasti istraživači.

Skromni naslov kako je tekst samo prilog valoriziranja etnoloških tekstova, nametnuo se ponajprije zbog činjenice da mi je želja radom potaknuti sazivanje okrugloga stola koji bi okupio eminentne stručnjake i zainteresirane na raspravu o temi Revije kao tiskovine Đakovačkih vezova.[2] Također, nadam se kako ovo neće biti jedina valorizacija tekstova Revije iz područja etnologije te da će ovaj rad potaknuti razvijanje diskusije o amaterskim tekstovima kod eminentnih stručnjaka. Navodnike koje sam u naslovu rada stavila uz oznaku etnoloških tekstova nastojala sam pojasniti dalje u radu ukazujući na razlike između tekstova pisanih rukom stručnjaka i rukom amatera.

---

1 Usporedi s tekstom Vitomira Belaja, Povijest etnološke misli u Hrvata, u: *Etnografija, svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Zagreb, 1998., str. 353

2 Koliko mi je do sada poznato, okrugli stol s ovom temom nije se još održao niti je bilo inicijative. S vrlo opsežnom temom (Đakovački vezovi nekad i danas), ali slabo razrađenom koncepcijom, pa time i izostankom pozitivnih rezultata, održan je okrugli stol 21. listopada 2004. godine, na inicijativu Hrvatske seljačke stranke.

Kratki pregled rada Revije

Izuzetno plodno razdoblje izdavačke djelatnosti godišnjaka i popratne publikacije Đakovačkih vezova, zahtijevalo je kritički osvrt uključujući stručnu valorizaciju do sada objavljenih radova, a vezanih ponajprije uz već navedeno područje narodnoga stvaralaštva. Tim više što se do kraja devedesetih godina 20. stoljeća nije obraćala pozornost na potrebu sustavnoga promatranja i ocjenjivanja kako tekstova određenih znanstvenih disciplina unutar Revije, tako i cjelokupnoga izdavačkoga rada Revije.[3] Pomak u takovom promišljanju o Reviji napravio je povjesničar Borislav Bijelić posvećujući nekoliko stranica svoje knjige ovome problemu.[4] Postavljajući pitanje "uređivačke politike", Bijelić donosi i konkretne smjernice publicističkoga kretanja Revije unutar postojećih "regionalno lokalnih granica". Zaključuje kako kvalitetu treba pronaći u zahtjevima uređivačkoga odbora da "kompetentni ljudi (ne nužno doktori, magistri, književnici) pišu na način prihvatljiv najširoj, mahom ruralnoj publici – jer su i Đakovački vezovi u osnovi manifestacija njihovih kulturnih vrednota – i to tako da izbjegnu uporabu znanstvenog ketegorijskog aparata i analitičkog načina mišljenja".[5] Dvije godine prije objavljivanja Bijelićevoga rada (2000.) urednik Revije obratio se čitateljstvu po prvi puta od izlaženja. Profesor hrvatskoga jezika Mirko Ćurić kroz uvodni tekst "Trideset godina Vezovske Revije" pokušao je obrazložiti zadaću publikacije, kao i novu koncepciju "u skladu s činjenicom da ulazimo u novo tisućljeće i da trebamo novo promišljanje hrvatske baštine".[6] Sumirajući dotadašnji rad Revije, urednik "Revije 2000." konstatira: "U Reviji ove godine pišu akademici, mnoštvo doktora i magistara znanosti, profesora, književnika, kulturnih djelatnika, folklorista, novinara…Svi ovi ljudi su jamstvo da će se Revija znati suočiti s izazovima novih vremena, da će zajedno s Đakovačkim vezovima opstati i produbiti svoje mjesto na hrvatskoj kulturnoj sceni. Maloj, ali svima nama tako dragoj".[7] Ipak, Ćurić eksplicitno ne pojašnjava cilj i način budućeg oblikovanja i razvijanja Revije, zašto i kome je ona kao takva namijenjena, te eventualne propozicije za buduće tekstove.[8]

---

3 Smatram neophodnim valorizirati tekstove svih znanstvenih disciplina unutar Revije u cilju kvalitetnijeg budućeg rada ove publikacije. Također, upućujem na potrebu obrade povijesnih i arheoloških radova izdanih u Reviji.

4 *Naše teme, ogledi o prošlosti i sadašnjosti Đakova i Đakovštine*, Đakovo, 2002.

5 Borislav Bijelić, Trideset godina izlaženja Revije Đakovački vezovi: Pledoaje za kritičku valorizaciju, u: *Naše teme, ogledi o prošlosti i sadašnjosti Đakova i Đakovštine*, Đakovo, 2002., str. 233

6 Mirko Ćurić, Trideset godina vezovske Revije, u: *Revija 2000.*, Đakovo, 2000., str. 3

7 isto

8 Usporedi s tekstom Borislava Bijelića, isto, 2002., str. 230

Izrazito kratki osvrt na Reviju iz 2002. godine, isti autor donosi i u tekstu u "Reviji 2003.". Izuzev tek nabrojanih autora i njihovih radova, Ćurić čitateljstvu opravdava svoju novu uredničku koncepciju, a posebno likovni izražaj naslovne stranice koja je "poprilično mutna". Kao glavni urednik nepotrebno se ograđuje od kritičke valorizacije Revije kao tiskovnog prinosa najznačajnijoj manifestaciji Đakova, pa makar i samog pokušaja. Smatram kako je upravo urednik "pogodna osoba za prosuđivanje njene vrijednosti".[9]

Pored navedenih autora, Bijelića i Ćurića, valorizaciji rada Revije pridonio je i dugogodišnji urednik ove publikacije Stjepan Rechner.[10] Prigodom obilježavanja šesnaestoga izdanja "Prigodne revije", posvetio je uvodni dio kratkom osvrtu na dotadašnji rad.[11] U tekstu se ističe: "Njena vrijednost utkana je u prilozima brojnih suradnika s ciljem da se objelodane narodni običaji, povijesni događaji, životne prilike, znameniti ljudi, sjećanje, zapisi, bilješke i što sve ne iz ravničarske Slavonije i ravne Baranje. Stranice Revije bile su i ostaju dostupne svim dobronamjernim suradnicima s jedne i širokom krugu čitatelja s druge strane".[12] Uočljiva je namjera tadašnjega uredništva da učini Reviju svojevrsnim prezenterom Vezova kao folklorne manifestacije, ali i publikacijom na čijim stranicama se mogu prikazati radovi regionalnoga karaktera. U tome smislu, Rechner tada ipak nudi djelomične odgovore na pitanja vezana uz cilj pokretanja i čitateljstva kojemu se Revija obraća.[13]

Proučavajući izdane brojeve, nesporazum oko namjene i definiranja publicističke djelatnosti Revije zamijenio je drugi: period publiciranja. Naime, relevantna literatura ukazuje na publicističku djelatnost počevši s godinom 1970.[14] Ipak, postoje brojevi iz 1967., 1968. i 1969. godine. Izuzetak u spornome datiranju predstavlja mišljenje pravnika i urednika Revije od 1996. do 1998. godine Željka Lekšića. On navodi: "značajnu ulogu u promidžbi Vezova ima

---

9 Mirko Ćurić, O nekim vrijednim Đakovačkim izdanjima objavljenima 2002., u: *Revija Đakovačkih vezova 2003.*, Đakovo, 2003., str. 70

10 Stjepan Rechner urednik je od 1970. do 1995. godine, s izuzetkom 1992. godine kada Revija nije izdana. Izdanja Revije od 1996. do 1998. godine su pod uredničkom direktivom Željka Lekšića, nakon kojega 1999. godine mjesto urednika preuzima Mirko Ćurić.

11 Tekst identičnoga sadržaja, kao i nekolicina odabranih tekstova iz Prigodne revije 1986., objavljen je i u knjizi *Đakovo i Đakovački vezovi*, u izdanju Turističkog društva Đakovo, 1986. Iako *Uvod* nije potpisan, može se pretpostaviti kako je autor teksta urednik S. Rechner.

12 Stjepan Rechner, Uvod, u: *Prigodna Revija 1986.*, Đakovo, 1986., str. 3; također usporedi s *Đakovo i Đakovački vezovi*, ur. Ivan Tarnaj, Đakovo, 1986., str. 130

13 Borislav Bijelić smatra da se ne nude odgovori, isto, 2002., str. 230

14 U izdanjima Revija iz: 1986. godine autora Stjepana Rechnera; 2000. godine autora Mirka Ćurića; također usporedi s tekstom Zvonka Vugrinovića, Sadašnjost i budućnost Đakovačkih vezova, u: *Prigodna Revija br. 34*, Đakovo, 2004., str. 14. i tekstom u knjizi Borislava Bijelića, isto, 2002., str. 229

prigodna revija Đakovački vezovi koja izlazi kontinuirano od 1971".[15] Jasniji pregled izdavačkoga rada donosi prosvjetni djelatnik Ivo Pavić: "Tako Đakovački vezovi svake godine, od početka svoga postojanja (1967.), izdaju prigodni prospekt kojim se najavljuje manifestacija i njen program, a od 1970.g. i prigodne revije u kojima su do danas otisnuti mnogi vrijedni i značajni članci, ne samo iz područja etnologije, nego i iz drugih područja znanosti i kulture".[16] Iako bi sada predodžba o izdavanju Revije trebala biti jasnija, ona ostavlja dojam konfuznosti. Od kada izlazi Revija? Voljna ponuditi odgovor, pronašla sam prve publikacije i tako nastojala provjeriti vjerodostojnost dosada navedenih autora i njihovih tvrdnji o publiciranju Revije. Listajući formatom neobične i malene (17x24 cm) "prigodne prospekte" uočila sam kako tri od četiri sadrže stručne članke istaknutih pojedinaca.[17] U impresumu ovih "prigodnih prospekata" navedeni su članovi redakcijskoga kolegija (dr. Zvonko Benčević, Ivan Pavić, nastavnik i Milan Rajković, profesor), zatim suradnici (Branka Raunig, Josip Gabrić, Zdenka Lechner, Mirko Brođanac, dr. Zvonko Benčević, Vesna Bućan, Julije Njikoš, Stjepan Dvoržak, Ivan Germovšek i dr. Ivan Kopić) i lektor (Milan Rajković, profesor). Izdavač ovih publikacija bilo je Turističko društvo Đakovo, a za izdavača potpisan je idejni osnivač cjelokupne manifestacije "Đakovački vezovi" dr. Zvonko Benčević. Ozbiljnost u pristupu uređivanja "prigodnih prospekata" mogla bi zasjeniti neke brojeve Revije nakon 1970. godine. Da su pojedini radovi iz spornih brojeva godina 1967. – 1969. prepoznati kao relevantni ukazuje i njihovo smještanje u tekst "Bibliografija o Đakovu i Đakovštini" autorice Marije Malbaše.[18] Ista autorica smatra kako "Đakovački vezovi (prigodna revija) izlazi od 1967. svake godine". Nepravedno zapostavljeni tekstovi, iako kratki, često pronalaze svoje mjesto kao citirana građa. Jedan od takovih primjera svakako su radovi etnologinje Zdenke Lechner.[19]

Nesporazum perioda publiciranja obilježio je sve buduće brojeve Revije. Naime, ni jedan broj, do "Revije 2001.", nije numeriran što je vjerojatno direktna posljedica ovdje ukazanoga problema. Uredništvo je numeriralo "Reviju 2001."

---

15 Željko Lekšić, Riječi lete što je napisano ostaje, u: *Jubilarna Revija 1967.-1998.*, Đakovo, 1998., 39. Sklona sam uvjerenju kako se ovdje ipak radi o tiskarskoj pogrešci.

16 Tekst "Dvadeset godina *Đakovačkih vezova* smotre folklora Slavonije i Baranje" u*: Đakovo i Đakovački vezovi*, ur. Ivan Tarnaj, Đakovo, 1986., str. 57

17 Publikacija iz 1967. godine sadrži program na tri jezika (hrvatskom, njemačkom i mađarskom jeziku) te fotografije pod naslovima: Narodni vezovi Đakovštine, Narodne nošnje Đakovštine i Pejzaž-radnici na polju. Brojevi iz 1968., 1969. i 1970. godine maloga su formata, ali sadrže tekstove iz raznih područja. Usporedi prilog na kraju rada.

18 Marija Malbaša, Bibliografija o Đakovu i Đakovštini, u: *Zbornik Đakovštine 1*, JAZU, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Zagreb, 1976., str. 470-473.

19 Usporedi dalje u tekstu pod naslovom Razdoblje od 1967. do 1979. godine.

trideset i prvim brojem Đakovačkih vezova iz čega proizlazi negiranje brojeva iz perioda od 1967. do 1970. godine. Međutim, propusta ima i nakon numeriranja, pa tako publikacija iz 2003. godine ne dobiva svoj broj. Svakako treba spomenuti kako problem datiranja predstavlja problem i prilikom korištenja radova Revije (što je vidljivo i u ovome radu). Često nije razumljivo kojemu naslovu Revije pribjeći kod navođenja autora i teksta. Dvogodišnja pauza cjelokupne manifestacije dodatno zamršuje problem te se tako godina prvih Vezova ne podudara ni s godinom jubileja ni s brojem Revije, što je najčešće vidljivo u naslovnici Revije gdje se pojavljuju tri različita broja.

Sličan nesporazum javlja se i kod naziva gdje se navodi njih nekoliko: Revija (tekuća godina), Prigodna revija (broj), Revija Đakovačkih vezova (tekuća godina) i Đakovački vezovi (godina).[20] Zbog prostora, ali i teme ovdje se ne namjeravam baviti tim problemom, već samo upućujem na njega.

Razdoblje od 1967. do 1979. godine

Istaknuto je kako je uz folklornu manifestaciju Đakovački vezovi ukazana potreba izdavanja programa i popratnih tekstova, što će s vremenom prerasti u vrlo bogatu publicističku djelatnost smotre folklora i pripadajućih aktivnosti. Unatoč obujmu od svega nekoliko stranica, smatram kako se publikaciji iz 1967. godine treba osigurati dostojnije mjesto u povijesti izlaženja Revije. Fotografije koje se nalaze u broju iz 1967. godine značajan su pokazatelj tadašnjega promišljanja o materijalnim vrijednostima koje treba sačuvati. Publikacija iz sljedeće, 1968. godine, donosi relevantne teme za Đakovštinu.[21] U etnološkome pogledu značajna su dva teksta, od kojih je jedan pisan rukom stručnjaka, etnologinje Zdenke Lechner. Kao viša kustosica Etnografskoga muzeja u Zagrebu, ali i prvi školovani etnolog u Slavoniji pisala je za Reviju tekst pod nazivom "Narodna nošnja u Đakovštini". Pionirski opisi ruralnoga odijevanja Đakovštine danas su vrijedan doprinos svakom etnologu i istraživaču ovoga

20 Svi su vidljivi na naslovnim stranicama i impresumu, kao i kod autora citiranih u literaturi. U tekstu sam se opredijelila za korištenje popularnoga naziva Revija, izuzev brojeva koje citiram gdje donosim naslov koji je aktualan za tekuću godinu.

21 To su tekstovi: *Đakovo kroz vjekove*, Branke Raunig; *Katedrala* i *biskupski dvor*, dr. Ivana Kopića; *Đakovački vezovi*, Josipa Gabrića; *Lipicanska ergela Đakovo*, dr. Zvonka Benčevića; *Mandićevačko vinogorje*, Vesne Bućan; *Vezovi u svijetlu štampe*, Ivana Germovšeka; *Lovstvo u Đakovštini*, Stjepana Dvoržaka te dva etnološka teksta: *Narodna nošnja u Đakovštini*, Zdenke Lechner i *Slavonija - zemlja plemenita*, Julija Njikoša.

područja. Drugi tekst napisao je muzikolog Julije Njikoš.[22] Rad je posvećen deseteračkim stihovima, poznatijim kao *bećarci* općeprihvaćenima u Slavoniji kao izraz pučkoga pjevanja. Ovako uspješan rad redakcijskoga kolegija, suradnika i lektora nastavljen je i sljedeće godine kada izlazi treća publikacija s već razrađenom idejnom koncepcijom, naslovljena "Đakovački vezovi 69". Nju su obilježila tri teksta o "narodnim običajima" autora Zdenke Lechner, Pavla Blažeka i dr. Marka Kadića. Etnološki tekst "Katori u vezovima na narodnoj nošnji Đakovštine" pokazuje stručnu analizu i podjelu *katora* prema tehnici izrade, zatim korištenje literature, kao i znanstveno promišljanje. Ovaj tekst Z. Lechner pionirski je tekst u etnološkim istraživanjima rukotvorstva Đakovštine te kao takav predstavlja temelj svih budućih radova novih naraštaja školovanih etnologa.[23] Upravo u prvim brojevima naglašena je koncepcijska želja uređivačkoga odbora o Reviji kao edukacijskoj knjižici u kojoj se čitatelju nude tekstovi o povijesti grada, o narodnoj nošnji i zapravo svim tekstovima tematski povezanima s Đakovštinom.

Godina 1970. imala je čak dva izdanja: četvrto izdanje maloga formata nešto izmijenjenoga redakcijskoga kolegija (uz dr. Zvonka Benčevića sudjeluju i Branka Rauning i prof. Dragutin Jurić) te prvo izdanje Revije velikoga formata urednika Stjepana Rechnera. U prvome navedenom izdanju dva su teksta etnoloških tema: "Pokladni običaji u Slavoniji", Julija Njikoša i "Zlatovez", Zdenke Lechner, a u drugome izdanju jedan: "Ljelje – stari narodni običaj u Gorjanima", autora Miše Ratkovčića. Priznavanje samo jednoga izdanja revije iz sporne godine, kao i zanemarivanje brojeva u malome formatu posljedica je različito tumačene povijesti publicističke djelatnosti Revije. Nastojanja stručnjaka bi trebala biti usmjerena na usaglašavanju početka izlaženja Revije.

Jedan od temeljnih problema tekstova o narodnim običajima je što velika većina takvih radova nije upotpunjena detaljima, vremenskim odrednicama, specifikacijama mjesta. Etička načela o navođenju kazivača (ljudi koji su prepričali običaj, opisali odjeću i sl.) i njihovih podataka (ukoliko su suglasni)

---

22 U biografiji se ističe kako je Julije Njikoš: "muzikolog, melograf, skladatelj, dirigent, novinar, glazbeni kritičar i komentator u Muzičkoj redakciji Radiotelevizije Zagreb, jedan od osnivača i predsjednik Umjetničkog savjeta Festivala hrvatske tamburaške glazbe u Osijeku, urednik notnih izdanja Tamburaški orkestri KPSH…". (Julije Njikoš, *Đakovo je srce Slavonije; narodni i radni običaji, pjesme, kola i poskočice seljana Đakovštine*, Đakovo, 1998., str. 227, 228). J. Njikoš bio je čest suradnik u počecima publiciranja Revije, pa je njegov doprinos neosporan.

23 Tri teksta Z. Lechner: Narodna nošnja u Đakovštini, Katori u vezovima na narodnoj nošnji Đakovštine i Zlatovez, izdana u Reviji od 1968. do 1970. godine, rezultirala su stručnim člancima: Hrvatska narodna nošnja u Đakovštini, Rubine Šokica iz Gorjana u Slavoniji te Zlatovez u Slavoniji. (usporedi sa zbirkom tekstova Zdenke Lechner, *Tradicijska kultura Slavonije, Baranje i Srijema*, Zagreb, 2000., str. 87-94, 95-108, 147-152.). Radovi Z. Lechner služe studentima i početnicima kao predložak za obrađivanje etnoloških tema, ali i pisanje istih.

rijetko se poštivaju, a zaslužni ljudi su izostavljeni. Vrlo često autori takvih tekstova zaljubljenici su u kulturnu baštinu, vrijedni i marljivi sakupljači, pa čak i modernizirana elita prosvjetitelja koji ukazuju na potrebu snažnijega očuvanja određenih segmenata prošlosti. Usprkos mnogim iznesenim zamjerkama takvim radovima i ograničenjima autora amaterizmom, među njima mogu se pronaći i radovi osobito vrijedni etnolozima. To je vrlo često vrijedna zapisana građa koja može, a često zaista i čini temelj za etnologe i druge stručnjake koji žele produbiti proučavanja određenih segmenata kulture.[24] Ova zamjerka odnosi se na sve Revije jer u svakoj pišu i objavljuju zaljubljenici u baštinu.

Uredništvo Revije u početnom razdoblju publiciranja uvrstilo je i tekstove o smotrama folklora, kako domaćoj smotri (Đakovački vezovi), tako i drugim smotrama (Međunarodna smotra folklora u Zagrebu, Vinkovačke jeseni u Vinkovcima, Brodsko kolo u Slavonskom Brodu i dr.). Kako folkloristika čini jedan segment etnologije, tekstovi o plesu, pjesmi i glazbi u scenskoj izvedbi (na pozornici) spadaju u etnološke tekstove. Međutim, tekstovi o smotrama uglavnom su bazirani na primjerima izvještaja i "lijepog primanja u lokalnu zajednicu kulturno-umjetničkog društva", dok se etnološki tekstovi odlikuju drugim odrednicama i zasnivaju na znanstvenim proučavanjima. Pomak će se osjetiti u razdoblju osamdesetih godina 20. stoljeća pojavom inžinjera poljoprivrede i folklorista Josipa Vinkeševića.

Razdoblje od 1980. do 1990. godine

Publicistička djelatnost razdoblja od 1980. do 1990. godine osnažila je upravo na čvrstim temeljima prethodnoga razdoblja. Autori tekstova su i školovani stručnjaci i dobronamjerni sakupljači/zaljubljenici u narodnu baštinu, koji su osjetili poziv da očuvaju i zabilježe neke od običaja pretežito svojega mjesta i đakovačkoga kraja. Takve radove karakterizira esejistički opis prožet romantičarskim elementima, a nerijetko i osobnim iskustvima zapisivača, pa i uspomenama koje su obilježile njihovo djetinjstvo. Upućujem na jedan od nekolicine primjera. Autor rada "Majstori u slavonskoj i baranjskoj ravnici", Đuro Šovagović donosi u Reviji iz 1981. godine kratke priče obrtnika s naglašavanjem potreba očuvanja njihovih zanata. Podnaslovi teksta o obrtnicima su: Papučice svakojakih šara, Jedan život za opanke, U majstora Luke sretne ruke,

24 Jedan od primjera tekst je učiteljice Lucije Karalić iz 1972. godine: Pletenice, divojačka diko. Etnologinja Branka Uzelac nastavila je i detaljnije proučila češljanje djevojaka u Đakovštini te kao rezultat dugogodišnjega terenskoga istraživanja postavila stručnu izložbu u Muzeju Đakovštine sa popratnim katalogom: *Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja Đakovštine*, u Đakovu 2004. godine.

Nadanja majstora Čataja - remenar, Netko je naručio opakliju - netko kožuh, Kolar - a bez kola!, Klompe za seljačke noge, Daleki put Andrijinih bačvi, Život za žito i rešeto, Violina od tri milijuna dijelova, Veliko srce licitarsko, Jedna snaša šara tikvice, Kovač kuje daleko se čuje. Čitatelji će već u podnaslovima dobiti predodžbu o sadržaju opisa. Etnolozima ovakvi tekstovi nerijetko donose vrijedne podatke, izvorno nazivlje alatki i sličnoga, potvrdu korištenja proizvoda i drugo. Međutim, veliki nedostatak tekstova je zanemarivanje vremenskih odrednica pa često ne znamo (i ne možemo utvrditi) na koji period se određeni podatak odnosi. Može se primjetiti zanemarivanje mjesta odnosno lokaliteta, nepotpuni podatci ljudi koji su tome svjedočili, neprepoznavanje utjecaja drugih lokalnih, regionalnih, etničkih, socijalnih i drugih zajednica i mnogo drugo na što etnolozi obraćaju pozornost. Stoga tekstovi često pružaju nepotpunu sliku stvarnoga stanja ili pak upute na "krivi trag", što svakako ne ide u prilog "očuvanja narodnoga blaga".

U Reviji svoje mjesto oduvijek su imali stručnjaci, pa tako i u ovome razdoblju. Publiciraju se prvi radovi mnogih kasnije priznatih stručnjaka. Donosim redom po godištima izdanja neka od imena etnologa: Branka Uzelac-Bijelić, Manda Svirac, Žarko Španiček, Jasna Andrić, Marija Išgum, Tihana Petrović te Zvonimir Toldi.[25] Dugogodišnji suradnik Revije koji je objavio oko dvadeset i četiri rada u ovoj publikaciji je dr. Marko Kadić. Njegov doprinos značajan je u područjima tradicijske arhitekture, ruralne prehrane, gospodarstva te usmene književnosti u kojoj je zapisao "rijetke i zaboravljene riječi", zagonetke i deseteračke stihove.

Među tekstovima raznih znanstvenih disciplina započinje uvrštavanje i tekstova o folkloru. Kako se etnologija (i većina znanstvenih disciplina) odlikuje interdisciplinarnošću ovakvi tekstovi omogućuju uvid u očuvanje ponajprije pjesama, zatim odjeće i običaja seoskih ili gradskih kulturno-umjetničkih društava, te naposlijetku plesa i plesnih figura. Izuzetak među tekstovima ovakvoga tipa u Reviji, predstavljaju radovi etnokoreologa Josipa Vinkeševića.[26] To su: "Folklor i folklorizam" (1988.) te "Okretanja, stara narodna kola u Đakovštini" (1990.). Radovi su primjer stručnoga razmatranja problema scenske primjene folklora te sustavnoga proučavanja plesa u funkciji folklora.

---

25 Upotpunjeni popis autora i radova, ne samo etnologa, nalazi se u prilogu na kraju ovoga rada. Ovdje izdvojeni samo stručnjaci razdoblja od 1980. do 1990. godine.

26 U životopisu Josipa Vinkeševića navodi se kako je jedini etnokoreolog u Đakovštini i među malobrojnima u Slavoniji. Stručnost dobiva u školama folklora, organizatora KPS Hrvatske, danas Hrvatski sabor kulture.(Vidi u: *Pjesmom na vezove, zbirka hrvatskih folklornih napjeva i plesova iz Slavonije i Baranje*, ur. Miroslava Hadžihusejnović-Valašek, Đakovo, 1994., str. 303)

Razdoblje od 1991. do 2004. godine

Izdavanjem "Jubilarne Revije 1967.-1991." započinje treće razdoblje kontinuiranoga izlaženja časopisa Đakovačkih vezova. Ovaj broj Revije najavljuje brojne tekstove iz područja etnologije koji će u razdoblju 1991. – 2004. godine dobiti znatno više prostora u Reviji nego u prijašnjim razdobljima. Etnologinja Manda Svirac u jubilarnoj reviji upućuje na problem programske orijentacije Đakovačkih vezova te razmatra pitanja značenja i uloge Vezova. Promišljanje o Vezovima usko je povezano s Revijom, pa su neki pomaci vidljivi u odabiru tekstova i autora. Obljetnica dvadeset i petih Vezova nije održana 1991. godine, već je premještena na 1993. godinu. Nažalost, već sljedeće godine Vezovi, kao i Revija, odgođeni su zbog Domovinskoga rata.[27] Tako Vezovi, ali i Revija pauziraju i 1992. godinu.

Razdoblje koje je uslijedilo snažan naglasak stavilo je na "stare" pjesme i plesove, izvornost i originalnost hrvatskih običaja. Baveći se pitanjima uzdizanja narodne kulture i povezivanja sa nacionalnim simbolima ugledna etnologinja Dunja Rihtman Auguštin napominje: "Etnologijom proizvedena kanonizacija pojedinih normi i običaja, narodne nošnje ili folklornoga stvaralaštva ili pak samoga seljačkoga načina života i tzv. etike narodne kulture prihvatila je privlačne stereotipe koje je rado prihvaćala nacionalna inteligencija kao nositelj nacionalnoga projekta".[28] Proces je osnažio devedesetih godina 20. stoljeća uspostavom nove vlasti i nove države. Mirko Ćurić smatra razdoblje devedesetih periodom izdavanja u kojemu je prevladavala "prečesta doza kiča i neukusa u promicanju hrvatske i slavonske baštine". Negativnu ocjenu ulaskom u "novo tisućljeće" Ćurić nastoji promijeniti "okupljanjem svega onoga najboljega što ima Đakovo i Slavonija".[29]

Zanimljivo je gotovo u svakom broju Revija ovoga razdoblja ponavljanje tekstova o povijesti nastanka Đakovačkih vezova. Svojevrsna želja za potvrđivanjem, možda i snažnijim afirmiranjem Vezova, nameće se iznova čitateljima kroz tekstove gotovo identičnih rečenica. Ovi tekstovi su obilježili treće razdoblje publiciranja. Njihovo smještanje na prve stranice Revija i autori iz političkoga života ukazuju na važnost isticanja političkog značaja, te korištenja pučke kulture za stvaranje političkog nacionalizma. Svakako treba imati na umu

---

27 Ratni sukobi na prostorima bivše Jugoslavije traju u razdoblju od 1990. do 1999. godine. Domovinski rat započinje 1991. i traje do potpisivanja Erdutskog sporazuma, a zatim i sporazuma u Daytonu 1995. godine. (Dušan Bilandžić, *Moderna hrvatska povijest*, Zagreb, 1999., str. 810, 811).

28 Dunja Rihtman Auguštin, *Etnologija i etnomit*, Zagreb, 2001., str. 213

29 Mirko Ćurić, Trideset godina vezovske Revije, u: *Revija 2000.*, Đakovo, 2000., str. 3

čitateljstvo kojemu se Revija obraća. Njih kao važnu sastavnicu budućnosti Revije ne treba podcjenjivati, ali ni precjenjivati. Politika uređivanja Revije jasnija je dolaskom Mirka Ćurića na mjesto glavnoga urednika, ali tekstovi etnoloških tema ne raspoznavaju se od tekstova prethodnih razdoblja.

Revija nastavlja s donošenjem priloga i raznih vijesti o zbivanjima koja su obilježila folklorna događanja Đakovštine i Slavonije. To su tekstovi o priredbama poput "Mladost i ljepota Slavonije", "Smotra starogradskih plesova i pjesama", "Brodsko kolo", "Alaj pjevam i pjevati znadem!" i druge. Tekstovi po svojoj strukturi i propozicijama nisu etnološki tekstovi, ali su zbog poveznice s folklorom, a time i etnologijom uvršteni u ovu evaluaciju kao i u popis u prilogu na kraju ovoga rada. Takav je i tekst u obliku izvještaja, Enriha Merdića iz 2004. godine: "Kako je Tena u Meksiku napravila hrvatsku fiestu". Uz tekstove Josipa Vinkeševića pojavljuje se i tekst uglednoga koreografa i etnologa dr. Ivana Ivančana pod naslovom: "Uloga folklora u kulturnom i društvenom životu danas". Tekst je izdan u Reviji iz 1998. godine i donosi folklorna promišljanja. Od kraja devedesetih godina 20. stoljeća zapažene su i muzejske vijesti koje su uvrštene u Reviju: "Stalni muzejski postav i vodič: *Etnologija Vinkovaca i okolice*", "Rukopis *Poviest sela Vuke* Milka Cepelića darovan Muzeju Đakovštine". To su tekstovi o etnološkim odjelima u muzejima pa uredništvo svakako treba razlučiti i promisliti imaju li takvi radovi svoje mjesto u Reviji ili negdje drugdje.

Zaključna razmatranja

Treba istaknuti nekoliko značajki po kojima je Revija prepoznatljiva među čitateljstvom. U njoj se donosi službeni program Vezova, razne vijestice relevantne za Đakovo i okolicu, kraći tekstovi o folkloru, izvještaji o kulturno-umjetničkim društvima i njihovim gostovanjima, a zatim i radovi o selima đakovačkoga kraja, običajima koji se njeguju ili su iščezli. U takvim okvirima ona ne prelazi lokalne granice svoga obraćanja. Revija predstavlja popratnu publikaciju Vezova, ona je pisani materijal manifestacije. Zatim, ona nije znanstvena publikacija. Rad baziran na prikupljanju građe o narodnome životu samo jednoga razdoblja ne obuhvaća bavljenje teorijskim pravcima što je neophodno u znanstvenim istraživanjima. Ukoliko Revija nastavi uređivačku politiku "prikupljanja etnološke građe" svakako bi trebalo uputiti njezine autore na određene propozicije takovoga rada i konačnoga objavljivanja.[30]

U zadnjim brojevima svoje mjesto pronalaze i kraći osvrti na djelatnosti muzeja kao institucije čija je jedna od zadaća njegovati i "stare" običaje. Takvi tekstovi nisu etnološki po svojim propozicijama, ali se dotiču etnoloških tema.

Smatram kako je bitno uočiti da jačanjem globalizacijskih procesa, urbanizacijom i povećanom informatizacijom nije započet proces gubljenja identiteta, pa i etniciteta, kao što je to naglašeno u prvim godinama razdoblja 1991. – 2004. godine. Naprotiv, ovi procesi neprestano iznjedruju nove koncepcije o razvijanju kulture. Takav primjer svakako možemo uočiti u Obrtničkoj školi "A. Horvata" iz Đakova gdje učenici tehniku ručnoga rada zlatovez primjenjuju na svečanim, večernjim haljinama. Njihova suradnja sa Muzejom Đakovštine i Etnološkim odjelom pohvalna je. Takovo uklapanje tradicije u suvremenost osigurava preživljavanje segmenata kulture u novim razdobljima.

Današnji Odsjek za etnologiju i kulturnu antroplogiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu ima zadatak proširiti ulogu etnologa u društvu i područje etnoloških istraživanja.[31] "Etnolog je možda onaj koji se na koncertu društvenih znanosti treba najviše uprijeti da bi se čuo njegov glas, zakriven glasom zvučnijih instrumenata". [32]

Literatura

Prigodne Revije Đakovačkih vezova od 1968. do 2004., Đakovo[33]

Prilog

Popis etnoloških tekstova 1967.-2004.

Revija 1967.:

Fotografije pod naslovima: Narodni vezovi Đakovštine, Narodne nošnje Đakovštine, Pejzaž – radnici na polju.

Revija 1968.:

Zdenka Lechner: Narodna nošnja u Đakovštini

Julije Njikoš: Slavonija – zemlja plemenita

31 Zagrebačka začetnica kulturne antroplogije je Vera Erlich Stein čiji pravac rada nastavljaju Lidiya Sklevicky te Dunja Rihtman-Auguštin. Ovdje samo upućujem na njihove radove.

32 Colette Petonnet i Marie-Christine Pouchelle, Uloga etnologa u društvu, u: ur.Martine Segalen, *Drugi i sličan-Pogledi na etnologiju suvremenih društava*, Zagreb, 2002., 233.

33 S obzirom na temu ovoga rada razumljivo je kako sam koristila Revije od 1968. do 2004. godine, ipak neke autore i radove objavljene u Revijama posebno sam navela u napomenama unutar teksta iz razloga njihovoga citiranja.

Revija 1969.:

Pavle Blažek: Stan

dr. Marko Kadić: Vinkovci – kad su stari svinje žirovali

Zdenka Lechner: Katori u vezovima na narodnoj nošnji Đakovštine

Revija 1970.: (mali format)

Julije Njikoš: Pokladni običaji u Slavoniji

Zdenka Lechner: Zlatovez

Revija 1970.: (veliki format)

Mišo Ratkovčić: Ljelje – stari narodni običaj u Gorjanima

Jubilarna Revija 1967. – 1971.:

Lucija Karalić: Ponjavci, od rođenja do groba

Jelka Mihaljev: Ulice, drevni običaj Hrvata u Baranji

Revija 1972.:

Jelka Mihaljev: Mara veze lipotu vezove

Julije Njikoš: Sa slavonskih sokaka, zapisano u Kešincima

Lucija Karalić: Pletenice, divojačka diko

Revija 1973.:

Lucija Karalić: Žetva i sjetva, nekad bilo – sad se spominjalo

Prof. Pavle Blažek: O bećarima

Jelka Mihaljev: Narodne lirske pjesme baranjskih Hrvata

Revija 1974.:

Jelka Mihaljev: Pudarice ne pudaru grožđe

Dr. Marko Kadić: Luženje i pranje rublja

Julije Njikoš: Sa slavonskih sokaka (moji didaci)

Stjepan Brlošić: Stare seoske kućne zadruge – izvori narodnog likovnog stvaranja

Julije Njikoš: Kraljice, narodni običaji baranjskih Hrvata

Revija 1975.:

Julije Njikoš: Kolovođo, ded' kolo povedi…

Dr. Marko Kadić: O krušnoj peći i pečenju kruha

Dr. Marko Kadić: O bunarima u prošlosti i danas

Jelka Mihaljev: Cvijeće u narodnoj pjesmi baranjskih Hrvata

Prof.dr.ing. Stjepan Romić: O načinu života u Đakovštini prije 250 godina

Prof. Jerko Vukov: O vrijednostima seoskih prostora

Jubilarna Revija 1967.-1976.:

Julije Njikoš: Pokladni običaji u Slavoniji (pokladno kolo i bušari u Kešincima)
Manda Svirac: Održavanje zemljanog poda (u slavonskim kućama)
Prof. Jerko Vukov: O narodnim nošnjama
Julije Njikoš: Pokladni običaji baranjskih Šokaca u Duboševici
Jelka Mihaljev: Svatovski običaji baranjskih Hrvata u selima Draž, Gajić, Toplje, Podolje, Duboševica
Dr. Marko Kadić: Sjećanje na volove iz prošlosti Slavonije
Dr. Marko Kadić: Svinjokolja u Slavoniji

Revija 1977.:

Julije Njikoš: Čijalo
Julije Njikoš: Tambura
Dr. Mirko Markovac: O nekadašnjem zadružnom načinu života po selima Đakovštine
Dr. Marko Kadić: O saonama
Lucija Karalić: Gdje je kruha ikak'a, ne boj se gosta nikak'a
Prof. Jerko Vukov: Narodne nošnje sjeverne Hrvatske *

Revija 1978.:

Julije Njikoš: Žetveni običaji u Slavoniji
Krešimir Pavić: Stećci u Dragotinu
Prof. Jerko Vukov: Ženska narodna nošnja Slavonije *
Dr. Marko Kadić: Stare seoske kuće na području Đakovštine
Lucija Karalić: Veselo srce kudilju prede
Dr. Marko Kadić i prof. dr. ing. Stjepan Romić: Kola u seljačkom gospodarstvu nekada i danas (1978.)

Revija 1979.:

Prof. Jerko Vukov: Ženska narodna nošnja Baranje *
Lucija Karalić: Ružamrine, ti nemaš vršike
Dr. Marko Kadić: Konjska orma i ostali pribor
Dr. Marko Kadić: Vršidba žita konjima
Dr. Marko Kadić: Žirenje svinja u prošlosti Slavonije

Revija 1980.:

Prof. Branka Uzelac-Bijelić: Rodbinski nazivi u đakovačkom kraju
Šima Petričević-Šokac: Pripremanje za svatove u Šokadiji
Stjepan Brdarić: Običaji na prelu kod baranjskih Hrvata

Prof. dr.ing. Stjepan Romić: Svilogojstvo Đakovštine u prošlosti
Đuro šovagović: Bećari – legenda slavonske ravnice

Revija 1981.:

Prof. Manda Svirac: O slavonskom pripletu
Hugo Borenić: Da se ne zaborave – folklorne crtice
Jelka Mihaljev: Biljni motivi u narodnom stvaralaštvu Baranje
Stjepan Bradarić: Gajde, gajdaši i kolo u Baranji
Dr. Marko Kadić: O kosidbi livada
Dr. Marko Kadić: O držanju i uzgoju svinja u prošlosti Slavonije
Đuro Šovagović: Majstori u slavonskoj i baranjskoj ravnici
Prof. Branka Uzelac-Bijelić: Ni lončari više nisu…

Revija 1982.:

Prof. Manda Svirac: Igre na bedenku
Prof. Hugo Borenić: Drumari, iz ciklusa radne pjesme
Stjepan Brdarić: Pletači čarapa i čarapaca u Baranji
Prof. Marko Landeka: Doprinos Mijata Stojanovića razvoju hrvatske etnografije
Dr. Marko Kadić: Ilija s tamburicom i tikvicom
Prof. Branka Uzelac: Trideset godina rada Muzeja Đakovštine

Revija 1983.:

dr. Marko Kadić: O djetinjstvu slavonskih sinova u prošlosti
Jelka Mihaljev: Životinjski motivi u narodnom stvaralaštvu Baranje
Žarko Španiček: Stara ženidba u selu Draž
Prof. Manda Svirac: Škrebari u Frakanavi (Austrija, Gradišće)

Revija 1984.:

Prof. Manda Svirac: Istraživanje bijelog ručnog rada u Istočnoj Hrvatskoj
Jelka Mihaljev: Bojanje i šaranje jaja u baranjskim selima
Stjepan Brdarić: «Poša» i rubac u narodnoj nošnji baranjskih Šokaca-Hrvata
Jasna Andrić: O Šijacima
Žarko Španiček: Zadruga Orikin
Dr. Marko Kadić: Pašnjaci i broj stoke u prošlosti Slavonije
Marija Išgum: Tragovi obrednog oranja na tlu Slavonije
Stjepan Brdarić: Sjećanje na đeram

Revija 1985.:

dr. Marko Kadić: Klanje svinja u prošlosti Slavonije i danas
Mr. Manda Svirac: Istraživanje o gradnji krušnih peći na otvorenom oko Vinkovaca
Prof. dr. Mijo Kopljar: Kopljareva obiteljska zadruga
Dr. Marko Kadić: Rijetke i zaboravljene riječi hrvatskoga narodnoga govora u Slavoniji
Prof. mr. Lazar Stojnović: Vještice u vjerovanju i pričama Slavonaca

Jubilarna Revija 1986.:

Tihana Petrović: Običaji maskiranja u babe i starceve u Vukojevcima (prilog poznavanju pokladnih običaja u Slavoniji)
dr. Marko Kadić: Etnoveterina, konji u narodnim pjesmicama
mr. Manda Svirac: Žensko odijevanje jugozapadno od Vinkovaca
dr. Marko Kadić: O obući u prošlosti Slavonije
Stjepan Brdarić: Nošnja i ženidba kod baranjskih Hrvata

Revija 1987.:

Dr. Marko Kadić: O stanovima u prošlosti Slavonije
Vladimir Rešković: Bilješka o pijavičarima
Dr. Marko Kadić: Rijetke i zaboravljene riječi hrvatskog narodnog govora u Slavoniji
Dr. Marko Kadić: Etnoveterina: O volovima u narodnim pjesmama
Prof. dr. Mijo Kopljar: Dioba Kopljareve obiteljske zadruge
Prof. Zvonimir Toldi: Jabuka šarana voskom
Prof. Tihana Petrović: Još o paprenjacima

Revija 1988.:

Prof. Tihana Petrović: Izrada nićanica, nita u našičkom kraju
Dr. Marko Kadić: Etnoveterina u zagonetkama o različitim životinjama
Prof. Zvonimir Toldi: Pjesma kuvačica
Stjepan Brdarić: Svatovski običaj u baranjskih Hrvata I
Josip Vinkešević: Folklor i folklorizam
Prof. Jerko Vukov: O folkloru u Slavoniji i Baranji *
Ivica Ćosić: Ograde u prošlosti Slavonije
Prof. Dragutin Sokol: Valpovačke maškare
Prof. Dragutin Sokol: Obuća iz davnine

Revija 1989.:

prof. Tihana Petrović: O šlinganju u Koški
Prof. Zvonimir Toldi: Zlatom krpani poluci
Stjepan Brdarić: Svatovski običaj u baranjskih Hrvata II
Martin Grgurovac: Krstari, narodni običaj koji nestaje
Prof. Ante Knežević: Šokački stanovi (salaši)
Ivica Ćosić: Sjećanje na kirijaše
Josip Vinkešević: Tradicija u kulturi i umjetnosti

Revija 1990.:

Josip Vinkešević: Okretanja, stara narodna kola u Đakovštini
Stjepan Brdarić: Običaji baranjskih Šokaca-Hrvata prigodom sjetve, žetve, vozidbe i vršidbe žita u Baranjskom Petrovom Selu
Zvonimir Toldi: Narodna nošnja Gorjana
Tihana Petrović: Iz tradicijske prehrane sela Sv. Đurađ
Mijo Kopljar: Lilanje
Dragutin Sokol: Krušne peći
Marko Kadić: Kako se nekada postilo
Ana Božić: Kako se nekada udavalo

Jubilarna Revija 1967. – 1991.:

Manda Svirac: Đakovački vezovi programska orijentacija-značenje i uloga
Jasna Andrić: Buše, bušari
Zvonimir Toldi: Narodni nakit muškaraca u Brodskom Posavlju
Zvonimir Toldi: Jagode – motiv na pregačama i maramama
Jelka Mihaljev: Božićni običaji baranjskih Hrvata u selima Draž, Gajić, Topolje, Duboševica i Podolje.
Josip Vinkešević: Svatovski običaji u Drenjskom Slatniku
Mijo Kopljar: Žetveni radovi u prošlosti i sadašnjosti Slavonije
Martin Grgurovac: Rukopisne zbirke slavonskih etnografa u fondu Odbora za Narodni život i običaje JAZU u Zagrebu
Franjo Matasović: Svatovski običaji u Gundincima
Miroslava Hadžihusejnović: Slavonska folklorna glazba 18. i s početka 19. stoljeća prema zapisima suvremenika
Žarko Španiček: Tomašević-suvara u Otoku, prilog poznavanju mlinova u Slavoniji
Đuro Zetović: Poredovnice – običaj poredovnog kola iz Sikirevaca

Mato Batorović: Zavjetni dani i blagoslovi u Iloku

Tihana Petrović: Ribolov u podravskom selu Sveti Đurađ

Drago Sumajstorčić: Slavonski kulin

Dr. Marko Kadić: Etnoveterina u narodnim poslovicama o životinjama

Revija 1992. – nije izdana

Revija 1993.:

Josip Forjan: Zlatne ruke prognanica, akcija spašavanja i izrade narodnih nošnji u posudionici i radionici nošnji u ratnim prilikama

Zvonimir Toldi: Bili jastuk šlingovan

Mijo Kopljar: Žetveni radovi u prošlosti i sadašnjosti Slavonije, Uvaženje žita

Franjo Matasović: Svadbeni običaji iz Gundinaca – selidba mladenkinoga ruha

Zlatko Cvetković: Tragom hrvatskih običaja u Slavoniji: Običaji Vijenci u selu Nard (Valpovo)

Miroslava Hadžihusejnović-Valašek: O baranjskoj folklornoj glazbi i oko nje

Zdenka Lechner: Dvije slavonske folklorne pripredbe u službi tradicijske predaje

Stjepan Marić: Priredba mladost i ljepota Slavonije

Josip Vinkešević: Starogradski plesovi

Revija 1994.:

Josip Vinkešević: Savjetovanje voditelja folklora kulturno umjetničkih društava Slavonije i Baranje

Manda Svirac: Izvješće o skupini IGF-a – Međunarodne unije saveza folklornih skupina

Mihael Ferić: Pučka glazbala Slavonije i Baranje i njihovo scensko predstavljanje

Zvonimir Toldi: Ženska gizda Slavonskoga Kobaša

Franjo Matasović: Svatovski običaji u Gundincima

Jelka Mihaljev: Vez na muškoj narodnoj nošnji baranjskih Hrvata

Manda Svirac: Očuvati tradiciju djevojačkog češljanja

Romana Fezi: Češljanje i uređenje glave Hrvatica u selu Gaj

Mijo Kopljar: Žetveni radovi u prošlosti i sadašnjosti Slavonije, Vršidba žita

Mato Lukačević: Vršidba
Mijo Kopljar: Gajenje lana u prošlosti Đakovštine

Revija 1995.:

Šima Petričević: Svatovski običaji u Šokadiji
Franjo Matasović: Svadbeni običaji u Gundincima
Mihael Ferić: Kolo uz pjevanje u županiji Brodsko-posavskoj
Zvonimir Toldi: U Beravci ižimača ima!
Jelka Mihaljev: Marame
Zvonimir Toldi: Kobaške marame
Mato Lukačević: Berba grožđa
Ljubica Mihelj: Lončarski predmeti Slavonije i Baranje u zbirci Etnografskog muzeja u Zagrebu
Božica Somek-Machala: Pića u Slavoniji i Baranji s posebnim osvrtom na rakiju

Revija 1996.:

Mirko Kladarić: Vez do veza – tisuće vezova!
Josip Vinkešević: Smotra folklora Đakovački vezovi 95
Mr.sc. Manda Svirac: Nove spoznaje o ženskim frizurama u županjskoj Posavini
Mr.sc. Manda Svirac: Pokladni običaj kobilice, teze za raspravu
Zrinka Okunski: Ogrlice od staklenih zrnaca na području Slavonije i Baranje
Jelka Mihaljev: Vez u narodnom stvaralaštvu baranjskih Hrvata
Mijo Kopljar: Nekadašnja prehrana pučanstva u nekim selima đakovačkoga kraja
Mr.sc. Manda Svirac: KUD Vranovci-Bukovje na međunarodnom festivalu u Poljskoj
Jospi Vinkešević: Smotre hrvatske selječke kulture
Vesna Kolić Klikić: Štovanje vinskih svetaca s posebnim osvrtom na štovanje sv. Vinka
Šima Petričević: Liciteri, medičari i voskari
Vladimir Rešković Panonski: Zagrebačka šokadija od Jankovića do Reškovića

Revija 1997.:

Josip Vinkešević: Smotra folklora Đakovački vezovi 96, 5-7. srpnja 1996.

Dr.sc. Manda Svirac: Prilog bibliografiji o narodnome odijevanju na području Sjevernoistočne Hrvatske do 1987. godine, Slavonija, Baranja, Srijem

Jelka Mihaljev: Tradicijska oglavlja Baranjskih Hrvatica

Dr.sc. Manda Svirac: Traganje za narodnom nošnjom u Podravskim Podgajcima

Mihael Ferić: Svatovski zapisi iz Brodskog Posavlja

Dr.sc. Manda Svirac: Oslikano pecivo – paprenjaci

Franjo Matasović: Stanovi na gundinačkom ataru nekada i sada

Zvonimir Toldi: „Masti brk"

Ivan Grizak: Sjetite se...zaboravljeni (ili zanemareni) svinjokoljski običaji

Dr.sc. Manda Svirac: Međunarodna unija folklornih skupina-IGF

Zvonimir Toldi: Brodsko kolo

Zvonimir Toldi: Alaj pjevam i pjevati znadem!

Marin Janković: Stari športovi-veliko narodno blago u Hrvata

Marin Janković: Kulturni sadržaji olimpijade starih športova Brođanci

Jubilarna Revija 1967.-1998.:

Ivan Pavić: Zabilješke iz povijesti Đakovačkih vezova

Dr. Ivan Ivančan: Uloga folklora u kulturnom i društvenom životu danas

Josip Vinkešević: Smotra folklora Đakovački vezovi

Prof. Zvonimir Toldi: Ljepotice Đakovačkih vezova

Krešimir Valetić: Kulturne priredbe i izložbe

Dr.sc. Manda Svirac: Đakovački vezovi i suradnja s međunarodnom unijom folklornih skupina-IGF

Prof. Vesna Kolić-Klikić: Jedna nova folklorna priredba u službi očuvanja tredicijskih glazbala

Jelka Mihaljev: tradicijska oglavlja baranjskih Hrvatica, Podravska skupina

Prof. Vesna Kolić-Klikić: Novogradiško svilogojstvo

Đuro Zetović: Običaj mačji svatovi

Marin Janković: Kako su se igrali naši stari

Revija 1999.:

Mirko Kladarić: Tridesetogodišnji čuvari hrvatske narodne baštine

Zvonko Benašić: (etnografska izložba) Vinova loza u narodnom stvaralaštvu

Zvonko Benašić: Tena istražuje, čuva i prikazuje folklorno blago Hrvatske

Jelica Mihaljev: Nošnja baranjskih Hrvata

Mato Lukačević: Alatke rabljene u prošlom stoljeću

Mijo Kopljar: Razvitak veterinarstva Slavonije do kraja 19. stoljeća

Revija 2000.:

Josip Vinkešević: Smotra starogradskih plesova i pjesama

Branka Uzelac, prof.: Tradicijski obrti Đakova-tragom obrta koji nestaju

Zvonimir Toldi: Oj dukati, veliki i mali!

Vinko Juzbašić: Bošnjačka kukma

Vinko Juzbašić: Šlinga i oborci iz Bošnjaka

Mr. Zvonko Benašić: Kako je nestalo narodno odilo?

Marta Andrić: Narodno pčelarstvo u Strizivojni

Revija 2001.:

Ivan Pavić: Kako su nastali Đakovački vezovi

Branka Uzelac: Etnološke osobitosti priredbe Najbolje nošeno narodno ruho

Vinko Juzbašić: Bošnjačka narodna nošnja

Mr. Zvonko Benašić: Pudarenje

Dr. Stanislav Marijanović: Slavonski narodni običaji iz XIX. stoljeća u memoarskoj prozi Antuna Stojanovića

Vlasta Šabić: Rukotvorstvo Vladoja Ivakića i Tomašanci

Mijo Živković: Običaji vjernika u Jarugama

Mr. Zvonimir Toldi: Etnografska slika grada Broda

Mr. Ljubica Gligorević: Nicanje prvosvibanjskih majbama

Mihael Ferić: Vokalna folklorna glazba u Slavoniji, Baranji i Srijemu

Josip Vinkešević: Hrvatsko kolo iz Broda na Savi

Mr. Zvonimir Toldi: Što životinje pripovidaju?

Revija 2002.:

Branka Uzelac: Ćilimi i čupavci đakovačkog kraja

Đuro Bošnjak: Kako se nekad proizvodilo platno

Ivanka Raguž: Svatovi u Velikoj Kopanici

Vinko Juzbašić: Ukop i kajanje u Bošnjacima

Antun Jarm: Poklonici, križevi i kapelice u Slavoniji

Dr. Mijo Kopljar: O pastirstvu Slavonije u prošlosti

Mihael Ferić: Vokalna folklorna glazba u Slavoniji, Baranji i Srijemu

Željko Vurm: Pučka pjesma u crkvenom pjevanju

Mihael Ferić: Smotre pučkog pjevanja u Slavoniji, Baranji i Srijemu

Mijo Živković: Zgode iz seoskog života

Josip Vinkešević: Nekad bilo, sad se spominjalo

Revija 2003.:

Branka Uzelac: Spremi majko đevojku u svilu, nek je lipa na nedilju bilu...

Željko Vurm: Susret pjevačkih skupina pučkog pjevanja crkvenih pjesama u Budrovcima

Jasmina Jurković: Krpana jaja – tehnika ukrašavanja uskrsnih jaja u Budrovcima kod Đakova

Đuro Bošnjak: Zanati naši zaboravljeni –kovači i potkivači

Mr.sc. Ljubica Gligorević: Stalni muzejski postav i vodič: Etnologija Vinkovaca i okolice

Vinko Juzbašić: Svatovski običaji u Bošnjacima

Revija 2004.:

Đuro Bošnjak: Zanati naši zaboravljeni – kolar

Mirko Knežević: Narodni običaji josipovačkih Slovaka – Josipovački medvjedi

Josip Vinkešević: Pet godina Ivanjskih krijesova u Đakovu

Stjepan Najman: Zelčinske vatre na konjari

Josip Vinkešević: Smotra dvorskih i starogradskih plesova i pjesama Hrvatske

Mirko Knežević: KUD Braća Banas iz Josipovca punitovačkog vršnjak je Đakovačkih vezova

Enrih Merdić: Kako je «Tena» u Meksiku napravila hrvatsku fiestu

Željko Vurm: Čar šokačkog kola

Branka Uzelac: Milko Cepelić – jedan od preteča Đakovačkih vezova

Jasmina Jurković: Rukopis «Poviest sela Vuke» Milka Cepelića darovan Muzeju Đakovštine
Vinko Juzbašić: Pranjkov ambar i vodenica

* prof. Jerko Vukov nije autor tekstova već ih je priredio za Reviju.

Napomena: Popis autora i njihovih priloga/radova u prilogu donešen je onim redom kako su sortirani u navedenim brojevima Revije. Titule autora pisane su također, kako se nalaze i u tekstovima, a isto se odnosi i na dvostruka prezimena.

SUPPLEMENT TO THE ASSESSMENT OF ETHNOLOGIC TEXT IN THE "ĐAKOVAČKI VEZOVI"-REVIEW

SUMMARY

This article is based on the research of the texts published in the organ of Đakovački vezovi-festival, popularily called The Review. The first part of the article discusses the history of the review, The second explores the role of amateur and professional ethnologists in writiing "ethnologic" texts of good quality. Each publishing period is given a general evaluationg for the purpose of further development of the Review.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 127-140

UDK 391(497.5-3 Slavonija)

Špenzle (rekla) kao dio tradicije i kulturne baštine Slavonije

Ivica Ćosić-Bukvin

U ovom radu autor daje povijesni okvir u kojem su špenzle (rekle) nastale, te kako su se, tijekom vremena mijenjale. Tekst je pisan na osnovu dostupne literature i istraživanja provedena na terenu, ponajprije na području Cvelferije i Srijema, ali i drugih dijelova Slavonije u kojima je ta odjeća bila prisutna. Đakovo je u tekstu zastupljeno kroz rad majstora Ditriha.

Kada upotrebljavamo riječ *špenzle* ili *spencle* često puta ne znamo njezino pravo značenje. Izraz *špenzle* ili *spencle* dolazi u širu uporabu na prostoru Slavonske vojne granice od 1808. godine, za dio gornje vojničke odore. Kao takav, izraz se sve do danas upotrebljava u jednom dijelu bivše Vojne granice, i to u bivšim satnijama: 10. Nimačkoj, 11. Županjskoj i 12. Drenovačkoj s pripadajućim selima. Isti se izraz koristi i u bivšoj Morovićkoj satniji. Na ostalom području Slavonije upotrebljavaju se drugi izrazi, kao: *spencle, rekla, štriker, čurakle, jankle* i *bundžur.*

Danas prostor bivših satnija možemo opisati zemljopisno u ovim okvirima: županjsko-drenovačka Posavina, te nimačko-morovićko Pobosuće, ili sve zajedno, Spačvanski bazen. To cjelovito područje podijeljeno je 1945. godine te je od Morovića sve pripalo Vojvodini, tj. Srbiji. Na taj način je jedinstveni prostor Srijema podijeljen, a srijemski šokački puk razjedinjen. No, sjećanje na prošle slavne vojničke dane i življenje u duhu srednjoeuropske uljudbe nije zaboravljeno niti izbrisano iz sjećanja naroda. Tradicija se održala uz sva

negiranja i zatiranja, sve do današnjih dana. U sastavu tih kulturoloških nasljeđa je i *špenzle - spencle*, koje treba sačuvati, obnoviti i predstaviti budućim naraštajima.

Vladimir Anić i Ivo Goldstein u *Rječniku stranih riječi* (Zagreb: Novi Liber, 1999.) pod izrazom *spencerica* navode: "1. Kratka muška dvoredna ili jednoredna jakna do struka, popularna u 18. stoljeću; 2. Ženska kratka jakna do struka s rukavima ili bez rukava popularna u 19. stoljeću; 3. engl. Spencer prema engl. lordu G. J. Spenceru 1758.-1834." Nešto opširnije tumačenje izraza *špenzle* daje Bratoljub Kljajić u *Rječniku stranih riječi* (Zagreb: Nakladni zavod MH, 1990.). Tako ondje stoji: "Spencer, 2. mn. spencera, engl. (spencer po lordu Spenceru) - kratak kaput, seljački kratak (vuneni) kaput, isto i špenzle,-ta". Iako je naziv strani, a došao je s dijelom *mundure* ili vojničkog odijela graničara, najprije 1764. godine kao *Rokel* (*rekla*), do danas je ostao taj odjevni predmet dio tradicije i kulturne baštine.

Kako je tekao proces "povojničenja" stanovnika graničnih slavonsko-srijemskih zemalja (poslije oslobođenja od 150-godišnje turske vladavine i ustroja granice na Savi 1701. godine) i s tim u svezi raznih poboljšanja i preustrojenja navedenoga prostora i pučanstva, tako je tekao proces oblikovanja svijesti te društvenog i privatnoga života graničara. Mnoge zapovijedi koje su pratile taj preustroj i zadirale u život stanovnika Granice, usmjeravale su graničare u pravcu čvrste vojne stege i posluha, na svim poljima življenja.[1]

Pokraj svih odredaba, tako je i odredba o odijevanju bila jedna od prvih i stalnih koja je pratila graničare za sve vrijeme postojanja Granice i služenja u njoj (1701. – 1808.). U tom svjetlu treba sagledati i Rezoluciju cara Leopolda iz 1700. i 1702. godine u "kojom se graničarima dozvoljava da odlučuju o nabavi svoje odjeće".[2]

U razdoblju Vojne granice (1735. – 1765.) dolazi do bitnih pomaka u odijevanju graničara. Tako dolaze u uporabu novi dijelovi, dok su pojedini stari modernizirani (*kalpak* i *dolama* ili *dolamica* koja dobiva bojane oznake na rukavima). Od nove *mundure* uvodi se *rekla (Rokel)*. Ona je kod slavonskih graničara plave boje.

Godine 1808. Carsko-Kraljevska generalna direkcija u Beču donosi nove uredbe o odijevanju graničara (one slijede kao nastavak *Temeljnoga krajiškoga zakona* od godine 1807.), koje će potrajati jedno duže vrijeme, ako ne i do samog razvojačenja. Uredbom iz od 23. kolovoza 1808. naređeno je da mrka bluza

1 Ivica Ćosić – Bukvin, *Špenzle na strike* (Vrbanja, 2004.), str. 7-9.

2 Franz Stefan Engel, "Opis kraljevine Slavonije i vojvodstva Srema", *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, knj. XIX., sv. III. (Novi Sad, 1971.), str. 510-513.

zamijeni dotadašnju bijelu. Uz mnoga mišljenja o tome zašto je došlo do izmjene boje vojničke bluze jest i ono o razlikovanju pojedinih graničarskih jedinica (formacija) austrijske vojske. Propisana odjeća sastojala se od kape (*Čako*), vojničke bluze (*Rokel, rekla*), od tamnoplave čoje, prsluka (*Leibel, lajbek, kamizol*) od bijele čoje, *čakšira* (*Beinkleide*) od plave čoje, opasača za *čakšire*, dva para donjega i gornjega rublja, radne bluze (*Kittel, Kitl*) od *cviliha*, jednoga para rukavica bez prstiju, platnene torbe za kruh, vratne marame (*Halsbindel*), kaputa od platna (*Furagiermutze*), gornjega kaputa (*Mantel, Mantl, Šinjel*), koji je bio obvezan u ratnim prilikama.

Brodska pukovnija je također usvojila odredbe iz 1808. godine, tako da je prihvatila novu odoru, koja se sastojala od modrih (plavih) *čakšira*, mrke bluze (*rekla*) i bijeloga prsluka (*kamizol*). Ovakva odjeća nosila se sve do 1849. godine. Za razlikovanje pukovnija uz ustaljene oznake uvedena je bijela ili žuta dugmad. Od godine 1808. uniforma (oprava, *mundir, mundura*) nije se više razlikovala u bojama niti u primjeni za rat ili mirnodopsku službu. Samim tim ukinuta je "domaća mundura"; kako naredba kaže "u buduće montura Graničara u miru kod kuće, osim telećaka i gornjeg kaputa, treba da se sastoji od istih delova i štofa i da bude iste boje kao ona na bojnom polju." Domaće sukno, prozvano *gunjac* po haljetku koji se izrađivao od toga materijala za opravu, nije se više upotrebljavalo; u zamjenu za njega uvedena je čoja koja je bila za svu vojsku propisana. Mrka boja nove vojničke bluze bila je naslanjanje na tradicionalnu mrku boju *gunjca* i nastavak jedne graničarima prihvatljive uobičajene navike odijevanja iz vremena domaće *monture*. Znatne promjene u kroju i obliku doživjela je jedino vojnička bluza (*rekla*) koja je bila nešto duža, tako da je dopirala do polovice butina (na stražnjoj strani izgledala je poput fraka), a naprijed je završavala u visini struka. Vojnički oblik fraka nazivao se *spencer*, koji je naprijed išao do struka, a nazad se spuštao znatno niže. Ovaj haljetak je imao i nešto višu *jaku*, ispod koje je vrat obavijala crna marama. Ovakve varijante fraka, inače popularnog u europskom građanskom kostimu u prvoj polovici XIX. st., u austrijskoj vojsci su najprije prihvatile njemačke i mađarske postrojbe, a od 1808. godine i graničari, koji su joj dali svoj lokalni naziv *spencerica*. Tim promjenama graničarska vojna odjeća (uniforma) napušta dotadašnja folklorno-narodna obilježja i postaje dijelom europskoga vojnoga usmjerenja u odijevanju.[3] Proglašenjem *Temeljnog zakona* za Vojnu granicu (1807.) i njegovim stupanjem na snagu, većih društveno-vojnih preustroja (zakonodavnih) nema, sve do ratnih

3 Desanka Nikolić, "Odevanje graničara Vojne krajine u XVIII i XIX stoleću", *Srpski etnografski zbornik SANU*, knj. 91 (Beograd , 1978.), str. 127-132.

godina 1848./1849. i novog zakona o Granici koji je donijet 1850. godine.[4]

Odmah iduće godine, tj. 1808., dolazi do nekoliko vojnih i teritorijalnih uredaba donijetih od komisije u čijem radu aktivno sudjeluje i generalni direktor za Vojnu granicu, nadvojvoda Ludwig. Tada dolazi do kompletiranja Brodske i Petrovaradinske pukovnije (tako kompletirane pukovnije ostaju sve do razvojačenja godine 1873.). U dokumentu datiranom nadnevkom "12. juniy 808" pod brojem 1/13 1808. u posjedu HDA u Zagrebu, iz građe SGK, predlaže se i daju naputci u svezi s teritorijalnim uređenjem obiju pukovnija.

Uređenje se odnosilo na granična područja obiju pukovnija, tj. na četiri sela spačvansko-bosutskoga područja koja su pripadala do tada Brodskoj pukovniji, a vraćena su Petrovaradinskoj pukovniji, i šest sela Petrovaradinske pukovnije (drenovačke Posavine) koja su konačno i vojno pripojena Brodskoj pukovniji. U dokumentu se ukratko kaže: "Prijedlog brigadama u Mitrovici i Vinkovcima o primjerenoj podjeli Satnija na području Brodske graničarske pukovnije (prilog) i za vraćanje četiri sela, Mala Vašica, Batrovci, Lipovac i Adaševci iz Brodske u Petrovaradinsku pukovniju, i šest sela Drenovci, Gunja, Jurići, Račinovci, Vrbanja, Soljani iz Petrovaradinske u Brodsku pukovniju".

Tada biva ustrojena XII. Drenovačka satnija (Cvelferija, što se zadržalo do danas) sa sjedištem satnije u Drenovcima, a u sastavu 7. Brodske pješačke pukovnije.[5]

Dva su ključna trenutka u odijevanju graničara bitno utjecala na zadržavanje *rekle* tj. *špenzleta* u životu graničara. Jedan od tih je produžavanje vijeka trajanja mirnodopske odore, a drugi zadržavanje iste po isteku službe. Tako je dolazilo do toga da je u istoj zadruzi bilo po nekoliko odora izvan vojne uporabe i nekoliko osoba koje su ih nosile, zatim su stizali i novi dijelovi nabavljani i od *liferanata* i trgovaca, u pojedinim slučajevima i prekrajani u samoj zadruzi. Noseći tako pojedine dijelove odore u svakodnevnom životu i komunikaciji izvan sela i satnije s prepoznatljivim pukovnijskim i satnijskim oznakama graničari su odoru (isluženu-službenu) uveli u svakodnevni život.Tako su *reklu - špenzle* na kojoj su bile oznake pripadnosti satniji i pukovniji, usvojili s "vrimenom" kao odjevni predmet koji postaje i folklorni.

Zbog specifičnosti vojničkog života i organizacije kućnih zadruga te vojničke stege, obrt se u Vojnoj granici slabo razvijao. Slabo tržište nije omogućavalo da se robna obrtnička proizvodnja razvija, te je stoga i obrt zaostajao u svom razvoju. Vojne vlasti su stoga naseljavale obrtnike izvan

4 Mirko Valentić, *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1848-1881* (Zagreb, 1981.), str. 20-35.

5 Hrvatski državni arhiv, Fond Slavonska General-komanda, dok. 1/13, 1808.

Špenzla

Granice, ali sa slabim uspjehom, zbog posebnih uvjeta života u Granici. Tako je još 1817. godine u Slavonskoj granici dolazio jedan obrtnik na 95 ljudi, što je bio i najpozitivniji odnos, nasuprot trima ostalim područjima Banske, Varaždinske i Karlovačke granice. U isto vrijeme u paoriji (provincijalu) dolazio je jedan obrtnik na 89 ljudi. Krajem 1850-ih godina te početkom 1860-ih, u petrovaradinskoj pukovniji nalazila se gotovo polovica svih obrtnika i tvorničara u usporedbi s brojem tvorničara i obrtnika u svih 10 pukovnija Hrvatsko-slavonske krajine.[6] Stoga začuđuje što nitko od brojnih trgovaca, obrtnika i industrijalaca iz Petrovaradinske pukovnije nije sudjelovao na izložbi u Zagrebu 1864. godine. Trgovci i obrtnici u Srijemu (paorskom dijelu i graničarskom dijelu) u većini su slučajeva naseljeni Nijemci i Česi.[7]

6 Rudolf Bićanić, *Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji (1750.-1860.)* (Zagreb, 1951.), str. 78-79.

7 Ivica Ćosić – Bukvin, "Graničarke iz Vrbanje na Prvoj dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj izložbi u Zagrebu 1864. g.", *Revija Đakovački vezovi* (2003.).

Naseljavanje Nijemaca u Podunavlje odvija se tijekom 18. stoljeća uglavnom u tri vala. Prvi val koji se naziva karolinškim (po caru Karlu VI.), traje od 1711. do 1740. godine; drugi val, tzv. terezijanski (po carici Mariji Tereziji) trajao je od 1744. do 1768. godine; treći val doseljavanja događa se 1782. do 1787. godine, za vrijeme cara Josipa II. i naziva se jozefinskim. Treći val je ujedno i najveći od svih dotadašnjih. Naseljenici bivaju većinom raspoređeni u novoosnovana sela, te dobivaju državnu pomoć u raznim potrepštinama, potrebitim za početno življenje u novoj sredini, a kasnijih godina to otplaćuju državi ili posjednicima.

Do godine 1781. uglavnom su naseljavani Nijemci katoličke vjere, da bi od spomenute godine naseljavanje bilo dopušteno i protestantima. Naseljenici se uglavnom još uvijek zadržavaju i koncentriraju svoja naselja u Bačkoj i Banatu, odakle idućih desetljeća sve više odlaze u pravcu Srijema i Slavonije. Njemački kolonisti su u Srijem naseljavani na dva područja: istočni dio Srijema oko gradova Zemuna, Nove Pazove i Inđije, te zapadni dio oko Rume, Mitrovice, Vinkovaca i Vukovara (u to su vrijeme sadašnji hrvatski dio Srijema i vojvođanski dio Srijema jedna teritorijalna cjelina, sve do 1945.).

Tijekom sva tri vala doseljavanja došlo je oko 20-ak tisuća obitelji na spomenuta područja. Prvi značajniji broj njemačkih doseljenika u Srijemu tj. spomenutim gradovima, bilježi se 1770-ih godina, a u Novoj Pazovi, Novim Banovcima, Rumi i u Novom Slankamenu nešto kasnije, tj. od početka 19. stoljeća.[8]

Razvojačenjem Vojne granice 1873. godine, te nestajanjem vojničkoga načina života (usmjeravanoga u pravcu odanosti, poslušnosti i zadružnom načinu življenja, strogim vojnim zapovijedima na svim poljima življenja) nestaje svih onih obveza koje su graničari morali ispunjavati u svom vojničkom životu. Takoreći, preko noći se jedan svijet urušio, ostavljajući iza sebe samo poneke tragove, u predaji, govoru, ponašanju i općim normama života, te odijevanju, koje su bivši graničari ponijeli u novi civilni život (od kojih su još i danas određene pojedinosti manje ili više prisutne). Osim navedenih ostavština iz vremena Granice, ima još niz detalja koje u prvom trenutku i ne povezujemo s vojnim životom naših predaka. Udaljavanjem od toga vremena, sve više se gubi i nestaje duh 170-godišnjega graničarskog života i opstojnosti Vojne granice na ovim prostorima. Protekla vremena, od 1918. do 1990. godine, osim dva kratka razdoblja, 1938.-1941. i 1941.-1945., nisu bila sklona graničarskom puku i njegovoj stoljetnoj folklornoj i ostaloj tradiciji. Zatirači hrvatsko-slavonsko-

8 Ivica Ćosić-Bukvin: "Doseljavanje Nijemaca i Srem tijekom 18. i početkom 19. stoljeća", Znanstveni skup Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu, Požega 24/26.10. 2003.

srijemskog puka od skoro su 80 godina nastojali izbrisati tragove srednjoeuropske uljudbe iz života graničarskog puka na svim razinama opstojnosti. Iz današnje perspektive gledano, na svu sreću, uspjeh im je bio samo djelimičan.

Nasuprot negativnostima do danas se u graničarskom puku Brodske i dijelu Petrovaradinske pukovnije zadržao jedan relikt iz graničarskog života, tj. vojne odore ili *mundure*, koji je još 1764. godine uveden u odijevanje graničara kao *Rockel* (*rekla* – gornja vojnička bluza), da bi svojom nešto drugačijom izvedbom 1808. godine dobio ime *Spencer* - s*pencerica*, te do danas živi u folklornoj tradiciji, pod imenom *špenzle*, *spencle*, *jankle*, *jankel*, *ćurak*, *ćurakle*, te *rekla* ili *reklja*. Iako su poneki od ovih izraza u prvobitnom svom značenju označavali u 19. st. i neke druge gornje odjevne predmete u vojnom odijevanju i izvan njega, njihovim nestankom izraz se udomaćio za kratki *štrikani* kaput s raznim geometrijskim bojanim oznakama, od iznad Sl. Broda do ispod Morovića, te i u pojedinim dijelovima *paorije* (civilne Hrvarske), tj. bivše županije Srijemske, i šire (oko Đakova). Još i danas taj sada vuneni jesensko-zimsko-proljetni kraći ili duži haljetak (idući od brodske Posavine prema morovićkom Pobosuću sve duži) i raznobojni, te likovno i oblikom ukrasa (geometrijskim izvedbama) različit, odaje pripadnost svojih vlasnika ovoj ili onoj satniji i pukovniji (pukovnijske različitosti mogu zamijetiti samo dobri poznavaoci folklorne baštine i pojedinci iz puka upućeni u tu problematiku).

Današnja je izvedba toga štrikanog odjevnog predmeta oko Broda i Vinkovaca kraća, s raznim motivima i ukrasima na sebi. Na području bivših satnija: 10. Nimačke (bivše Komletinačke), 11. Županjske (bivše Bošnjačke), 12. Drenovačke (bivše pukovnije Petrovaradinske) i Morovićke, te dijelom i ostalih srijemskih sela oko Šida i onih bližih Vukovaru ili *Kovaru* izvedba *špenzleta* je v*aradinska* ili s takozvanom *mitrovačkom šarom*, tj. Srijemska Mitrovica je bila zapovjedno mjesto Petrovaradinske pukovnije, a satnije označene kao bivše s pripadajućim selima (izuzev Bošnjačke, tj. Županjske) pripadale su toj pukovniji i tom zapovjednom mjestu dugi niz godina (koje je zacijelo obilovalo mnogim zanatlijama doseljenim iz njemačkih zemalja). Teško je reći jesu li u prvim desetljećima poslije razvojačenja Granice majstori *štrikeri* u Mitrovici, Šidu, Nijemcima, Vrbanji, Drenovcima, ili Županji, a zasigrno i Vinkovcima, proizvodili *špenzleta* s toliko šara (*strika*) koliki je broj imala satnija iz koje je naručilac, bivši graničar, dolazio: za satniju Županjsku s 11 šara, Nimačku s 10 šara, Drenovačku s 12 šara i Morovićku slično ovome, te s nekolicinom osnovnih boja koje su bile drukčije poslagane i imale negdje šire a negdje uže strike ili šare. Nestajanjem pletačko - *štrikerskog* obrta poslije 1930-ih godina, sva proizvodnja ostaje na

vrbanjskim *štrikerima* (jedino se *špenzleta* proizvode za širu okolicu još u Vrbanji i to s dvanaest šara). Danas se na opisanom prostoru nose samo *špenzleta* s 12 šara, s tu i tamo, na nekolicini starijih *špenzleta*, drugačijim rasporedom boja, a i debljina strika (šara) je drugačija. Na svim novijim primjercima špenzleta (od 1930-ih) ima različitih boja, od kojih su 4 iste, ponavljaju se po dvije, što znači ukupno 12 boja (znači ima samo osam različitih). Dvostruke (duple) boje koje se ponavljaju na cvelferskim *špenzletima* i novijim u okolici (spačvansko-bosutskom prostoru) su ove; tamnonarančasta, bijela, crvena i plava (podloga tj. temeljna boja, samog špenzleta je tamno-plava i podsjeća na bivši *gunjac*). Po dosadašnjim istraživanjima i u ovom radu opisanim dijelovima vojne odore, čini se da su ove boje bile i glavne boje oznaka pripadnosti na *mundirima.* Ostale četiri boje su: ružičasta, crna, žuta i zelena.

Morovićka špenzleta imaju također osam različitih boja, od kojih se četiri ponavljaju. Boje su nešto drukčije poslagane ako *špenzleta* nisu pravljena u Vrbanji, te nema zelene, a postoji svijetloplava boja. Boje su poslagane tako da su četiri gornje i četiri donje iste. Na cvelferskim špenzletima na kragni (zavratku) ima osam boja, tj. sedam različitih, s tim da se crvena ponavlja kao obrub oko čitave kragne, te se spušta do visine prsa. Od osam navedenih boja nedostaje samo zelena. Čini se da su *špenzleta* ostala u uporabi i iz vojne odore ušla u civilno odijevanje najprije stoga što je odora ostajala bivšim vojnicima, a i zato što joj je bio produžen vijek trajanja te se prekrajala i dotjerivala, kod krojača i u zadrugama, a i stoga što su je jedno vrijema graničari mogli kupiti kod *liferanata* i trgovaca. Jedan od razloga je i taj što su njemački majstori *štrikeri* ili pletači počeli proizvoditi rekle za graničare po narudžbi (Zanimljivo bi bilo saznati kada je ta proizvodnja počela i kada je uzela maha. Zacijelo onda kada su vojničke *rekle*, već ishabane tj. dotrajale, pomalo nestajale iz odijevanja). Postoji još jedan razlog ostanka i prihvaćanja *špenzleta* u tradiciji i običajnoj kulturi starosjedilaca, pravoužitnika, a to je da pokažu da su različiti od ostalih *paora* i *Rvata*, koji su bili nečije sluge ili poniznici županijski, a ne s "kolina na kolino" vojnici sa svim pravima i povlasticama te plemićkim zasluženim titulama i časničkim činovima stečenim u ratu ili po školovanju i mogućnostima školovanja za župnike (*paroke*) i učitelje (*meštre*) te su mogli ići u časne službe lugarske (*fešteri*). (Po seoskoj predaji zadnji dio vojničke graničarske odore tj. plave hlače (*čakšire*) nosio je u Vrbanji jedan iz članova zadruge Ćosić-Tomini još oko I. sv. rata).

U selima koja su nekada pripadala pod zapovjedništvo bivše satnije u Nijemcima br. 10, upotrebljava se izraz *špencle*, a ono je veoma slično svojom izvedbom ostalim *špenzletima* u okolici. U okviru bivše 10. Nimačke satnije

nošena su *špenzleta* (pravljena prije 1930-ih) slična cvelferskim, ali ipak različita po broju *strika* i donekle po rasporedu boja.

Dajući pregled tvrtki od sredine 19. stoljeća do sredine 20. stoljeća, Stjepan Sršan u knjizi *Tvrtke u istočnoj Hrvatskoj,* u poglavlju *Tekstilna proizvodnja*, navodi i neke pletačke obrtnike, tj. čarapare (*štrikere*). U popratnom, tj. uvodnom tekstu, na jednom mjestu kaže: "Radile su tek manje obrtničke radionice, da bi se istom početkom 20. stoljeća počeli razvijati veći industrijski pogoni." Dajući tako pregled mnogobrojnih tvrtki (koje su po autorovoj klasifikaciji razdijeljene u 13 podvrsta u proizvodnji tekstila), autor navodi i čarapare (*štrikere*) u pojedinim mjestima određenih godina. Tako se spominje: S. Belian, čarapar, Đakovo, utemeljeno 1901. (6 radnika); Ivan Neuberger, čarapar, Vinkovci (5 radnika); Ivan Bauer, čarapar, Vinkovci, 1922.; Ivan Essert, čarapar, Vinkovci, 1922. Zatim čarapari u Vukovaru 1922. godine Ivan Kovačević (6 radnika), Josip Bell, Petar Eibek, Mijo Hofman, Lajoš Kozler i Josip Minković. (Poneki od ovih majstora spominju se u raznim evidencijama kao oni koji su proizvodili *špenzleta*, npr. Belian, Neuberger, Essert itd.) Autor dalje za *štrikere* - pletače kaže "čarapara je bilo u Šidu, Mitrovici, Iloku, Rumi, Inđiji ……".[9]

Još jednu potvrdu o razvijenosti obrta u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije na prostoru obuhvaćenom ovim radom (te kasnijim padom obrtništva i polaganim oporavkom istog od 1927. do 1941. godine) daje nam i obiman rad pod naslovom *Iskaz poduzeća u Hrvatskoj i Slavoniji krajem prvog svjetskog rata koja su podpadala pod nadzor kraljevskog zemaljskog obrtnog nadzornika*. Od četiriju slavonskih županija obrađenih i prikazanih u iskazu poduzeća, jedna je i Srijemska (nama zanimljiva). Pod rednim brojem *IV Županija Srijemska*, popisani su kotarevi Ilok, Irig, Sremska Mitrovica, Ruma, Stara Pazova, Šid, Vinkovci, Vukovar, Zemun i Županja, te gradovi Sr. Mitrovica, Zemun , Sr. Karlovci i Petrovaradin. Na kraju je svakog prikaza sumar industrije u kotaru ili gradu po industrijskim granama. Kotar Vinkovci ima sedam grana industrije, kotar Županja pet, a kotar Šid četiri grane. Jedna od industrijskih grana (obrtnih) jest i tekstilna, koja se nalazi kao četvrta u rasporedu. Tako u Šidu imaju tri čarapara s pogonom na benzinski motor (čarapar Josip Keller je već naprijed spominjan), i sva trojica su iz Šida. Zatim postoji čarapar u Sr. Mitrovici i dva u Rumi te nekoliko radionica za preradu vune . U Vinkovcima "pletački obrt" imaju Esert i Šmit (zanimljivo je da za njih piše da imaju pletački obrt, a za sve ostale čarapar - čaraparija). U kotaru Županja prehrambena industrija ima 18 pogona (paromlinova), zatim industrija građevnog materijala ima 31 pogon, od toga 29

9 Stjepan Sršan, *Tvrtke u istočnoj Hrvatskoj* (Osijek, 1998.), 56-64.

ciglana, drvna industrija ima 5 pogona, od toga dvije paropile (pilane - *rizare*), tekstilna industrija ima dva čarapara i kemijska (tvornica tanina) pogon u Županji. Četvrta industrijska grana, tj. tekstilna industrija, u kotaru Županja svedena je na samo dva čarapara; i to Luku Kovača, čarapara u Bošnjacima, i Martina Švaba, čarapara u Drenovcima (nije ubilježena vrbanjska obitelj Wagner-Horvat, iako su radili). Također, ali pod rednim brojem III., obrađena je Virovitička županija te u istoj i kotar Đakovo. Vidljivo je da u samom gradu Đakovu postoje tri čaraparske radionice (stoji posaonice) i to vlasnika Jurak Franje, Konrad Ljudevita i Balint Šandora. Dvije od njih su s motorom na benzin.[10]

Pravo stanje gospodarstva naših krajeva u novostvorenoj državi poslije 1918. godine pokazuje *Opći mjesečni izvještaj Poglavarstva upravne općine Rajevo selo* od 30. rujna 1929. godine. U dijelu izvješća o obrtu i trgovini u selu stoji: "Obrtnika imade skoro svakovrsnih, ali su skoro svi u lošim materijalnim prilikama, jer posla neimadu. Da se prehrane idu na obične radničke poslove. Trgovine bolje nema, imade 4 sitničara i to slabo rade jer su siromašni i nemaju zaliha robe …..".[11]

Godine 1913. cjenik nekih proizvoda izgledao je ovako:
100 kg žita – 18 kruna
plave hlače – 8 kruna
cipele – 6 do 10 kruna
100 kg kukuruza – 7 kruna
špenzle - 10 (100) kruna
meso – 64-82 filira
mast – 80-81 filir
jaja – 4-6 filira
krava – 140 kruna
kokoš – 1 krunu
prase – 5-7 kruna
rakija – 1 krunu litra.[12]

10 Dragiša Jović, "Iskaz poduzeća u Hrvatskoj i Slavoniji", *Zbornik*, HIS, 10 (Slavonski Brod, 1973.), str. 243-297.

11 Pismohrana muzeja u Županji, Mjesečni izvještaj poglavarstva upravne općine Rajevo Selo od 30. 9. 1929.

12 Marko Kljajić, *Sveti Juraj u Petrovaradinu* (Petrovaradin, 2004.).

Nekoliko tekstova (od kraja 1980-ih do polovice 1990-ih godina) posvećeno je sada već pokojnom majstoru Ivanu Ditrihu i njegovom *štrikerskom* zanatu, tj. izradi *valjanih rekli* ili *špenzleta*. Jedan od tekstova je iz pera (pokojnog) Ivana Tomca, s naslovom *Jedna ljepota manje* s podnaslovom *S posljednjim proizvođačam štrikanih reklji i kalčina*. Opisujući sva bogatstva Đakova i Đakovštine te brojne majstore, obrtnike i povijest obrta kod obitelji Ditrih (koji su doselili iz Srijemske Mitrovice), autor prenosi sjećanja majstora o nekoliko važnih i bitnih stvari u čitavom obrtničkom poslu u vremenu prije II. svj. rata i desetak godina poslije (1960.). Iz spomenutog teksta navest ćemo zanimljivije tvrdnje: "ondak su zanatlije radili za selo, živjeli uz seljake. Isto kao gljive nuz panjeve. Mnogi bijahu i porijeklom sa sela. U lošim godinama za poljoprivrednike, i njima se loše pisalo. Istom su brigom kao i ratar pratili oblake za ljetnih sparina i bujanje proljetnih voda. U društvu s agrarom padali su na niske grane i vraćali obrtnice". Dalje u Tomčevu tekstu stoji: "Uz mnoge odjevne predmete ranije Slavonije i reklja odlazi u nepovrat. Dr. Bratoljub Klajić pominje kao *nepoznati plavi kaput od valjane vune, išaran na donjim rubovima i oko rukava , kako ga nose seljaci u Posavini, kao uniforme nekadašnje Vojne krajine*. Reklju nazivaju i jankelom, bundžurom, špenzletom. Muška se zakopčava dugmetima, ima jedan unutrašnji džep (za novčanik ili nož prošćak), ženska, zbog struka nešto kraća, ima kopče. Veći dio ovog dijela naše narodne nošnje (leđa, rukavi,prednjica) rađen je posljednjih 90 godina strojno. Ditrihovi su nabavili stroj 1908. u Češkoj. Dijelovi sa šarama traže više truda: pletu se rukom". Tako majstor priča da je *štrikanu reklju* (*bundžur*) nosio i dio Đakovštine. *Reklja* je od kroja posavačkog, a od ukrasa ima samo tanku trobojnicu. *Bundžur* nose i nosio se u: Musićima, Lev. Varoši, Selcima, Donjem Nabrđu, Širokom Polju, Beketincima, Vuki, Viškovcima, Forkuševcima, Koritni, Đurđancima i Semeljcima.

U drugom dijelu teksta govori se o "vašarima, sajmovima, pijacama" u okolici: "Na velikom sisvetskom sajmu u Vinkovcima većina slavonskih štrikera nudila je čarape, počne. Reklje nisu dovozili. Tu su imali prođu širi i duži špenzli, dekorirani širokim obrubom, tulipanom, ružama iz radionica Vinkovčana Josipa Najbergera, Johana i Štefana majstora Horvata iz Vrbanje".[13]

Radeći seriju emisija o životu sela novinar Ivica Janjić je uz pomoć autora napravio nekoliko dokumentarnih reportaža 1985. godine za Radio Županju. Reportaže su išle ovim redom:

13 Ivan Tomac, "Jedna ljepota manje," *Slavonski narodni kalendar čiča Grge Grgina*, 1990., str. 137-142.

O starim strojevima, s Ivicom Ćosić-Blaškovim;
Postolarski obrt, (opančar) majstor Ilija Babunović;
Štrikerski obrt, majstor Antun Horvat (Tonča Štrikerov);
O lovu, umirovljeni lugar Luka Purić - Karlin;
O ribolovu, didak Marko Ćosić - Jakšin;
O životu u selu prije II. sv. rata, Antun Purić - Stankov (Tunjica Lazin);
O kiriji i svinjama, Antun Kolarević (Nuna Kolarev).

Stoga, evo nekoliko izvadaka iz razgovora (tj. emisije) o *špenzletu* sa sugovornikom (sada pokojnim) majstorom Antunom Horvatom (Tončom Štrikerovim) iz Vrbanje od prije 20 godina, kada je imao 82 godine (rođen je 1903. godine):

"Naši su doselili iz Bačke, iz Kule. Moj otac je imo ujaka u Vinkovaca kod kojeg je radio. Nas dva brata naučili smo od oca raditi, ja sam bio izučio za krojača al je otac tio da radimo svi zajedno jer je zanat dobro išo, počeo sam radit kad sam došo iz vojske. Radili smo špenzleta, čarape i veste. Radili smo za čitavu okolicu Cvelferiju sve do Županje i šire. Kad je otac radio ondak su bile drvene mašine i ti stariji strojevi su bili na nožni pogon. Drvene mašine terali su rukama i nogama, a jedna je velika ko orman. Mislim da je otac tu prodo u muzej, nisam siguran. Vunu za radit smo kupovali posli šišanja ovaca, a farbali smo je u mokraći da ne može sunce izvuć farbu. Jedan dio posla radili smo i u Vukovaru. Farbu smo nabavljali od Jude iz Njemačke, take nije bilo kod nas i to indigo farbu. Kad je bilo gotovo, ondak se valjalo tri frtalja sata, a na drvenim strojevima su valjala po dvojica na svakom kraju stroja. Ondak se mirilo i udešavalo na ljudima, kolika će bit veličina, onako mokro se udešavalo, ako je trebalo veće, ondak se moralo po mom bratu koji je bio krupniji od mene. Naručivana su razna špenzleta. U Vinkovcima je bila drukčija nošnja neg kod nas.Na našim špenzletima bilo je pruga - šara od 8 do 10 i više. Pravili smo i didačka za stare ljude s lozom grao il' siva za one koji nisu nosili šarena. Ženska su većinom nosita kod gegana mi ji' nismo pravili, i za dicu smo pravili. Kad je bio moj otac, pravili su i dugačka skoro do člinaka za kicoše, i taki je bilo u Vrbanji".[14]

(Razgovor nije prenijet doslovce kako je tekao, izvađeni su samo određeni dijelovi.)

14 Intervju novinara Hrvatskog radija Županja Ivice Janjića s Antunom Horvatom, 1985.

Osobno sam bio prisutan u veljači 1975. godine prodaji zadnjeg *špenzleta* iz radnje Horvat-Štrikerovi, koje je napravio jedan od njihovih pomoćnika Marko Berna, mojem prijatelju Mati Juzbašić - Cicokiću iz Županje.

Zahvaljujući pozitivnim političkim i gospodarskim prilikama i pomacima u Republici Hrvatskoj došla su bolja vremena za poduzetnike - obrtnike. Tako je gospodin Zvonimir Čolakovac iz sela Gradišta kupio *štrikerske* strojeve od obitelji Ditrih iz Đakova te tako nastavio proizvodnju valjanih *rekli – špenzleta* za područje graničarske Posavine, a najviše Vukovarsko-srijemske županije te sela spačvansko-bosutskog međurječja.

Vidljivo je da su čarapari – *štrikeri*, u velikoj većini obrtnici iz njemačkog naroda, bili jedni od pokretača i nosioca obrta u bivšoj Slavonsko-srijemskoj granici (1701.-1873.) te su tijekom naznačenog vremena preuzeli proizvodnju vojničke *rekle* (*špenzle*) za puk bivše Granice, pa i šire, tj. za jedan dio Paorije. Pojavom *rekle* 1764. godine u odijevanju slavonskih graničara dolazi i do jednoobraznosti u odijevanju pješačkih jedinica. Ista, preobrazujući se 1808. u *spencer* ili kratki kaput, prati sudbinu graničara i postaje nezamjenjivi dio njihove odjeće. Razvojačenjem Granice 1873. Šokci – graničari nastavljaju nositi *reklu – spencle* kao dio tradicijske odjeće (nošnje, više muške negoli ženske) sve do kraja II. svj. rata. Danas *rekla – špenzle* služi kao tradicijsko-folklorni odjevni predmet, nošen samo u iznimnim svečanim prigodama.

ŠPENZLE (REKLA)- AS A PART OF SLAVONIAN MALE NATIONAL COSTUME

SUMMARY

The text discusses the historical period when this item of tradiotional costumes appeared and the way it has changed in the course of time. It is based on available facts and the research made on the territory of Cvelfer and Sermia, where these items were worn. Đakovo is represented through the work of artisan Ditrih.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 141-164

UDK 32(497.5)"1906"
929 Rački, V.

Prilog životopisu Vatroslava Račkog: neuspješna kandidatura na saborskim izborima 1906. godine

Branko Ostajmer

Vatroslav Rački, mlađi brat mnogo poznatijeg povjesničara i političara Franje Račkog, zaslužio je značajno mjesto u povijesti hrvatskog šumarstva. Za razliku od te djelatnosti, manje su poznati brojni drugi podaci iz njegovog života i rada. Autor u prvom dijelu ovog rada, uglavnom na temelju relevantne literature, u osnovnim crtama opisuje Račkijev životopis, a u drugom dijelu, uglavnom na temelju novinskih napisa, obrađuje jednu zanimljivu epizodu iz njegovog života – kandidaturu na saborskim izborima 1906. godine.

Vatroslav Rački – obrisi životopisa

O Vatroslavu Račkom, mlađem bratu mnogo poznatijeg kanonika, političara i povjesničara Franje Račkog, objavljeno je do danas nekoliko manjih članaka, u kojima je prvenstveno obrađena njegova djelatnost istaknutog šumarskog stručnjaka. U manjoj mjeri pozornost mu je posvećena i u Gorskom kotaru, kao njegovom rodnom kraju, dok je u đakovačkoj historiografiji i publicistici, izuzmemo li nekoliko sporadičnih rečenica koje ga neizravno spominju, ostao nezamijećen. Vatroslav Rački jest Goranin rođenjem, ali ga Đakovčaninom možemo smatrati zbog velikog dijela životnog i radnog vijeka provedenog u

Đakovu, zasnivanja obitelji u Đakovu, te, na koncu, i posljednjeg ovozemaljskog počivališta.

Među najvažnijim tekstovima koji se odnose na Vatroslava Račkog možemo izdvojiti nekoliko. U dvobroju *Šumarskog lista* za siječanj i veljaču 1918. objavljen je nepotpisani nekrolog u kojem su, pored osnovnih biografskih podataka, pobrojane najvažnije Račkijeve zasluge za hrvatsko šumarstvo i njegovi najvažniji radovi.[1] Na enciklopedijski način opisan je Račkijev životopis u dva značajna šumarska izdavačka pothvata,[2] a dva značajna i stručna članka o životu i napose radovima Vatroslava Račkog objavio je Oskar Piškorić.[3]

Vatroslav Rački rodio se je 26. siječnja 1842. godine u Fužinama. S navršenih osamnaest godina upisao se je 1860. godine na istom utemeljeno Gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcima.[4] Rački je učio šumarstvo, za što su bile potrebne dvije godine, kao i za gospodarstvo, dok su za oba smjera bile potrebne tri godine.[5] Rački je šumarstvo izučio s odličnim uspjehom, ali tek 1864. godine. Oduženo školovanje bilo je rezultat lošeg zdravlja, koje ga je pratilo tijekom studija.[6] Pored roditelja, novčano mu je pomagao i brat Franjo. Odmah po svršetku školovanja, ujesen 1864. godine, Rački se je zaposlio kao šumar na vlastelinstvu Đakovačke biskupije. Odlazak u Đakovo nesumnjivo je bio rezultat

---

1 "† Vatroslav Rački", *Šumarski list* (Zagreb), br. 1. i 2., siječanj i veljača 1918., 1.-2.

2 "Vatroslav Rački", *Šumarska enciklopedija*, sv. 3., Zagreb, 1987., 117.; "Vatroslav Rački", *Hrvatski šumarski životopisni leksikon*, sv. 4., Zagreb, 1999., 152.-153.

3 Oskar PIŠKORIĆ, "Stota obljetnica knjige V. Račkog 'O sječenju i gojenju šuma'", *Šumarski list* (Zagreb), br. 9.-10., rujan – listopad 1971., 332.-335.; ISTI, "Vatroslav Rački naš prvi pobornik znanstvenog šumarenja", *Gorski kotar*, Delnice, 1981., 841.-842.

4 Gospodarsko-šumarsko učilište bila je prva poljoprivredna škola u Hrvatskoj, za nju se je, među brojnim drugim, zalagao osobno i biskup Strossmayer, a uzor joj nije bio u Deutsch Altenbergu i nije bilo profesora Nijemaca, već su profesori pristigli iz Češke, Moravske i Slovačke, uključujući i prvog ravnatelja Učilišta, profesora Dragutina Lambla. Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, "Carl Heinrich Meyer von Klinggraff, prvi gospodarski stručnjak Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva u zagrebu (1842. do 1855.)", *Godišnjak njemačke narodnosne zajednice / Volksdeutsche Gemeinschaft Jahrbuch*, Osijek, 1999., 61.

5 Za upis na učilište bilo je potrebno imati navršenih 17 godina, svjedodžbu o dobrom vladanju i dopuštenju raoditelja ili skrbnika, s uspjehom ("da je uvèrštjen u prvi red") završenu nižu realku ili nižu gimnaziju te potvrdu o godinu dana službe u gospodarstvu ili šumarstvu (nije bilo potrebno ako je kandidat imao završenu višu realku ili višu gimnaziju). *Izvèstje o kr. gospodarsko-šumarskom učilištu i ratarskoj učioni u Križevcu za pèrvih pet školskih godinah 1860/1, 1861/2, 1862/3, 1863/4 i 1864/5*, Zagreb, 1865., 3.

6 Pored ostalog, obolio je 1861. godine i od plućnice, zbog čega nije uspio položiti ispite. Bolest je potrajala i tijekom naredne godine, pa je županijski liječnik Šloser Račkom branio svaki duševni i tjelesni napor te ga uputio na liječenje u toplice. Uslijed svega nije mogao pohađati nastavu, što je pokušavao nadoknaditi učenjem u svom križevačkom domu. Dragutin Lambl – Franji Račkom, London, 10. srpnja 1862., Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Ostavština Franje Račkog (dalje: AHAZU, OFR), XII A, 350/1; Andrija Uhernik – Franji Račkom, Križevci, 20. siječnja 1862. i Križevci, 18. travnja 1862., AHAZU, OFR, XII A, 771/1 i 771/2.

prijateljstva biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Franje Račkog, ali isto tako i biskupove odlučnosti da na svojem vlastelinstvu zaposli što veći broj stručno osposobljenih i školovanih ljudi. Također, Strossmayer je od 1865. godine od mlađeg vlastelinskog činovništva zahtijevao da se dodatno stručno obrazuje i da izrađuje pismene radove o raznim strukama gospodarstva. Biskup je svoju zapovijed ponovio i 1871. godine, budući da se je činovništvo uglavnom oglušilo na njegove naputke.[7] Oglušio se, međutim, nije i Vatroslav Rački, koji je neprestano tijekom svog dugogodišnjeg boravka na đakovačkom vlastelinstvu bio uključen u važnije događaje u hrvatskom šumarstvu, pratio domaću i stranu literaturu, te objavio niz stručnih radova.

Već u drugoj polovici šezdesetih godina objavio je nekoliko stručnih i zapaženih članaka, da bi 1870. godine u Sisku izdao manju knjigu (40 stranica) "O sječi i gojenju šuma", koja predstavlja jednu od prvih šumarskih knjiga na hrvatskom jeziku, svojevrstan udžbenik i priručnik o prirodnom pomlađivanju, uzgajanju i prorjeđivanju šuma.[8] Iste godine je u Zagrebu položio viši državni ispit za samostalno vođenje šumskog gospodarstva, s čim u vezi je zanimljivo napomenuti da se je taj ispit do tada mogao polagati samo na njemačkom jeziku u Mariabrunnu, u Austriji, te da je Rački 1868. godine u *Gospodarskom listu* objavio članak u kojem je tražio polaganje tog ispita u Hrvatskoj.

Od naredne, 1871. godine, Rački na đakovačkom vlastelinstvu obavlja dužnost nadšumara, odnosno vrhovnog nadzornika svih vlastelinskih šuma.[9] Kao i kod prve knjige, brat Franjo mu raznim savjetima i svojevrsnom recenzijom pomaže i kod objavljivanja druge knjige "Lučba u šumarstvu"[10], koja izlazi u Zagrebu 1872. godine. Rački je knjigu u pismu bratu Franji opisao kao "prvo dielo u svojoj struci", dodavši da teško da ima sličnog djela i u drugim jezicima, budući da je nastala na temelju izvora crpljenih iz njemačkih djela.[11]

Nakon ove knjige Rački se tijekom sedamdesetih godina rjeđe javlja s novim radovima, ali se ističe pri nastojanjima koja su usmjerena ka osnutku šumarskog društva i pokretanju šumarskog glasila. Tako je već ujesen 1871. godine, zajedno sa zagrebačkim i križevačkim šumarima i šumarskim stručnjacima, sudjelovao u organizaciji značajnog sastanka, održanog 9. prosinca u Križevcima. Ovaj sastanak šumara nije urodio osnivanjem društva, ali se često uzima kao ishodište

---

7 /Matija PAVIĆ - Milko CEPELIĆ/, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski. God. 1850.-1900.*, Zagreb, 1900.-1904., 861., 914.

8 "Vatroslav Rački", *Hrvatski šumarski životopisni leksikon*, 152.

9 /M. PAVIĆ – M. CEPELIĆ/, *Josip Juraj Strossmayer,* 917.

10 Lučbom se u ono vrijeme nazivala kemija, ali kod V. Račkog lučba obuhvaća ishranu bilja i donekle tloznanstvo. O. PIŠKORIĆ, "Vatroslav Rački naš prvi pobornik znanstvenog šumarenja", 842.

11 Vatroslav Rački – Franji Račkom, Đakovo, 11. XI. 1871., AHAZU OFR, XII A, 593/1.

rada oko osnutka Hrvatskog šumarskog društva.[12] Ono je osnovano pet godina kasnije, na prvoj glavnoj skupštini održanoj 14. listopada 1876. godine u Streljani na zagrebačkom Tuškancu. Društvo je ponijelo naziv Hrvatsko-slavonsko šumarsko društvo (dalje: HSŠD),[13] Vatroslava Račkog ne nalazimo u prvoj izabranoj upravi Društva, ali znamo da je bio jedan od osnivača, od osnutka član I. razreda Društva i autor prvih društvenih pravila.[14]

Nadalje, Rački je bio i jedan od pokretača *Šumarskog lista*, društvenog glasila, čiji prvi broj izlazi 1. siječnja 1877. godine. List ispočetka, do 1881. godine, izlazi kao četvrtogodišnjak, a prve četiri godine, pored hrvatskog, izlazi i njemačko izdanje. Dvojezičnost je donekle bila izraz utjecaja Vojno-krajiškog glavnog zapovjedništva, a donekle praktičnosti, budući da je u Hrvatskoj boravio i značajan broj stranih šumara te da su se mnogi hrvatski šumarnici školovali u školama na njemačkom govornom području.[15]

Premda je dakle bio značajno uključen u ova događanja, uključujući i pokretanje *Šumarskog lista*, Rački prvi rad na stranicama *Šumarskog lista* objavljuje tek u četvrtom godištu, 1880. godine. On je, doduše, jednu svoju raspravu namijenio već za prvi broj lista, ali uredništvo mu je istu u ožujku 1877. godine poslalo nazad u Đakovo, uputivši ga da raspravu prevede na njemački. Taj zahtjev je opravdalo manjkom vremena zbog nagomilanih poslova, ali Rački nije imao namjeru prevesti svoj rad. Štoviše, odaslavši dopis kraljevičkom *Primorcu* odlučio je prosvjedovati protiv postupka uredništva, ali i dvojezičnosti *Šumarskog lista*. Naglasio je kako urednički zahtjev drži nekorektnim budući da se na taj način zakrčuje put njemu, čijim je nastojanjem i nastalo Društvo "na 'h r v a t s k o m' zemljištu i hrvatskim trudom i mukom". Istaknuo je da Društvo nosi naziv "hrvatsko – slavonsko", da je "u našoj domovini službeni jezik h r v a t s k i" te zaključio da za njega, dok god je tako, neće postojati drugi jezik nego hrvatski i da će on tim jezikom uvijek pisati i govoriti.[16]

Pored ove djelatnosti, Rački se sedamdesetih godina i u Đakovu uključuje u društveni život i ostavlja značajan trag. Naime, bio je istaknuti član mnogih

---

12 Franjo Rački – Josipu Jurju Strossmayeru, Zagreb, 9. X 1871., *Korespondencija Rački – Strossmayer* (dalje: *KRS*), *knjiga prva*, priredio Ferdo Šišić, Zagreb, 1928., 144.; Viljem DOJKOVIĆ, "Hrvatsko šumarsko društvo [1871-1921]", *Pola stoljeća šumarstva. 1876-1926*, (ur. Aleksandar Ugrenović), Zagreb, 1926., 23.

13 Prijedlog o nazivu Hrvatsko-slavonsko-dalmatinsko društvo zbog političkih implikacija nije podržala vlada. V. DOJKOVIĆ, "Hrvatsko šumarsko društvo", 25.

14 "Vatroslav Rački", *Hrvatski šumarski životopisni leksikon*, 152.; O. PIŠKORIĆ, "Vatroslav Rački naš prvi pobornik znanstvenog šumarenja", 842.

15 V. DOJKOVIĆ, "Hrvatsko šumarsko društvo", 25.; Aleksandar UGRENOVIĆ, "Šumarski list [1876-1926]", *Pola stoljeća šumarstva. 1876-1926*, (ur. Aleksandar Ugrenović), Zagreb, 1926., 84.-85.

16 Vatroslav RAČKI, "Šumarski list", *Primorac* (Kraljevica), br. 39., 1. IV. 1877., 3.-4.

đakovačkih društava, pri čemu napose treba istaknuti njegovo članstvo u 1872. godine osnovanom Dobrovoljnom vatrogasnom društvu Đakovo. Već pri osnutku Rački je bio jedan od članova Upravnog odbora, da bi 1879. godine, nakon što se je na dužnosti zahvalio Vatroslav Donegani, bio izabran i za zapovjednika Društva. Značajno je da je Rački prihvaćanje dužnosti uvjetovao prihvaćanjem njegovog programa, kojim su se trebale urediti prilike u Društvu. Uvjet je prihvaćen, a promišljene te i danas aktualne točke Račkijevog programa označile su novi početak u radu Društva. Da bi uklonio daljnje poteškoće u radu i izborio izdašniju pomoć, Rački se pismeno obratio i tadašnjoj đakovačkoj podžupaniji.[17]

U đakovačko Pjevačko društvo "Sklad" učlanio se je već 1864. godine, po dolasku u Đakovo, i kroz narednih dvanaest godina bio aktivni član. Na skupštini 1. siječnja 1869. godine bio je izabran za odbornika "Sklada" i vršio je dužnost tajnika, da bi u razdoblju od 1872. i 1876. godine bio i potpredsjednik Društva.[18]

U istom desetljeću Rački u Đakovu zasniva i obitelj. S Hedvigom Sudarevićem, kćerkom Huga, tadašnjeg provizora đakovačkog vlastelinstva i kasnijeg đakovačkog načelnika i narodnog zastupnika, vjenčao ga je u Đakovu brat Franjo 7. svibnja 1873. godine.[19] Prema Mirku Markoviću, Vatroslav i Hedviga imali su osmero djece, sedam sinova i jednu kćer.[20] Nakon vjenčanja, polovina vlasništva na kuću koju je nekoliko mjeseci ranije kupio Rački upisana je na Hedvigu.[21]

U ljeto 1880. godine (8.-11. kolovoza) u Vinkovcima je održana 4. redovna skupština HSŠD-a. Na sjednici 8. kolovoza sudjelovao je i Vatroslav Rački i vrlo zapaženo koreferirao o hrastu lužnjaku. Nije isključeno da su upravo zahvaljujući njemu šumari posljednjeg dana skupštine, 11. kolovoza, organizirali izlet i posjetili šume đakovačkog vlastelinstva, te poslali pozdravni brzojav biskupu Strossmayeru.[22]

---

17 Stjepan FINK, *Spomenspis 50-godišnjice opstanka i posvete novog spremišta dobr. vatrogasnog društva u Đakovu 1872.-1922.*, Đakovo, 1922., 6.-13.

18 Mato HORVAT, *Spomenica Hrvatskog pjevačkog društva "Sklad" – "Preradović" u Đakovu 1863.-1939.*, Đakovo, 1939., 44., 49., 58.

19 Hrvatski državni arhiv, Zbirka matičnih knjiga, mikrofilm M-1423, Matica vjenčanih Đakovo, knjiga 1856.-1900., str. 127.

20 Mirko MARKOVIĆ, "Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja", *Zbornik Đakovštine*, knj. 1, Vinkovci, Zagreb, 1976., 195.

21 Zemljišno knjižni odjel Općinskog suda u Đakovu. Zemljišno knjižni uložak 286.

22 Šime MEŠTROVIĆ – Dušan KLEPAC, "Doprinos šumarskih stručnjaka učilišta u Križevcima razvoju hrvatskog šumarstva", *Šumarska nastava 1860.-1898. na Kraljevskome gospodarskom i šumarskom učilištu u Križevcima*, (gl. ur. Šime Meštrović), Zagreb, 1998., 173.*; Povijest šumarstva hrvatske 1846 – 1976 kroz stranice Šumarskog lista*, (ur. Branimir Prpić – Rudolf Antoljak – Oskar Piškorić), Zagreb, 1976., 354., 373.

Rački je u nekoliko navrata pokušavao naći novo namještenje, ali napuštanje đakovačkog vlastelinstva 1882. godine ipak nije bilo odraz njegove volje. Vlastelinstvo je morao napustiti nakon što je biskup Strossmayer u njegovoj osobi prepoznao jednog od krivaca za štetu što je od strane židovskog drvotršca Fischera nanijeta vlastelinskim šumama. Rački je tvrdio da nije kriv, a biskupovu je ogorčenost prema njemu pripisivao spletkarenju svećenika Aleksandera Mandta i Ivana Đuđerovića. Biskupa razuvjeriti nije mogao ni Franjo Rački, pa su Vatroslav Rački kao nadšumar i Dragutin Böllein kao ravnatelj vlastelinstva morali odstupiti.[23]

Još iste godine Rački nalazi novo namještenje, i to kao šumar kod šumarskog nadzorništva u zemaljskoj vladi u Zagrebu. Kod vlade je ostao do umirovljenja 1904. godine. Dužnost šumara obavljao je do 1894. godine, kada je imenovan šumarskim nadzornikom II. razreda, a 1901. godine imenovan je šumarskim povjerenikom.[24]

Po dolasku u Zagreb 1882. godine, Vatroslav Rački se zatječe u prilično teškim okolnostima. Po svemu sudeći, Vatroslav je ispočetka primoran od brata Franje posuditi određenu svotu novca.[25] Kuću u Đakovu Račkijevi su prodali tek 1893. godine.[26]

Ipak, u narednim godinama Rački se iznova izraženije uključuje u rad HSŠD i potvrđuje se kao šumarski stručnjak i plodan šumarski pisac.

Objavljuje isključivo u *Šumarskom listu*, a posrijedi su članci iz područja uzgajanja i iskorištavanja šuma, dendrometrije, kulturnog značenja šume te društvenog života.[27]

Nakon što se je dotadašnji urednik Mijo Vrbanić krajem 1891. godine zahvalio na dužnosti, Upravni odbor HSŠD je za sedmog po redu urednika *Šumarskog lista* izabrao Račkog.[28] Rački je bio urednikom kroz 1892. i 1893. godinu, da bi se zatim zbog bolesti morao zahvaliti. Na njegovo je mjesto u siječnju 1894. izabran Viljem Dojković, koji je uredio to godište *Šumarskog lista*. Tada uredništvo iznova preuzima Rački i uređuje društveni list do 1896. godine,

---

23 /M. PAVIĆ – M. CEPELIĆ/, *Josip Juraj Strossmayer,* 860.-861.; Vatroslav Rački – J. J. Strossmayeru, Đakovo, 23. II. 1882., AHAZU, Ostavština Josipa Jurja Strossmayera, XI A/Ra. Vl. 1.; v. također prepisku F. Račkog i J. J. Strossmayera iz veljače i ožujka 1882. godine, te Strossmayerovo pismo F. Račkom od 18. ožujka 1883. godine, *KRS*, III, 5.-17., 57.-58.

24 "† Vatroslav Rački", 1.

25 Biskup Strossmayer mu tada odlučuje pomoći tako da mu kroz 1883. godinu nastavi isplaćivati sva primanja koja bi dobivao da je u službi. F. Rački – J. J. Strossmayeru, Zagreb, 18. veljače 1882., *KRS*, III, 10.; J. J. Strossmayer – F. Račkom, Đakovo, 9. ožujka 1882., *KRS*, III, 16.

26 Zemljišno knjižni odjel Općinskog suda u Đakovu, zemljišno knjižni uložak 286.

27 "Vatroslav Rački", *Hrvatski šumarski životopisni leksikon*, 152.

28 *Hrvatsko šumarsko društvo 1846 – 1996*., (gl. ur. Branimir Prpić), Zagreb, 1996., 72.

kada je ponovno zbog bolesti prisiljen odstupiti. Upravni je odbor ostavku prihvatio na sjednici održanoj 26. lipnja 1896., a kao nasljednika pozvao poznatog književnika i šumara Josipa Kozarca. Istom prigodom Upravni odbor je zaključio "da se g. V. Račkom izrazi i u zapisnik uvrsti zahvala za trud što je kao mnogogodišnji urednik družtvenog časopisa uložio u probit društva".[29]

Za vrijeme svog "drugog" uredništva Rački je pokrenuo i značajnu inicijativu za izdavanje *Lugarskog vjesnika*. Izradio je program uređivanja o kojem je na sjednici od 8. prosinca 1894. raspravljao i Upravni odbor HSŠD. Tada je odlučeno da *Lugarski vjesnik* počne izlaziti 1. siječnja 1895. kao prilog Šumarskog lista. Vlada je za izdavanje *Lugarskog vjesnika* za 1895. godinu doznačila 200 forinti, čime je ukupnu dotaciju za *Šumarski list* povećala s 400 na 600 forinti.[30]

Nakon 1896. Rački više ne objavljuje u *Šumarskom listu*,[31] a 1896. preuzima uredništvo *Hrvatskog šumarskog koledara*. Kalendar[32] je preuzeo nakon smrti Mije Vrbanića, koji je uredio prvih sedamnaest godišta. U predgovoru osamnaestog godišta Rački navodi da se je uredništva primio zbog uspomene na pokojnog Vrbanića i stoga što bi u suprotnom kalendar bio obustavljen. Naglasio je da ga službeni i privatni poslovi zaokupljaju, ali da će kalendar uređivati "dok se na to koja vrstnija tom poslu sila ne odvaži".[33]

Rački je uredio sedam godišta kalendara, od 1897. do završno kalendara za 1904. godinu. Sadržajno kalendar nalikuje sličnim stručnim kalendarima, i sadrži brojne podatke, popise, proračune, kalendare, tablice, troškovnike potrebne raznovrsnim šumarskim djelatnicima, te na kraju i šematizme šumarskog osoblja u Hrvatskoj i Slavoniji, Dalmaciji, te Bosni i Hercegovini. Vatroslav Rački je za vrijeme svog uredništva unosio i neke izmjene, izostavljajući jedne a dodajući nove priloge koji su mogli stručnjacima pomoći kod šumarskih radnji.

Po umirovljenju Rački napušta i ovu dužnost i vraća se ponovno u Đakovo, u kojem živi do smrti. Umro je 11. kolovoza 1917. godine i sahranjen je dva dana kasnije na đakovačkom groblju.[34] Uspomena na ovog zaslužnog Đakovčanina i

---

29 *Isto*, 73., 86.

30 Rački je ujedno bio i prvi urednik *Lugarskog viestnika*. *Isto*, 79., 81.; "Vatroslav Rački", *Hrvatski šumarski životopisni leksikon*, 153.; O. PIŠKORIĆ, "Vatroslav Rački naš prvi pobornik znanstvenog šumarenja", 842.

31 Objavio je još samo jedan manji članak ("K pitanju šumarske terminologije") 1912. godine.

32 *Hrvatski šumarski koledar* je narednih godina doživio manje izmjene u naslovu, pa se 1903. godine zove *Hrvatski šumarski kolendar*, a 1904. *Hrvatski šumarski kalendar*.

33 *Hrvatski šumarski koledar za 1897. priredjen za šumare, pomoćno osoblje, drvotržce i za svakog prijatelja šumarstva. Izdaje i uredjuje Vatroslav Rački, kralj. zemaljski šumarski nadzornik II. razreda*. XVIII. tečaj, Zagreb, [1896.], III.

istaknutog djelatnika hrvatskog šumarstva vrlo je brzo izblijedjela u Đakovu, a očuvao se nije niti njegov grob.

Raspisivanje izbora

U prvim godinama dvadesetog stoljeća Austro-Ugarska Monarhija je snažno uzdrmana krizom dualizma i borbom za personalnu uniju koju vodi Mađarska koalicija na čelu s Ferencom Kossuthom. Uz ranija nova politička strujanja koja se u Hrvatskoj javljaju od 1895. godine, a napose od 1903. godine, i ubrzane promjene u hrvatskoj politici u velikoj su mjeri odraz sukoba Beča i Pešte.

Riječkom rezolucijom od 3. listopada 1905. godine i dva tjedna mlađom Zadarskom rezolucijom kao njezinom nadopunom stvara se snažna koalicija hrvatskih i srpskih stranaka koja je suprotstavljena Beču, a pruža podršku oporbenoj Mađarskoj koaliciji. Ta podrška je, između ostalog, uvjetovana i uvođenjem ustavnih sloboda u Hrvatskoj, odnosno svrgavanjem režima Narodne stranke, te ujedinjenjem Hrvatske i Dalmacije. Hrvatsko-srpska koalicija se prvi put javlja svojim izbornim proglasom od 11. prosinca 1905. godine, a čine ju Hrvatska stranka prava, Hrvatska napredna stranka, Srpska narodna samostalna stranka, Srpska narodna radikalna stranka, Socijaldemokratska stranka te više političara izvan stranaka. U oštroj oporbi ovim strankama i politici "novog kursa" ostaju Starčevićeva stranka prava Josipa Franka i Hrvatska pučka seljačka stranka Antuna i Stjepana Radića.[35]

Raspust saziva Hrvatskog sabora izabranog 1901. godine padao je u jesen 1906. godine. Međutim, na sjednici mađarskog ministarskog savjeta, održanoj u ožujku 1906. godine u nazočnosti hrvatskog bana grofa Teodora Pejačevića te podbana Levina Čavraka, odlučeno je da se Hrvatski sabor prijevremeno raspusti i da se raspišu novi izbori. Cilj je bio uz pomoć starih khuenovskih metoda izboriti novu pobjedu Narodne stranke prije mogućeg dolaska Mađarske koalicije na vlast u Ugarskoj.[36]

---

34 Hrvatski državni arhiv, Zbirka matičnih knjiga, mikrofilm M-3381, Matica umrlih Đakovo, knjiga 1912.-1927., str. 162.

35 Vidi opširnije: Mirjana GROSS, *Vladavina Hrvatsko-srpske koalicije*, Beograd, 1962., 14.-16.

36 Isto, 69.

Do sporazuma između cara Franje Josipa i Mađarske koalicije doista je i došlo 5. travnja. Novi ministar predsjednik postao je liberal Sándor Wekerle, a raspuštena je dotad vladajuća i s Narodnom strankom usko povezana Liberalna stranka. Vođa Narodne stranke Nikola Tomašić nastojao je tada mađaronski režim u Hrvatskoj prilagoditi novim okolnostima, a prvaci Hrvatsko-srpske koalicije bili su u bojazni da Mađarska koalicija neće nakon sporazuma s Bečom zanemariti raniji dogovor o suradnji.

Dodatnu bojazan 21. travnja donosi i objavljivanje mjesec dana ranije dogovorene i od strane Franje Josipa sankcionirane odluke o prijevremenom raspuštanju Sabora i raspisivanju izbora za 3.-5. svibnja.[37]

I dok su u redovima koalicije bili iznenađeni raspustom i raspisivanjem novih izbora u roku od samo četrnaest dana, klub Narodne stranke je istoga dana u poslijepodnevnim satima održao svoju sjednicu i iznio svoj novi program. Prema Wekerleovoj sugestiji, program je sustavno revidiran, nalikovao je programu Hrvatsko-srpske koalicije i predstavljao uglavnom ono protiv čega se je Narodna stranka dotad borila. Poseban značaj imale su riječi koje je istom prigodom izrekao i ban Pejačević. On je, naime, otvoreno podržao novi program i izjavio da je i zajednička koalicijska vlada uvjerenja da je u Hrvatskoj jedino Narodna stranka radila na bratimstvu obaju naroda te da je i unaprijed kadra držati i njegovati dobre odnose i prijateljstvo između oba naroda.[38]

Već dva dana kasnije, 23. travnja, kandidacijski odbor Narodne stranke proglasio je u svom službenom organu *Dnevnom listu* imena kandidata Narodne stranke za sve izborne kotare.[39]

Sve navedeno stvaralo je kod vođa Hrvatsko-srpske koalicije dojam da je nova ugarska vlada odlučila zadržati mađaronski režim na vlasti u Hrvatskoj, i počelo se je čak pomišljati i na apstiniranje od izbora. Ipak, odlučna reakcija prvenstveno Ante Trumbića izborila je koncem travnja slobodne izbore. Wekerle je u *Pester Lloydu* izjavio da niti jedna stranka nema monopol na održanja dobrih odnosa između Mađarske i Hrvatske, a novi ministar trgovine Kossuth izdao je okružnicu kojom je dozvolio činovnicima zajedničkih ureda slobodno glasanje, bez posljedica za vlastitu egzistenciju.[40]

---

37 *Isto*, 69.-72.; "Službeno", *Narodne novine* (Zagreb), br. 92., 21. IV. 1906., 1.
38 "Program narodne stranke", *Narodne novine* (Zagreb), br. 95., 23. IV. 1906., 1.-2.
39 "Izborni pokret", *Narodne novine* (Zagreb), br. 96., 24. IV. 1906., 2.-3.
40 M. GROSS, *Vladavina Hrvatsko-srpske koalicije*, 73.-74.

Naredbom bana od 21. travnja izbor narodnog zastupnika u 71. izbornom kotaru Đakovo određen je za 3. svibnja, prvi dan izbora.[41] Na temelju te odredbe i važećeg izbornog zakona virovitički je podžupan Zvonimir Žepić istog dana izdao oglas u kojem su podrobno navedene sve činjenice vezane uz đakovački izbor. Određeno je da će se izbor održati u uredovnici kotarske oblasti[42], da će započeti u 9 i završiti u 14 sati, a predsjednikom izbornog odbora imenovan je kao županijski izaslanik dr. Viktor pl. Vuković, kotarski predstojnik u Đakovu. Nadalje, oglašeno je da na đakovački izborni kotar spadaju upravne općine Đakovo, Levanjska Varoš, Piškorevci, Đakovački Selci, Semeljci, Trnava, Vrbica, Vrpolje i porezne općine Forkuševci, Nabrđe i Vučevci. Izborne listine cijelog izbornog kotara izložene su od istog dana, 21. travnja, u općinskim uredu u Đakovu, a u općinskim poglavarstvima i izborne listine dotičnih općina. Kako je izbornim zakonom i određeno, glasati se je moglo samo osobno i usmeno, i to na način da su se imena izbornika prozivala abecednim redom. Prije zaključivanja izbora, morala su se još jednom pročitati imena izbornika koji ne bi nazočili kod prvog čitanja.[43]

Prilike u Đakovu 1906. godine

Đakovački je izborni kotar u to vrijeme predstavljao jedan od najvećih u Hrvatskoj s obzirom na broj izbornika, a u prethodnim je desetljećima bio posebno značajan zbog biskupa Strossmayera. Sve do preinaka koje su 1888. godine (Khuenova izborna geometrija) unijete u izborni zakon iz 1881. godine, đakovštinski je kraj bio podijeljen u tri izborna kotara. Trgovište Đakovo (63. kotar) biralo je zasebno zastupnika, a još jedan je biran u 62. kotaru kojeg su činile vanjska đakovačka upravna općina te Semeljci, Levanjska Varoš i Drenje. Jedan dio Đakovštine bio je obuhvaćen i 61. kotarom Vuka.

Krajem sedamdesetih i tijekom osamdesetih godina najoštrije i najneizvjesnije borbe vodile su se u trgovištu Đakovo. U ime oporbe kandidirao je sveučilišni profesor Kosta Vojnović, dok je režimsku stranu uglavnom vodio Mirko Hrvat. Vojnović je uspio pobijediti 1878. i 1881. godine, ali na izborima

41 "Naredba", *Narodne novine* (Zagreb), br. 93., 22. IV. 1906., 1.
42 Zgrada u kojoj se danas nalazi Muzej Đakovštine.
43 "Oglas", *Narodne novine* (Zagreb), br. 94., 22. IV. 1906., 4.

1884. i 1887. godine uz velike pritiske tijesne pobjede ostvaruju Hugo Sudarević i Mirko Hrvat kao kandidati Narodne stranke. Brojne nepravilnosti i uzajamne optužbe pratile su i izbore u vanjskom đakovačkom izbornom kotaru, gdje je Narodna stranka polučivala nešto uvjerljivije pobjede.

Upravo zbog te neizvjesnosti od ova kotara je 1888. godine načinjen jedan veliki koji je 1906. godine imao čak 1207 izbornika. Tek su dva kotara imala više izbornika od đakovačkog (Zagreb II 1956 izbornika, Stara Pazova 1262), dok su s druge strane neki kotarevi imali manje od dvjesto, a šest kotareva čak niti stotinu izbornika (najmanje Perušić 61 izbornika, te Senj i Srb po 72 izbornika).[44]

Kako se je moglo i očekivati, kandidacijski odbor Narodne stranke je u svom proglasu od 23. travnja kao kandidata za đakovački kotar istaknuo dr. Antuna Švarcmajera[45], tadašnjeg zastupnika kotara i dugogodišnjeg đakovačkog načelnika i odvjetnika. Od Švarcmajera, koji je pet godina ranije premoćno pobijedio kandidata oporbe, svećenika Matiju Pavića, mogla se je očekivati nova uvjerljiva pobjeda, posebno stoga što mu je pogodovalo kratko predizborno vrijeme.

Doista, ubrzo se je pokazalo da su izbori đakovačke oporbenjake zatekli posve nespremne. Premda on, dakako, nije osobno vodio i organizirao oporbu u Đakovu, potrebno je ipak napomenuti da se je u to vrijeme navršilo godinu dana od smrti biskupa Strossmayera, te da je biskupska stolica još uvijek bila ispražnjena, a novinstvo s vremena na vrijeme kalkuliralo s imenima potencijalnog novog biskupa.

Duh oporbi do tada je davalo brojno svećenstvo, i moglo se očekivati da će stoga u Đakovu i više nego u drugim kotarevima promjene i lomove unijeti nova politička strujanja i stranke, prvenstveno Hrvatska napredna stranka i Hrvatska pučka seljačka stranka. Kako se čini, njihov je utjecaj 1906. godine ipak bio još uvijek razmjerno neznatan.

U Đakovu je odmah po raspisivanju izbora započela agitacija za Antuna Švarcmajera, u čemu je udjela imalo i općinsko te kotarsko činovništvo. S druge

44 "Izborna statistika", *Obzor* (Zagreb), br. 156., 12. VI. 1906., 2.

45 Antun Švarcmajer (Schwarzmayer) (Đakovo, 1861. – Đakovo, 1932.), odvjetnik, političar i zastupnik u Hrvatskom saboru. Gimnaziju završio u Osijeku, potom studirao pravo u Zagrebu. Ravnatelj Đakovačke štedionice do propasti 1890. godine. Dužnost đakovačkog načelnika obavljao od 1890. do 1912. i nakratko ponovno 1929. godine. U Hrvatski sabor kao kandidat Narodne stranke izabran na izborima u Đakovu 1892., 1901. i 1906. godine. Godine 1897. porazio ga je Marijan Derenčin, a na izborima 1911. neuspješno se kandidirao na listi Hrvatsko-srpske koalicije. Istaknuta osoba đakovačkog kulturnog i gospodarskog života (jedno vrijeme bio i predsjednikom Hrvatskog pjevačkog društva "Preradović").

strane, prvih nekoliko dana iz Đakova nije bilo niti jedne vijesti o aktivnostima oporbe, premda je u većini kotareva u Hrvatskoj oporba već istaknula kandidate i započela agitaciju. U tom se je trenutku činilo da će Švarcmajer pobijediti bez protukandidata, kako je još krajem veljače najavljivala osječka *Die Drau*.[46]

Ta neaktivnost je oštro kritizirana 25. travnja kada su u zagrebačkom *Obzoru* i u osječkoj *Narodnoj obrani* objavljeni nepotisani dopisi iz Đakova. U opširnijem, konkretnijem i oštrijem dopisu objavljenom u *Obzoru* na udaru se je našlo đakovačko svećenstvo. Povod autoru nije bilo samo "mlitavilo i mrtvilo" koje je, kako kaže, vladalo u Đakovu, već i neki potezi istaknutih đakovačkih svećenika, koje je ocjenjivao sramotnima. Naglasivši najprije da je donedavno svećenstvo stajalo na braniku narodnih prava i i pokreta, dopisnik kaže da je smrću biskupa Strossmayera došlo do preokreta. Tako ističe da se za Strossmayerovog života ni pomisliti ne bi moglo da će semeljački župnik Matija Pavić[47], k tomu kandidat oporbe na prethodnim izborima 1901. godine, "povesti svoj narod, da prigodom otvorenja magjarske željeznice pozdravi bana". Istu zamjerku upućuje i vrpoljačkom župniku Josipu Wallingeru[48], višegodišnjem Strossmayerovom tajniku, koji je također prigodom otvaranja pruge Osijek – Đakovo – Vrpolje pozdravio bana Pejačevića.[49]

Treći imenom prozvani svećenik bio je Svetozar Rittig[50], a dopisnik ga je prozvao kao predsjednika đakovačkog Hrvatskog pjevačkog društva "Preradović". Đakovom se je, navodno, pred izbore pronijela vijest da je "Preradović" za kumu svoje zastave izabrao Micu Švarcmajer, načelnikovu

---

46 "Djakovački saborski kandidat", *Narodna obrana* (Osijek), br. 74., 30. III. 1906., 3.

47 Matija Pavić (Đakovo, 1859. – Đakovo, 1929.), svećenik i povjesničar. Osnovnu školu završio u Đakovu, gimnaziju u Osijeku, licej i bogosloviju u Đakovu. Zaređen 1882. godine, od 1885. do 1911. župnik u Semeljcima, a 1911. od biskupa Ivana Krapca imenovan kanonikom. Najznačajniji povjesničar đakovačke biskupije, pri čemu se ističu djela *Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806-1906* i *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850. - 1900.* (u koautorstvu s Milkom Cepelićem).

48 Josip Wallinger (Gödre, Mađarska, 1846. – Vrpolje, 1911.), svećenik. Zaređen 1869. godine, Strossmayerov tajnik od 1877. do 1882. godine, a potom do smrti vrpoljački župnik. Glazbeno obrazovan, istaknuti član Pjevačkog društva "Sklad", suosnivač Hrvatske čitaonice u Vrpolju 1894. godine.

49 Pruga je svečano otvorena 11. rujna 1905. godine, a ove rečenice dočaravaju politički značaj koji su izgradnji i otvorenju pridavale obje strane. Za razliku od Semeljaca i Vrpolja, u Đakovu je bana Pejačevića pozdravio načelnik Švarcmajer, ali bez nazočnosti župnika Cepelića i drugih đakovačkih svećenika. O otvorenju pruge usp. Borislav BIJELIĆ, *Đakovo u prijedlozima i projektima željezničkih pruga do 1914. godine*, Đakovo, 2004., 62.-75.

suprugu, i dopisnik je Rittiga optužio da je ta "nesretna ideja" plod njegove inicijative.[51]

Dopisnik ova tri slučaja i neaktivnost oporbe drži znakovitim preokretom u đakovačkom svećenstvu, dodajući kako se čini da se "gospoda /…/ boje aveti, koja im se pokazuje iz daleka u osobi Martinca, Mihaljevića i onima sličnih". Posrijedi su bili svećenici koji su se u novinstvu spominjali kao mogući novi đakovački biskupi, odnosno dopisnik je aludirao da su svećenićka neaktivnost i određena bliskost s režimom plod straha od dolaska režimskog čovjeka na biskupsku stolicu. Upravo stoga i završava tekst rečenicom: "Stari je biskup mrtav – živio novi biskup i njegov novi kurs!".[52]

U općenitijem dopisu objavljenom u *Narodnoj obrani* također se iznosi dojam da je Strossmayerovom smrću obamrla oporbena djelatnost u nekad glasovitom kotaru u kojem su se za vrijeme podžupana Slavka Cuvaja te Mirka Hrvata vodile najoštrije borbe. Dopisnik podsjeća kako su tada đakovački kotar zastupali "najodličniji naši političari, kao dr. Kosta Vojnović i dr. Marijan Derenčin", te nastavlja i kaže da isti kotar zastupa i ponovno želi zastupati Švarcmajer, "koji u saboru nije nigda usta otvorio, kao da mu je kap u jezik udarila". Stoga i on kao i autor *Obzorova* dopisa proziva đakovačku oporbu i pita se da li je moguće da će "nekadanji prvaci i neustrašivi borci hrvatske slobode u Djakovu /…/ mirne duše trpjeti, da ovaj slavni sa slavnim imenom biskupa Strossmayera toliko puta spominjani kotar bude na ruglo cieloj hrvatskoj opoziciji i stranom svietu". Na kraju upozorava "djakovačke rodoljube" da će na njih pasti tamna sjena ukoliko Švarcmajer bude opet bez otpora zastupao đakovački kotar.[53]

---

50 Dr. Svetozar (Florijan) Rittig (Brod na Savi, 1873. – Zagreb, 1961.), svećenik, političar i povjesničar. Nakon studija bogoslovije i doktorata u Beču predavao crkvenu povijest u Đakovu. Od 1904. do 1911. godine bio je predsjednik "Preradovića". Potom docent na Bogosloviji u Zagrebu i od 1915. do 1941. župnik također u Zagrebu. Pristaša Starčevićeve stranke prava, nakon 1918. član Hrvatske zajednice. Od 1943. godine u partizanima, kasnije član ZAVNOH-a te poslanik Ustavotvorne i Savezne narodne skupštine FNRJ. Od 1904. do 1911. godine bio je predsjednik "Preradovića".

51 Potvrdu za ove dopisnikove riječi ne nalazimo u Spomenici "Preradovića" (Mato HORVAT, *Spomenica Hrvatskog pjevačkog društva "Sklad" – "Preradović" u Đakovu 1863-1939*, Đakovo, 1939.). Švarcmajerova supruga nije bila kuma društvenoj zastavi, ali ne može se isključiti mogućnost da je postojao takav prijedlog, koji potom nije prihvaćen.

52 "Izborni pokret", *Obzor* (Zagreb), br. 112., 25. IV. 1906., 2.

53 "Izborni pokret", *Narodna obrana* (Osijek), br. 97., 25. IV. 1906., 2.

Izbor Vatroslava Račkog za oporbenog kandidata

Teško je sa sigurnošću reći jesu li ova dva dopisa neopravdano napala đakovačku oporbu koja je bez odjeka u javnosti pripremala kandidaturu, ili su pak bila opravdana i na koncu potaknula na organizaciju i isticanje kandidata. Naime, već sutradan je u *Narodnoj obrani* izašla reakcija[54] u kojoj se u ime đakovačkih oporbenjaka odbacuje bojazan da u đakovačkom kotaru neće biti oporbenog kandidata, i tvrdi da se u Đakovu "intenzivno radilo, ako i nije prodiralo u javnost". Istovremeno je najavljeno da će se 26. travnja (četvrtak) održati sastanak "uglednijih izbornika, na kojem će se proglasiti kandidatura".[55] Iz izvješća objavljenog u osječkom listu *Slavonische Presse* doznajemo da je ovaj sastanak sazvao đakovački župnik Milko Cepelić[56], koji se prigodom brojnih prethodnih izbora dokazao kao stvarni vođa đakovačke oporbe.[57]

Sastanak je doista i održan u četvrtak u prijepodnevnim satima, i za kandidata "sjedinjene oporbe" izabran je Vatroslav Rački.[58] Također je za 29. travnja (nedjelja) najavljeno održavanje velike pučke skupštine u Velikoj gostioni "Wimmer".[59] Osječko njemačko novinstvo je izvijestilo da je sastanak bio slabo posjećen i da Rački nije odmah prihvatio kandidaturu, već je zatražio vremena da razmisli. Švarcmajerova je pobjeda pritom najavljivana kao sasvim izvjesna.[60]

U novinskim napisima ne nalazimo podatak o broju izbornika koji su sudjelovali na ovom sastanku, niti druge detalje vezane uz nju. Tko su bili "ugledniji izbornici" koji su kandidirali Račkog, vidimo u izbornom proglasu koji je razaslan po đakovačkom kotaru nakon ovog sastanka. Tekst proglasa glasi: "**Izbornici**! Radi se o boljku i sreći naše zemlje. I opet iza pet godina zovu Vas, da

---

54 Premda u vijesti stoji da je reakcija iz Đakova upućena 24. travnja, prema sadržaju se može zaključiti da je posrijedi ipak 25. travnja (srijeda).

55 "Izborne viesti", *Narodna obrana* (Osijek), br. 98., 26. IV. 1906., 1.

56 Milko (Mihovil) Cepelić (Vuka, 1853. – Đakovo, 1920.), etnograf i povjesničar. Zaređen 1877. godine, od 1888. papinski komornik, od 1901. apostolski protonotar a 1910. godine je imenovan kanonikom. Bio je i povjerenik te desna ruka Strossmayerova. Dužnost biskupova tajnika obavljao od 1878. do 1894. godine, a od 1894. do 1910. bio je đakovački župnik. Pisao znanstvene radove o narodnim rukotvorinama i biljkama te više historiografskih radova od kojih je najznačajnija (u koautorstvu s Matijom Pavićem) monumentalna biografija *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850. - 1900.*

57 "Djakovo", *Slavonische Presse* (Osijek), br. 95., 26. IV. 1906., 3.

58 "Izborne viesti", *Narodna obrana* (Osijek), br. 99., 27. IV. 1906. 3.

59 *Isto.*

60 "Djakovo", *Die Drau* (Osijek), br. 49., 26. IV. 1906., 4.; "Djakovo", *Slavonische Presse* (Osijek), br. 95., 26. IV. 1906., 3.

izaberete čovjeka u sabor, gdje se kroje zakon i budućnost hrvatskome narodu. Izbornici! Dajte glas svoj mužu, koji će Vaše želje i Vaše potrebe odlučno zastupati, Vaše pravice neustrašivo braniti, a to je opozicionalni kandidat Vatroslav R a č k i kr. nadšumar u miru. Muž, čelik-poštenjak, uzor-rodoljub, muž, koji ima srca za narodne nevolje i tegobe, muž, koji će za naše dobro govoriti i raditi. Muž, koji će nastojati, da domovina Hrvatska stare pravice svoje zadobije".

Ispod teksta potpisana su abecednim redom dvadeset i tri izbornika, među kojima veliku većinu čine svećenici, dok preostali potpisnici također predstavljaju značajna imena đakovačkog društvenog i gospodarskog života. To su: Antun Akšamović[61], Stjepan Bunjik[62], Milko Cepelić, Ivan Crnić[63], Vladoje Čačinović[64], Ferdo Duhonj[65], Mato Fišer[66], Marijan Galović[67], Ivan Ištvanović[68], Franjo Jakševac[69], Martin Kirchmajer[70], Gjuro Kovačević[71], Marinko Lacković[72], Ivan Laudenbach[73], Matija Pavić, dr. Vladimir Prebeg[74], dr. Svetozar Rittig, dr. Angelo Ruspini[75], Mato Šabarić[76], Mato Šarčević[77], Jozo Šimunović[78], dr. Alojzije Vincetić[79] i Josip Vohalsky[80].

---

61 Antun Akšamović (Garčin, 1875. – Đakovo, 1859.), đakovački biskup. Zaređen u Đakovu 1899. godine, od 1902. godine profesor moralne i pastoralne teologije, ekonom i rektor sjemeništa u Đakovu. Za biskupa Đakovačke ili bosanske i srijemske biskupije posvećen i ustoličen 29. lipnja 1920. godine. U mirovinu odlazi 1951. godine, umro 1959. i pokopan u katedralnoj kripti. Reformirao vlastelinstvo, obnovio u požaru stradalu katedralu, podupirao školstvo i gospodarstvo.

62 Stjepan Bunjik (Đakovo, 1863. – Osijek, 1920), svećenik. Zaređen 1885. u Đakovu, župnik u Levanjskoj Varoši, potom u Punitovcima.

63 Ivan Crnić (Srijemski Karlovci, 1865. – Đakovo, 1950.), svećenik.

64 Vladoje Čačinović (Šljivoševci kraj Donjeg Miholjca, 1849. – Osijek, 1916.). Agronom, vlastelinski upravitelj. Nakon završetka 6 razreda gimnazije u Osijeku, diplomirao Gospodarsku akademiju u Proskauu (danas Proszkow u Poljskoj). Prakticirao na dobrima u Dardi i Belju. Od 1869. bio gospodarski upravitelj na imanju baruna G. Prandaua. Godine 1886. postao upraviteljem biskupskog vlastelinstva u Đakovu koje je njegovom zaslugom potkraj života J. J. Strossmayera postalo jednim od najuzornijih imanja u Slavoniji. Zahvaljujući njemu, i seljaštvo Đakovštine prihvatilo je racionalnije načine gospodarenja. Nakon umirovljenja 1913., nadzirao je posjede grofa R. J. Normanna oko Valpova i Podgorača

65 Ferdo Duhonj (Osijek, 1869. – Osijek, 1937.), svećenik.

66 Matija (Mato) Fišer (Bizovac, 1859. – Đakovo, 1953.), svećenik. Zaređen 1885. godine, od 1911. bilježnik stolnog kaptola u Đakovu, a od 1923. kanonik. Dugo godina vodio ekonomske polsove kaptola i biskupije.

67 Marijan Galović (Županja, 1972. – Bošnjaci, 1950.), svećenik. Zaređen 1895. godine, službovao u Račinovcima, Ivankovu, Srijemskoj Mitrovici, Đakovu, a potom od 1911. župnik u Bošnjacima. Od 1912. je i dekan županjskog dekanata, a od 1925. i začasni papinski komornik. Autor proze (pod pseudonimom Marin Ivić) te brojnih teološko-vjerskoh priloga.

68 Ivan Ištvanović (Vinkovci, 1855. – Našice, 1923.), svećenik.

69 Franjo Jakševac (Đakovo, 1858. – Đakovo, 1920.), obrtnik.

70 Martin pl. Kirchmayer (Đakovo, 1862. – Slavonski Brod, 1927.), svećenik.

Na samom kraju proglasa obznanjeno je da će se "izborna skupština" održati 29. travnja u 3 sata poslijepodne u Velikoj gostioni u Đakovu.[81]

Među potpisnicima nalazimo i nekolicinu koji su se u ranijim izbornim okršajima isticali na strani oporbe, pa čak i neke koji su bili i kandidirani (Đuro Kovačević, Milko Cepelić, Matija Pavić), pa stoga tim više iznenađuje kandidatura Vatroslava Račkog. Rački se nikada nije naročito isticao svojim političkim djelovanjem, a svaka je politička djelatnost pogotovo bila isključena za vrijeme dugog boravka u Zagrebu i rada pri Khuenovoj vladi.

Kada je riječ o ranijem Račkijevom političkom opredjeljenju, podaci su malobrojni, ali vrlo zanimljivi. Nema sumnje da je, kao uglavnom i svo đakovačko svećenstvo i činovništvo đakovačkog vlastelinstva, za vrijeme svog rada u Đakovu podupirao kandidate koji su dijelili nazore biskupa Strossmayera.

Međutim, prigodom izbora 1881. godine Mirko Hrvat pokušao ga je pridobiti da radi i glasa za režimskog kandidata, a protiv Vojnovića. Zauzvrat mu je obećavao da će mu kod bana pokušati izboriti mjesto vinkovačkog šumarnika.[82] Ovo je razbješnjelo Račkijevog brata Franju i Vatroslav je i nadalje

---

71 Đuro (Đuka) Kovačević (Osijek, 1841. – Đakovo, 1910.), odvjetnik, političar i pjesnik. Ubraja se među najvjernije Strossmayerove štovatelje i najistaknutije osobe Đakova s kraja 19. i početka 20 stoljeća. Od 1883. do kraja 1888. službuje i kao odvjetnik biskupijskog vlastelinstva, a aktivan i u političkom životu, pri čemu treba istaknuti i kandidaturu na listi "združene opozicije" na "krvavim bošnjačkim izborima" 1897. godine.

72 Marinko Lacković (Stari Jankovci, 1876. – Đakovo, 1955.), svećenik. Zaređen 1900. godine, obavljao dužnost rektora Bogoslovnog sjemeništa i urednika Glasnika Biskupije bosanske i srijemske, a od 1917. župnik u Nijemcima. Godine 1912. objavio "Dojmove s istoka".

73 Ivan Laudenbach (Đakovo, 1815. – Đakovo, 1891.), šumarski stručnjak i posjednik. Šumarsku školu završio u Austriji, a potom radi kao šumar na đakovačkom vlastelinstvu. U više navrata u razdoblju od 1854. do 1877. obnaša dužnost đakovačkog načelnika. Godine 1865. izabran u Hrvatski sabor kao kandidat Narodne stranke.

74 Dr. Vladimir Prebeg (Brod na Savi, 1862. – Zagreb, 1944.), odvjetnik i političar. Studirao pravo u Zagrebu i Beču. Godine 1889. odlazi u Đakovo za javnog bilježnika, i ostaje ondje dva desetljeća. Potom trajno preseljava u Zagreb. Godine 1908. pristupa Starčevićevoj stranci prava, od 1918. predsjednik je Hrvatske stranke prava.

75 Dr. Ivan (Angelo) Ruspini (Osijek, 1872. – kod Zidanog Mosta, 1934.), svećenik. Zaređen 1895. godine u Innsbrucku, redovni profesor na Bogosloviji u Zagrebu.

76 Mato Šabarić (Đakovo, 1842. – Đakovo, 1909.)., odvjetnik. Šurjak Milka Cepelića. Dugogodišnji odvjetnik đakovačkog vlastelinstva. Godine 1897. u *Obzoru* objavio članak "Naseobine u Slavoniji" (br. 145., 28. VI. 1897.).

77 Mato Šarčević (Đakovo, 1865. – ?), obrtnik. Sudionik brojnih đakovačkih kulturnih i političkih događanja. Između ostalog, 1907. godine delegat na osnivačkoj skupštini Saveza hrvatskoh obrtnika, 1918. godine član Mjesnog odbora Narodnog vijeća, a 1926. općinski zastupnik na listi Stjepana Radića.

78 Josip Šimunović (Gunja, 1877. – Đakovo, 1938.), svećenik.

79 Dr. Alojzije Vincetić (Unterräthschach, Austrija, 1862. – Zemun, 1930.), svećenik.

80 Josip Vohalsky (Wohalski) (Đakovo, 1863. – Đakovo, 1935.), obrtnik.

81 "Izborne viesti", *Narodna obrana* (Osijek), br. 101., 29. IV. 1906., 4.

stajao uz Vojnovićevu kandidaturu. Potvrdu nalazimo i u pismu podrške (pouzdanici) koje su đakovački izbornici, a među njima i Vatroslav Rački, uputili Vojnoviću u jesen iste godine.[83]

Premda je od 1882. godine radio u Zagrebu, Rački je prigodom izbora 1884. boravio u Đakovu i tom prigodom, vjerojatno pod utjecajem M. Hrvata, agitirao za vladine kandidate.[84]

U svakom slučaju, Vatroslava Račkog kao svog kandidata oporba je Đakovčanima predstavila na najavljenoj skupštini, održanoj u Velikoj gostioni 29. travnja. Nimalo neobično, navodi o posjećenosti ove skupšine proturječni su. Dok je oporbena *Narodna obrana* spominjala brojku od pet stotina osoba, režimski je tisak obezvrijeđivao skupštinu tvrdnjom o 50 nazočnih koji čine sve što podržava kandidaturu Račkog.[85]

Skupštinom je predsjedao đakovački odvjetnik i javni bilježnik dr. Vladimir Prebeg. Pored njega i Račkog kao kandidata, govorili su još i profesor biskupijskog sjemeništa dr. Alojzije Vincetić, odvjetnik Gjuro Kovačević i Milko Cepelić.

Vincetić je kao prvi govornik rekao okupljenima da se moraju boriti za svoja prava i preporučio im Račkoga koji će "znati zastupati interese i prava naroda".

Potom je riječ uzeo Prebeg i prozvao Švarcmajera, rekavši da bi i on trebao nazočiti skupštini, položiti račun za proteklih pet godina i izreći svoje težnje. Okupljeni su Prebegove riječi popratili povicima "Ne treba nam ga!", a nakon Prebega pred njih je izašao još jedan đakovački odvjetnik Gjuro Kovačević, iza kojega je bilo već gotovo trideset godina iskustva u đakovačkim izbornim borbama. Kovačević je najprije progovorio o "jadnim financijalnim prilikama". Rekao je da "milijuni idu u tudjinu", misleći pritom na po Hrvatsku nepovoljnu financijsku nagodbu s Mađarskom, a potom je optužio Narodnu stranku da nije ništa učinila za financijsku samostalnost Hrvatske. Osvrnuo se i na naseljavanje stranaca u Hrvatsku, očito tumačeći i ovu pojavu kao politički čin. Ustvrdio je da se "tudjinci" uvlače u domovinu i da će se, ako se tako nastavi, uskoro postavljati pitanje "Ima li u Hrvatskoj Hrvata". Pozvao je na veću brigu i borbu za vlastiti

82 F. Rački – J. J. Strossmayeru, Zagreb, 30. lipnja 1881., *KRS*, II, 396.

83 "Pouzdanica dr. Kosti Vojnoviću", *Pozor* (Zagreb), br. 19., 7. X. 1881., 2. Vojnović je u to vrijeme zbog svoje političke djelatnosti odlukom bana Pejačevića bio suspendiran sa zagrebačkog sveučilišta.

84 F. Rački – J. J. Strossmayeru, Zagreb, 3. listopada 1884., *KRS*, III, 144.; J. J. Strossmayer – F. Račkomu, Đakovo, 5. listopada 1884. i Đakovo, 10. listopada 1884., *KRS*, III, 145.-146.; Branko OSTAJMER, "Saborski izbori u Đakovu i Đakovštini 1884. godine", *Zbornik Muzeja Đakovštine*, sv. 6, Đakovo, 2003., 102.-103.

85 "Izborno kretanje", *Osječki tjednik* (Osijek), br. 12., 30. IV. 1906., 4.; "Aus Djakovo", *Die Drau* (Osijek), br. 51., 1. V. 1906., 5.; "Zur Wahlbewegung", *Slavonische Presse* (Osijek), br. 100., 2. V. 1906., 2.

narod i jezik, i za primjer istaknuo upravo Mađare. Pobrojavši na kraju "grijehe" Narodne stranke vezane uz tisak, porotu i narodno gospodarstvo preporučio je Račkog koji će "nastojat /…/ ublažiti patnje hrv. naroda".

Na samom početku svog govora Vatroslav Rački se je predstavio kao kandidat "združene hrv. i srbske oporbe"[86] i kao dosljedni zagovornik njezina programa. Potom je progovorio o nagodbi, istaknuvši da mora doći do njezine obnove. Obećao je da će, ukoliko bude izabran, raditi i za sjedinjenje Dalmacije i Hrvatske, no posebno je zanimljiv dio govora koji se odnosi na osobu bana i pitanje vojske. Rački je, naime, obećao da će tražiti da ban ubuduće "bude biran od naroda i bude otac narodu, a ne da ga imenuje ministar predsjednik Ugarske". Prema dopisniku *Narodne obrane*, Rački je rekao da će zahtijevati "posebnog povjerenika hrv. domobranstva", ali iz istog dopisa ne razaznajemo da li je ove zahtjeve na skupštini podrobnije obrazložio. Oni su, pak, dobili središnje mjesto u inače šturim izvješćima koje je režimski tisak donio o ovoj skupštini. Prenijete su, naime, Račkijeve riječi o izravnom izboru bana putem plebiscita, a izvješteno je da je Rački zatražio da ban ubuduće bude nadzapovjednik hrvatskog domobranstva. Ova izvješća su popraćena i uskličnikom, i sudeći prema tom tonu jasno je kako su Račkijevi zahtjevi ocjenjivani kao nerealni i neozbiljni, odnosno nastojalo se i njega prikazati kao neozbiljnog kandidata.[87]

Pored toga, Rački se je u svom govoru založio i za financijalnu samostalnost i podizanje narodnog gospodarstva.

Ključne datume iz hrvatske povijesti s aktualnim političkim prilikama u svom je govoru povezao Milko Cepelić. Podsjetio je tako na slobodni izbor kralja na cetinskom saboru i hrvatsku pragmatičku sankciju, naglasio da se hrvatski barjak "vijao toliko stoljeća proti Turcima, a nikad ne bijaše osramoćen, poražen". Taj je barjak, poentirao je Cepelić, upravo u Đakovu dvije godine ranije bio osramoćen i bačen,[88] a krivicu za to snosi Narodna stranka "koja ne misli ni ne osjeća za narod". Prozvao je i Švarcmajera, rekavši da "đakovački zastupnik nije ustao proti tomu", te dodavši da je Švarcmajer obećavao a ništa nije činio.

---

86 Račkoga se uglavnom navodilo kao kandidata "združene hrvatske i srbske oporbe", odnosno Hrvatsko-srpske koalicije, ali iz jednog popisa izbornih kandidata ("Kroatische Landtagswahlen am 3., 4. und 5. Mai 1906.", *Die Drau* (Osijek), br. 50., 29. IV. 1906., 7.) vidljivo je da je on nastupao kao kandidat Hrvatske stranke prava, najjače članice Hrvatsko-srpske koalicije. To je sasvim razumljivo, imajući na umu raniju stranačku usmjerenost đakovačkog svećenstva i đakovačke oporbe uopće.

87 "Izborno kretanje", *Osječki tjednik* (Osijek), br. 12., 30. IV. 1906., 4.; "Aus Djakovo", *Die Drau* (Osijek), br. 51., 1. V. 1906., 5.; "Zur Wahlbewegung", *Slavonische Presse* (Osijek), br. 100., 2. V. 1906., 2.

88 Posrijedi je incident koji se je dogodio u Đakovu u kolovozu 1904. godine. Zamjenik ravnatelja osječkog financijskog ravnateljstva je naložio uklanjanje hrvatske zastave izvješene na zgradi poreznog ureda povodom rođendana Franje Josipa. Taj je čin u Đakovu potaknuo buru prosvjeda, pa čak i organiziranje pučke skupurštine.

I Cepelić se je, kao i govornici prije njega, osvrnuo na progon tiska, ukinuće porote i financijsku nagodbu, te na kraju preporučio Račkog uz uzvike "Živio kralj. Živio narod. Živio Rački!", na što mu je odgovoreno burnim "Živio!".

Skupštinu je zaključio predsjedatelj Prebeg, pozvavši još jednom "nezavisne izbornike" da složno dođu u četvrtak na biralište. Skupštinari su se potom razišli uzvikujući "Živio Rački!".[89]

Naprednjački je *Pokret* izvijestio da su se poslije ove skupštine izgledi Vatroslava Račkog za pobjedu značajno poboljšali. Isti članak potvrđuje da se oporbena agitacija nije svela isključivo na organizaciju skupštine, a posrijedi je ponovno bila djelatnost Milka Cepelića. Prema *Pokretovom* đakovačkom izvoru, Cepelić je tada bio u razgovorima s Nijemcima iz sela Satnice, koji su od njega tražili propovijedi na njemačkom jeziku na određene blagdane. *Pokret* je stoga izražavao nadu da bi Cepelić mogao sa satničkim Nijemcima postići dogovor, i da bi oni tada pomogli Račkom i oporbi da pobijede na izboru.[90]

Ugledniji članovi đakovačke židovske zajednice su, navodno, također nekoliko dana prije izbora podržali kandidaturu Račkog i zauzeli se kako bi pobijedio Švarcmajera.[91] Međutim, čini se da su ipak i ovom prigodom, kao i u brojnim prijašnjim, đakovački Židovi u velikoj većini podržali vladinog kandidata. Naime, u jednom je dopisu iz Đakova, objavljenom u *Obzoru* nakon izbora, najprije rečeno da su i Židovi po prvi put u izbornoj borbi stali uz oporbu, ali je potom istaknuto da se može "na prste nabrojiti one izraelićane, koji su s nama zajedno borili se i glasovali". Za većinu nepotpisani autor kaže da je stajala na strani koja se je do tada "ponosila svojom kompaktnom većinom".[92]

Antun Švarcmajer je, kako se čini, u predizbornim danima obilazio mjesta koja su sačinjavala izborni kotar i pred ranije pozvanim izbornicima razvijao svoj program. Najaktivnija osoba u njegovoj pratnji pritom je bio kotarski predstojnik Viktor Vuković, koji je, barem prema pisanju *Narodne obrane*, često bio i gorljiviji zagovornik Švarcmajera nego što je ovaj sâm to bio. U Piškorevcima ih je, primjerice, dočekalo tridesetak izbornika, koji su, optuživao je dopisnik *Narodne obrane*, na skup pozvani pozivnicama na službenim tiskanicama i sa službenim pečatom općinskog poglavarstva. Ne nalazimo podataka o čemu je Švarcmajer govorio i što je obećavao (dopisnik piše da je "obećavao i obećavao, a

89 "Izborna skupština u Djakovu", *Narodna obrana* (Osijek), br. 103., 1. V. 1906., 2.

90 "Izborni pokret", *Pokret* (Zagreb), br. 100., 1. V. 1906., 2. Cepelić je agitirao i u izbornom kotaru Vuka, u kojem se je oporbeni kandidat dr. Ante Bedenić, osječki odvjetnik, pokušao suprotstaviti kandidatu Narodne stranke Stjepanu Barloviću. "Iz izbornog kotara vučanskog", *Narodna obrana* (Osijek), br. 105., 2. V. 1906., 1.

91 "Izbor u Djakovu", *Narodna obrana* (Osijek), br. 108., 3. V. 1906., 2.

92 "Izborne viesti", *Obzor* (Zagreb), 125., 8. V. 1906., 1.

po malo i lagao"), ali je zanimljivo da je, navodno, izjavio da ni on nije zadovoljan sa svojom strankom, ali da se je morao podvrgavati stranačkoj disciplini. Riječ je tada uzeo mjesni kapelan koji je, uz odobravanje okupljenih, Švarcmajeru prigovorio zbog njegovog nerada u Saboru. To je razbjesnilo Vukovića koji je, prema dopisniku, "izazvao ružnu prepirku, pri kojoj se je pokazao podpunim magjarskim kortešom, a ponašao se je pri tom tako, kako to nipošto ne dolikuje ni naobraženu čovjeku, ni službeniku". Navodno je, između ostalog, izjavio i da je on "rodjeni magjaron i da ostaje takav i sada".[93]

Oporba je u okviru predizbornih aktivnosti, ali i neposredno nakon izbora na Švarcmajerov, a napose na Vukovićev račun upućivala optužbe za krivotvorenje izbornih popisa. Oni su, navodno, početkom godine i iznova pred izbore s popisa brisali izbornike koji su bili naklonjeni oporbi, te uvrštavali one za koje se je očekivalo da će podržati Švarcmajera. Oporba je prosvjedovala i navodila primjere kojima je željela dokazati da su te preinake u popisima bile isključivo politički motivirane. Takvim kršenjem zakona najviše je izbornika izbrisano u Gašincima, Viškovcima, Selcima te nešto manje u Đakovu. Nadalje, u Đakovu su, navodno, pravo glasa zadobili pojedinci koji ga na temelju svog obrazovanja, posjeda i uplaćenog poreza nikako nisu mogli dobiti, poput općinskog bubnjara i "cesto-pometača".[94]

Dva zanimljiva zapisa o izboru u Đakovu potječu nam od Antuna Gustava Matoša i Ivana Ribara. Ove tekstove valja uzeti sa zadrškom, prvenstveno zbog jasnih političkih opredjeljenja dvojice autora, ali i stoga što su nastali naknadno, odnosno Matoš i Ribar nisu nazočili izbornim aktivnostima niti sâmom izbornom činu.

Matoš je u Đakovu boravio nekoliko dana krajem kolovoza i početkom rujna iste godine, za vrijeme svog ilegalnog boravka u Hrvatskoj. Upravo tada u Đakovu je bila u tijeku organizacija Hrvatskog sokola, i Matoš je pozdravio te napore, posebno stoga što su u organizaciju bili uključeni pojedinci iz svih stranaka, osim "mađaronske". "Stekliši i pokretaši radili su kod prošlih izbora zajednički za opozicionalca gosp. Račkoga proti izabranom mađarolcu Švarcmajeru", nastavlja Matoš u svom putopisu.[95] Zanimljivo je da Matoš uopće ne spominje svećenstvo, koje je stajalo na čelu oporbe, a posebno je upitan navod o pokretašima. U Đakovu je tada zacijelo bilo simpatizera Napredne stranke, ali je

93 "Iz djakovačkoga kotara", *Narodna obrana* (Osijek), br. 112., 8. V. 1906., 2.

94 "Dopis", *Narodna obrana* (Osijek), br. 32., 10. II. 1906., 1.-2.; "Schvarcmajer – nad stolom sedmorice", *Narodna obrana* (Osijek), br. 103., 1. V. 1906., 2.; "Izborne viesti", *Obzor* (Zagreb), 125., 8. V. 1906., 1.; "Tko je birao narodnog zastupnika?", *Narodna obrana* (Osijek), br. 113., 9. V. 1906., 1.

95 Antun Gustav MATOŠ, "Od Zagreba do Beograda", *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša*, (ur. Slavko Batušić), sv. XI., Zagreb, 1976., 153.-154.

teško za očekivati da bi oni uspjeli ostvariti suradnju sa đakovačkim svećenstvom, koje je, najblaže rečeno, s podozrenjem gledalo na naprednjake.

Organizacija Hrvatske napredne stranke u Đakovu je uspostavljena tek naredne, 1907. godine, kada u Đakovo upravo s tim zadatkom pristiže Ivan Ribar. Ribar je i ranije pratio društvena i politička gibanja u Đakovu, a po doseljenju se je odmah uključio u politički život grada. U svojim memoarima pisanima za *Đakovački list* gotovo pola stoljeća kasnije, Ribar spominje i izbore iz 1906. godine. Prema njemu, Narodna stranka je u Đakovu izborila pobjedu prvenstveno stoga što u Đakovu nije postojala nikakva oporbena organizacija. Nadalje, Ribar piše da je Rački, kojega naziva "bliskim rođakom" Franje Račkoga, okupio priličan broj birača, ali da velik dio izbornika nije uopće glasao zbog pomanjkanja agitacije. Ističe da su za Račkog glasali "svi pristalice politike biskupa Štrosmajera, odnosno njegove bivše tako zvane 'Obzoraške stranke'", ali ni on ne spominje svećenstvo, već kaže da je na čelu oporbe bio odvjetnik Mato Šabarić. Švarcmajerovu su podršku, prema Ribaru, činili "svi činovnici i službenici zajedno sa biračima njemačke i mađarske narodnosti".[96]

Izbor

Sâm izborni čin 3. svibnja protekao je, po svemu sudeći, bez značajnijih nepravilnosti i u narednim danima nisu ga pratila uzajamna optuživanja, kako je to često ranije bilo. U novinstvu je zabilježen tek jedan incident, ali ni on se nije odigrao na biralištu u kotarskoj oblasti, već na trgu pred katedralom. Povod je bila na žici izvješena hrvatska zastava s natpisom "Živio Rački", a već iz podatka da je žica povezivala biskupov vrt s kaptolskom kućom jasno je da je zastavu izvjesilo svećenstvo. Kotarski predstojnik Vuković je ujutro, prije početka izbora, tražio da se zastava ukloni, ali pred sjemeništem su mu se suprotstavili profesori Akšamović i Vincetić. Oni su ga "tako /…/ liepo obrisali da će se dugo sjećati", i Vuković se je nakon življe prepirke povukao, zaprijetivši Vincetiću da će ga oglobiti.[97]

Od ukupno upisanih 1207 izbornika, na biralištu se pojavilo njih 864. Švarcmajeru je svoj glas dalo njih 459, a Račkom 405. Prema jednom brzojavu upućenom s birališta i objavljenom u oporbenom tisku, Rački je u jednom trenutku imao prednost od 80 glasova,[98] ali na koncu je u Sabor, premda s nevelikom većinom, ipak izabran Švarcmajer. Zbog male razlike i drugih

96 Ivan RIBAR, "Đakovo nekada. Moje uspomene iz đakovačke prošlosti", *Đakovački list* (Đakovo), br. 20., 4. VII. 1953., 3.

97 "Izborne viesti", *Narodna obrana* (Osijek), br. 111., 6. V. 1906., 2.

okolnosti koje su pratile izbore, oporba je ovaj uspjeh Narodne stranke nazvale "Pyrhovom pobjedom".[99]

Poslijeizborna reagiranja

Narodna stranka je nakon svoje dugotrajne vladavine na izborima 1906. godine doživjela težak poraz od kojeg se više nije oporavila. Nakon što su održani i naknadni izbori, Narodna stranka je u Saboru imala tek 34 zastupnika, dok su Hrvatsko-srpskoj koaliciji pripala 32 mandata. Starčevićeva stranka pobijedila je u 18 kotara, a u Sabor su ušla i 4 nezavisna kandidata.

S druge strane, minimalni poraz Vatroslava Račkog u Đakovu posve se uklapa u slab rezultat Koalicije u Slavoniji i Srijemu. Naime, Narodna stranka je veliku većinu svojih mandata izborila u ovom dijelu Hrvatske, pa su, primjerice, u Virovitičkoj županiji njezini kandidati pobijedili u 8 od 9 izbornih kotara.[100]

Režimskim je tiskom nakon izbornog sloma uglavnom prevladavao muk kada su u pitanju domaća politička zbivanja. Prevladavaju vijesti iz gospodarstva, kulture i drugih zemalja, pa tako nema ni spomena đakovačkog izbora. Pobjeda oporbe dala je, s druge strane, novi impuls đakovačkim oporbenjacima. Pri osvrtima na izborni poraz Vatroslava Račkog krivac je prepoznat u kotarskom predstojniku Vukoviću, "tudjincima svake ruke", ali i u vlastitim redovima, točnije u pojedincima čije se je rodoljublje svodilo na deklamaciju, kao i u onima koji su, iskazujući se istovremeno oporbenjacima, bili bliski s pripadnicima režima ("ne zaboravimo ni na naše diplomate: ljude, koji sjede na dva stolca, – ili kako naša narodna veli: marame od dva lica").[101]

Oduševljenje rušenjem mađaronskog režima praćeno velikim očekivanjima u narednom razdoblju te nemirenjem s izbornim porazom u vlastitoj sredini rezultirali su daljnjim zaoštravanjem odnosa u Đakovu. Nakon što je, odmah po konstituiranju, Hrvatski sabor bio raspušten, oporba je Antunu Švarcmajeru priredila buran doček kada se je on 18. svibnja vratio iz Zagreba. Švarcmajera su putem do njegove kuće pratili brojni uzvici "Abzug", "Dolje", "Pfuj" i "Ne trebamo vas", a sve se je nastavilo i nakon što je ušao u kuću. Jedan od prosvjednika ga je pritom prozvao kao "zastupnika obćinskih pisara i pandura i

98 "Izborni pokret", *Pokret* (Zagreb), br. 102., 3. V. 1905., 1.; "Izborni pokret", *Obzor* (Zagreb), br. 121., 4. V. 1906., 2.

99 "Izbor u Djakovu", *Obzor* (Zagreb), br. 125., 8. V. 1906., 1.; Rudolf HORVAT, *Slavonija. Povjesne rasprave, crtice i bilješke*, knj. I., Zagreb, 1936., 67.

100 Koalicija je pobjedu izborila jedino u izbornom kotaru Osijek Gornji grad.

101 "Izbor u Djakovu", *Obzor* (Zagreb), br. 125., 8. V. 1906., 1.

nekolicine Švaba", a nakon što se ovaj nije odazvao, okupljeni su se razišli pjevajući "Lijepu našu".[102]

Desetak dana kasnije, 27. svibnja, u Đakovu se održala i vrlo posjećena pučka skupština. Skupštinom je predsjedao obrtnik Mato Šarčević, a govore su održali Vladimir Prebeg, odvjetnički kandidat Franjo Carević, Antun Akšamović, odvjetnik dr. Žiga Spitzer i seljak Andraš (Mađar iz Semeljaca). Govore su prekidali povici upućeni na račun Švarcmajera, Vukovića i Stjepana Barlovića, ponovno izabranog zastupnika kotara Vuka. Skupštinari su jednoglasno prihvatili i rezoluciju koju su odaslali Bogdanu Medakoviću, predsjedniku kluba hrvatskih poslanika u Budimpešti, da bi na kraju nazočnomu Vatroslavu Račkom kliknuli "Živio", dobacili mu buket cvijeća i zapjevali "Lijepu našu".[103]

Sva zbivanja tijekom izbora, a napose burne reakcije koje su uslijedile, bila su nagovještaj korjenitih promjena koje će, nakon promjene vlasti u Hrvatskoj, zahvatiti i Đakovštinu.

ENCLOSURE TO THE BIOGRAPHY OF VATROSLAV RAČKI- HIS UNSUCCESSFUL CANDIDACY FOR CROATIAN PARLIAMENT IN 1906

SUMMARY

Vatroslav Rački, younger brother of a much more famous Croatian historian and politician Franjo Rački, has a significant place in the history of Croatian forestry. Apart from this activity there are very few data about his life and work. The first part of this text presents most important details of Rački´s biography based on available relevant facts. The second part describes a very interesting episode of his life- which also hit the headlines of the local newspapers of that time- his attempts to become an MP at the parliamentary elections of 1906.

102 "Dopis", *Narodna obrana* (Osijek), br. 125., 22. V. 1906., 2.
103 Mato ŠARČEVIĆ, "Dopis", *Narodna obrana* (Osijek), br. 132., 31. V. 1906., 2.

UDK 711.4(497.5 Đakovo)"185/..."

Đakovačka glavna ulica

Zgrade i njihovi vlasnici od sredine 19. do početka 21. stoljeća

Željko Lekšić

Autor opisuje nastanak i razvoj đakovačke glavne ulice, koja ima naziv Pape Ivana Pavla II. Navodi za svaku zgradu poznate mu podatke o gradnji i vlasnicima okućnica i zgrada. Koristio se u radu, između ostalog, i prvim zemljišnim registrima, koji su iz sredine 19. stoljeća, te su tako navedeni vlasnici od toga razdoblja do naših dana. Ti najstariji zemljišni registri nažalost nisu sačuvani za sve okućnice, te su za neke najstariji podaci iz sedamdesetih godina 19. stoljeća. Osim vlasnika navedeni su i brojni korisnici tih zgrada.

Nastanak ulice

Sadašnja đakovačka glavna ulica nastala je sa nastankom varoši u srednjem vijeku, i to tako što su građene kuće uz put, koji je preko mosta vodio iz kastruma. Taj je put zavijao ka sjeverozapadu do sadašnje župne crkve, nekoć džamije. U srednjem vijeku tu je bilo groblje sa crkvom sv. Lovre. Ispred groblja, kasnije džamije, put se potom račvao ka Selcima i ka Osijeku. Sjeverozapadni dio glavne ulice, odnosno tadašnje mahale, bio je, dakle, omeđen džamijom. Sadašnji Strossmayerov trg bio je nekoć dio glavne ulice.

Nakon odlaska Turaka, glavna ulica bila je znatno kraća, što je vidljivo na Sparrovom planu iz 1697. godine.[1] Naime, malobrojno kršćansko stanovništvo je vjerojatno načinilo nove obrambene zidove i opkope, te su tako grad sveli samo na uže središte. Čak su dvije džamije ostale izvan novih gradskih bedema. Glavna ulica je tada skraćena otprilike do sadašnje ulice Katarine Zrinski.

Nakon sklapanja mira s Osmanskim carstvom 1699. godine i stabiliziranja prilika, grad se počeo razvijati. Kuće na sadašnjem Strossmayerovom trgu su srušene da bi se proširio glavni trg, oko kojeg su nikle nove zgrade, dok je sjeverni dio glavne ulice dugo ostao dobrim dijelom neizgrađen, zahvaljujući građevnoj politici đakovačkih biskupa, prije svega biskupa Bakića.

Na jednoj veduti Đakova s kraja 18. stoljeća, na potezu od stare katedrale u utvrdi do župne crkve, nekadašnje džamije, nacrtane su samo dvije kuće.[2] Jedna od njih (do zidina) je kanonička kurija sagrađena 1789. godine, a do nje kuća na mjestu koje je 1823. godine sagrađena kanonička kurija.

Intenzivnija gradnja započinje početkom 19. stoljeća kada je isparcelirana sjeverozapadna strana ulice, na kojoj su građene privatne kuće, te zgrada općinskog poglavarstva, dok se na drugoj strani ulice počelo graditi uglavnom u drugoj polovici 19. stoljeća.

Kuće su gradili uglavnom đakovački obrtnici i trgovci. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća većina trgovaca u ulici su bili Židovi. To je primijetio i književnik Antun Gustav Matoš u svom putovanju kroz Đakovo 1906. godine.[3]

Početkom 20. stoljeća ulica je popločana kamenim kockama. Prije toga je očito bila u vrlo lošem stanju, dok je na županijskoj skupštini 1905. godine

---

1 Plan se nalazi u zbirci planova Ratnog arhiva u Beču, sign. H-III-c-107. Izradio ga je austrijski vojni topograf Francois Nicolas Sparr de Bensdorf, a uvršten je u njegov rukopisni atlas koji ima naslov "Marchs und Campement der kayserl. Haubt Armee in Hungarn unter Commando Prince Eugenio von Savoye den 12. July bis den 6. November Anno 1697." Plan je objavljen u: Hedviga Dekker, Đakovo i njegova okolica kroz kulturno historijske spomenike, br. 1, Muzej Đakovštine, Đakovo, 1959., str. 69; Mirko Marković, Kako je izgledalo Đakovo krajem 17. stoljeća?, "Đakovački list" (dalje: ĐL), god. XXXII, br. 1016, Đakovo, 27. travnja 1985., str. 3.; Isti, Đakovo, Hrvatski gradovi na starim planovima i vedutama, str. 157.; Isti, Slavonija, Povijest naselja i podrijetlo stanovništva, Golden marketing, Zagreb, 2002., str. 221.

2 Veduta je prikazana u: Andrija Šuljak, Đakovo biskupski grad, Biskupski ordinarijat Đakovo, Dijecezanski muzej Đakovo, Đakovo, 1979., str. 13. Ovdje nije navedeno ništa pobliže o veduti, osim da je iz 18. stoljeća. Naime, veduta je u 19. stoljeću stajala na majstorskim diplomama đakovačkog ceha. Dvije takove diplome objavljene su u: Klaus Stopp, Die Handwerkskundschaften mit Ortsansichten, Beschreibender Katalog der Arbeitsattestate Wandernder Handwerksgesellen, Anton Hiersemann Verlag, Stuttgart, str. 18. i 19.

3 Matoš je naveo: "Sve sami židovski dućani. Pijaca, čaršija je židovska, dakle tuđinska, jer slavonski Hebrejac je sve prije nego Hrvat." Antun Gustav Matoš, Đakovu najviše fali rijeka (fragment općeg putopisa), u: Helena Sablić Tomić-Goran Rem, Puut nebeski, Đakovačka čitanka, Đakovo, 2000., str. 158.

skupštinar Barlović izvjestio da je "cesta kroz samo Đakovo tako loša, da nije moguće čekati dok po programu na njih dođe red, jer je cesta tako izrabljena, da i sada, gdje već 4 nedjelje nije bilo kiše, nije moguće malo natovarena kola provesti kroz Đakovo, a da se ne prebace ili ne skrše točkovi", pa da sa zebnjom iščekuju jesen i zimu, stoga je tražio da se cesta kroz Đakovo asfaltira.[4] I općinsko zastupstvo je podnijelo predstavku s priloženim fotografijama "iz kojih se vidi, da opis o lošem stanju i neprohodnosti ceste nije ni malo pretjeran".[5] Tada cesta kroz Đakovo nije asfaltirana, kao što je traženo, ali su postavljene kamene kocke, koje su pokrivene asfaltom 1956. godine, kada je napokon asfaltirana cesta kroz Đakovo.

Glavna ulica, odnosno korzo, preuređeno je 1990. godine, kada su postavljne sadašnje ploče. Postavljene su i nove ulične svjetiljke.[6]

Naziv ulice

Najstariji poznati nam naziv za ulicu bio je Veliki sokak.[7] Kada su pred kraj 19. stoljeća ulice počele nositi nazive po značajnijim osobama, korzo je dobilo naziv ulica Franje Josipa I. Poslije Prvog svjetskog rata sve do početka tridesetih godina ulica je nosila naziv Wilsonova ulica, po američkom predsjedniku, a potom ulica Kralja Aleksandra. Za vrijeme Drugog svjetskog rata nosila je naziv ulica Ante Pavelića, a od poslije rata ulica Maršala Tita. Godine 1992. taj je naziv zamijenjen u Ulica hrvatskih velikana. Krajem 2000. godine, odnosno 27. prosinca, središnji dio grada ispred nekadašnje mošeje, svečano je imenovan Trgom dr. Franje Tuđmana, te je na zgradi gradskog poglavarstva otkrivena ploča s natpisom naziva trga.[8] Tako je zgrada poglavarstva, ustvari, pripala trgu. U travnju 2005. godine, nekoliko dana nakon smrti pape Ivana Pavla II., koji je posjetio Đakovo 2003. godine, gradsko vijeće donijelo je odluku o preimenovanju đakovačke glavne ulice, koja od tada nosi njegovo ime.

---

4 XIX. Izvješće upravnoga odbora županije virovitičke i kr. podžupana iste županije, za vrieme od 1. siečnja do 31. prosinca 1904., Osijek, 1905., str. 57.

5 Isto.

6 Prvi put su zasvijetlile 28. rujna 1990. godine.

7 Na jednoj razglednici korza stoji natpis Gospodska ulica. Međutim, Gospodska ulica je bila ona koja je nazivana Mirkov sokak, a sada ulica Stjepana Radića.

8 Odluka Gradskog vijeća od 22. prosinca 2000. godine.

Numeracije kuća

Numeriranje kuća u Đakovu je najvjerojatnije obavljeno 1851. godine, kada je obavljeno u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji.[9] Bila je to numeracija po kojoj su sve kuće u gradu bile numerirane jednim neprekinutim nizom brojeva.[10]

Nakon što je bilo obavljeno numeriranje, naknadno sagrađene kuće su dobivale brojeve kako je koja bila građena, te se npr. tako dogodilo da su kuće (na korzu) broj 609 i 622 između kuća broj 35 i 36, ili npr. da su kuće broj 991 i 617 između kuća broj 36 i 37.

Krajem 19. stoljeća kuće su se počele označavati brojevima po redosljedu u pojedinoj ulici. Sada u ulici Pape Ivana Pavla II. kućni brojevi teku od općinske zgrade prema katedrali, dok je pred kraj 19. stoljeća bila ustrojena nova numeracija koja je išla obrnutim smjerom.

Pape Ivana Pavla II. br. 1 i 3

Na uglu nekadašnjeg Školskog i Velikog sokaka, odnosno ulica Kralja Tomislava i Pape Ivana Pavla II., prije sadašnje kuće ovdje je po staroj numeraciji bila kuća broj 35. Godine 1863. njezin posjednik je bio trgovac Antun Jobst.[11] Prema najstarijim raspoloživim podacima iz zemljišnih knjiga, od 1873. godine vlasnik je bio židovski trgovac Vladoje Selinger.[12] On ju je prilikom odlaska iz Đakova 1879. godine prodao trgovcu Lavoslavu Kuglu.[13] Kugel je ovaj posjed prodao 1905. godine dr. Vladimiru Prebegu[14], odvjetniku i javnom bilježniku. Prebeg ju je zbog odlaska iz Đakova u Zagreb 1911. godine prodao trgovcu Jakovu Epsteinu, koji je držao trgovinu konfekcijske robe, a dio je dao u najam trgovcu Münzu. Novu zgradu zasigurno je sagradio Epstein, a koja je sagrađena

9 Mirjana Gross, Počeci moderne Hrvatske, Globus, Zagreb, 1985., str. 30.

10 Usp. Željko Lekšić, Numeracija kuća u Đakovu iz sredine 19. stoljeća, "Đakovački vezovi", Jubilarna revija 1967.-1991., Đakovo, 1991., str. 82.

11 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 240. Marković navodi da je Jobst kuću prodao Epsteinu, međutim, prema zemljišnim knjigama prije Epsteina se promijenilo više vlasnika. Valja napomenuti da se Marković u svojem radu koristio najstarijim katastrom iz 1863. god.

12 Općinski sud u Đakovu, Zemljišno knjižni odjel (dalje: ZKO), zemljišno knjižni uložak (dalje: z. k. ul.) 643. U ovaj z. k. ul. prenešeni su podaci iz gruntovnog napisnika br. 747, koji izgleda nije sačuvan. Na temelju ugovora od 15. veljače 1873. i namire od 26. siječnja 1875. god. uknjiženo je vlasništvo u korist Vladoja Selingera, i to na k. č. br. 713 Kuća br. 35 sa dvorištem u Djakovu sa 209 čhv i k. č. br. 714 Vrt sa 180 čhv.

13 ZKO, z. k. ul. 643; ZI br. Z-64/1879. Stoji da je kupoprodaja obavljena za 20.000 forinti.

između 1912. i 1918. godine, što se može vidjeti na starim razglednicama. Nova zgrada imala je ulaz na uglu, a iznad ulaza stajao je zabat na kojem je stajao natpis "Epstein", te "skladište (...) konfekcije".

Ova je kuća s trgovinom izgorjela 1918. godine, u burnom vremenu raspada Austro-Ugarske Monarhije. Tog se požara sjećao i dr. Ivan Ribar, koji je zapisao u svojim sjećanjima: "Kako su se pljačkaši po noći uvlačili u dućane da bi krali robu, paleći papir da bi bolje vidjeli, došlo je do požara u dućanu, koji je zahvatio cijelu kuću, koja je izgorjela skoro do temelja. Zahvaljujući odredu Bože Matijevića, te intervencije nas nekolicine iz narodnog vijeća, požar je bio lokaliziran uz pomoć nekih naših vatrogasaca. Taj prizor sa vatrom, koja je izbijala noću iz kuće trgovca Epsteina, preko puta gradske vijećnice, bio je zaista strašan."[15]

Epstein je ostatke kuće ili gradilište prodao 1918. godine Pataky Ivanu i Julijani, a od 1923. godine vlasnik je Dragan Devčić. On je 1924. godine okućnicu podijelio, te je zapadni dio do korza, odnosno na uglu, prodao kao gradilište susjedu trgovcu Rudolfu Bodi.[16] On je kasnije sagradio sadašnju kuću, koja je dobila broj 1073. Istočni dio okućnice prodan je iste godine Ivanu i Jozefini Šestak, koji su sagradili kuću[17], koja je dobila broj 1030. Oni su je 1933. godine prodali Hegedušević Stjepanu i Tereziji. Ta kuća sada ima broj 4 u Ulici kralja Tomislava.

Boda je svoju kuću na uglu prodao 1933. godine Frani Žarenu (1893.-1967.) i njegovoj supruzi Mari rođ. Milković (1905.-1980.).[18]

---

14 Dr. Vladimir Prebeg (1863.-1944.) rođen je u Brodu na Savi. Bio je odvjetnik i javni bilježnik od 1889. godine pa sve do svoga odlaska iz Đakova 1911. godine u Zagreb, kada je (1910.) bio izabran za zastupnika u Hrvatskom saboru, kao član Hrvatske stranke prava. Od 1913. godine bio je i predsjednik stranke. Bio je i odvjetnik u Zagrebu. Godine 1889. oženio se Zdenkom, kćerkom književnika Josipa Eugena Tomića. Njegovim poticajem utemeljen je osnivački odbor pjevačkog društva "Preradović" 1896. godine. Bio je predsjednik toga društva 1903. godine.

15 Kosta N. Milutinović, Dr. Ivan Ribar, Sisak, 1968., str. 80. Prema zemljišnim knjigama, u vrijeme požara vlasnik ove kuće nije bio Rudolf Boda, kao što se navodi u: Branko Špehar st.-Branko Špehar ml.-Ivan Grizak, Spomen knjiga u povodu proslave 125-e obljetnice DVD Đakovo, Đakovo, 1997., str. 39. Ovdje se navodi da je Boda darovao vatrogasnom društvu za uspješnu intervenciju 1.000 kruna. Međutim, on je to darovao vjerojatno zato što su vatrogasci spriječili da se vatra proširi i na susjednu, njegovu kuću.

16 ZKO, ZI br. Z-190/1924. Nacrt diobe od 31. siječnja 1923. i ugovor od 9. siječnja 1924. godine.

17 Na k. č. br. 714.

18 Fran Žaren (1893.-1967.), rođen je u Vrhovlju (sada Republika Slovenija). Bio je poduzetnik i bankar. Školovan je u Beču, bio je direktor tvrtke "Levant", industrija kudelje i lana d.d. u Baču (sada SiCG). Supruga mu je bila Đakovčanka Mara rođ. Milković. Njihovu kuću u Preradovićevoj ulici i danas neki nazivaju "Žarenova vila". Kasnije je otišao iz Đakova na mjesto direktora vukovarske kudeljare.

Prije Drugog svjetskog rata ovdje je na uglu neko vrijeme bila banka te potom gruntovni ured.[19] Dvadesetih godina dvadesetog stoljeća ovdje je bila podružnica "Zadružne gospodarske banke" d. d. u Ljubljani.

Godine 1954. kuću su kupili Franjo i Jelica Mutavđić. Mutavđići su i danas vlasnici te kuće. U dijelu zgrade na uglu od 1959. do 1967. godine bilo je Narodno sveučilište, a potom "Trgoprometova" trgovina.

Ovdje se sada nalazi caffe bar na uglu i još dva lokala. Zadnji je izbijen lokal do trgovine "Posavina" 1989. godine, u kojem je trgovina jeans odjećom.

Pape Ivana Pavla II. br. 5

Prije negoli je sagrađena ova kuća, ovdje je bilo prazno zemljište, na području tzv. prefektorata, vlasništvo biskupskog vlastelinstva. Gradilište su 1878. godine[20] od vlastelinstva kupili Josip i Ana Dolenčić, u površini od 424 čhv[21]. Oni su sagradili ovu kuću 1880. godine, a kuća je dobila broj 609.[22]Poslije Josipove smrti kuću je 1891. godine nasljedila njegova supruga Ana, a od njenih nasljednika kuću je kupio 1899. godine Leopold Kugl. Od Kugla je 1903. godine kuću kupio trgovac Rudolf Boda.

Boda je imao trgovinu željezom i mirodijom "K slonu", koja je utemeljena 1897. godine. Na zgradi je bila konzola sa kipićem slona.[23] Dio kuće je 1911. godine prodao Prvoj hrvatskoj štedionici u susjedstvu radi njihovog proširenja. Na mjestu današnjeg uskog prolaza u dvorište bio je nekoć prije te prodaje široki kolni ulaz koji je prodajom dijela kuće znatno sužen.

---

19 Da je ovdje bila Centralna banka za trgovinu, obrt i industriju d. d. Zagreb, podružnica Đakovo (prije Centralna eskomptna i mjenjačka banka d. d. podružnica Đakovo), svjedoči razglednica objavljena u: Fotomonografija starog Đakova, Društvo ljubitelja starina, Đakovo, 1995., str. 23, a da je ovdje bio Gruntovni ured, razglednica na str. 24. Ovdje navedena banka nije spomenuta u: Krešimir Pavić, Crtice o povijesti bankarstva u Đakovu, katalog izložbe Austrijski novci od Marije Terezije do propasti carstva, Đakovo, 1997. Na slici "Đakovo" Slavka Tomerlina (1892.-1981.) naslikanoj 1934. godine, na kojoj se vidi i ova kuća na uglu, vidljiv je natpis na kući "GRUNTOVNI URED".

20 /Milko Cepelić-Matija Pavić/, Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-đakovački i sriemski god. 1850.-1900., Zagreb, 1900.-1904., str. 901. Ovdje se navodi da je potkućnica prodana 24. travnja 1878. godine za 2220 for.

21 Četvorni hvat je stara mjerna jedinica. 1 čhv = 3,596652 m^2.

22 Na temelju svjedodžbe općinskog poglavarstva od 17. prosinca 1880. upisuje se na k.č.br. 712 novosagrađena kuća broj 609. ZKO, z. k. ul. 644; ZI br. Z-5488/1880.

23 Vidljivo na razglednici objavljenoj u: Fotomonografija starog Đakova, str. 19, a također i na fotografiji iz 1930. godine, objavljenoj u: Branko Špehar st.-Branko Špehar ml., Spomen knjiga u povodu proslave 100-te obljetnice DVD Đakovo, DVD Đakovo, Đakovo, 1972., s. p.

Dvadesetih godina dvadesetog stoljeća ovdje je bila Staklana "Sommer i Deutsch".

Godine 1931. ovdje je otvorena trgovina cipela "Bata", a čijem otvaranju su se zbog konkurencije protivili đakovački postolari i opančari.[24] Ovdje se sada nalazi trgovina "Borovo". U drugom poslovnom prostoru nalazila se papirnica odnosno knjižara Ivana Szaba, koju su poslije njega vodili od 1937. do 1945. godine Hulak i Zvonko Jakobović.[25]

Rudolf Boda je umro pred Drugi svjetski rat. Njegova supruga Paula rođ. Böhm, prodala je kuću 1952. godine Zvonku i Mariji Valečić. Oni su u dvorištu držali gostionicu koju su 1969. godine prodali ugostiteljskom poduzeću "Grozd", koji od 1990. godine lokal daje u zakup, a kasnije ga je i prodao. Novi vlasnici drže piceriju "Rio". U objektu u dvorištu nalazi se od 2004. godine ured odvjetnika Marinka Brajka.

Dva lokala do ulice su nacionalizirana 1960. godine. U lijevom poslovnom prostoru do ulice godinama se nalazila trgovima sa trikotažom "Posavina", sve do 2002. godine i od tada stoji prazan, a u desnom se još uvijek nalazi trgovina cipelama "Borovo".

Pape Ivana Pavla II. br. 7

Ovdje je nekoć bilo prazno gradilište uz susjednu vlastelinsku zgradu u površini od samo 36 čhv, koje je biskupsko vlastelinstvo prodalo 1879. godine Đakovačkoj štedionici.[26] Ova je štedionica utemeljena 1871. godine. Kapital Đakovačke štedionice je 1873. godine iznosio 11.250 forinti, te je to bila mala štedionica, ali kapital joj je bio veći od npr. štedionica u Vukovaru i Vinkovcima.[27] Prvi drirektor štedionice je vjerojatno bio Aleksandar Oblak (1830.-1885.), a poznato nam je da je poslije njega direktor bio Franjo Jakševac.

Nije nam poznato kada je točno sagrađena zgrada štedionice. Marković navodi da je sagrađena 1908. godine.[28] Prema zemljišnim knjigama, 1906. godine

24 Mira Kolar-Dimitrijević, Gospodarske i socijalne prilike u Đakovu i Đakovštini od 1929. do 1941. godine, Zbornik Muzeja Đakovštine 5, Đakovo, 2001., str. 107.

25 Krešimir Pavić, Knjižare u Đakovu do II. svjetskog rata, "Đakovački vezovi", Prigodna revija 1987., Đakovo, 1987., str. 47.

26 ZKO, z. k. ul. 716; Zbirka isprava (dalje: ZI) br. Z-497/1881. Ugovor od 26. lipnja 1879. god.; /M. Cepelić-M. Pavić/, J. J. Strossmayer, str. 901.

27 Usp. Igor Karaman, Privredni položaj Slavonije u Habsburškoj monarhiji pod nagodbenim sistemom (1868-1918), Zbornik 4, Historijski institut Slavonije, Slavonski Brod, 1966., str. 283.

28 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 240.

je već postojala zgrada, koja je bila prodana Štednoj i trgovačkoj zadruzi.[29] Tada je u zemljišnim knjigama uz ugovor proveden i upis ove kuće, koja je dobila broj 622.[30]

Đakovačka štedionica prestala je postojati 1908. godine, ali iste godine proradila je Hrvatska banka d. d. Đakovo.[31] Ta je banka postala vlasnik zgrade 1910. godine.[32] Pripojila se Prvoj hrvatskoj štedionici u Zagrebu, koja postaje i vlasnik zgrade 1911. godine. U zemljišnim knjigama je svoje pravo vlasništva upisala tek 1928. godine.[33]

Štedionica se proširila kada je 1911. godine kupljen dio susjedne kuće od Rudolfa Bode u površini od 26 čhv, "sastojeći se iz jednog dućana sa spremištem te otpadajućim okapnikom u dvorištu na širinu od 0,2 čhv", kako se navodi u kupoprodajnom ugovoru.[34] U tome ugovoru dalje se navodi da prodavatelj dozvoljava "pravo služnosti svjetla i otvaranja prozora za dvorištne prostorije kroz tri prozora, te se obvezuje da neće uz te prostorije na širinu od 2,5 niti podići bilo kakovu zgradu niti skladati bilo kakav materijal robu ili drva, da će dakle ostaviti taj prostor dvorišta praznim i neupotrebljenim. Podjedno dozvoljava prodavaoc g. Rudolf Boda, da se voda sa krova prodanog dijela kuće i nadalje odvodi u njegovo dvorište (...)".[35] Štedionica je tom kupovinom dobila do ulice širinu za tri hvata (odnosno nešto preko pet metara).[36]

Postoji i fotografija te zgrade, te nam je poznat njezin izgled.[37] Duž cijele širine zgrade je bio natpis:

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA

PODRUŽNICA - DJAKOVO

---

29 Kupovina je obavljena navodno za 25.000 kr, a prodana je čestica "koja se sastoji iz kuće br. 14 u ulici Franje Josipa I.". ZKO, z. k. ul. 716; ZI br. 3722/1906.

30 "Na temelju uredovne potvrde od 2. lipnja 1906. broj 2863 upisuje se novosagradjena kuća pod kuće broj 622 na kat. čest. broj 711/2 (...)". ZKO, z. k. ul. 716.

31 K. Pavić, Crtice o povijesti bankarstva u Đakovu.

32 ZKO, z. k. ul. 716; ZI br. Z-3332/1910. Očitovanje od 30. lipnja 1910. god.

33 "Na temelju odluke kr. kot. suda kao trgovačko mjenbenog u Djakovu od 10. travnja 1911. br. 5205/gr. R-1908-16657., zatim zapisnika glavne skupštine dioničara Hrvatske banke d.d. u Djakovu od 8. travnja 1911. te računa Razmjere od 31. prosinca 1910. (...)". ZKO, z. k. ul. 716; ZI br. Z-3520/1928.

34 ZKO, ZI br. Z-2285/1911. Kupoprodajni ugovor od 15. svibnja 1911. god.

35 Isto.

36 ZKO, ZI br. Z-2285/1911. Nacrt od 5. svibnja 1911. god.

37 Načinio ju je fotograf M. Futošević. Fotografija je objavljena u: "Đakovački gospodarski list", god. XI, br. 455 od 18. lipnja 1965., str. 2., i u: "Đakovački list" br. 813 od 19. ožujka 1974., str. 10. Kopija te fotografije stoji na zidu u hodniku u zgradi, a original se nalazi u zbirci Slavka Štimca, kojem zahvaljujem na fotokopiji.

Na desnoj strani je malim slovima bilo ispisano ime majstora koji je načinio natpis: J. Švabe.

Na zgradi su stajale i dvije ploče, sa ispisnim uslugama koje je banka davala (iznos kamata i drugo).

Na fotografiji je uočljiv i kućni broj po tadašnjoj numeraciji. Tada je na zgradi bio broj 14.[38]

Stara zgrada štedionice srušena je 1914. godine, a na njenom mjestu je Prva hrvatska štedionica, podružnica Đakovo [39] iste godine započela gradnju sadašnje dvokatnice. U tadašnjem đakovačkom tisku, izašao je sljedeći članak:

"Prva hrv. Štedionica u Zagrebu podići će još ove godine dvokatnicu za svoju djakovačku podružnicu, a na mjestu sadanje stare zgrade. Kako smo se za gradnju informirali na nadležnom mjestu, moramo priznati već sada, da će ova novogradjevina biti u istinu na ures našem cielom Djakovu. Sa gradnjom početi će se odmah, budući da je za istu već sve spremljeno. Razumije se samo od sebe da je riešenje ove novogradnje urgirao naš vriedni i agilni upravitelj ovdašnje podružnice g. Bedeković uz podporu cielokupnog vriednog i agilnog činovništva".[40] Gradnja zgrade je dovršena 1915. godine.

Zgradu je projektirao arhitekt Vladoje Aksmanović, odnosno Viktor Axmann.[41] Zgrada je sagrađena u stilu kasne secesije i ranog art decoa.[42] Aksmanović je tada bio poznati osječki arhitekt, koji je uz arhitekte Hofbauera i Slavičeka najzaslužniji za izgradnju najreprezentativnijih secesijskih građevina u Osijeku.[43] Osim ove zgrade, u Đakovu je projektirao još i zgradu samostana sestara sv. Križa u Đakovu, čiji je graditelj bio Domess.

---

38 Isto.

39 O Prvoj hrvatskoj štedionici podružnici u Đakovu vidjeti: Stjepan Romić, Razvoj bankarstva u Đakovu, "Đakovački vezovi", Prigodna revija 1976, Đakovo, 1976., str. 22-23. Prva hrvatska štedionica imala je između dva rata četrdesetak podružnica. U Đakovu su između dva rata postojale i podružnice Centralne banke za trgovinu, obrt i industriju d. d. (nastala od podružnice Centralne eskomptne i mjenjačke banke d.d.) i Hrvatsko seljačko-obrtnička štedionica, Pejačevićeva ul. 3, i Hipotekarna državna banka, koje Romić ne spominje u svom navedenom djelu.

40 "Đakovačke hrvatske pučke novine", god. II, br. 20, Đakovo, 18. travnja 1914., str. 3.

41 Viktor Axmann (Osijek, 1876. - Valpovo, 1946.). Završio je Visoku kraljevsku tehničku školu u Münchenu. Radio je u Rijeci, Beču i Zagrebu. Od 1905. građevni je poduzetnik u Osijeku. Projektirao je privatne i javne zgrade te tvorničke pogone u Donjem Miholjcu, Virovitici, Bjelovaru, Rumi, te Đakovu. U Osijeku je projektirao više od trideset stambenih objekata, sedam javnih i oko dvadeset tvorničkih zgrada. Prvobitno je bio udružen s graditeljem Ivanom Domessom, poznatim Osječkim graditeljem, a kasnije je osnovao tvrtku "Aksmanović-Malin-Rožić". Nakon smrti Vladimira Malina, neko vrijeme radi zajedno s Dušanom Rožićem, a na kraju postaje vlasnik samostalnog poduzeća "Aksmanović".

42 Grgur Marko Ivanković, Arhitektura secesije u Đakovu, Zbornik Muzeja Đakovštine 5, Đakovo, 2001., str. 164.

43 Viktor Ambruš, Osijek na prijelazu u 20. stoljeće, Peristil (Zbornik radova za povijest umjetnosti) broj 31-32, Zagreb, 1988./89., str. 79.

Na pročelju zgrade nalazi se omanja ploča sa imenima graditelja na kojoj stoji:

AXMANN-MALLIN-ROŽIĆ

ovl. arh. i graditelji OSIJEK 1.

U predvorju zgrade stoje dva natpisa zlatnim slovima na bijeloj podlozi. Prvi natpis glasi:

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA
PODRUŽNICA DJAKOVO
OSNOVANA GODINE 1911. PRESELILA SE U OVAJ DOM GODINE 1915.
KADA JE BIO DRUGIM PREDSJEDNIKOM
JOSIP HAGER
DOK SU ČLANOVI UPRAVNOG ODBORA BILI

IVAN ČEFUTA	MILE KRAMARIĆ
LADISLAV HAGER	RUDOLF MARAKOVIĆ
FRANJO JAKŠEVAC	DANE REICHSMANN ml.
ANTUN JANOCHNA	MARKO O. pl. ŠTRIGA
	STJEPAN TURKOVIĆ

Drugi natpis glasi:

OSNOVANA U ZAGREBU
U DOBA NARODNOG PREPORODA
GODINE 1846.
PODIGLA JE OVAJ DOM ZA VRIJEME
KADA JE BIO PETIM PREDSJEDNIKOM
MIROSLAV GROF KULMER
TREĆIM RAVNATELJEM
MILIVOJ CRNADAK
UPRAVITELJEM PODRUŽNICE U DJAKOVU
VLADIMIR pl. BEDEKOVIĆ - POBJEDNIČKI

Poslije Drugog svjetskog rata ovdje je djelovala Narodna banka FNRJ, a potom Služba društvenog knjigovodstva, filijala u Đakovu, do kraja 1965. godine, od kada postaje niža organizacijska jedinica-ekspozitura.[44]

U podrumu zgrade je 1951. godine bilo došlo do požara i to uslijed samoupale ugljena.[45]

Sada je u ovoj zgradi Financijska agencija (do nedavno: Zavod za platni promet). Od 2004. godine u zgradi je i poslovnica Splitske banke.

Na ulaznim vratima još uvijek se nalaze željezni ornamenti u obliku slova "P.H.Š." koja podsjećaju da je ovdje nekoć bila ispostava Prve hrvatske štedionice. Pročelje zgrade je renovirano 1984. godine, kada je dobilo sadašnji izgled.

Pape Ivana Pavla II. br. 9

Ova dugačka prizemnica, nekoć je imala kućni broj 36. Dao ju je sagraditi biskup Josip Kuković[46] u prvoj polovini 19. stoljeća. Tu su stanovali vlastelinski direktori, provizori, kanonici, a povremeno su se ovdje nalazile i prostorije vlastelinske uprave.[47]

Poslije Drugog svjetskog rata, zgrada je oduzeta Biskupiji[48], te predana na upravljanje tzv. društvenim korisnicima. Kada je 1946. godine u Đakovu osnovana Glavna direkcija Zemaljskog poljoprivrednog dobra (ZPD), u čijem su sastavu bile direkcije na Slašćaku, Krndiji, Mlincu, Boroviku i Budrovačkom Lugu, njezina uprava se smjestila u ovoj zgradi.[49] Od ZPD-a se 1950. godine formiralo Republičko poljoprivredno dobro (RPD), a 1951. Poljoprivredno dobro Đakovo.[50] Poljoprivredno dobro Đakovo se pripojilo 1963. godine

---

44 "Đakovački gospodarski list", god. XI, br. 477, Đakovo, 19. studenoga 1965., str. 2.

45 B. Špehar st. - B. Špehar ml., Spomen knjiga u povodu proslave 100-te obljetnice DVD Đakovo.

46 Josip Kuković (Zagreb, 1782. - Beč, 1849.) biskup u Đakovu je od 1834. U ljetu 1848. odlazi u Beč i odriče se daljnje uprave biskupije bosansko-srijemske.

47 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 240.

48 Po zemljišnim knjigama prijenos sa Biskupije izvršen je kasnije, po očitovanju od 14. ožujka 1958. god., koje je potpisao Nikola Anaković, u kojem stoji da je ekspropriran posjed Biskupije, a ostavljen je maksimum, te da su k.č.br. 711/1 i 710/1 oduzete. Usp. ZI br. Z-1020/1958. potom su navedene čestice prenešene iz z. k. ul. 27 od Biskupije u z. k. ul. 2937 na ONI-u pod upravom PD Đakovo, kao i k. č. br. 1994/1 i 2 na kojoj je tvornica žeste Stočin.

49 Zvonko Benašić, Od ZPD-a do PIK-a "Đakovo", Vlastita naklada, Đakovo, 2001., str. 21-22.

50 Isto, str. 23.

Poljoprivrednom kombinatu Đakovo. Ovdje je bila direkcija kombinata do 1972. godine, kada je preselila u bivšu zgradu kotara u ulici Ante Starčevića.

Još prije Drugog svjetskog rata u podrumu zgrade bila je gostiona. Neko vrijeme nije radila, te je ponovo otvorena oko 1952. godine, u čijem sastavu je bio i lijepo uređeni vrt. Gostiona je preuređena 1978. godine u restoran društvene prehrane i od tada nosi naziv "Gradski podrum".

Na najstarijim planovima vidljiv je tlocrt zgrade u dvorištu na sjevernom dijelu okućnice. Moguće je da je građena u isto vrijeme kada i zgrada do ulice. Tu su najvjerojatnije bile šupe i drugo, a u drugoj polovini 20. stoljeća služila je za stanove radnika, a kasnije i za urede. Od 1995. do početka 2002. godine ovdje su bili uredi zaštitarske tvrtke "Sokol Šafranić", kasnije "Sokol Marić", koja je ovaj prostor uzela u najam od PIK-a "Đakovo". Ta je zgrada srušena u ožujku 2002. godine.

Zgrada sa tlocrtom u obliku slova "L", koja je također vidljiva i na najstarijem planu, srušena je 1979. godine. Tu su bili namještenički stanovi. Na mjestu te zgrade sada je parkiralište.

Zgradu do ulice je PIK "Đakovo" d. d. dao u zakup 1995. godine. Gornji dio zgrade (t.j. prizemlje) dat je u zakup bivšem vlasniku, Biskupiji, za potrebe Caritasa. Restoran u podrumu je također dat u zakup, a zakupac ga je renovirao i otvorio krajem 1995. godine. Također je uredio i vrt, koji je godinama prije toga bio zapušten.

Cijelu ova parcelu prodala je "Đakovština " d.d. 2001. godine tvrtki "Mikena" d.o.o. Nakon dobivanja građevinske dozvole, cijelo dvorište je očišćeno, te je u ožujku 2002. godine započeto kopanje temelja za stambeno poslovnu zgradu, koja je dovršena sljedeće godine.

Godine 2003. stara zgrada do ulice je renovirana. Prije renoviranja zgrada je imala do ulice petnaest prozora u nizu, a poslije renoviranja trinaest, obzirom da se sada, na mjestima gdje su nekoć bila prva dva prozora na lijevoj strani zgrade, nalaze dvoja ulazna vrata. Uređeno je i potkrovlje. U podrumu se i nakon renoviranja nalazi ugostiteljski objekat "Gradski podrum", a u prizemlju i potkrovlju su trgovine.

Pape Ivana Pavla II. br. 11

Ova je okućnica do 1921. godine bila sastavni dio susjedne Doneganijeve numere.[51] Na ovome je mjestu početkom 20. stoljeća bila, kako se vidi na jednoj

51 ZKO, ZI br. Z-111/1921. Nacrt diobe.

razglednici, gostiona. Godine 1921. od Rozalije Ratkaj kupili su je Löwy Marko i Fein Šandor, a iste godine su ga preprodali Novaković Vinku i Ani, koji su ovdje sagradili novu kuću 1922. godine, koja je dobila broj 991.[52] Novakovićevi su 1931. godine kuću prodali Ivanu i Mariji Hepp. Ivan je bio postolar.

Poslije Drugog svjetskog rata od Heppovih je kuća konfiscirana, te je predana na korištenje Poljoprivrednom dobru u Đakovu. Ono je ovdje otvorilo trgovinu "Povrćar" dana 1. lipnja 1951. godine.[53] Kasnije zgrada postaje vlasništvo Poljoprivrednog kombinata Đakovo, pripojenjem Poljoprivrednog dobra Đakovo 1963. godine.

Kuća je srušena 1979. godine. Na istom mjestu sagrađena je sadašnja katnica, za samoposlugu "Market", koja je otvorena početkom ožujka 1980. godine.[54] S druge strane zgrade do mlina uređeno je parkiralište, a izbijen je prilaz iz ulice Kralja Tomislava.

U vrijeme rasprodaje svojih trgovina, PIK "Đakovo" d. d. je krajem 1995. godine, nakon javnog nadmetanja, prodao zgradu sa samoposlugom Antunu Periću. On je zgradu podijelio na više poslovnih prostora. U prizemlju do ulice potom su otvorena dva caffe bara. Sada se ovdje nalaze caffe barovi "Central" i "Saky".

Pape Ivana Pavla II. br. 13 i 15

Ovu okućnicu, zajedno sa prethodnom br. 11, u površini od 620 čhv[55], kupio je od biskupskog vlastelinstva 1879. godine[56] kipar Vatroslav Donegani[57], koji je ovdje sagradio dvije kuće sa zajedničkim ulazom do ulice. Te su kuće dobile kućni broj 617. U istočnoj je živio i radio, a drugu je iznajmljivao. U najzapadnijem dijelu je početkom stoljeća bila gostiona, kako se vidi na jednoj razglednici.[58]

---

52 ZKO, ZI br. Z-751/1922.

53 Z. Benašić, Od ZPD-a do PIK-a "Đakovo", str. 26.

54 ĐL, broj 936, Đakovo, 28. ožujka 1980., str. 5.

55 ZKO, z. k. ul. 717. Radi se o k.č.br. 710/2 Gradilište i dvorište u Đakovu sa 620 čhv.

56 ZKO, ZI br. Z-498/1881. Ugovor od 27. lipnja 1879. god. Dakle, Biskipija je prodala gradilište Vatroslavu Doneganiju 1879. godine, a ne 1881. godine, kako se navodi u: /M. Cepelić-M. Pavić/, J. J. Strossmayer, str. 901.

57 Vatroslav Donegani (Rijeka, 1836 .- Đakovo, 1899.) u Đakovo je došao 1867. godine radi radova na izgradnji katedrale.

58 Gostiona je vidljiva na razglednici iz 1910. godine iz zbirke Valentina Markovčića.

Poslije Doneganijeve smrti kuće su nasljedila njegova malodobna djeca Zlata, Josip i Hugo. Vatroslav Donegani je sa suprugom Marijom imao još četvero djece koja su umrla vrlo rano, uglavnom prije njega.

Godine 1919. izvršena je dioba ovog posjeda.[59] Zapadni dio kupila je Rozalija Ratkay. Njezin suprug Vatroslav držao je ovdje trgovinu manufakturne robe, a imao je i auto-taksi. Kasnije je 1921. godine i taj posjed podijeljen, te je na zapadnom dijelu Novaković sagradio novu kuću, na mjestu gdje je bila gostiona (uz sadašnji "Gradski podrum").

Ratkayevi su svoj posjed prodali 1930. godine stolaru Stjepanu Poljaku. U Poljakovoj radnji moglo se kupiti sve vrste pokućstva, građevinska stolarija, a držao je i pogrebni zavod. U Poljakovu dvorištu nalazila se tiskara Ivana Brandekera (1913.-1972.), od 1937. godine pa do konfiskacije tiskare 1945. godine.[60] Nakon Stjepanove smrti, kuću su nasljedili Sofija Poljak i Mira Tosenberger, a poslije Sofijine smrti Tosenberger Anka i Antun. Do ulice tu se sada nalazi trgovina s cipelama "Lešić" (do 2003. ovdje se dugo godina nalazila trgovina odjevnim predmetima "Maričić").

Istočni dio, koji nosi broj 15, od Doneganijevih je kupio postolar Josip Vohalski. Poslije njegove smrti kuću je nasljedio njegov sin Stjepan (1893.-1937.). Sada je kuća u vlasništvu obitelji Anđelić i Grgić. Do ulice se nalaze tri poslovna prostora u kojima su sada: caffe bar "Ellite", caffe bar "Stella" i caffe bar "Art ".

U dvorištu se tridesetak godina nalazila fotografska radnja Marka Perića. Neko vrijeme je u jednoj prostoriji u dvorištu (desno od ulaza) bio i odvjetnički ured (odvjetnici Čajkovac, kasnije Bistrović), a potom videoteka.

Pape Ivana Pavla II. br. 17 i 19

Ova je kuća, koja je imala broj 37, bila u vlasništvu biskupskog vlastelinstva. Tu su stanovali brojni službenici, između ostalih odvjetnik i općinski načelnik dr. Antun Švarcmajer, direktor vlastelinstva Marijan pl. Heržić, zatim liječnik dr. Rudolf Čeleda.[61] Biskupijsko vlastelinstvo je 1954. godine kuću i okućnicu podijelilo[62] i prodalo. Sjeverozapadni dio kuće kupili su Anđelić Martin i Matilda

59 ZKO, ZI br. Z-3383/1919. Nacrt diobe.
60 Krešimir Pavić, Povijest đakovačkih tiskara, Muzej Đakovštine, Đakovo, 1987., str. 74-76.
61 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 240.
62 ZKO, ZI br. Z-1225/1955. Nacrt diobe.

rođ. Hajdin. Jugoistočni dio kuće kupili su Majurec Slavko i Marija rođ. Stilinović. U južnom dijelu okućnice sagrađena je prizemnica, koja je dobila broj 19.

Do studenog 1992. godine u kući su bila samo tri poslovna prostora, a tada ih je otvoreno još dva. U srpnju 1995. godine skinuta je drvena kapija, te uređeni poslovni prostori u dvorištu. Kuća broj 19 u dvorištu također je preuređena u poslovni prostor iste godine.

Sada se u pet poslovnih prostora do ulice nalaze: trgovine "Rajzl" i "Black&White", zlatarska radnja, slastičarnica "Dora", caffe bar "Piano" i "Foto Vinko".

Pape Ivana Pavla II. br. 21

Prema staroj numeraciji, kuća prije sadašnje imala je broj 38. Godine 1863. bila je u posjedu Vilhelma Ameta.[63] Prema zemljišnim knjigama, od 1869. godine u vlasništvu je trgovca Jakoba Reichsmana.[64] Jakobov sin Daniel je, prema zemljišnim knjigama, postao vlasnik ove kuće 1901. godine[65] Dio te kuće je iznajmljivao. Na jednoj razglednici iz 1902. godine vidljivo je da je ovdje držao trgovinu David Münz.[66]

Reichsman je kuću prodao 1906. godine[67] Ljudevitu Teufel (1847.-1928.) i njegovoj supruzi Tereziji (1857.-1913.) rođ. Stehlik.[68] Teuflovi su izgleda sagradili sadašnju kuću.[69] Teuflovi su bili poznata porodica mesara, te su ovdje držali mesnicu. Godine 1912. kuća prelazi u vlasništvo Đure i Magdalene Teufl.[70] Od njih su kuću nasljedila njihova djeca Franjo, Ivica, Đuro i Adela. U diobi 1940. godine kuća je pripala Ivici. Od njega su kuću nasljedili Tajfl Anđelko (1940.-1996.), Miroslava i Terezija.

---

63 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 240.

64 ZKO, z. k. ul. 453. Postao je vlasnik po ugovoru od 13. 10. 1869. godine.

65 ZKO, z. k. ul. 453. Postao je vlasnik po darovnom ugovoru od 15. veljače 1901. god.

66 Tisak Mako Bruck. Razglednica u vlasništvu Valentina Markovčića. Nosi žig iz 1902. godine.

67 ZKO, z. k. ul. 453; ZI br. Z-2205/1906. Ugovor od 29. siječnja 1906. god.

68 Prije negoli su kupili ovu kuću živjeli su u ulici Bana Jelačića. Vidi: M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 203.

69 Na jednoj razglednicama iz 1905. godine još je stara kuća. Tako je na primjer na razglednici sprovoda biskupa Strossmayera, koji je bio 1905. godine, vidljiva stara kuća. Usp. razglednica izdanja Selzer i Rank, Osijek.

70 ZKO, z. k. ul. 453; ZI br. Z-5020/1912. Ugovor o kupoprodaji od 21. kolovoza 1912. god.

U razdoblju između dva svjetska rata u ovoj kući je bio odvjetnički ured dr. Ive Kenfelja (1893.-1953.). U ured se ulazilo iz dvorišta.

U dijelu kuće do ulice nalaze se dvije poslovne prostorije u ukupnoj površini od 90 m^2. U jednom poslovnom prostoru je bila trgovina, a u drugom mesnica. Nacionalizirani su 1960. godine. Oba ova poslovna prostora sada zauzima "Trgoprometova" trgovina "Izbor".

Kravlja glava na kući podsjeća na to da je ovdje nekoć bila mesnica.

Pape Ivana Pavla II. br. 23

Kuća koja je stajala na ovom mjestu prije ove imala je kućni broj 39. Njezin vlasnik 1863. godine bio je Josip Fuchs, a poslije njega udovica Terezija Vukmanić (1798.-1884.).[71] Od nje je 1880. godine kuću kupio trgovac i veleposjednik Adolf Kohn (1842.-1912.), koji je srušio staru i sagradio sadašnju kuću, koja je činila cjelinu sa susjednom broj 25. Obje su zgrade sagrađene krajem 19. stoljeća.

Kohnovi su bili, iza đakovačke biskupije, najveći veleposjednici u Đakovštini. Adolf Kohn je kao veleposjednik bio zastupnik u Županijskoj skupštini. Bio je i dugogodišnji predstojnik židovske bogoštovne općine u Đakovu.

Adolfov sin Ljudevit, koji je nasljedio i ovu kuću, uz prezime Kohn navodio je i "Karić", te je kasnije zajedno sa suprugom Želom, djecom Verom i Lili, u potpunosti promijenio prezime u Karić.[72]

Kohn je kuću 1918. godine prodao gostioničaru Josipu Šipsu (Šipps) za svoga malodobnog sina Leopolda (1905.), koji je kasnije odselio u Zagreb. Kohn se od tada bavio veletrgovinom. Imao je kuću i skladište u ulici Matije Gupca, u kojima su sada trgovine "Color" i "Metalija". Leopold je 1953. godine kuću prodao Poljoprivrednoj zadruzi u Đakovu.[73] Ova ju je dala u zamjeni trgovačkom poduzeću "Velepromet"[74] iz Đakova 1963. godine, za kuću u ulici Katarine Zrinski, koja je nekoć bila u vlasništvu geodeta Sulje Smailbegovića.

Sada se ovdje nalazi "Trgoprometova" trgovina "Delikates".

---

71 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 239.

72 "Narodni list", god. III, br. 45, Đakovo, 8. studenoga 1924., str. 3. Objavljen je oglas o promjeni prezimena. U zemljišnoj knjizi (usp. ZKO, z. k. ul. 649) kao vlasnik je bio upisan: "Karić (Kohn) Ljudevit".

73 ZKO, ZI br. Z-1404/1953. Kupoprodajni ugovor. Prodana je za 1,800.000 dinara.

74 Đakovačka trgovačka poduzeća "Progres" i "Velepromet" ujedinjena su 1964. godine u "Trgopromet".

Pape Ivana Pavla II. br. 25

Kuća koja je ovdje stajala prije sadašnje nosila je broj 40. Prema navodima M. Markovića, ovdje je 1863. godine imao trgovinu Jozo Stanković, a od njega je kuću kupio Ivo Jungaber, koji je nastavio voditi Stankovićevu radnju, te je pred Prvi svjetski rat vlasnik kuće bio Židov Grünbaum, a poslije njega Kohn.[75] Međutim, prema zemljišnim knjigama Adolf Kohn je postao vlasnik ove kuće još 1873. godine.[76]

Adolf Kohn je sagradio sadašnju kuću kao i susjednu, gdje je držao trgovinu mješovite robe. Poslije smrti, njegov sin Ljudevit je 1918. godine kuću prodao Josipu Šipsu (1895.-1963.), istovremeno kada i susjednu.

Poslije Drugog svjetskog rata trgovina je nacionalizirana, a Šipsovima je ostavljen trosobni stan.[77] Trgovinu je preuzelo poduzeće "Velepromet", prednik "Trgoprometa". Kasnije je "Trgopromet" uz naknadu preuzeo i stan od Marije Šips, jedne od nasljednika. Trgovina je nosila naziv "Opskrba", a 1984. godine je preselila u bivše prostorije tvornice trikotaže "Posavina" u ulici Matije Gupca, te je nastavila s radom pod nazivom "Metalija", a zgrada je potom renovirana. Od tada se ovdje nalazi trgovina "Moda", a iza ugla u ulici Matije Gupca otvorene su trgovine "Uzor" i "Bambi", koje su radile do nedavno.

Godine 1993. zgrada je oličena tamnocrvenom bojom, koja je bila sve do 2003. godine, kada je dobila sadašnju boju.

Trg dr. Franje Tuđmana br. 4

Na mjestu sadašnje zgrade gradskog poglavarstva, prema mišljenju Mirka Markovića, možda je za vrijeme turske vladavine bio Ibrahim pašin dvor.[78] Naime, na Sparrovom planu Đakova iz 1697. godine vidljiva je veća zgrada sa bačvastim krovištem, koja je bila izvan sjevernog zida podgrađa, a obzirom na položaj moguće je da bila na mjestu ove zgrade.

---

75 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 239.

76 ZKO, z. k. ul. 618. Postao je vlasnik temeljem ugovora od 10. srpnja 1873. godine. Iz zemljišnih knjiga nije moguće ustanoviti od koga je kupljena, jer gruntovni napisnik broj 714, iz kojeg je prenešen upis 1879. godine u navedeni z. k. ul., nije sačuvan.

77 ZKO, ZI br. Z-1654/1964. Rješenje komisije za nacionalizaciju pri Općini Đakovo od 14. 06. 1960. br. N 35/60.

78 M. Marković, Kako je izgledalo Đakovo krajem 17. stoljeća?

Prije sadašnje zgrade ovdje je stajala zgrada općinskog poglavarstva, koju su Đakovčani nazivali "varoška kuća". Postoji vjerojatnost da ju je dao sagraditi biskup Antun Mandić (biskup 1806.-1815.) početkom 19. stoljeća. Navodeći djela biskupa Mandića, Adam Filipović, Mandićev biograf, je naveo:

> "Za očitu hasnu Puka iz Ljubavi očinske,
> Mandićeva mila ruka spravi zgradeh obćinske".[79]

Prema staroj numeraciji iz sredine 19. stoljeća, ta je kuća imala kućni broj 259. Godine 1899. je općinsko poglavarstvo zaključilo da se "sagradi nova obćinska kuća te da se izradba nacrta i troškovnika povjeri arhitektu Josipu Vancašu u Sarajevu."[80] Zgrada je srušena iste godine. Nacrte za novu zgradu je izradio, u ono vrijeme poznati, arhitekta Vancaš.[81] Radovima na izgradnji nove zgrade je rukovodio u ono vrijeme đakovački, a kasnije osječki graditelj Ivan Domes.[82] Predračun gradnje je iznosio 57.941 K 68 f, a zgrada je 1900. godine bila pod krovom.[83] Zgrada je dovršena 1901. godine.[84] Iz "Spomenice" HPD Preradović saznajemo da je 1901. godine blagoslovljena nova općinska zgrada u Đakovu te da je tom prigodom "Preradović" otpjevao "Lijepa naša domovina".[85] Međutim, svi radovi su u potpunosti dovršeni 1902. godine, kada je izvršen i konačni obračun troška izgradnje, koji je iznosio 58.292 K 50 f.[86] U prizemlju su izvedeni poslovni prostori (dućani), koji su općini davali najamninu od 2.492. K.[87] M. Marković kao godinu dovršenja pogrešno navodi 1906.[88] Ispred zgrade

---

79 Adam Philippovich od Heldenthal, Xivot velikoga biskupa, privelikoga domorodca, i najvechega priatelja nashega Antuna Mandicha izpisan po Radoslavu od Pannonie savske, Pecsuh, 1823., str. 78.

80 XIV. Izvješće upravnoga odbora županije virovitičke, za vrieme od 1. siečnja do 31. prosinca 1899., Osijek, 1900., str. 85.

81 Nekoliko godina prije, na velikoj izložbi u Budimšešti 1896. godine, povodom tisućgodišnjice mađarskog kraljevstva, izloženi su njegovi nacrti, između ostalih, za palaču grofa Normana u Osijeku, župnu crkvu u gornjem gradu Osijeku i drugi. Usp. Kraljevine Hrvatska i Slavonija na tisućgodišnjoj zemaljskoj izložbi kraljevine Ugarske u Budimpešti 1896., dio Umjetnost i vještina, Tiskarski zavod "Narodnih novina", Zagreb, 1896., str. 6.

82 Ivan Eduard Domes (Wigstadt u Šleskoj,?-?), živio je u Đakovu početkom 20. stoljeća, gdje je ispunio propisane uvjete potrebne za vođenje graditeljskog obrta, te dobio obrtnu dozvolu. U đakovu je preuzeo poslove izgradnje kapelice na groblju, te crkve u Đakovačkoj Satnici. Godine 1903. dobio je obrtnu dozvolu i u Osijeku, te tamo odselio. U Osijeku je gradio brojne secesijske zgrade. U Đakovu je 1908. gradio i novi samostan sestara Svetog križa u Đakovu. O njegovom radu opširnije: Vilim Matić, Prilozi istraživanju povijesti osječkog graditeljstva, Glasnik arhiva Slavonije i Baranje, Povijesni arhiv u Osijeku, Osijek 1997., str. 129.-131.

83 XV. Izvješće upravnoga odbora županije virovitičke, za vrieme od 1. siečnja do 31. prosinca 1900., Osijek, 1901., str. 78.

84 XVI. Izvješće upravnoga odbora županije virovitičke, za vrieme od 1. siečnja do 31. prosinca 1901., Osijek, 1902., str. 80 i 250.

pločnik je asfaltiran, a u dvorištu su sagrađene pomoćne zgrade. To je bila jedna od prvih zgrada u Đakovu koja je građena u slogu secesije, a mnogo je utjecala na daljnju izgradnju u Đakovu. Bila je to prva katnica na đakovačkom korzu, odnosno u glavnoj ulici.

Napomenimo i to, da je istovremeno sa ovom zgradom, građena i kapela na groblju, također po nacrtima arhitekta Vancaša[89], te da je gradonačelnik u to vrijeme bio odvjetnik dr. Antun Švarcmajer.[90]

Otkako je izgrađena, na zgradi se nalazi grb grada[91], a povrh balkonskih vratiju stajao je natpis: "Poglavarstvo trga Djakova". Poslije Drugog svjetskog rata stajao je natpis "Gradski N. O. Djakovo". U predvorju zgrade bile su postavljene dvije crne mramorne ploče, sa imenima gradskih dobrotvora.[92] Popis je zasigurno nastao znatno ranije prije gradnje zgrade, obzirom da su navedene i neke osobe koje su umrle osamdesetih godina 19. stoljeća.

U prizemlju zgrade su se nalazili poslovni prostori. Nekoć su se ovdje nalazile dvije mesnice. Jedna je bila braće Neuman (za Židove), a druga Novakovićeva. Na uglu se nalazila ljekarna, iza ugla policijska stanica, odnosno redarstvo i gradska vaga. Ljekarna se zvala "K Spasitelju", a njezin vlasnik u vrijeme preseljenja u ovu zgradu bio je Aleksander barun Jović. Poslije Jovićeve

---

85 Mato Horvat, Spomenica hrvatskog pjevačkog društva "Sklad"-"Preradović" u Đakovu 1863-1939, Đakovo, 1939., str. 142.

86 XVII. Izvješće upravnoga odbora županije virovitičke, za vrieme od 1. siečnja do 31. prosinca 1902., Osijek, 1903. str. 324.

87 XVI. Izvješće upravnoga odbora županije virovitičke, str. 80.

88 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 224.

89 XV. Izvješće upravnoga odbora županije virovitičke, str. 78.

90 Dr. Antun Švarcmajer (Đakovo, 1861. - Đakovo, 1932.), odvjetnik, kr. javni bilježnik, sudac, saborski zastupnik i općinski načelnik. Od 1892. do 1906. godine sudjelovao je na izborima i biran za narodnog zastupnika u Đakovu kao kandidat unionističke Narodne stranke. Godine 1911. neuspjelo se kandidirao na listi Hrvatsko-srpske koalicije. Bio je općinski načelnik u Đakovu u više mandata od 1892. do 1912. godine, u vrijeme kojih je u Đakovu vrlo mnogo građeno, zatim potkraj života i sudac kotarskog suda u Đakovu. I 1928. godine bio je imenovan za općinskog načelnika, ali je ubrzo zbog bolesti odstupio s te dužnosti.

91 O grbu grada vidjeti: H. Dekker, Đakovo i njegova okolica kroz kulturno historijske spomenike, str. 75.; Antun Jarm, Grb grada Đakova, Đakovački glasnik (dalje: ĐG), br. 63, Đakovo, 8. svibnja 1997., str. 12.; Borislav Bijelić, Od povijesnog do suvremenog grba grada Đakova, Osječki zbornik XXIV.-XXV., Muzej Slavonije, Osijek, 2001., str. 101-108.; Isti, O grbu Đakova - a ponešto i o razvoju heraldike kod nas i u svijetu, Zbornik Muzeja Đakovštine 5, Đakovo, 2001., str. 135-155.

92 Tekst je objavljen u: Ivan Germovšek, Natpisi na spomenicima u Đakovu, Đakovo i njegova okolica, sv. 1, Muzej Đakovštine, Đakovo, 1978., str. 178. Poslije Drugog svjetskog rata ploče su skinute i predane Muzeju Đakovštine. Nakon preseljenja Muzeja u zgradu u ulici S. Radića 9, druga ploča je spremljena u garažu, privremenom spremištu Muzeja, gdje sam je i vidio 1997. godine, a za prvu ploču se za sada ne zna gdje se nalazi.

smrti 1905. godine ljekarnu je preuzeo Lujo Šimat, a poslije njega 1913. godine Milan Goršetić.[93]

Na samom uglu zgrade nalazila se petrolejska svjetiljka, koja je zasigurno svjetlila sve do 1921. godine, kada je izvršena djelomična elektrifikacija javne rasvjete.

Poslije Drugog svjetskog rata prizemlje je preuređeno u urede, kasnije i potkrovlje, a skinute su i obje ploče sa imenima dobrotvora. Od tada je u Đakovu nekoliko desetljeća postojala samo jedna ljekarna.

U povodu 20-godišnjice drugog zasjedanja AVNOJ-a[94] 1963. godine, postavljena je u prizemlju spomen-ploča sa stihovima pjesnika Ive Čaće, te podacima o žrtvama iz Drugog svjetskog rata na području Đakovštine.[95]

Nakon što je dovršen spomen-dom "Mato Korodva" 1979. godine, neke službe su tamo preseljene.

U vijećnici se nalazi slika s povijesnom tematikom "Bitka kod Gorjana", rad hrvatskog slikara Otona Ivekovića (1869.-1939.).

Početkom osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, na jedan dimnjak su se preselile rode, nakon što je srušeno stablo na kojem su imale gnijezdo u dvorištu župne crkve preko puta. Međutim, njihovo gnijezdo je ubrzo uklonjeno.

Na samom vrhu pročelja zgrade nalazio se stupić na kojeg je poslije Drugog svjetskog rata postavljena crvena zvijezda. Ona je uz mali ceremonijal skinuta 20. lipnja 1990. godine, zajedno sa stupićem.

Zgrada je više puta renovirana, a temeljitije 1989. godine, u godini obilježavanja 750. godišnjice Đakova. Krajem 1997. godine izvršena je izmjena crijepa . Temeljito renoviraje fasade započeto je 2004., a dovršeno sljedeće godine za dan grada.[96]

Pape Ivana Pavla II. br. 4

Prija sadašnje katnice, ovdje je stajala stara prizemnica, koja je po staroj numeraciji imala broj 258. Godine 1856. vlasnica te kuće bila je Julijana Kožić[97],

93 O ljekarnama u Đakovu opširnije u: Željko Lekšić, Ljekarne i ljekarnici u Đakovu do Drugog svjetskog rata, "Đakovački vezovi", Prigodna revija 1995., Đakovo, 1995., str. 40-42.

94 Drugo zasjedanje Antifašističkog vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije održano je u noći između 29. i 30. studenoga 1943. godine u Jajcu.

95 Poslije 1991. godine ploča je bila prekrivena zemljopisnom kartom, koja je uklonjena 2001. godine. Cijeli tekst vidi u: I. Germovšek, Natpisi na spomenicima u Đakovu, str. 196, te na fotografiji u: ĐG, god. VII, br. 164, Đakovo, 25. listopada 2001., str. 5.

96 Izvođač radova, odabran putem javnog natječaja, bilo je društvo "Akropola" iz Satnice Đakovačke.

a ona je vjerojatno bila supruga Josipa pl. Kožića od Jerebiča, nadstojnika kasarne.

Od 1860. godine kuća je bila u vlasništvu Antuna i Josipe Bošnjaković.[98] Navedeni Antun Bošnjaković vjerojatno je onaj koji se spominje kao općinski načelnik od 1878. do 1884. godine.[99] Poslije Antunove smrti, Josipa je 1893. godine prodala kuću Josipu i Franjki Hager.[100] Josip Hager (1849.-1929.) je bio trgovac, a neko vrijeme i predsjednik đakovačke podružnice Prve hrvatske štedionice. Od 1907. godine vlasnici su Dragutin i Anka Hager.[101] Oni su sagradili sadašnju katnicu u slogu secesije, koja je zasigurno jedna od najljepših zgrada u glavnoj ulici. U svome radu o arhitekturi secesije u Đakovu, Ivanković je o zgradi napisao sljedeće: "Osim kvalitetne štukature zanimljiva je prozračna secesijska kovana željezna ograda balkona. Način komponiranja pročelja i korištenja ukrasnih elemenata podsjeća na Slavičekove secesijske kuće na Gajevom trgu u Osijeku."[102]

Prema razglednicama se može zaključiti da je zgrada dovršena prije 1910. godine. To je bila treća katnica u ulici (prva je bila zgrada poglavarstva, a druga susjedna Ladislava Hagera).

Dragutin je u prizemlju imao trgovinu delikatesne robe do 1928. godine.[103]

Kuća je 1923. godine darovana udovi Tereziji Gamberger rođ. Hager.[104] Od njene djece je kuću 1942. godine kupila Marija Berger (kasnije Berić) rođ. Maibaum. Njezin suprug Šimo Berger (umro 1954.) u prizemlju je držao trgovinu tekstilnom robom pod nazivom "Bijeli golub". Držao je trgovinu i na Zrinskom trgu br. 2. Prizemlje zgrade je nacionalizirano 1960. godine. Na jednoj razglednici iz šezdesetih godina 20. stoljeća vidljivo je da je u prizemlju u desnom lokalu bila trgovina "Napredak", a stajao je i natpis "muška i ženska konfekcija".

Na katu zgrade su poslije Drugog svjetskog rata bile prostorije Komunalne banke i Urbanističkog zavoda grada. Godine 1978. kat je prodan Slavonskoj banci. Kasnije je Slavonska banka preuzela i prizemlje zgrade.

---

97 ZKO, gruntovni napisnik br. 241.

98 Isto. ZKO, z. k. ul. 574. Prijenos vlasništva izvršen je temeljem ugovora od 18. rujna 1860. godine. Usp. M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 224 (kbr. 178). Marković navodi da su ovdje prije Antuna Bošnjakovića živjeli njegov otac Marko i djed Tomo.

99 Milko Cepelić, Djakovačka groblja, Tiskom biskupijske tiskare u Djakovu, Đakovo, 1916., str. 31.

100 ZKO, z. k. ul. 574; ZI br. Z-2892/1893. Ugovor od 14. studenoga 1893. godine. U ugovoru stoji da je kupljena za 3.000 f.

101 ZKO, z. k. ul. 574.

102 G. M. Ivanković, Arhitektura secesije u Đakovu, str. 162.

103 M. Marković, Đakovo i Đakovština.

104 ZKO, z. k. ul. 574; ZI br. Z-2590/1924. Ugovor od 6. svibnja 1923. godine.

Zgrada je temeljito renovirana 1984. godine.[105] Svečano je otvorena 17. travnja 1985. godine, na nekadašnji Dan oslobođenja grada.[106]

Na vrhu pročelja zgrade još uvijek se nalaze inicijali "D H", koji podsjećaju na njenog prvog vlasnika i graditelja Dragutina Hagera.

Pape Ivana Pavla II. br. 6

Sredinom 19. stoljeća vlasnik male kuće koja je bila prije sadašnje, i koja je imala kućni broj 257, bio je krojač Ante Tordinac, a poslije njega njegov sin Stipo.[107] Godine 1876. nasljedila je kuću Manda Tordinac udova[108] (vjerojatno Stipina žena). Ona je kuću prodala 1886. godine Grünbaum Lini udovi.[109] Od nje je 1899. godine kuću nasljedio staklar Ladislav Hager[110] (1866.-1915.), koji ju je ubrzo srušio i sagradio sadašnju zgradu u slogu secesije, po uzoru na tada novu općinsku zgradu. Ovo je bila druga katnica na korzu, poslije općinske zgrade, koja je očito utjecala na izgled ove zgrade. Kako se uočava na razglednicama, zgrada je dovršena oko 1902. godine.

Ladislav je u jednom lokalu držao staklarsku radnju, a drugi lokal je davao u najam. Tako je još prije Prvog svjetskog rata u sjeverozapadnom (desnom) lokalu bila trgovina odjeće Jakova Epsteina.

Balkon na zgradi dozidan je naknadno, znatno poslije dovršenja izgradnje zgrade, što je vidljivo na razglednicama.

Nakon smrti Ladislava, kuću su nasljedila njegova maloljetna djeca Ivan i Bogoslav. Bogoslav (1901.-1964.) je neko vrijeme nastavio voditi staklarsku radnju. Nakon što je posao propao, Bogoslav je bio prisiljen prodati kuću.

Godine 1925. kuća je prodana Graff Filipu, Karger Filipu i Katici rođ. Kinkel.[111] Bili su to Nijemci rodom iz Szeghegy (Sekitsch sada Lovćenac) u

105 Novi poslovni prostor, ĐL, god. XXXII, br. 1006, Đakovo, 27. listopada 1984., str. 2. Izvođač radova bio je GRO Rad iz Đakova.

106 Svečano za Dan oslobođenja, ĐL, god. XXXII, br. 1015, Đakovo, 13. travnja 1985., str.1.; Svečano obilježen Dan oslobođenja, ĐL, god. XXXII, br. 1016, Đakovo, 27. travnja 1985., str. 1.

107 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 224.

108 ZKO, z. k. ul. 234.

109 Isto; ZI br. Z-1682/1886. Ugovor od 25. veljače 1886. godine.

110 ZKO, z. k. ul. 234; ZI br. Z-2532/1899. Isprava od 29. srpnja 1899. godine.

111 ZKO, z. k. ul. 831; ZI br. Z-1639/1925. Ugovor od 18. srpnja 1925. godine. Kupili su kuću u suvlasništvo: Graff Filip u 2/4, Karger Filip u 1/4 i Karger Katica r. Kinkel u 1/4 dijela, za 520.000 din., kako stoji u ugovoru. Upisana je zabilježba zabrane otuđenja bez suglasnosti bivših vlasnika. Zasigurno dok se ne isplati cjelokupni iznos.

Bačkoj. Graff i Karger su bili šogori, a imali su trgovinu manufakturne i kratke robe. Na katu je živjela obitelj Karger, a Graff u susjednoj kući. Karger Filip (1891.-1968.) i Katica (1899.-1989.) imali su djecu: Karla, Wilhelma i Gertrudu. Pred kraj Drugog svjetskog rata Kargerovi su napustili Đakovo, te odselili u Njemačku. Kuća je konfiscirana 1945. godine.

Sada se u prizemlju zgrade nalazi Štedno kreditna zadruga "Zalet" od 2004. godine (do tada je bila zlatarska radnja Vitomira Lukića) i "Trgoprometova" trgovina "Sport" (do 1990. godine bila je ovdje trgovina "Uzor"). Na katu je stan u kojem stanuje obitelj Jurić od 1954. godine, a odvjetnik Zvonimir Jurić ima ovdje i svoj ured. I njegov otac Milan Jurić također je bio odvjetnik, te ovdje držao svoj ured.

Ukrasi i štokatura sa zgrade su nažalost davno uklonjeni. Da nisu, bila bi to uz zgradu općine i susjednu bivšu Hagerovu, zasigurno jedna od najljepših secesijskih zgrada na korzu.

Pape Ivana Pavla II. br. 8

Godine 1856. godine, vlasnik kuće broj 256, koja je bila na ovome mjestu, bio je doktor Garzoni Renato.[112] On ju je darovao 1860. godine Švarcmajer Katarini[113] (1837.-1917.), koja se bila udala za Petra Seitza (1815.-1881.). Poslije njene smrti 1917. godine, kuću je nasljedio sin Ferdo (1863.-1935.). On je bio općinski bilježnik, a bio je oženjen Elizabetom rođ. Leović (1870.-1953.).[114] Ferdo je kuću prodao 1933. godine susjedima trgovcima Graff Filipu i Karger Filipu.[115] Oni su sagradili sadašnju katnicu izgleda 1942. godine. U prizemlju su držali trgovinu tekstilnom robom, a na katu je bio stan, u kojem je stanovala obitelj Graff.

Prije Drugog svjetskog rata u dvorištu je bila trgovina šivaćim mašinama i biciklima koju je držao Šebetić. Neko vrijeme je ovdje bio i odvjetnički ured dr. Miroslava Ašpergera.[116]

---

112 ZKO, gruntovni napisnik br. 239. U napisniku stoji napomena: "Klein Häusel", što znači da je to bila mala kuća. Napisnik je potpisao vlasnik: "Renata Garzogin".

113 Isto. Prijenos prava vlasništva izvršen je na temelju darovne isprave od 6. 3. 1860. godine na vlasnika: "Katharina Schwarzmaijer".

114 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 225.

115 ZKO, z. k. ul. 233; ZI br. Z-1943/1933. Ugovor od 9. svibnja 1933. godine. U ugovoru stoji da je kuća prodana za 160.000 dinara.

116 Smiljko Ašperger, Sličice iz đakovačkog djetinjstva, "Đakovački vezovi", Revija 2000, Đakovo, 2000., str. 74.

Pred kraj Drugog svjetskog rata Grafovi nisu napustli Đakovo, te odselili u Njemačku kao Kargerovi, stoga su, kao osobe njemačke narodnosti odvedeni u logor u Krndiju. Tamo je Filip Graff i umro 1946. godine, a supruga Franciska je nakon puštanja iz logora odselila u Njemačku.

Poslije Drugog svjetskog rata 1945. godine zgrada je konfiscirana. Tada je na katu bilo sjedište društveno-političkih organizacija, a kasnije neko vrijeme i turističkog društva. U jednoj prostoriji u dvorištu bio je smješten šezdesetih godina i Radio klub Đakovo.

U prizemlju postoje dva poslovna prostora. U jednom je caffe bar (do 1994. godine ovdje je bila poslovnica "Panturista") i poslovni prostor koji još nije u funkciji (do 2004. godine bila je poslovnica "Zagrebačke banke", do 1990. godine "Jugobanke", potom "Vinkovačke banke" i "Cibalae banke"). "Jugobanka" je ovaj poslovni prostor kupila 1975. godine. Nekoć je prije "Jugobanke" u ovom prostoru bila knjižara, pa likovni salon. Podrum zgrade je devedesetih godina 20. stoljeća preuređen u restoran.

Na katu se nalaze poslovne prostorije "Glasa Slavonije", odvjetnički ured odvjetnika Josipa Šimića, prostorije đakovačkog ogranka "Hrvatske demokratske zajednice" i geodetski ured Ivana Lončara.

Pape Ivana Pavla II. br. 10-14

Nekoć su na ovome mjestu stajale kuće, koje su nosile brojeve 254 i 255. Ove dvije kuće zauzimale su širinu od tri okućnice, kakove su se parcelirale s te strane ulice. Godine1856. obje su bile u vlasništvu Poljakovih. Ignjo Poljak (1794.-1848.) bio je mesar, a također i njegov sin Ivan Poljak (1819.-1885.).[117] Poljaci su živjeli u kući na uglu uz sokačić (kbr. 254), a susjednu kuću (kbr. 255) davali su u najam.[118]

Ovdje su prije Poljakovih izgleda imali kuću i trgovačku radnju obitelj Klicić, koji su bili prvi stalni i izučeni trgovci mješovite robe u Đakovu, kakovih do onda nije bilo u Đakovu.[119]

---

117 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 225. U zemljišnim knjigama stoji da je Ivan bio trgovac (usp. ZKO, z. k. ul. 232), a također i na ploči s imenima đakovačkih dobrotvora, koja je stajala u predvorju zgrade Općinskog poglavarstva.

118 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 225.

119 M. Cepelić, Djakovačka groblja, str. 23.; M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 186.; Željko Lekšić, Klicići, prvi stalni i izučeni trgovci mješovite robe u Đakovu, "Slavonski narodni godišnjak 1994.", Đakovo, 1993., str. 66-67.

Godine 1886., odmah poslije Ivanove smrti, obje su kuće kupili trgovci Židovi Jakob Reichsman (1848.-1897.) i njegova supruga Paulina rođ. Lederer (1855.-1918.).[120] Jakob je bio utemeljitelj trgovačke tvrtke "D. Reichsmana sin", utemeljene 1867. godine. Jakobov otac David (1789.-1859.) također je bio trgovac. Porodica Reichsman je najvjerojatnije doselila u Đakovo iz Gorjana.[121]

Reichsmani su ovdje sagradili nove zgrade, u kojima su imali stan i trgovinu. Od Jakoba i Pauline imanje je nasljedio sin Danijel. On se 1911. godine oženio Jeanettom Zwieback, što je obznanjeno i putem đakovačkog tiska, u kojem je objavljen sljedeći oglas: "Gosp. Dane Reichsmann, chef tvrtke H. Reichsmanna sinovi, vjenčao se 26. ov. mj. u Osijeku sa milovidnom gdjicom Jeanettom Zwieback. Bilo sretno!"[122]

Ovdje je izbio veliki požar 26. veljače 1915. godine, nakon kojeg su sagrađene sadašnje zgrade, a u dvorištu su izgrađena skladišta koja stoje i danas. U ulaznom holu stoje natpisi: "POŽAR-26-II-1915" i "SAGRADJENO 1915-1916".[123]

Zgrada je građena u stilu secesije. U svome radu o arhitekturi secesije u Đakovu, Ivanković je o ovoj zgradi napisao sljedeće: "Premda danas znatno devastirana, neprimjerenim izlozima, zgrada je sačuvala izvorni oblik s dvama rizalitima i slikovito kombiniranim dvostrešnim i mansardnim krovovima. Pročeljem dominira geometrijski ukras s ritmičkom izmjenom okomitih uskih pravokutnika s dva romba i vodoravnih pravokutnika bez ukrasa. Rizaliti smješteni nedaleko rubova pročelja podijeljeni su u tri široka polja omeđena četirima širokim pilastrima. Rubni pilastri ukrašeni su s tri, a središnji s pet okomitih uskih crta koje se od kapitela spuštaju u parovima sve niže od ruba prema sredini. Secesijski kapiteli od štuka izvedeni su reljefno. Oblik geometriziranih voluta i način stilizacije vitica u prepoznatljivu geometrijsko-florealnu kompoziciju ukazuje na mogućnost da je kuću projektirao osječki arhitekt Viktor Axmann ili njegov suradnik Ivan Domes. Ovoj pretpostavci u prilog ide i način oblikovanja zabata nad središnjom atikom

120 Zvonko Benašić navodi da je trgovina "D. Reichsmana sin" utemeljena 1867. godine kada je Reichsmann kupio ove posjede od mesara Ivana Poljaka. Usp. Zvonko Benašić, Strossmayerova šljivovica, "Đakovački vezovi", Prigodna revija 1982, Đakovo, 1982., str. 56. Međutim, u zemljišnim knjigama je vidljivo da je kupovina obavljena po kupoprodajnom ugovoru od 28. studenog 1886. godine za 17.000 forinti. Usp. ZKO, z. k. ul. 849; ZI br. Z-9343/1886.

121 Reichsman David bio je vlasnik kuće broj 199 u Gorjanima, koju je 1876. godine nasljedio sin Jakob. Vidi ZKO, z. k. ul. 199 k. o. Gorjani.

122 "Đakovština", god. I, br. 17, Đakovo, 28. prosinca 1911., str. 2.

123 Obzirom na ovaj napis, zgrada nije adaptirana, kako to navodi Marković (Usp. M. Marković), već sagrađena nova.

rizalita, limeni ukrasi i posebno mansardni krov s gromobranom. Kuća je pokrivena eternim pločama."[124]

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, 1942. godine, tvrtka D. Reichsmanna sin oduzeta je Reichsmannu, budući da su Reichsmanovi bili Židovi, a vlasnik postaje Nezavisna država Hrvatska. Tvrtkom je od tada upravljala Državna riznica, odjel za državnu imovinu, navjeru i dugove, ured za podržavljeni imetak, što je vidljivo iz oglasa Sudbenog stola kao trgovačkog suda u Osijeku.[125] Svi članovi porodice Reichsmann su otjerani u logore, gdje su i stradali.[126]

Poslije Drugog svjetskog rata te su zgrade došle u posjed "Veleprometa", jednog od prednika kasnijeg "Trgoprometa". Sada se ovdje nalaze uredi, trgovine i skladišta. U sjeverozapadnom dijelu već godinama se nalazi trgovina "Tekstilni magazin". U jugoistočnom dijelu zgrade do sokačića, neko vrijeme bile su prostorije Općinskog sindikalnog vijeća. A neko vrijeme i "Narodne tehnike", koje su imale svoj zasebni ulaz s ulice. Taj je dio renoviran 1990. godine, te su umjesto ureda otvorene trgovine "Jeans shop" i "Kristal", koja je odavde preseljena 1997. godine, te je tada otvorena trgovina "Nike", a poslije nje "Lisca".

Sada se ovdje do ulice nalaze trgovine: "Jeans shop", "Lisca", samoposluga "Aroma" i trgovina "Tekstilni magazin".

Pape Ivana Pavla II. br. 16 i 18

Kuća na južnom uglu Velikog i Poljakovog sokaka bila je 1856. godine vlasništvo Đure Pisarevića. Ta je kuća imala broj 240. Prema zemljišnim knjigama, sedamdesetih godina 19. stoljeća vlasnik joj je bio Herman Reichsman.[127] On je prije Prvoga svjetskog rata podigao sadašnju kuću[128]. U lijevom dijelu kuće, gdje je sada slastičarnica u njoj je držao, kako se vidi na jednoj staroj razglednici, skladište kožom.[129] Na tom dijelu kuće bile su istaknute

124 G. M. Ivanković, Arhitektura secesije u Đakovu, str. 160-161.

125 "Narodne novine", Službeni list Nezavisne Države Hrvatske, god. CVI., br. 156, Zagreb, srieda 15. srpnja 1942., str. 4. Puni naziv tvrtke je glasio: D. Reichsmana sin, trgovina mješovitom robom, obrt pečenja rakije, izvoz Strossmayerove šljivovice Djakovo.

126 Z. Benašić, Strossmayerova šljivovica, str. 57.

127 ZKO, z. k. ul. 219.

128 Marković navodi da je kuću dao podići Dane Reichsman, koji je držao trgovinu mješovitom robom. Usp. M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 228. Nije nam poznato u kakovom su srodstvu bili Dane i Herman Reichsman. Herman je zasigurno poslije prodaje kuće odselio iz Đakova, obzirom da nije sahranjen u obiteljskoj grobnici Reichsmanovih.

129 Razglednica u zbirci Valentina Markovčića iz Đakova. Naklada Đure Molnara 1910. godine.

tri table. Na jednoj je stajalo "Skladište koža", a na drugoj "SAMOPRODAJA Kralj. povlaštene zagrebačke tvornice koža za Djakovo". Iznad je stajala velika tabla sa nazivom tvrtke: "H. REICHSMANA SINOVI". Ta je trgovačka tvrtka pod tim nazivom poslovala od 1900. godine, a prije toga pod nazivom "Herman Reichsman, trgovina sa mješovitom robom u Djakovu".[130]

Na desnom dijelu kuće, koji je očito služio za stanovanje, bila su tri prozora. Ispod ovog dijela kuće bio je podrum, što zaključujemo po dva podrumska prozora, koji su vidljivi na razglednici. Na uglu kuće do sokačića stajala je petrolejska svjetiljka.

U zemljišnim knjigama je 1884. godine upisana kao vlasnica Sofia Reichsman, međutim po presudi je 1888. godine ponovo kao vlasnik upisan Herman Reichsman.[131] Godine 1896. bio je upisan zalog u korist Reichsman Karla c. kr. natporučnika u Karlovcu.[132]

Reichsman je prodao kuću 1919. godine Srečku Gleisingeru[133], koji ju je iste godine preprodao Vilimu Münzu i Šandoru Aufferberu. Od njih je kuću kupio Emil Lövy, koji ju je 1931. godine prodao Pauli Štern rođ. Šimonji (1901.-1953.).U ovoj kući je imao svoju pisarnicu njezin suprug odvjetnik dr. Herman Štern (1875.-1955.). U ured se ulazilo iz sokačića. U poslovnom prostoru neko vrijeme je bila trgovina šivaćih mašina koju je držao Šebetić.

Stražnji dio ove okućnice su 1928. godine kupili civilni mjernik Suljo Smailbegović[134] i supruga Kata, koji su ovdje sagradili kuću. Od njih je kuća 1945. godine konfiscirana. Poslije Drugog svjetskog rata kuća je korištena za potrebe doma zdravlja te ureda. Godine 1971. dodjeljena je za stanovanje Franji Kosini (1907.-1983.)[135] i njegovoj supruzi Emi rođ. Šorak (1907.-1994.). Godine 1999. kuća je srušena, te je na ovome mjestu sagrađena sadašnja katnica.

---

130 Vlasnici tvrtke su bili Daniel Reichsmann u 3/4 i Adolf Reichsmann u 1/4 dijela. Usp. "Vjesnik županije virovitičke", IX tečaj, br. 24, Osijek, 15. 12. 1900., str. 206.

131 ZKO, z. k. ul. 219.

132 Isto.

133 ZKO, z. k. ul. 219; ZI br. Z-1183/1919. Ugovor od 28. ožujka 1919. god.

134 Suljo Smailbegović (? - 1945.?), geodetski inžinjer. Prisutan u Đakovu od dvadesetih godina 20. stoljeća. Bio je aktivni član društava HPD Preradović i Hrvatski sokol Đakovo. Neko vrijeme bio je tajnik, te podstarješina Hrvatskog sokola u Đakovu. Od svibnja 1941. godine bio je zamjenik zapovjednika hrv. ustaškog stana za mjesto i kotar Đakovo. Za vrijeme Drugog svjetskog rata bio je u Đakovu zapovjednik bojne, poznate među Đakovčanima kao "Suljina bojna". Poslije Drugog svjetskog rata sudbina nepoznata.

135 Franjo Josip Kosina (Osijek,1907.-Đakovo,1983.) bio je glazbenik. U Đakovu je pokrenuo rad pjevačkog zbora "Ivo Lola Ribar" i Tamburaškog orkestra Narodnog sveučilišta "August Cesarec". Bio je zborovođa KUD-a "Sklad". Načinio je veliki broj skladbi za mješoviti pjevački zbor, za tamburaški orkestar, te nekoliko opereta.

U sokačiću je na istoj okućnici sagrađena i kuća u kojoj je od oko 1980. caffe bar "Titanik". Toj je kući dograđen kat 1989. godine.

Kuću do korza su od Paule Štern nasljedile 1956. godine Marija Šips rođ. Šimonji, Katica Šimonji i Helena Vujkov rođ. Šimonji iz Đakova. Katica i Helena su kasnije svoje dijelove prodale Mariji Šips (1903.-1984.).

Kuća i okućnica podijeljeni su na dva dijela, na sjeverozapadni koji sada nosi broj 16 i jugoistočni sa brojem 18.

U dijelu broj 16 je neko vrijeme poslije Drugog svjetskog rata bila trgovina stolarskog poduzeća "Stjepan Supanc" iz Vukovara. Do nedavno je ovdje bila trgovina tekstilom "Iteks" iz Iloka. Ovaj dio zgrade je 1983. godine renoviran, te je tada preuređen i podrum u poslovni prostor, čime je trgovina "Iteks" dobila oko četrdeset četvornih metara.[136]

U dijelu kuće broj 18 od 1965. godine drži slastičarnicu Ćemal Šabani. Temeljitije je renovirana početkom 1995. godine.

Pape Ivana Pavla II. br. 20 i 22

Ovdje je nekada stajala kuća broj 239, koja je 1856. godine bila u vlasništvu Stjepana Dunđerovića[137] (1801.-1856.), a poslije njegove smrti naslijedila ju je supruga Franjka. Od 1873. godine vlasnici su gostioničar Đuro Ignjac (1827.-1888.) i njegova supruga Justina rođ. Paulić.[138] Đuro je bio zakupnik biskupijskog hotela.[139] Ovdje je zasigurno bila gostiona.

Ignjaci su 1914. godine kuću prodali gostioničaru Mati Krvariću.[140] Krvarić ju je prodao 1917. godine odvjetniku dr. Matiji Beliću[141], koji je ovdje imao stan i

136 "Iteks" mijenja izgled, ĐL, god. XXX, br. 985, Đakovo, 23. rujna 1983., str. 6.

137 ZKO, gruntovni napisnik br. 222.

138 ZKO, z. k. ul. 620. Postali su vlasnici po ugovoru od 14. travnja 1873. godine. Kao godinu kupovine kuće M. Marković navodi 1869. Usp. M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 228.

139 M. Horvat, Spomenica hrvatskog pjevačkog društva "Sklad"-"Preradović", str. 34. Iz zapisnika saznajemo da je 1866. godine bio zakupnik vlastelinskog hotela.

140 ZKO, z. k. ul. 620; ZI br. Z-1052/1914. Ugovor.

141 Dr. Matija Belić (Srijemska Mitrovica, 1885.-Zagreb, 1969.), odvjetnik. U Đakovo je došao 1904. godine, gdje je studirao teologiju do 1907. godine, koju je kasnije napustio. Nakon završenog Pravnog fakulteta u Zagrebu 1913. godine, bio je odvjetnički pripravnik u Donjoj Stubici i Đakovu, a 1915. godine otvorio je odvjetničku kancelariju u Đakovu. Godine 1921. otišao je na izvjesno vrijeme u Pariz radi bavljenja znanstvenim radom. Po povratku je nastavio voditi kancelariju. Kuću i kancelariju imao je na đakovačkom korzu. Neko vrijeme je stanovao u kući u ulici Bana Jelačića u kojoj je kasnije bilo Narodno sveučilište. Između dva rata bio je istaknuti član Katoličke akcije. Godine 1941. preselio je u Zagreb, gdje je otvorio pisarnu, a uskoro je bio imenovan i vijećnikom Stola sedmorice. Na Pravnom fakultetu u Zagrebu honorarno je predavao komparativno ženidbeno pravo (1935.-1945.). Kasnije je bio redoviti profesor međunarodnoga privatnog prava (1943.-1945.) Surađivo je u brojnim časopisima i listovima.

kancelariju. Belić je kuću prodao 1928. godine Tereziji Weiss rođ. Grünberger, koja ju je iste godine prodala Vinku Šuvaku i Ruži Šimunović, a poslije njih 1930. godine vlasnici postaju Gabro Čapo i Jelisava rođ. Vujević, koji su ovdje držali gostionu.[142]

Čapovi su istočni dio kuće 1966. godine prodali Ivanu i Marici Ignac. Ignac je ovdje držao remenarsku radnju. Ignaci su istočni dio svog dijela, odnosno jednu poslovnu prostoriju prodali 1976. godine Amzai i Kurtišiju, koji su ovdje držali ćevabđinicu "Zagrebački plavi", a ovi su je 1981. godine prodali Zlatku i Janku Nikoliću, koji su ovdje držali caffe bar "Lav". Bar je ratne 1991. godine demoliran i zatvoren. Pred ljeto 1994. godine, po odobrenju gradskog poglavarstva, bar je otvorila udruga Hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata.

Ignac je 1991. godine svoju remenarsku radnju preuredio u caffe bar.

Čapovi su zapadni dio kuće davali u zakup. Neko vrijeme je ovdje bila trgovina "Jugoplastike", a 1979. godine ovaj dio kuće je prodan "Planici" iz Kranja, te je od tada ovdje trgovina cipelama.

Ignacov i "Planikin" dio kuće je oko 1980. godine temeljito renoviran.

Pape Ivana Pavla II. br. 24 i 26

Umjesto sadašnje kuće ovdje je bila kuća broj 238.[143] Poznato nam je da je 1856. godine bila u vlasništvu Milka Pinterovića (1830.-1869.).[144] Trgovačka obitelj Pinterović razvila je trgovinu nakon požarom (rujna 1827.) nastradale kuće Matijevića, rođaka prvobitnih trgovaca Klicića.[145] Poslije smrti Milka i njegove supruge Eme, njihovi nasljednici Đuro Pinterović, Marija Yesensky i Andreja Ribarić su kuću prodali 1888. godine ljekarniku Ladislavu Trangeru (1833.-1899.) rodom iz Osijeka.[146] Tranger je bio došao u Đakovo dvadesetak godina prije ove kupovine. Marković navodi da su Pinterovići odavde odselili 1895. godine.[147]

---

142 Prema kazivanju Ivana Vujevića, gostiona se sastojala od tri sobe: od "pučke sobe", gdje je bio šank i "obrtničke" sobe, koje su bile do ulice, te "oficirske" sobe. Kasnije je bio i još jedan separe.

143 ZKO, z. k. ul. 217.

144 ZKO, gruntovni napisnik br. 221. Kao vlasnik je upisan: "Pinterović Melchior", a on se na napisniku potpisao sa: "Milko Pinterović".

145 M. Cepelić, Djakovačka groblja, str. 29.

146 ZKO, z. k. ul. 217; ZI br. Z-1026/1888. Ugovor od 24. siječnja 1888. godine.

147 M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 228.

Tranger je ovdje držao ljekarnu "K. Sv. Duhu".[148] Vođenje ljekarne je 1893. godine predao svome sinu Dragutinu odnosno Karlu (1868.-1904.). Trangerovi su vjerojatno 1894. godine započeli gradnju sadašnje kuće (t.j. kuće br. 24 i 26), jer je te godine dignut veliki zajam[149], a te godine vršeno je i ispravljanje međe sa posjedom susjedne kanoničke kurije.[150] Godine 1896. Dragutin postaje vlasnikom kuće[151], a iduće 1897. godine dao je ljekarnu u najam Josipu Mediću radi odlaska na školovanje. Međutim, Dragutin je ubrzo umro, a 1904. godine posjed je nasljedila njegova supruga Ema. Ona je kasnije preudana Antunović i odselila je u Varaždin, a ljekarnu je davala u najam.

Godine 1916. ljekarnu je zajedno sa stanom uzeo u najam na deset godina ljekarnik Hugo Fuchs. Iz ugovora o najmu saznajemo da se iznajmljeni prostor sastojao iz prostorije za ljekarnu, prostorije za "inšpekcije", sobe za ljekarnički materijal, prostorije za laboratorij, podruma i tavana, prostorija za stanovanje, koje se sastoje od četiri sobe i kuhinje, dvorišta i vrta.[152] Hugo Fuchs bio je i predsjednik Židovske općine Đakovo.[153]

Još od početka 20. stoljeća (a možda i nešto ranije) kuća je bila u naravi podijeljena. U sjeverozapadnom dijelu (koji sada ima br. 24) držao je Makso Bruck svoju tiskaru, knjigovežnicu, nakladni zavod, te knjižaru i papirnicu. Bruck je u Đakovu držao svoju tiskaru od 1895. ili 1896. godine.[154] Nije nam poznato da li je tiskara od osnivanja bila na ovome mjestu. U knjižari je Bruck prodavao knjige, među kojima i šund romane, tiskanice, razglednice koje je tiskao, i školske potrepštine. Ovu knjižaru zapazio je i A. G. Matoš 1906. godine i zabilježio u putopisu "Od Zagreba do Beograda": "I knjižara, jedina đakovačka knjižara, je u hebrejskim rukama. Knjižara g. Maks Bruck, koji, kako čujem, ni danas još ne umije pisati hrvatski, (...) Izdaje na veliko grozne funtromane, smetajući širenju zdrave i prave hrvatske literature."[155] Bruck je često dolazio u

148 O đakovačkim ljekarnama opširnije u: Ž. Lekšić, Ljekarne i ljekarnici u Đakovu do Drugog svjetskog rata.

149 Godine 1894. dignut je zajam, te upisana hipoteka od 5.000 forinti, s rokom vraćanja od 38 godina. Vidi: ZKO, z. k. ul. 63, list "C".

150 ZKO, z. k. ul. 61 i 63; ZI br. Z-1590/1895. Odluka od 10. travnja. 1894. i nacrt.

151 ZKO, z. k. ul. 63; ZI br. Z-767/1896. Ugovor od 16. ožujka 1896. god.

152 ZKO, z. k. ul. 63, list "C"; ZI br. Z-1338/1916. Ugovorom od 8. lipnja 1916. god. uknjiženo je pravo služnosti najma na rok od 10 godina, za godišnju najamninu od 1.800 kruna.

153 Mato Horvat, Građa za kulturnu prošlost Đakova, koja se odnosi na đakovačke Židove i one iz Vrpolja, Vrpolje, 1981., rukopis, str. 4.

154 Krešimir Pavić, Đakovačke tiskare prije I. svj. rata, Đakovo i njegova okolica, sv. 1., Zbornik Muzeja Đakovštine, Đakovo, 1978., str. 121. da je tiskara osnovana 1896. godine, a u: Povijest đakovačkih tiskara, i u: Knjižare u Đakovu do II svjetskog rata, str. 46 da je osnovana 1895. godine.

155 K. Pavić, Knjižare u Đakovu do II svjetskog rata, str. 46.; Isti, Đakovačke tiskare prije I. svj. rata, str. 125.

sukob s Đakovčanima, jer je u knjižari imao, prema ondašnjim shvaćanjima, nemoralnih razglednica i slika.

Nakon smrti obojice ljekarnika Trangera, posjed je bio prezadužen, te je cijela kuća bila data u zalog Ljudevitu Teuflu, prijenosom prava vlasništva. Prema zemljišnim knjigama, 1919. godine kupio ju je Makso Bruck, a on je 1921. godine prodao polovicu kuće ljekarniku Hugi Fuchsu. Iduće, 1922. godine izvršena je dioba u zemljišnim knjigama.[156]

Početkom 1937. godine Bruck je rasprodao svoju tiskaru i to dio Ivanu Brandeckeru i manji dio Matiji Kraljeviću (1875.-1945.), koji je ovdje preselio svoju tiskaru (iz ulice Bana Jelačića).[157] Kraljević je u Đakovu držao tiskaru od 1909. godine.[158] U to vrijeme u Đakovu su djelovale tri tiskare: biskupijska, Bruckova i Kraljevićeva. Kraljević je ovdje držao tiskaru, knjigovežnicu i knjižaru s papirnicom. Njegov sin Pavao nastavio je voditi očevu tiskaru poslije njegove smrti, sve do nacionalizacije 1946. godine.[159] Bruck je Pavlu Kraljeviću i njegovoj obitelji prodao kuću 1940. godine[160], i od tada mu se gubi svaki trag. Moguće je da je odselio u Ameriku, gdje je neko kraće vrijeme već ranije boravio.[161] O Maksi Brucku ne znamo mnogo, ne znamo ni kada ni gdje je rođen (vjerojatno u Đakovu, obzirom da su mu roditelji bili trgovci u Đakovu), ni kada ni gdje je umro. Kraljevićevi su ovaj dio kuće prodali 1971. godine tvornici obuće "Peko" iz Tržića, te se ovdje od tada nalazi trgovina cipelama.

Vlasnik dijela kuće, koji sada nosi broj 26, ljekarnik mr. Hugo Fuchs, i nakon što je postao vlasnikom kuće i ljekarne, nastavio ju je voditi pod starim nazivom "K sv. Duhu". On je 1939. godine kuću s ljekarnom prodao, prema zemljišnim knjigama, Gobetzki Aladaru iz Osijeka, Gobetzki Eugenu i Miler Olgi rođ. Gobetzki iz Zagreba. Hugo Fuchs se preselio u Osijek, gdje je kupio ljekarnu u Županijskoj ulici, a ovu je ljekarnu vodio Aladar Gobetski (1886.-1953.).

Nakon Drugoga svjetskog rata ljekarna je poslovala pod nazivom "Državna ljekarna" (uz taj naziv, po novinama stajao je i dodatak "prije Gobetcki", obzirom da su postojale dvije ljekarne), "Narodna apoteka", a potom "Narodna ljekarna".

---

156 ZKO, z. k. ul. 63; ZI br. Z-779/1922. Nacrt diobe. M. Marković navodi da je ovu okućnicu prepolovio Tranger još za života. Nadalje navodi da je Tranger sebi zadržao južniji dio, a sjeverniji da je prodao Adolfu Dolenčiću i da je njegov posjed kupio Makso Bruck, a što ne proizlazi iz zemljišnih knjiga. Usp. M. Marković, Đakovo i Đakovština, str. 229.

157 K. Pavić, Povijest đakovačkih tiskara, str. 73.

158 Isto, str. 64.

159 Isto.

160 ZKO, z. k. ul. 63; ZI br. Z-3377/1940. Ugovor o kupoprodaji od 11. studenoga 1940. godine.

161 Prije svog odlaska iz Đakova dao je oglas u novine po kojem kupuje "potpune romane moje naklade: Prosjakinja, Nevina, Lijepa bolničarka, Feodora, Kasanova uz povoljnu cijenu". Vidi: "Hrvatska obrana", br. 44, Đakovo, 17. studenoga 1940., str. 8.

Do šezdesetih godina do ulice je imala (s lijeva na desno) vrata i izlog veličine vrata sa metalnim rolo zastorom, te jedan prozor. Tada je izvršeno renoviranje, te je ljekarna dobila sadašnji izgled. Kasnije su (nakon jedne provale) postavljene rešetke. Nakon renoviranja 1998. godine uklonjene su rešetke, a pročelje obloženo kamenim pločama.

Pape Ivana Pavla II. br. 28

Ovu kanoničku kuriju, koja je nekoć imala kućni broj 237, izgradio je svojim troškom biskup Mirko Raffay 1823. godine, na biskupijskom zemljištu i poklonio ju Stolnom kaptolu.[162] O tome svjedoči i natpis na mramornoj ploči na zgradi, na kojoj je upisano:

EPPUS EMERIC CAROLUS
a RAFFAY
F: F: 1823,

Najvjerojatnije je najprije izgrađen ulični dio, a tek kasnije dvorišni, jer se prvi bunar koji se sada nalazi u hodniku ovog dijela kurije sigurno prvobitno nalazio na slobodnom prostoru, a tek novogradnjom ovog dvorišnog trakta bio ugrađen u zgradu.[163]

Ovdje su živjeli mnogi kanonici, a od 1920. godine i posvećeni biskup dr. Anđelko Voršak.

U studenom 1992. godine umjesto dotadašnje drvene ograde postavljena je željezna kapija. Godine 1997. promijenjen je crijep, te su tada postavljeni i krovni prozori.

Luke Botića br. 2

Ovu prizemnicu sa sedam prozora do ulice Pape Ivana Pavla II. dao je sagraditi biskup Matija Franjo Krtica (1726.-1805.) 1789. godine za svoje

162 Marin Srakić, Stolni kaptol bosanski ili đakovački i srijemski u Đakovu, Diacovensia, Teološki prilozi, Teologija u Đakovu, god. III., br. 1, Đakovo, 1995., str. 259.

163 Isto.

kanonike.[164] Po staroj numeraciji kuća bila je to kuća broj 236.[165] Nekoć je postojao ulaz s korza, a sada je jedini ulaz u zgradu iz dvorišta, u kojeg je ulaz iz ulice Luke Botića.

Poslije Prvog svjetskog rata tu su stanovali biskupski namještenici, a potom je zgrada iznajmljena za urede pošte, koja je ovdje bila do 1957. godine, kada je preseljena u zgradu u ulici Bana Jelačića u kojoj se i sada nalazi. Od tada do 1989. godine ovdje su bili stanovi, te uredi poduzeća "Dukat" i Turističkog društva. Godine 1990. zgrada je potpuno obnovljena radi smještaja Strossmayerovog muzeja.

Dana 4. svibnja 1991. godine svečano je otvoren Spomen muzej J. J. Strossmayera. Ubrzo je u rujnu iste godine zgrada oštećena krhotinama granata koje su bile ispaljene iz vojarne Dračice.

Stalni postav Spomen muzeja bio je vrlo kratko vrijeme, od otvorenja do rujna 1991. godine, kada je sklonjen. Od tada je ovaj prostor služio samo za izložbe. U razdoblju od 1992. do 1997. godine bile su ovdje brojne izložbe poznatih umjetnika, a među njima su bili: Lacković, Rabuzin, Jordan, Kern, Prica i drugi.[166] Godine 1997. ponovo je postavljen stalni postav muzeja.

Godine 2001. uređeno je potkrovlje zgrade radi potrebe za umjetničkim izložbenim prostorom. Otvoreno je 5. svibnja 2001. godine izložbom kiparskih radova Petra Barišića.[167]

---

164 Isto.

165 ZKO, z. k. ul. 61. Kao vlasnik upisan je "Kaptol u Djakovu".

166 Povratak stalnog prostora u Spomen-muzej biskupa J. J. Strossmayera, ĐG, god. IV, br. 70, Đakovo, 9. listopada 1997., str. 24.; Petar Strgar, Izložbena djelatnost Spomen-muzeja Josipa Jurja Strossmayera u Đakovu, Glasnik slavonskih muzeja, glasilo muzeja Slavonije i Baranje, broj 1, Županja, 1997., str. 62-63.

167 ĐG, god. VII, br. 152, Đakovo, 26. travnja 2001., str. 19.

THE MAIN STREET OF ĐAKOVO

SUMMARY

The emergence and development of the main street in Đakovo, named after the Pope John Paul II is presented in this text. All available data about construction and owners of its buildings and private plots are cited. Among other sources of information, first land registers from the middle of the 19th century were consulted. Owners from that period up to the present days are listed. Unfortunately not all of the old registers have been preserved, so that the data for some plots go back to the 1870-ties. Not only the names of owners , but also all of the building and plot holders can be found in this text.

GRAĐA

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 201-210

UDK 64.024(497.5 Đakovo)"1910"

Osnivanje i pravila zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu 1910. godine

Vladimir Geiger
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Pravila Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, sačuvana u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, u gradivu Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove, omogućavaju nam rekonstrukciju osnutka i djelokruga te prve ugostiteljske udruge u Đakovu. Zadruga je osnovana i donijela svoja pravila u svibnju 1910., koja su nedugo zatim u srpnju iste godine i odobrena od Kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade u Zagrebu. Podaci koje nam donose Pravila Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, doprinose boljem poznavanju obrtničkog odnosno ugostiteljskog života Đakova i Đakovštine, kao i povijesti gospodarskog i društvenog života u Đakovu početkom 20. stoljeća.

Tijekom druge polovice 19. i početkom 20. stoljeća, društveni život u Đakovu poprima oblike kakve je imao i u drugim manjim gradovima i trgovištima Austro-Ugarske Monarhije. Najbrojnija su bila gospodarska, kulturna i dobrotvorna društva/udruge. Među osnivačima i članovima različitih đakovačkih/đakovštinskih društava/udruga bili su obrtnici, trgovci,

zemljoradnici, činovnici i drugi, različitih političkih usmjerenja i nacionalne/etničke pripadnosti.[1]

*

Pravila Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, sačuvana u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, u gradivu Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove, omogućavaju nam rekonstrukciju osnutka, svrhe i djelokruga te prve ugostiteljske udruge u Đakovu.[2]

*

Na osnivačkoj skupštini Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu 23. svibnja 1910., osnivači su donijeli i potpisali prijedlog društvenih pravila.

Prema §. 1. *Ime, sjedište i opseg zadruge* Pravila: "Pod imenom "zadruga svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Djakovu", ustrojena je u smislu poglavlja V zak. članka XVII od god. 1884. za trg i kotar Djakovo obrtnička zadruga sa sjedištem u Djakovu".

Svrha zadruge §. 2. je "podupirati i promicati zajedničke materijalne i stručne interese zadrugara, uzdržavati i učvršćivati dobro sporazumljenje članova medju sobom, te nastojati oko usavršenja svratištarskog, gostioničarskog, krčmarskog i kavanarskog obrta." To će pak zadrugari postići: "a) da se roba na zajednički račun na veliko nabavlja i članovima uz poseban obračun daje; b) da se poslovi, spadajući na obrtne zadružne grane, na zadružni račun otvaraju i tjeraju; c) da se podižu i uzdržavaju stručne škole, a dok ove nisu podignute, da se šegrtske škole eventualno godišnjim prinosima potpomažu; d) da se potpomažu bez svoje krivnje propali i nemoćni zadružni članovi, njihove udovice i djeca, te da se u tu svrhu sagradi utočište za članove; e) da se ustroji uz posebna pravila zadružna štedna i predujmovna blagajna".

Prema §. 3. *Sredstva*, potreba Zadruge podmirivati će se: "a) dohodcima, tekućima iz zadružnog imetka, b) upisninom i članarinom, i c) inim prihodima". Određeno je, da "svaki u zadrugu primljeni član ima da plati u ime upisnine, te u ime članarine prinos", koji će odrediti redovna glavna skupština. "Članarina se ima plaćati u mjesečnim obrocima unaprijed".

---

1 Pravila većine đakovačkih/đakovštinskih društava sačuvana su u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Usp. Pravila društava 1845.-1945. Tematski vodič, uredila Slavica Pleše, Obavijesna arhivska pomagala, sv. 4, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2000. Samo manji broj društava objavio je svoja pravila, ili su kasnije objavljena.

2 Usp. Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove (Serija pravila) 1956/1910.

Tko može biti članom Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, koja su prava i dužnosti, te kada i pod kojim uvjetima prestaje članstvo, određeno je §. 4.- §. 7. Pravila.

Prema §. 4. *Članovi zadruge*, "Članom zadruge može biti svaki neporočni svratištar, gostioničar, krčmar i kavanar, nastanjen u trgovištu Djakovo i kotaru Djakovo. Zadrugara prima tajnim glasovanjem upravni odbor", koji pak nije dužan navesti razlog zašto netko nije primljen za člana.

Prava članova §. 5. jesu: "a) sudjelovati kod glavnih skupština vjećanjem, predlaganjem i glasovanjem; b) birati i biti biran u predsjedništvo i odbor; c) dobivati uz poseban obračun robu iz zajedničke zalihe; d) biti dionikom svakog zajedničkog poduzeća; e) dobivati u slučaju dokazane propasti ili nemoći podporu. Prava na podporu imadu i udovica te malodobna djeca umrlog zadrugara u slučaju dokazanog siromaštva; f) uživati sve one pogodnosti, koje zadruga pružati može bilo po pravima, bilo po pravilima, bilo po zaključku glavne skupštine".

Prema §. 6. *Dužnost članova* je: "a) uredno plaćati godišnji prinos; b) vršiti u smislu ovih pravila zvanja, koja im bilo glavna skupština ili odbor dodijeli; c) pokoravati se zaključcima skupštine i odbora koji se slažu sa pravilima i postojećim zakonima". Određeno je, da nitko ne može "bez važnih, te po skupštinu odnosno odbor uvaženih razloga odbiti čast ili službu" za koju je određen.

Prema §. 7. *Prestanak članstva*, članstvo u Zadruzi svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara prestaje: a) smrću, b) dobrovoljnim istupom ("Svaki član može istupiti iz zadruge, kad ga je volja, nu dužan je taj istup tri mjeseca ranije unaprijed pismeno prijaviti predsjedničtvu, te svoj prinos do izminuća podmiriti"), c) preseljenjem iz trgovišta i kotara Đakovo, d) isključenjem ("Član se može iz zadruge isključiti, ako zaostane sa plaćanjem članarine kroz 6 mjeseci ili ne vrši godinu dana prinadležećih mu dužnosti, koji svojim ponašanjem prijeći zadrugu u njezinoj djelatnosti ili oštećuje zadrugu; tko bude osudjen radi zločina u opće ili radi drugoga po kaznenom zakonu kažnjiva čina počinjena iz koristoljublja ili proti javnoj ćudorednosti. Tko padne pod stečaj dok ovaj traje a poslije toga ako bude usljed stečaja osudjen". Navedene se posljedice pak ne odnose na suprugu i djecu umrlog člana Zadruge, koji nastavljaju njegovu djelatnost.). Određeno je i da, član Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara, koji napusti svoj obrt, ne prestaje time i nadalje biti članom, ako boravi u trgovištu i kotaru Đakovo te udovoljava dužnostima članova, kako su pravila naznačila. "Prestankom članstva riješen je zadrugar svih dužnosti ali prestaje i uživanje prava zadrugarskih".

19 56/1910.

Pravila

Pravila

zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu

Ime, sjedište i opseg zadruge.

§ 1.

Pod imenom, zadruga svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu ustrojena je u smislu poglavja I zak. članka XVII od god. 1884. za trg i kotar Đakovo obrtnika zadruga sa sjedištem u Đakovu

Svrha zadruge

§ 2.

Svrha je zadruge podupirati i promicati zajedničke materijalne i stručne interese zadrugara, uzdržavati i unaprijeđivati dobro sporazumljenje članova medju sobom, te nastojati oko uzvišenja svratištarskog, gostioničarskog, krčmarskog i kavanarskog obrta.

Da ie se svrha postići tim:

a) da se roba na zajednički račun na veliko nabavlja i članovima uz poseban obračun daje;

b) da se poslovi spadajući na obrtne zadružne grane na zadružni račun otvaraju i tjeraju;

c) da se podižu i uzdržavaju stručne škole, a dok ove nisu podignute, da se žegečke škole eventualno godišnjima primorima potpomažu

d) da se potpomažu bez svoje krivnje propali i nemoćni zadružni članovi, njihove udovice i djeca; te da se u tu svrhu sagradi utočište za članove;

e) da se ustroje uz poslovna pravila zadružna Štedna

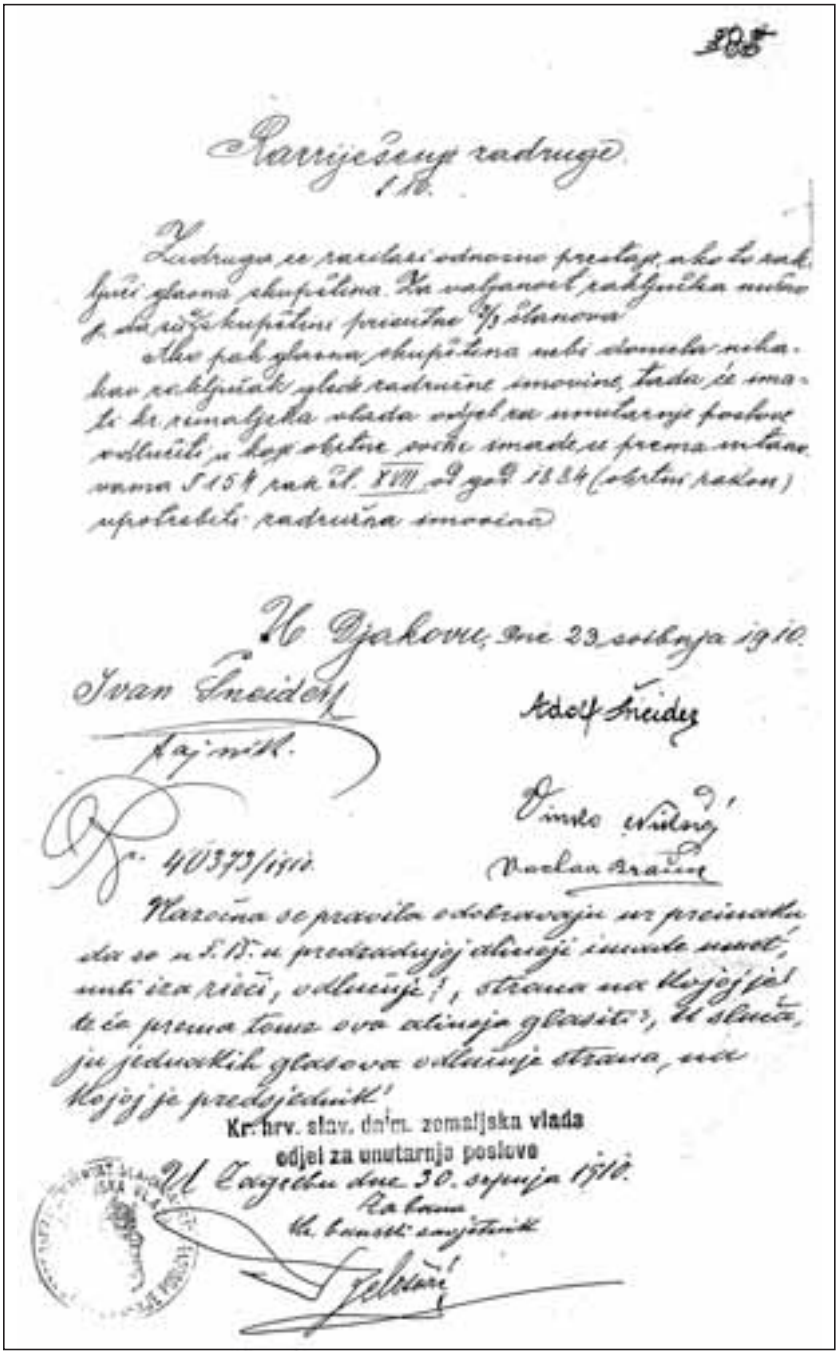

285

Razriješenje zadruge.
I. R.

Zadruga se razlaže odnosno prestaje, ako to zaključi glavna skupština. Za valjanost zaključka nužno je da su u skupštini prisutna 2/3 članova.

Ako pak glavna skupština nebi donosila nikakav zaključak glede zadružne imovine, tada će imati ili zimaljska vlada odjel za unutarnje poslove odlučiti u kojem obsegu ovihe imade u prema ustanovama § 15 zak. čl. VIII od god. 1884 (obrtni zakon) upotrebiti zadružna imovina.

U Đakovu, dne 23 srpnja 1910.

Ivan Šneider
kajmak.

Adolf Šneider

Dinko Wilding

Vaclav Kraus

Br. 40373/1910.

Narečna se pravila odobravaju uz preinaku da se u §. 13. u predzadnjoj alineji imade novi, unti iza riči, odlučuje!, strana na kojoj jest te će prema tome ova alineja glasiti: ', te slučaj, ju jednakih glasova odlučuje strana, na kojoj je predsjednik'

Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada
odjel za unutarnja poslove

U Zagrebu dne 30. srpnja 1910.

Za ban
Vl. banski savjetnik
Jelačić

Početne i završne odredbe Pravila...

Rad i djelokrug glavne skupštine Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, određen je §. 8. i §. 9.

Prema §. 8. *Glavna skupština* Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara, može biti redovita ili izvanredna. Redovita glavna skupština održava se jednom godišnje u mjesecu siječnju, a izvanrednu glavnu skupštinu "dužno je predsjedničtvo sazvati, ako to zahtjeva revizionalni odbor ili jedna trećina zadrugara", koji su dužni pismeno obrazložiti radi čega traže saziv skupštine. Na skupštinu se članovi trebaju pozvati posebnim pozivnicama osam dana unaprijed. Skupština se može održati i donositi odluke, ako je na njoj nazočna najmanje četvrtina članova. U protivnom, predsjedništvo mora za najmanje 14 dana sazvati skupštinu, koja će odlučivati bez obzira na broj nazočnih. "Pravovaljani se zaključak stvara nadpolovičnom većinom prisutnih. /…/ Obdržavanje skupštine ima se redarstvenoj oblasti prijaviti".

"U djelokrug glavne skupštine spada" prema §. 9.: "1. ustanoviti odnosno promijeniti zadružna pravila; 2. izabrati predsjednika, podpredsjednika i upravni odbor na 3 godine, te nadzorni odbor na godinu dana. /…/; 3. ustanoviti godišnji prinos članova; 4. sastaviti godišnji proračun; 5. raspravljati i stvoriti zaključke o predlozima stavljenim u skupštini; 6. izabrati posebni odbor od 2 člana za konačno pregledavanje računa; 7. stvoriti zaključke glede nabave ili otudjenja zadružnih nekretnina te glede nabave zajedničke robe na zajednički račun i doznačiti zato potrebitu glavnicu; 8. stvoriti zaključke glede podignuća i uzdržavanja stručne škole; 9. odrediti godišnji prinos za šegrtske škole; 10. odrediti svotu za potporu propalih i nemoćnih zadrugara njihovih udovica i sirotčadi; 11. ustanoviti plaće i nagrade pomoćnom osoblju; 12. izabrati pomirbeno povjerenstvo za godinu dana; 13. zaključiti razlaz zadruge, a u slučaju razriješenja (§. 154. o. z.) zaključiti u koje se obrtne svrhe ima upotrebiti zadružna imovina". O skupštini Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara obveza je voditi zapisnik, koji uz predsjednika i perovođu potpisuju još dvojica od predsjednika izabranih članova nazočnih skupštini.

Prava i dužnosti predsjednika Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara, određena su §. 10. *Predsjednik*: "Predsjednik saziva glavne skupštine i odborske sjednice, predsjeda jednim i drugim, nadzire rad odbora, vodi kontrolu nad blagajnom i nad pomoćnim osobljem, komu daje shodne naloge. On stavlja skupštini i odboru na raspravu predloge, provadja zaključke glavne skupštine i odbora, doznačuje na isplatu izdatke, ustanovljene proračunom ili odredjene po glavnoj skupštini, zastupa zadrugu u sudbenim i izvansudbenim stvarima prama oblastima i privatnicima te potpisuje sa 2 izabrana odbornika isprave u poslovima otudjenja zadružnog imetka ili u poslovanju pravne naravi (ugovor, zakup)". U

slučaju spriječenosti predsjednika, zamjenjuje ga sa svim pravima i dužnostima potpredsjednik.

Rad i djelokrug Upravnog odbora Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, te vrijeme i način održavanja odborskih sjednica, određeno je §. 11.- §. 12.

"U djelokrug odbora spada" prema §. 11. *Upravni odbor*: "1. izabrati blagajnika i perovodju izmed članova odbora; 2. izabrati i odpuštati pomoćno osoblje; 3. raspravljati i zaključivati o zadružnim predmetima, koji ne spadaju pred glavnu skupštinu; 4. skupiti gradivo za raspravu buduće glavne skupštine i ustanoviti predmete, koji se na dnevni red staviti imadu; 5. predložiti skupštini na isključenje članove (§. 8. pravila); 6. ispitati stanje blagajne više puta kroz godinu na poziv predsjedničtva (revizori); 7. izraditi i glavnoj skupštini na prihvat predložiti pravila za sve nuzgredne institucije, koje su u pravilima navedene; 8. primati nove članove tajnim glasovanjem".

Prema §. 12., "Odborska sjednica se drži, kad god je potrebna". Da bi se odborska sjednica Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara mogla održati, potrebna je uz predsjednika natpolovična nazočnost odbora. Pravovaljani zaključak odborske sjednice donosi se natpolovičnom većinom glasova, a ako su glasovi podijeljeni, odlučuje glas predsjednika. Zapisnik odborske sjednice potpisuju predsjednik, perovođa i dva po predsjedniku između nazočnih određena odbornika.

Dužnosti blagajnika Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara, određena su §. 13. *Blagajnik*. Posebice su dužnosti blagajnika: "držati u pohrani sav gotov novac, uplaćen u ime upisnine članarinskog prinosa, te tekući iz svih dohodaka ukupne zadružne imovine, u koju svrhu ima voditi blagajnički dnevnik. Uplaćena upisnina te članarina ima se mjesečno koristonostno ulagati u koji novčani zavod", kao i "polagati izvješće o stanju blagajne u svakoj sjednici odbora", te "Sastaviti koncem svake godine konačno izvješće i predložiti ga najprije odboru a po odobrenju odbora glavnoj skupštini".

Pomoćno osoblje §. 14., odbor Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara, izabire prema potrebi. "Perovodja vodi zapisnik o glavnoj skupštini, odborskim sjednicama, sjednicama pomirbenog povjerenstva i sastavlja odnosne spise, obavlja sve ostale pisarske poslove, kao i prepisivanje i odpravljanje; vodi evidenciju članova, te obavlja sve naloge u zadružnim poslovima izdane mu po predsjedničtvu".

Pomirbeno povjerenstvo §. 15., "Sve razmirice i prijepore, koji su nastali iz odnošaja društvenih medju članovima, izuzev prepore o privatnim pravima, riješava pomirbeno povjerenstvo, sastojeće se iz četiri člana zadruge. /…/ Kod rasprave ima se ponajprije živo nastojati oko toga da se stranke nagode. /…/ Ne

uspije li nagoda, tada izriče povjerenstvo svoju odluku /…/. Pravovaljanu odluku može izreći samo cjelokupno pomirbeno povjerenstvo i to absolutnom većinom glasova".

Prema §. 16., *Razriješenje zadruge*, "Zadruga se razilazi odnosno prestaje, ako to zaključi glavna skupština. Za valjanost zaključka nužno je, da su u skupštini prisutne 2 trećine članova". Ako pak glavna skupština Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara "nebi donijela nikakov zaključak glede zadružne imovine tada će imati kr. zem. vlada odjel za unutarnje poslove odlučiti u koje obrtne svrhe imade se prema ustanovama §. 154. zak. čl. XVII od god. 1884. (obrt. zakon) upotrebiti zadružna imovina".

*

Pravila Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, potpisali su predsjednik Adolf Šneider, tajnik Ivan Šneider i ovjerovitelji zapisnika Vinko Nikšić i Vaclav Braun.

Nedugo zatim, Pravila Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, upisana su i odobrena pod brojem 40373/1910. od Kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjel za unutarnje poslove, u Zagrebu 30. srpnja 1910., uz traženu promjenu odnosno nadopunu: "Nazočna se pravila odobravaju uz preinaku da se §. 15. u predzadnjoj alineji imade umetnuti iza rieči “odlučuje strana na kojoj je” te će prema tome ova alineja glasiti “U slučaju jednakih glasova odlučuje strana na kojoj je predsjednik”".

*

Poznati osnivači i potpisnici Pravila Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, bili su mjesni gostioničari i krčmari.

Adolf Šneider (1840.-1912.), gostioničar. U Đakovo se doselio iz Osijeka. Oženio je Mariju Cvingl (rođ. 1854.), te od njenog oca Antuna naslijedio gostionicu na uglu Piškorevačkog i Pavićevog sokaka, koja je postojala od sredine 19. stoljeća.[3] Član je 1909. Odbora Obrtne zadruge "Radnja" u Đakovu. Adolfov sin Viktor (rođ. 1887.), naslijedio je očevu gostionicu, te je od 1912. član (naveden kao gostioničar) Obrtne zadruge "Radnja".[4]

---

3 Usp. Mirko Marković, Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja, Zbornik Đakovštine, knj. 1, Centar za znanstveni rad JAZU Vinkovci, Zagreb, 1976., str. 238.

4 Usp. Josip Žerav, Spomen-spis od 1813.-1913. u proslavu stogodišnjice opstanka "Ceha" djakovačkih obrtnika, Izdalo Obrtničko društvo "Radnja" i Prvo hrvatsko obrtničko društvo u Djakovu, Tisak Kraljević i dr., Djakovo, [1913.], str. 20., 61.

Ivan Šneider (rođ. 1857.), gostioničar. Kupio je 1894. od obitelji Kindl kuću uz Utvaj, gdje je imao gostionicu, koju su nakon njegove smrti djeca prodala gostioničaru Bömleru.[5]

Vinko (Mikić) Nikšić (rođ. 1876.), vjerojatno gostioničar. Njegov je brat Stjepan (rođ. 1887.) imao gostionicu na uglu Braunovog i Piškorevačkog sokaka.[6]

Vaclav (Venzl, Vinko) Braun (1840.-1920.), krčmar. U Đakovo se doselio 1869. iz Češke i kupio kuću od Franje Poljaka na uglu Piškorevačkog i Braunovog sokaka, kako su kasnije po njemu susjedi prozvali ovdašnji sokačić.[7] Od 1890. član (naveden kao pivar), 1901. član je Odbora, te 1905. predsjednikom Obrtne zadruge "Radnja" u Đakovu.[8]

*

Zadruga svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Đakovu, nedugo nakon odobrenja pravila, objavila ih je u svojoj članskoj knjižici tiskanoj 1910. kod Kraljevića u Đakovu.[9]

5 Usp. M. Marković, Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja, str. 275.

6 Usp. M. Marković, Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja, str. 236.

7 Usp. M. Marković, Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja, str. 236.

8 Usp. J. Žerav, Spomen-spis od 1813.-1913. u proslavu stogodišnjice opstanka "Ceha" djakovačkih obrtnika, str. 19., 20., 56., 58.

9 Usp. Zadruga svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Djakovu, Djakovo Tisak Kraljević i drug 1910. Primjerak članske knjižice Zadruge svratištara, gostioničara, krčmara i kavanara u Djakovu, nalazi se u biblioteci Muzeja Đakovštine u Đakovu. Zahvaljujem mr. sc. Borislavu Bijeliću, ravnatelju Muzeja Đakovštine, na mogućnosti uvida i preslika tog izdanja.

ESTABILISHMENT AND STATUTES OF THE LOCAL ASSOCIATION OF HOSTEL - INN - TAVERN AND CAFÉ-KEEPERS IN ĐAKOVO IN 1910.

SUMMARY

The Statutes of local Association of hostel-, inn- tavern and café-keepers of Đakovo is preserved in Croatian State Archives in the part refering to the country government- interrior affairs department. It enables us to reconstruct the event of estabilishment and the scope of activities of the first catering association in Đakovo. It was estabilished in May in 1910 when it set its Statutes which was ratified two months later-in July by the country government of the Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia in Zagreb. Data given in the Statutes bring about better understanding of the situation with the tradespeople and catering industry in Đakovo and Đakovština. It is also a valuable source of information about the history of economic and social development of Đakovo at the beginning of the 20th century.

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2005.) str. 211-222

UDK 796.034.2(497.5 Đakovo)(091)

Pravila Društva za tjelovježbu "Hrvatski sokol" iz Đakova

Borislav Bijelić
Muzej Đakovštine, Đakovo

U djelovanju Hrvatskog sokola godina 1922. od posebnog je značaja. Nakon što je po završetku Prvog svjetskog rata obnovljen rad društva u okviru Jugoslavenskog sokolskog saveza, Hrvatski sokol spomenute godine izlazi iz Saveza i djeluje samostalno. Novonastala situacija zahtijevala je i određene normativne promjene, ponajprije promjene vezane za pravila o djelovanju društva u bitno izmijenjenim okolnostima.

Hrvatski sokol u Đakovu jedno je od lokalnih društava koje je svojim radom bitno obilježilo društveni, politički, sportski i kulturni život Đakova u prvoj polovici prošlog stoljeća. Po uzoru na druge hrvatske gradove - nakon pomno provedenih priprema, posebice nakon pokopa biskupa Strossmayera na čijem su ispraćaju sudjelovala brojna sokolska društva koja su na đakovčki puk ostavila jak utisak - skupina entuzijasta i domoljuba na čelu s dr. Aurelom Plemićem osnovala je Hrvatski sokol. Konstituirajuća skupština održana je u prostorijama Hrvatske čitaonice 19. kolovoza 1906. godine. Za starješinu društva izabran je Aurel Plemić, za tajnika Šimo Švarc, a za blagajnika Hinko Mavrović. Prvi odbornici društva bili su Mato Ivakić, Ivan Herman, Andro Štiglić, Dragutin Čubriković, Svetozar Rački, Jozo Šimunović i Miroslav Exinger.

Do izbijanja Prvog svjetskog rata Hrvatski sokol u Đakovu postigao je značajne rezultate u svim oblastima svoga djelovanja, i kao takav postalo

relevantan društveni činilac Grada. Da je to tako vidjelo se već 1907. godine prilikom blagoslova sokolske zastave. Tu manifestaciju pratilo je veliko mnoštvo građana okupljenih na platou ispred Stolne crkve, a dobro su bile posjećene i sve sokolske vježbe održane u gradu i selima Đakovštine. Osim na sportskom, Sokoli su djelovali i na kulturnom planu. Na sebi svojstven način obilježavali su sve značajnije datume iz nacionalne i lokalne povijesti. Inicirali su obilježavanje pogibije Zrinskog i Frankopana, stotu obljetnicu rođenja Ljudevita Gaja, a svoj prilog dali su i podizanju spomenika pjesniku Luki Botiću. Iako primarno kulturne manifestacije, sve one, kako formom tako i sadržajem, predstavljale su ujedno i afirmaciju hrvatskog nacionalnog bića. U višenacionalnoj zajednici, kakva je bila Austro-Ugarska toga vremena, predstavnici režima na takve aktivnosti gledali su ne kao na kulturni, već prvenstveno politički čin, čin koji nije bio lišen stanovitih subverzivnih poruka.

Izbijanjem Prvog svjetskog rata prestaje aktivnost sokolskih društava. Obnavlja se po njegovom završetku, ali sada u bitno drugačijem političkom okruženju. Stvaranjem Države Srba, Hrvata i Slovenaca, barem prividno, realiziran je jedan od izvornih sokolskih ideala – sveslavenska solidarnost. No, kako to obično biva, u srazu sa zbiljom ideali su vrlo brzo doživjeli poraz. Novonastala država, koja je trebala biti izraz južnoslavenske solidarnosti, nastala je zapravo kao odraz političkih snaga u zemlji i inozemstvu, te izrazito nezavidnog položaja u kojem se Hrvatska našla po završetku rata. U novim okolnostima postalo je bespredmetno politički naboj Društva usmjeravati protiv imperijalnih aspiracija Beča i Pešte – što je sve do tada, više ili manje otvoreno, činjeno. I nova država, i to od prvih dana svoga postanka, nije pokazala razumijevanje za nacionalne interese onih naroda koji su ušli u njezin sastav, a to se onda nužno moralo reflektirati i na svekoliki politički, društveni, kulturni i gospodarski život cijele zajednice.

Lipnja 1919. godine održan je u Novom Sadu Sokolski sabor na kojem je donesena politički dirigirana odluka o ujedinjenju hrvatskih, srpskih i slovenskih Sokola u jedinstveni Jugoslavenski sokolski savez. Đakovački sokoli nisu plebiscitarno prihvatili odluku o ujedinjenju. Razlike su proizlazile iz političkog opredjeljenja pojedinih članova. Oni prohrvatskog usmjerenja ujedinjenju su se protivili, dok je projugoslavenski profilirano članstvo (npr. Ivan Ribar) čin ujedinjenja pozdravljalo. Unatoč toga, sve do 1922. godine, Društvo je radilo po već ustaljenim obrascima djelovanja, a postignuti su i zapaženi rezultati. Spomenute godine dolazi do radikalnih promjena. Hrvatski sokolski savez istupio je iz Jugoslavenskog sokolskog saveza i u Zagrebu dolazi do reaktiviranja Hrvatskog sokola.

Kao posljedica tih događanja u Đakovu je već 11. rujna iste godine održana Skupština na kojoj je izabran Privremeni odbor čiji je zadatak bio ponovno pokrenuti rad Hrvatskog sokola. Članovi tog odbora bili su: Josip Štajduhar, Ante Crvić, Dragan Devčić, Mara Leović, Adam Kesler, Pavao Matais, Cvjetko Šestak, Šandor Pišl, Antun Bergman, Franjo Pavić, D. Hiršler, Katica Kyrbis, Anka Šultajs i I. Kovač. Samo nekoliko dana kasnije, 17. rujna 1922. godine, sazvana je konstituirajuća Skupština na kojoj je donesena odluka o ponovnom aktiviranju Hrvatskog sokola Đakovo. Na istoj su, između ostalog, usvojena i Pravila društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Đakovu. Zbog značaja za neko buduće, sustavno istraživanje djelovanja Hrvatskog sokola tijekom dvadesetih godina prošlog stoljeća, Pravila prenosimo u cijelosti.[1]

1 Pravila Hrvatskog sokola Đakovo prenesena su prema jednoj od kopija koje se čuvaju u Arhivu Muzeja Đakovštine pod inventarnim brojem 1102. Pisana su pisaćim strojem na pet stranica tzv. masnog papira. Iako na dokumentu nedostaje žig i potpisi starješine, vođe i tajnika Društva, mišljenja sam da njegova autentičnost nije upitna. Naime, autor ovog rada imao je priliku vidjeti kod pojedinih lokalnih kolekcionara identične prijepise Pravila koja su se, po svemu sudeći, pisala u više primjeraka i dijelila članstvu. Što se tiče žiga, Društvo ga nije niti moglo imati s obzirom da su Pravila… donesena na konstituirajućoj Skupštini, a zašto nema potpisa čelnih ljudi Društva ostavljamo da istraže oni koji će se sa ovom temom tek baviti. Nije nemoguće da su ti potpisi izostali uslijed, s jedne strane prezauzetosti najodgovornijih ljudi Društva oko pripreme i vođenja Skupštine, a s druge želje da se Pravila što prije distribuiraju članovima i potencijalnim simpatizerima Hrvatskog sokola. Hipotetički gledano, moguće je i to da je učinjeno puno prijepisa koji su se prema potrebi potpisivali i distribuirali, a da je u Muzej došao primjerak iz sokolske arhive koji nije bio u službenoj uporabi, pa prema tome ni potpisan.

P R A V I L A

Društva za tjelovježbu "HRVATSKI SOKOL" u Djakovu

&. 1.

Ime: Društvu je ime "Hrvatski sokol" u Djakovu

&. 2.

Svrha je društvu gojenje i promicanje tjelovježbe kao sredstva za podignuće tjelesne i moralne snage u najširim slojevima hrvatskoga naroda, te seljačke uzajamnosti.

&. 3.

Kako se svrha postizava?

1./ gojenjem raznih grana tjelovježbe, 2./ skupnim poučnim i zabavnim sastancima i izletima, 3./ priredjivanjem javnih vježba, 4./ pružanjem pomoći u slučaju elementarnih nezgoda, kao od požara i poplave i t. d., 5./ ako bi se pojedini članovi složili unutar ovoga društva u klub, da budi glazbom, budi pjevanjem sudjeluju kod društvenih zabavnih sastanaka ili pako da goje posebnu koju granu tjelovježbe, smije ih upravni odbor potpomagati materijalno i moralno ili tako, da društvo kraj toga ne štetuje. Eventualna imovina takvog kluba je društveni imetak.

&. 4.

Poslovni jezik.

Poslovni jezik je društva u svim granama hrvatski.

&. 5.

Društveno odijelo.

Društveno odijelo je ono, propisano po Hrvatskom Sokolskom Savezu

&. 6.

Članovi društva.

Članovi društva jesu: a./ začasni, b./ utemeljiteljni, c./ izvršujući, d./ podupirajući. Utemeljiteljni i podupirajući članovi mogu biti i izvršujući , ako plaćaju za to ustanovljeni prinos.

&. 7.

Uvjeti pristupa.

U društvo može biti primljen svatko, tko je navršio 18. godina, koji nije bio sudbeno kažnjen radi čina, počinjenog iz koristoljublja ili proti ćudorednosti. Tko hoće da pristupi društvu, ima se prijaviti upravnom odboru. Ime onoga, koji se prijavi, imade se pribiti na oglasnu ploču u društvenim prostorijama dotično kod vježbe proglasiti, da svaki član uzmogne staviti prigovor, ako drži da se dotičnik u smislu ovih pravila ne može primiti za člana. Osam dana iza prijave oglasa odlučuje upravni odbor, da li se dotičnik prima ili ne. Primljenom se daje prijamnica. Proti topoglednoj odluci odbora je priziv isključen.

&. 8.

Pravila članova.

Svaki član imade pravo prisustvovati svim glavnim skupštinama, te ima tamo pravo glasa i pravo aktivnog i pasivnog izbora. Ima nadalje pravo prisustvovati skupnim javnim sastancima, izletima i zabavama. Kod tjelovježbe u odjelima i kod skupnih vježba sa natjecanjem mogu sudjelovati samo članovi začasni i izvršujući i samo ovi mogu nositi društveno odijelo.

&. 9.

Dužnosti članova.

Svaki je član dužan držati se društvenih pravila, pokoravati se zaključcima glavne skupštine i upravnog odbora, držati se kućnog reda, te u opće živo i savjesno promicati društvene svrhe.

&. 10.

Istup.

Član koji stupi u društvo, obvezuje se plaćati na nj odpadajuće prinose za cijeli onu godinu. Tko hoće izstupiti iz društva ima to prijaviti pismeno upravnom odboru najkasnije do 20. prosinca dotične godine, inače imade da plati članske prinose za cijelu slijedeću godinu.

&. 11.

Isključenja člana.

Upravni odbor vlastan je isključiti člana: a./ ako nakon pismene opomene ne uplati dospjele članarine, b./ ako je prekršio društvene pravila, c./ ako se nepristojno vlada, bilo u društvu, bilo izvan njega. Proti zaključku upravnog odbora slobodno je prizvati se na glavnu skupštinu.

&. 12.

Glavna je skupština vrhovna oblast društva.

Glavne su skupštine: 1./ redovite, 2./ izvanredne. Svaku glavnu skupštinu sazivlje upravni odbor i to na oglasnoj ploči i u društvenim prostorijama i mjestnim novinama 14 dana prije, uz naznaku dnevnog reda. Za obdržavanje skupštine potrebno je da bude prisutno bar polovina članova. Ako ih toliko ne dodje, mora se slijedeća skupština obdržati odmah iza 8 dana tada i bez obzira na broj prisutnih članova. U skupštinama se odlučuje apsolutnom većinom glasova. Raspolove li se glasovi odlučuje glas predsjedatelja. Izbori se obavljaju tajno. Koji kod prvog biranja ne poluče nadpolovićne većine potpadaju užem izboru, a u slučaju raspolovljenih glasova, odlučuje žrijeb. Punomoć isključena.

&. 13.

Redovita glavna skupština.

Redovita glavna skupština drži se svake godine najkasnije do konca mjeseca ožujka. Njoj pripada: 1./ ovjeroviti zapisnika posljednje glavne skupštine, 2./

odobriti izvještaj upravnog odbora o ukupnom djelovanju za minulu godinu, 3./ odobriti račune o prihodu i rashodu, o inventaru, o zakladama i cijelom stanju društvenog imetka, 4./ odobriti izvještaj revizora računa, 5./ odobriti izvještaj vodji o samoj tjelovježbi, 6./ izabrati začasne članove bez debate o ličnosti, 7./ riješavati druge ventualne predloge upravnog odbora ili pojedinih članova, 8./ preinačiti ova pravila, 9./ izabrati upravni odbor, 10./ izabrati tri revizora računa za tekuću godinu, 11./ riješavati prizive /: &. 10. :/. –

&. 14.

Izvanredna glavna skupština.

Kada ustreba, može upravni odbor sazvati izvanrednu glavnu skupštinu. Zahtjevali pak najmanje 20 članova pismeno i naznačivši razloga, da se izvanredna glavna skupština sazove, tada je dužan upravni odbor da istu sazove najkasnije u roku od 14 dana, počamši od dana uručbe pismenoga zahtjeva.

&. 15.

Upravni odbor.

Glavna skupština bira na jednu godinu: a./ starješinu, b./ vodju, c./ 14 članova upravnog odbora te tri zamjenika. Svi ti zajedno sačinjavaju upravni odbor, koji bira iz svoje sredine zamjenika starješine, tajnika i blagajnika. Upravni odbor obavlja svoje poslove besplatno, te drži sjednice na poziv starješine ili njegova zamjenika, kao predsjedatelja. Da se može valjan zaključak stvoriti mora biti prisutno bar 5 članova uračunano ovamo i predsjedatelja. Zaključuje se većinom glasova. Zamjenici stupaju u odbor po najvećem polučenom broju glasova, čim se isprazni ko je odborničko mjesto.

&. 16,

Djelokrug upravnog odbora.

Upravni odbor imade a./ sklapati ugovore u ime društva te upravljati društvenom imovinom, b./ odlučivati o primanju i isključivanju članova, c./ odobriti po volji izradjeni red za tjelovježbu, d./ ubirati novčani prinos, e./ opredjeljivati skupne zabave, sastanke i izlete, f./ predlagati glavnoj skupštini

zasluženo osoblje za začasne članove, g./ Starješina još napose zastupa društvo prema oblastima i inim osobama, te provadja sve zaključke odbora i glavnih skupština. Ako je starješina zaprijećen, vrši sva njegova prava i dužnosti zamjenik starješine, a ako bi i ovaj bio zapriječen, vrši iste funkcije onaj kojega odbor za to odredi. h./ dozvoljavati osnivanje klubova u smislu &. 3. društvenih pravila te prihvaćati i potvrdjivati njihov pravilnik.

&. 17.

Prednjački zbor.

Stručnom stranom društva upravlja vodja, uz prednjački zbor po poslovniku. Članove prednjačkog zbora kao i njihov poslovnik potvrdjuje upravni odbor na predlog vodje.

&. 18.

Imovina društva.

Imovina društva sastoji se: a./ od pokretnina i nepokretnina, b./ od uplate utemeljiteljnih članova, c./ od dobrovoljnih zapisa i darova, d./ od prinosa članova i inih dodataka.

&. 19.

Doprinosi članova.

Članovi utemeljitelji plaćaju jedanputa za uvijek najmanje svotu od 2000 K. Koja se imade isplatiti najkasnije za godinu dana. Izvršujući članovi plaćaju mjesečnu članarinu od 10 K., podupirajući članovi plaćaju članarinu od 20 K. mjesečno. Prinose članova vlastna je mijenjati glavna skupština.

&. 20.

Obranički sud.

Rasprave medju članovima riješava bez daljnjega priziva obranički sud. Ovaj sastoji od 4 obranika, koje si biraju obje prepiruće stranke i to svaka po dva izmedju društvenih članova, a obranici si biraju predsjednika. Nebi li se u osobi

mogli složiti odlučuje između predložene dvojice žrijeb. Obranički sud stvara svoje zaključke većinom glasova, a ako se glasovi raspolove, odlučuje glas predsjednikov.

&. 21.

Prestanak društva.

Društvo prestaje, ako to naročito zaključi u tu svrhu sazvana izvanredna glavna skupština. Ovoj skupštini mora prisustvovati natpolovična većina svihkolikih članova, a za razlaz moraju glasovati dvije trećine prisutnih članova. Ne bude li se radi nedostatnog broja članova mogla ova sazvana skupština obdržavati, to može o razlazu društva zaključiti na novo naročito u tu svrhu sazvana izvanredna glavna skupština bez obzira na broj prisutnih članova i to sa dvije trećine glasajućih.

Ako glavna skupština ne odredi što ino prelazi cijelokupni društveni imetak za slučaj zaključka razlaza ili raspusta društva po oblasti za gradnju uboškog doma odnosno bolnice u Djakovu.

U Djakovu, dne 17. rujna 1922.

Starješina: Vodja: Tajnik:

ORDINANCES OF «HRVATSKI SOKOL»
-GYMNAYSTIC CLUB IN ĐAKOVO

SUMMARY

The year 1922 was particularly important for «Hrvatski sokol» -sports club. After the World War I, the activities of the club revived within the Sokol Union of Yugoslavia, In that year Croatian club leaves the Union and starts its independent activities. The new situation required some normative changes, primarily regarding the practice regulations within the new, considerably changed conditions.

KRITIKE, OCJENE, PRIKAZI, REAGIRANJA

Zbornik Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara VI. i VII.,

Matica hrvatska Đakovo, Đakovo, 2004. – 2005.

Na marginama glavnog kulturno-zabavnog događaja našega grada – Đakovačkih vezova, svake se godine u slično lipanjsko vrijeme u Đakovu okupe mnogi važni predstavnici hrvatske književnosti i književne kritike, analizirajući i donoseći zanimljive zaključke o aktualnoj književnoj praksi. Iako bitno kulturno zbivanje za našu sredinu, ono uglavnom privuče tek nekolicinu istinskih zaljubljenika i ozbiljnijih poznavatelja, što je, čini se, ovdašnja sudbina svakog sličnog događaja. No, da sve ipak ne bi bilo prepušteno zaboravu i nejasnim sjećanjima malobrojnih svjedoka, susrete prati zbornik pisanih radova, koji u konačnici daje jasan pregled onoga što je bilo i trebalo biti rečeno, dajući čvrst temelj nečemu što slobodno možemo nazvati: tradicija u nastajanju. Iza nas je tako već osma godina održavanja Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara i sedmi po redu pripadajući zbornik.

Kako se Zbornik uvijek javlja retrospektivno i ostavlja jednu godinu odmaka u odnosu na Susrete, dozvoljava nam da hladne glave promotrimo i valoriziramo ono što se zbilo. Posljednja dva Zbornika, šesti i sedmi, ostvarila su u donosu na prethodne znatan kvalitativni skok, kako u tehničkom tako i u sadržajnom dijelu. No, dakako, ništa pa niti to ne dolazi samo od sebe, a glavni krivac za takvu pojavu jest organizacijska promjena Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara. Za Susrete je ključan trenutak bio kada se u organiziranje odlučilo uvesti sustavno odabranog izbornika ili izbornicu s namjerom da svojim autoritetom i umješnošću podignu razinu događaja, što se na kraju, moramo priznati, i ostvarilo, omogućivši time da Susreti dobiju i na kvaliteti i svježini. Na našu sreću prva osoba kojoj je ta uloga povjerena jest književna kritičarka, književnica i sveučilišna profesorica dr. sc. Julijana Matanović, o čijoj ljubavi prema Salvoniji uopće, a Đakovu posebno,

zaista nije potrebno govoriti. Tako se uz stručnost dobilo i malo ljubavi prema poslu koji je valjalo obaviti.

I što imamo nakon treće godine izborničkog mandata? Troje uspješno organizirane Susrete i dva zaista kvalitetna Zbornika. Uspjelo se Susrete i Zbornik učiniti relevantnim književno-kulturnim događajima, što se posebno dalo vidjeti na primjeru Šestih susreta, tj. izdavanjem 6. zbornika pod naslovom «Urednik – medijator književnog ukusa (Zlatko Crnković)», koji je okupio velike književnike i književne kritičare (Ivan kušan, Ivan Aralica, Pavao Pavličić, Dragan Velikić, Stjepan Tomaš, Ana Lederer, Josip Cvenić, Zdravko Zima, Ivan J. Bošković, Helena Sablić Tomić, Julijana Matanović i sam Zlatko Crnković) i koji je zahvaljujući iznimnoj i u književnosti vrlo rijetko obrađivanoj temi dospio u slavističke biblioteke diljem svijeta, te bio jedan od glavnih krivaca za svečano obilježavanje rada Zlatka Crnkovića u organizaciji izdavačke kuće Algoritam u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Prošlogodišnji Susreti iznjedrili su nam ove godine 7. zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara, koji tematskom posebnošću i sadržajnom ozbiljnošću zadržava kvalitetu prethodnika. 7. zbornik posvećen je samom književnom stvaralaštvu i važnoj književnoj osobnosti, spisateljici Ireni Vrkljan, obilježavajući dvadeset godina od pojave njezinog prvog romana *Svila, škare*. Opravdanje, posebnost i aktualnost teme stoji u činjenici da je Irena Vrkljan svojim književnim radom 80-ih godina izmijenila lice i naličje književne prozne produkcije uvodeći autoricu u dominantan prostor autorâ. Dvadeset godina poslije, dovoljan je odmak da se promotri na koji je način izmijenjen kritičarski pogled na autobiografsko, žensko i prozno.

Ozbiljnost pristupa materiji očita je i u koncepciji i sadržaju Zbornika. Pokrilo se nekoliko bitnih razina: zastupljene su opće-informativna, koja je ostvarena uvodom, intervjuom te mnogim momentima autorskih tekstova, i književno-kritičarska razina, koja skupa sa stručno-teorijskom čini veći dio 7. zbornika. Dodani su bibliografija i kazalo imena, što s preglednim prijelomom ovaj zbornik stavlja u red vrhunskih tiskovina.

Još jednom se uspjelo okupiti cijenjena imena književne kritike kao što su: Branimir Donat, Milovan Tatarin, Helena Sablić-Tomić, Dubravka Zima, Julijana Matanović i Alida Bremer, uz koja su se pojavili i neki mlađi autori: Suzana Coha, Jadranka Brnčić, Danijela Lugarić, Dubravka Bogutovac i Ana Kažija.

Čini se da je upravo raznolikost i stručni karakter uvrštenih tekstova omogućio da Zbornik ne bude tek odraz jednog lokalnog događaja, već da ga se

prihvati kao ozbiljan doprinos književnoj produkciji, kritici i znanosti. Ukoliko Zbornik zadrži kvalitetu koju ima, što u tisku, prijelomu, papiru, što u sadržaju tekstova i imenima sudionika koja okuplja - uz malu zamjerku na vizualni identitet koji bi mogao biti moderniji i privlačniji, vjerojatno time i skuplji, ali bi odgovarao kvaliteti sadržaja - postat će nezaobilazan formativni subjekt hrvatske književno-kulturne stvarnosti, pa i šire.

Robert Francem

Vladimir Dugalić (pripremio), Sveti Otac Ivan Pavao II. u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, razni autori

Biskupijski ordinarijat Đakovo, Đakovo 2004.

Nešto više od godinu dana nakon Papina posjeta Đakovu i Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, svjetlo je dana ugledala monografija Sveti Otac Ivan Pavao II. u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji. Knjiga broji 288 stranica velikog formata, bogato je opremljena, ilustrirana s oko 300 fotografija: sjajan je dokument jednog događaja, ali i onoga što mu je prethodilo i onoga što se dogodilo nakon njega (Zahvalno hodočašće u Rim) te odjeka koji je imao u srcima ljudi.

Monografija je podijeljena na sedam dijelova: *Radosno iščekivanje, Sveti Otac nam dolazi!, Euharistijsko slavlje u Osijeku, Pohod Đakovu, Ispraćaj na Klisi, Zahvalno hodočašće* i *Hvala svima*. Knjigu otvara proslov/osvrt na pohod Svetoga Oca Osijeku i Đakovu, đakovačkog i srijemskog biskupa mons. dr. Marina Srakića pod naslovom *Sveti Otac u žitnici Hrvatske*, a zatvara prigodnica *Pohvale Stolnog grada Đakova*, odnosno *Laudes Diacovenses* za koje je tekst napisao mr. Ivan Ćurić, glazbu maestro Vinko Sitarić, dok je hrvatski tekst na latinski preveo prof. Ivan Gruić, koji nažalost više nije među nama. A unutar knjige su sabrani zapisi, brojne fotografije i ilustracije, sabrana je silna energija i silan zanos: ta ne dolazi sam Sveti Otac svakoga dana u naš grad, u našu Biskupiju. Čak i onome tko nije praktičan vjernik jasna je velika povijesna dimenzija ovog događaja, priznata i u Gradskom vijeću Đakova koje je odlučilo glavnu đakovačku ulicu nazvati Ulicom Ivana Pavla II.

Ovu je knjigu teško procjenjivati s književno kritičarskog ili nekog drugog "znanstvenog" gledišta. Ona jest monografija, a ta riječ označava "znanstveni, stručni ili esejistički tekst u kojem se iscrpno obrađuje jedna tema". Ali, ovu bih monografiju nazvao prvenstveno monografijom srca i ljubavi svećenstva i puka naše Biskupije. Na slikama i u tekstovima vidimo veliku množinu uključenih u pripremu, doček, ispraćaj Svetoga oca kao i u zavjetno hodočašće u Rim,

iščitavamo za jednu monografsku knjigu neobično snažnu emocionalnost, što, domećem, nije mana ovoj knjizi, ovom vrlo zahtjevnom projektu.

U svojoj homiliji u Osijeku Papa je poručio: "Ne obeshrabrujte se pred složenošću prilikâ!" Oni koji su ovu monografiju od ideje doveli do oblika koji je pred nama, učinili su iznimno djelo, nisu se dali obeshrabriti pred složenošću prilika i pred vremenskim rokovima. Knjiga je morala biti dovršena uoči godišnjice Papina dolaska.

Urednik monografije je dr. Vladmir Dugalić, a osim njega su u uredničkom vijeću bili dr. Đuro Hranić, dr. Nikola Dogan, mr. Ivan Ćurić, mr. Marko Tomić, mr. Luka Marijanović i vlč. Nedjeljko Čutura. U knjizi se nalaze govori Svetoga Oca, kardinala Josipa Bozanića i biskupa dr. Marina Srakića. Tekstove u knjizi su napisali dr. Nikola Dogan, dr. Stanislav Marijanović i prof. Mirko Ćurić. Autori fotografija su Marin Topić, fotografi iz L'Osservatore Romano, Davor Javorović, fotografi Glasa Slavonije i Glas Koncila te dva Đakovčanina Zlatko Mesić i Marko Perić. Lektor je bila prof. Anzelma Salopek, korektorice Tihonija Zovko i Snježana Kraljević Čilić. Grafički je knjigu oblikovalo poduzeće MIT iz Osijeka, a otiskalo poduzeće IBL, također iz Osijeka. Knjiga sadrži 300 fotografija, kao i niz drugih slikovnih priloga. U knjizi su zabilježeni svi koji su na bilo koji način doprinijeli da dolazak Svetoga Oca bude što uspješniji i svečaniji: od organizatora do svakoga tko je dao i najmanji poklon Svetom Ocu. Nije fraza da bi tu knjigu trebao imati svaki Đakovčanin i svaki stanovnik naše Biskupije i da će s vremenom njena vrijednost biti sve veća. Jer ovo je dobro uređena i opremljena knjiga o najvećem događaju u povijesti Đakova i Đakovačke i Srijemske biskupije.

Mirko Ćurić

Zbornik Muzeja Đakovštine 6

Muzej Đakovštine Đakovo, 2003.

Muzej Đakovštine konačno se nakon niza peripetija okućio u svom novom i reprezentativnom zdanju. Otpočele su i povremene izložbe, promocije knjiga i ina kulturna zbivanja koja ga trebaju i potvrđivati, uz primjeren stalni postav, a tu je sada i već šesti broj *Zbornika* koji ovu ustanovu dostojno predočava i ostavlja trajniji spomen na njeno djelovanje u ovom našem prostoru i vremenu.

Zbornik je počeo izlaziti 1978. godine pod imenom *Đakovo i njegova okolica,* a sljedeća dva sveska izašla su 1982. i 1985. godine. Nakon toga vodstvo i uređivanje preuzima mr. Borislav Bijelić, kustos povjesničar, koji uspjeva unatoč poratnim (ne)prilikama i materijalnoj oskudici osigurati kontinuitet četvrtim i petim brojem, 1997. i 2001.godine, a kvalitetu potvrditi i podići novim, 6. *Zbornikom u* 2003. godini.

Sadržajno je materija podijeljena u , sada već tradicionalno, tri dijela: Članci, Građa, te Kritike, ocjene, prikazi i reagiranja; sve je skladno popraćeno slikovnim materijalom i dokumentima, stručnim sažecima i prijevodima na engleski jezik, te privlači pažnju na oko dvjestočetrdeset stranica.

Zdenko Radelić sa Hrvatskoga instituta za povijest u Zagrebu zaintrigirao je čitatelje već na samom početku sa uistinu zanimljivim radom *Križarska gerila u Đakovštini 1945. – 1946.,* gdje je, uvodno predočivši stanje križarskog pokreta, podrobnije prikazao, uz ostale, i djelovanje skupine Filipa Tomića Slavonca na području Đakovštine u cilju obnove NDH. Zlata Živaković-Kerže iz brodske Povijesne podružnice konzistentno je predočila *Povijest nogometnih klubova u Đakovu (1910. – 1941.)*. Obrađeni su osnuci i djelovanja đakovačkih nogometnih klubova, a kontinuitet možemo pratiti od ŠK Certissa iz 1924. godine. Slijede četvorica domicilnih autora; Bijelić se potvrdio nastavkom rada o đakovačkim projektima željezničkih pruga, naime nakon teme o izgradnji pruge Osijek – Đakovo – Vrpolje, sada je predstavljen *Nikada realizirani projekt gradnje vicinalne željeznice Našice – Đakovo*. Za očekivati je i ukoričen i završen rad o

đakovačkim prugama i vraćanje obola pokojnom ocu željezničaru. *Đakovački Zagrepčanin* Vladimir Geiger (HIP Zagreb) prikazao je *Osnivanje i pravila židovskih društava u Đakovu* koja su obogatila društveni život tijekom 19. i prve polovice 20. stoljeća u Đakovu. Mladi Branko Ostajmer predstavio se znalačkim radom o uvijek aktualnim izborima za Sabor, pa tako i onim vrlo zanimljivim iz 1884. godine u Đakovštini, dok je agilni Željko Lekšić podrobno opisao nastanak stare jezgre Đakova – *Strossmayerov trg*.

Drugi dio *Zbornika – Građa* donosi rad Stjepana Matkovića (HIP Zagreb) sa obimnim dokumentarnim prilozima o sporu tijela javne uprave i Đakovačke biskupije oko pravnokaznene nadležnosti nad sjemeništarcima, te o predizbornim kretanjima u Đakovu 1884./'5. godine. Danijel Petković iz Gradskog muzeja Vinkovci predstavio je četiri đakovačke cehovske diplome, koje je uz ostale prezentirala njegova ustanova, a na kraju je Vesna Božić – Drljača iz Državnog arhiva u Osijeku iscrpno prikazala *Kulturno – prosvjetni rad na području grada Đakova 1949. – 1951.*

U *Kritikama* je gdjekad pokušano donijeti vrijednosni sud i prikaz osamnaest knjiga i publikacija koje su tiskane u ili o Đakovu, te Đakovštini - Strizivojna, Gašinci, Gorjani, Drenje i Vučevci. Time urednik Bijelić nastavlja s predočavanjem đakovačkog produktivnog izdavaštva između dva *Zbornika*, a dijelom i sam, uz ostale domaće autore; kojima ponekad nedostaje objektivnih kritičkih stavova (odskače i obećava mladi Ivan Kunštić); daje obrise eksplozije zavičajnih tiskovina u posljednjem desetljeću. Posebno se ističu vrijedni radovi o Strizivojni, značajan rad Branke Migotti o pozlaćenim staklima sa Štrbinaca,, Geigera o Nijemcima u Đakovštini, *Dorfchronik Wutschewzi, Naše teme…*

I nažalost - *In memoriam*: o samozatajnom muzealcu Jurjeviću i u narodu omiljenom msgr. Ćirilu Kosu, umirovljenom bikupu đakovačkom.

Šesti *Zbornik Muzeja Đakovštine* urednik je Bijelić uspio podići na višu kvalitativnu razinu, obogativši ga respektabilnim znanstvenim imenima, uglednim gostujućim, kao i dokazanim domaćim autorima, zanimljivom i dobro obrađenom stručnom građom, ali i prikazom zavičajnog izdavaštva, gdje bi u buduće moglo biti više kompetentnog pogleda izvana, dobivši tako mozaik koji oslikava trenutno zaustavljenu vremensku panoramu đakovačkog podneblja.

Hrvoje Miletić

Željko Lekšić, Hrvatski dom u Đakovu

Muzej Đakovštine i Društvo ljubitelja starina Đakovo, 2003.

Malo je građevina koje su u gradovima diljem Hrvatske u 20. stoljeću imale značaj i ostavile pečat u sjećanju građana onako kako su to učinili hrvatski domovi, podizani u prvoj polovici 20. stoljeća, i to prvenstveno prilozima i samoodricanjem domaćeg stanovništva. Krajem 2003. godine čitateljima je predstavljena knjiga Željka Lekšića *Hrvatski dom u Đakovu,* koja iscrpno prikazuje povijest đakovačkog Hrvatskog doma, podignutog do 1937. godine, a srušenog 1983. godine.

Autor knjige je đakovački odvjetnik i veliki zaljubljenik lokalne povijesti, kojoj je dosad posvetio niz radova, objavljenih u brojnim časopisima (*Časopis za suvremenu povijest, Zbornik Muzeja Đakovštine, Prigodna revija Đakovački vezovi, Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice / Volksdeutsche Gemainschaft Jahrbuch* i drugi.), a objavljivanjem *Hrvatskog doma* javlja se i svojom prvom knjigom.

Središnji dio knjige, naslovljen Hrvatski dom u Đakovu (str. 7-48), podijeljen je na šest poglavlja, prethodi mu Predgovor (str. 5-6), a prate ga Prilozi (str. 49-83), Sažeci na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku (str. 85-87), Sadržaj (str. 89), te, na samom kraju, Bilješka o piscu (str. 91-92).

U Predgovoru autor ukratko progovara o prethodnim radovima koji se odnose na istraživanu temu, o nastanku knjige, donosi izabrane podatke o Hrvatskom domu i zahvaljuje se pojedincima koji su pomogli tijekom istraživanja.

Poglavlja u središnjem dijelu knjige kronološki prate povijest Hrvatskog doma od zamisli o izgradnji pa sve do rušenja i izgradnje novog zdanja. Autor u uvodu od dvije stranice prikazuje odnose u đakovačkom sokolstvu budući da je, kako je već u predgovoru naglašeno, izgradnja Doma usko povezana s đakovačkim Hrvatskim sokolom. Pored organizacije Hrvatskog sokola, u Đakovu početkom dvadesetih godina 20. stoljeća djeluje i Sokolsko društvo (član Jugoslavenskog sokola), te katoličko sportsko društvo Orao. U prvom poglavlju, koje nosi naslov Pripreme za izgradnju Hrvatskog doma, obrađene su aktivnosti od osnutka odbora za gradnju 1922. godine do početka gradnje 1928. godine.

Dvije sokolske organizacije su bile u stalnom sukobu, i uslijed toga Sokolsko društvo nije uzelo udjela u pripremama za izgradnju. Dugih šest godina do početka gradnje "hrama prosvjete, napretka i sreće", kako su članovi 1923. godine osnovanog Društva Hrvatski dom nazivali zdanje koje su namjeravali podignuti, jest posljedica nedostatka sredstava. Sredstva su prikupljana uglavnom putem koncerata, zabava i darova, a darivali nisu samo Hrvati, nego i đakovački Nijemci i Židovi. Do 1928. godine prikupljena je određena svota novca, trgovište Đakovo je darovalo zemljište, prihvaćen je idejni nacrt arhitekta Aleksandera Freudenreicha (već dokazanog u izgradnji hrvatskih domova), gradnja je povjerena domaćim građevinskim poduzetnicima, i sve je bilo spremno za početak gradnje, čiji se dovršetak predviđao već 1929. godine.

Gradnja Doma je naslov trećeg poglavlja u kojem autor prati tegobni tijek gradnje od svečanog polaganja kamena temeljca 1928. godine preko dugotrajnog zastoja do ponovnog pokretanja gradnje. Naime, 1929. godina je donijela Šestosiječanjsku diktaturu, a ona ugasnuće Hrvatskog sokola, čime su trenutno obustavljeni i već prilično odmakli radovi na Domu. Godine 1937. Hrvatski dom je ipak svečano posvećen, iako (nikad) nije bio u potpunoosti dovršen. Opis svečanosti posvete i nekoliko podataka o Domu krajem tridesetih godina autor donosi u poglavlju Posveta Hrvatskog doma, a zatim, u poglavlju Hrvatski dom poslije Drugoga svjetskoga rata, opisuje sudbinu u novonastalim okolnostima nakon 1945. godine. U tim je okolnostima đakovački Dom uglavnom podijelio sudbinu drugih domova diljem Hrvatske: u njega je 1954. godine preseljeno kino, naziv Hrvatski dom iščezava ubrzo nakon rata, a novi je naziv Dom kulture, odnosno Kino Dom kulture. Dvorana Doma je, pored kina, služila i za kazališne predstave, koncerte, gostovanja umjetničkih skupina te druge namjene. Stoga je razumljivo da je u tom razdoblju, kao i u onom prijeratnom, ovo zdanje imalo važno mjesto u životu mnogih Đakovčana, i da su lijepa i topla sjećanja mnogih i danas vezana uz popularno "Kino". Zasigurno manje ugodno su se u dvorani Doma osjećali bivši "funkcioneri" Gradskog Narodnog odbora kojima je ondje suđeno u ljeto 1949. godine, kada je Dom poslužio i u tu neobičnu svrhu.

Neki od hrvatskih domova su nakon demokratskih promjena devedesetih godina ponovno zasjali u starom sjaju, ali đakovački nije bio te sreće: zatvoren je 1980. godine, a tri godine kasnije srušen, zbog navodne dotrajalosti tri nosiva zida. Okolnosti vezane uz rušenje su predstavljene u petom poglavlju (Zatvaranje Doma i njegovo rušenje te pripreme za izgradnju novog Doma), a u posljednjem, šestom poglavlju (Gradnja novog Doma) autor piše o novom Domu kulture podignutom na istom mjestu 1986. godine. Pet godina kasnije Domu je napokon, premda je riječ o novoj zgradi, vraćeno izvorno ime Hrvatski dom.

Objavljeni prilozi se izravno odnose na početak gradnje Doma. Prvi i najiscrpniji je dosad neobjavljena Spomenica Hrvatskog sokola u Đakovu iz 1928., napisana povodom polaganja kamena temeljca, a sadrži, između ostalog, kratku povijest đakovačkog Hrvatskog sokola, popis darovatelja za izgradnju Doma te popis članova Sokola. peti prilog su Pravila društva Hrvatski dom u Đakovu iz 1923. godine, a preostala tri priloga su dokumenti iz 1928. i 1929. godine (Izvještaji Građevnog odbora Hrvatskog sokola u Đakovu od 2. 11. 1928. i 2. 2. 1929. te Zapisnik Glavne skupštine Hrvatskog sokola u Đakovu održane 23. 12. 1929.).

Na temelju relevantne literature, novinstva i arhivske građe autor je zainteresiranim povjesničarima, ali i širem, napose đakovačkom čitateljstvu predstavio vrijedno i uspjelo djelo o povijesti ovog jedinstvenog đakovačkog zdanja. I premda u predgovoru naglašava da nije istražio svu arhivsku građu (ako je uopće, s obzirom na temu, ima) ne bi bitno izmijenila sliku koju nam Lekšić donosi. Potrebno je također istaknuti da bi *Hrvatski dom u Đakovu* bio značajno siromašniji rad bez đakovačkih ljubitelja starina (a đakovačko je Društvo ljubitelja starina i suizdavač) koji su tijekom desetljeća sačuvali raznovrsnu građu koja je, uglavnom u vidu umješno raspoređenih slikovnih priloga, dala ovom radu dodatnu vizualnu vrijednost. Kako je već rečeno, *Hrvatski dom u Đakovu* je prva knjiga Željka Lekšića, a treba očekivati da će vrlo skoro biti ukoričena nova i opsežnija autorova istraživanja, posebice ona vezana uz izgradnju Đakova i Đakovčane vlasnike i graditelja zgrada.

Branko Ostajmer

Dragutin Jurić, Politika kao sudbina – eseji i polemike

Matica hrvatska Đakovo, Đakovo, 2005.

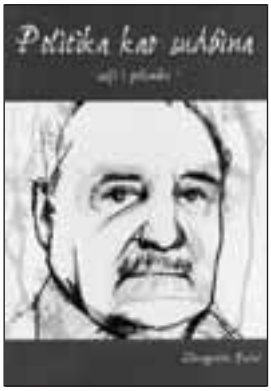

Mr. Dragutin Jurić dugogodišnji je gimnazijski profesor povijesti i sociologije koji je, osim na pedagoškim planu, aktivno sudjelovao i u društvenom i političkom životu uže i šire zajednice od šezdesetih godina pa sve do danas. Stručne radove objavljivao je u časopisima, a polemičke osvrte najčešće na stranicama dnevnih novina. Knjiga "Politika kao sudbina" njegova je prva knjiga koja sadržava presjek radova objavljivanih u zadnja četiri desetljeća. Na tekstovima uvrštenim u knjigu nisu se vršile naknadne radikalnije intervencije stilskog i sadržajnog karaktera, te je ona stoga - između ostalog - i dojmljiv dokument o vremenima u kojima je nastajala. Tu dimenziju knjige ne bismo smjeli zanemariti, baš kao ni činjenicu da ona bjelodano svjedoči o političkoj konzistentnosti njezina autora.

Autor je knjigu podijelio u nekoliko tematskih blokova. U prvom bloku naslovljenom "Hrvatska zemlja Hrvata" daje se presjek najstarije hrvatske povijesti do početka stvaranja hrvatske države. Čak i više od toga, autor daje informacije o demografskom stanju na području Hrvatske prije doseljenja Hrvata, kao i o porijeklu imena Hrvat.

U drugom dijelu knjige autor piše o "Hrvatskom proljeću", odnosno događajima koji su mu neposredno prethodili i generirali njegov puni zamah početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Naglasak je stavljen na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, odnosno pripremi, osnivanju i djelovanju Ogranka Matice hrvatske u Đakovu i okolnim selima. Ovaj dio knjige svakako je jedan od njezinih intrigantnijih dijelova, tim više što je autor aktivni sudionik tih događaja pa njegova zapažanja možemo okarakterizirati i kao vrijednu memoarsku građu koja bi se morala respektirati u nekoj budućoj znanstvenoj valorizaciji spomenutih događaja.

Memoarska dimenzija naglašena je i u sljedećem dijelu knjige naslovljenom "Đakovština šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća". Taj dio knjige donekle se preklapa sa prethodnim (Hrvatsko proljeće), a prožet je svjedočenjem

o represiji usmjerenoj prema autoru knjige tijekom 1972. godine. Riječ je o istražnom razgovoru koji je sa autorom proveo službenik Unutarnje državne bezbednosti Gabra Dragelj, odnosno o tzv. slučaju maturijade, s današnje točke gledišta jednom sasvim benignom događaju, ali događaju paradigmatičnom za stanje u Hrvatskoj neposredno nakon sloma Hrvatskog proljeća.

U dijelu knjige pod naslovom "Društvo i religija" dominiraju autorove polemike koje je vodio potkraj šezdesetih godina. Ako smo optužbe za pjevanje pjesama duboko ukorijenjenih u hrvatskom narodu (Marjane, Marjane) ocijenili kao krajnje benigne, polemike vođene na temu religije danas nam se mogu činiti još bezazlenijima. One svjedoče o rigidnosti i nespremnosti na dijalog ljudi koji su bezrezervno podržavali partijske dogme onog vremena, ali i autorovoj moralnoj vertikali. Naime, Jurić, koliko mi je poznato, kako onda tako i danas, nije praktični vjernik, te se nije borio "za sebe". Kao intelektualac borio se za određene principe u koje je vjerovao, a ti principi podrazumijevali su u konkretnom slučaju dijalog između onih koji su različito mislili – ako su uopće mislili.

Nakon što je iznio svoje viđenje mjesta i uloge Zrinskih, Frankopana, Stjepana Radića i Ante Starčevića,, te skrenuo pozornost na neke značajne događaje iz nacionalne povijesti (Krvavi Sabor Križevački), autor završava knjigu poglavljem "Tisućljetni hrvatski san". U njemu piše o stanju u prvoj i drugoj Jugoslaviji, Titu kao povijesnoj ličnosti, fašizmu i antifašizmu, ali i najnovijoj povijesti s akcentom na izbijanje, tijek i posljedice Domovinskog rata.

S tehničke strane gledano knjiga "Politika kao sudbina" nije lišena određenih manjkavost. Tu ponajprije mislim da je mogla biti kvalitetnije strukturirana, da sam naziv knjige samo djelomično odgovara onome što možemo naći između njenih korica (te da je stoga trebalo izabrati neki drugi, tim više što je sedamdesetih godina već objavljena knjiga istog naslova), a ne bi bilo loše ni to da su čitatelji upoznati s prvotnim mjestom i vremenom objavljivanja pojedinih tekstova od kojih je knjiga sačinjena (to je učinjeno samo djelomice). No, unatoč toga, riječ je o relevantnoj i nadasve poticajnoj knjizi koja bi mogla biti generator minucioznijih istraživanja novije lokalne povijesti.

Borislav Bijelić

Zbornik I. i II. Strosmayerovih dana

Matica hrvatska Ogranak Đakovo i Grad Đakovo, Đakovo, 2005.

O biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, nesumnjivo jednoj od markantnijih ličnosti nacionalne (i ne samo nacionalne) povijesti 19. stoljeća, sve do danas, nemamo dovoljno znanstveno relevantnih radova koji bi omogućili kvalitetnu sintezu njegovog svekolikog angažmana, kako u okviru Crkve, tako i izvan nje. Iako je proučavati Strossmayera popriličan izazov, ponajprije stoga što mu je djelovanje disperzirano na najrazličitije segmente duhovnih tvorbi, politiku, gospodarstvo i druge oblasti, ipak je porazno što i nakon 100 godina od njegove smrti nemamo dovoljno kvalitetnih analitičkih radova koji su, po logici stvari, pretpostavka za jednu cjelovitu sintezu. Biskup Strossmayer zadužio nas je u tolikoj mjeri da smo dužni latiti se posla i jednom kvalitetnom sintetičkom monografijom izraziti pijetet prema njegovom sveukupnom djelu. Takav pristup, dakako, ne isključuje kritičku valorizaciju. On je podrazumijeva.

Na sličan način vjerojatno su razmišljali i članovi Gradskog poglavarstva Đakova koji su studenog mjeseca 2002. godine pokrenuli inicijativu za održavanje Strossmayerovih dana, kulturne manifestacije koja bi - kako je zamišljeno - trebala pripomoći sagledavanju Biskupova života i rada. Ideja je prihvaćena od strane đakovačke i srijemske biskupije, HAZU-a, Županije osječko – baranjske i Strossmayerovog sveučilišta iz Osijeka, da bi već sljedeće, 2003. godine, manifestacija po prvi puta bila i održana. Održana je i 2004. godine, a ove, 2005. godine, Strossmayerovi dani protekli su u obilježavanju 100. obljetnice smrti i 190. obljetnice Biskupovog rođenja. Tom prigodom, između ostalog, tiskan je i Zbornik koji je u ovom tekstu predmet našeg primarnog interesa.

Zbornik je uredio Mirko Ćurić. On se je, kao i većina urednika sličnih publikacija, morao suočiti sa nizom, danas već gotovo standardnih poteškoća vezanih za njihovo objavljivanje. Naime, pojedini autori znatno su prekoračili rokove za predaju svojih radova, a neki ih, iako više puta upozoravani, na kraju nisu bili u mogućnosti niti predati. Zbog takvih propusta tiskanje se moralo

zgotoviti u vrlo kratkom roku, pa je čak i mjesto predviđeno za CIP ostalo, barem za sada, prazno.

Sa Prvih Strossmayerovih dana Zbornik donosi tri manja rada Marina Srakića, Zvonka Benašića i Đure Vanđure. U svom radu dr. Srakić naglasio je neke momente Strossmayerovog djelovanja na opće crkvenom i crkveno-biskupijskom planu, dok je interes dr. Benašića bio vezan za Strossmayerovu potporu Ivani Kobilic i Ivanu Rendiću, tada još nedovoljno afirmiranim umjetnicima. U svom prilogu, u kojem je propitivao odnos Strossmayera prema likovnim suvremenicima, Đuro Vanđura naglasio je odnos Biskupa prema njegovim portretistima, ali i đakovačkoj katedrali kao Biskupovom najvećem likovnom projektu.

U drugom dijelu Zbornika preneseni su prilozi povjesničara književnosti sa znanstvenog skupa "Strossmayer u književnosti" održanog u okviru Drugih Strossmayerovih dana. O Preradovićevim, Kranjčevićevim i Šenoinim prigodnicama Biskupu pisao je Vinko Brešan, a komplementaran prilog ponudio je i Mirko Ćurić obradivši tri soneta koja je Juraj Tordinac posvetio Strossmayeru. Marin Srakić, biskup đakovački i srijemski, dao je prikaz radova koje su o Strossmayeru potpisali svećenici. Radovi su sistematizirani u nekoliko cjelina: pjesme, monografije, stručni i znanstveni radovi.

O vezama biskupa Strossmayera sa Slovacima (posebno prema svećeniku i književniku Janku Tomboru) pisala je Nevenka Nikić, dok o nekim aspektima veze sa Crnogorcima možemo saznati iz rada "Strossmayerova ćirilometodska djelatnost pretočena u pjesmu i priču" kojeg su potpisali Milica Lakić i Milorad Nikćević.

U radu Helene Sablić Tomić fokusirani su književno-znanstveni i literalni projekti 90-ih godina prošlog stoljeća u kojima je biskup Strossmayer referentna odrednica, dok je u radu Gorana Rema ponuđen jedan poticajni nacrt, svojevrsna prolegomena za neka buduća istraživanja Strossmayerove estetike i stilistike.

O tomu da pojavljivanje Zbornika radova sa prvih i drugih Strossmayerovih dana treba pozdraviti nema nikakve dvojbe. Isto tako, nema dvojbe da su u Zborniku preneseni radovi doprinos cjelovitijem sagledavanju djelovanja Josipa Jurja Strossmayera. No, dvojbeno je da li se od radova objavljenih u Zborniku moglo očekivati i više. Osobno sam to očekivao, baš kao i pokoji tekst kojim će se pokušati afirmirati tezi o Strossmayeru kao povijesno kontroverznoj osobi. U danas dominantno apologetskom ozračju vezanom za propitivanje mjesta i uloge biskupa Josipa Jurja Strossmayera - kako u crkvenom, tako i u društvenom životu - pokoji disonantni ton uistinu bi dobro došao, i to iz više razloga. Ponajprije zbog Biskupa samog.

Borislav Bijelić

Borislav Bijelić, Đakovo u prijedlozima i projektima željezničkih pruga do 1914. godine

Muzej Đakovštine, Đakovo i HŽ Zagreb
Đakovo, 2004.

U hrvatskoj historiografskoj produkciji zavičajne knjige nisu novina. Sve se češće pojavljuju knjige u kojima je istraživačka tema gospodarska povijest. Međutim, djela na tu temu još uvijek nisu u hrvatskoj historiografiji dovoljno zastupljena i obrađena. Ponajviše stoga jer monografije i djela posvećena gospodarskoj povijesti hrvatska historiografija ne prepoznaje i neopravdano svrstava u djela zavičajnih povjesnica koja svojim relativno uskim temama (obrt, trgovina, industrija, suhozemni i vodeni promet i drugo) ne teže cjelovitosti.

Da i zavičajna povijest na temu jedne gospodarske grane – suhozemnog prometa – može biti hvale vrijedan istraživački i izdavački pothvat svjedoči knjiga gornjega naslova. Metodološki je zamišljena i pripremljena temeljito i sveobuhvatno u skladu s načelima suvremene povijesne znanosti. Knjiga Borislava Bijelića, povjesničara, dugogodišnjeg kustosa, a odnedavna i ravnatelja Muzeja Đakovštine u Đakovu, vrlo je precizna sinteza koja zorno pokazuje mukotrpan put malog slavonskog gradića u ostvarenju izgradnje željezničke pruge.

U PREDGOVORU (7-9) autor ukratko iznosi razloge bavljenja željezničkom problematikom vezanom za grad Đakovo. Upoznaje čitatelje da je knjiga sinteza objavljenih članaka *Đakovo u projektima željezničkih pruga – s posebnim osvrtom na izgradnju pruge Osijek – Đakovo – Vrpolje* i *Od iluzije do zbilje i nazad: Nikad realizirani projekt gradnje vicinalne željeznice Našice – Đakovo* te rezultat novih višegodišnjih istraživanja neobjavljenih arhivskih vrela.

U kraćem UVODU (11-18) autor je, na temelju objavljene literature hrvatskih eminentnih historiografa koji su se bavili tom problematikom, iznio strategiju izgradnje željezničkih pruga u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji do Prvoga svjetskoga rata.

Središnji dio knjige (19-116), koji je i najopsežniji, autor je podijelio na tri dijela.

I. dio naslovio je ĐAKOVO U PRIJEDLOZIMA I PROJEKTIMA IZGRADNJE ŽELJEZNIÈKIH PRUGA DO 1894. GODINE i, sukladno naslovu, obradio gotovo sve prijedloge i projekte vezane za Đakovo i njegovo povezivanje mogućim željezničkim prugama kojima je ishodišna točka do Austro-Ugarske nagodbe (1867.) Beč, a od godine potom Budimpešta. Iznio je i prijedloge za umreženje u dionice budućih (ostvarenih i neostvarenih) željezničkih pruga u Slavoniji, tj. u Hrvatskoj.

II. dio VICILNA ŽELJEZNICA OSIJEK – ĐAKOVO – VRPOLJE autor je podijelio na tri poglavlja. U 1. je opisao *Pripreme za gradnju pruge* koje su zbog mnogih gospodarskih i političkih (ne)prilika trajale gotovo 35 godina od izgradnje prve željezničke pruge u Slavoniji. (Pruga Budimpešta – Villany – Osijek – Dalj – Subotica – Budimpešta puštena u promet krajem 1870.) U tom razdoblju priprema autor je istražio dva prijedloga izgradnje pruge te opisao neslaganja ne samo unutar tadašnjih slavonskih političkih i gospodarskih krugova nego različitosti mišljenja i interesa članova odbora – predstavnika pojedinih sela Čepina, Vladislavaca, Vuke, Koprivne, Semeljaca, Širokog Polja, Kešinaca, Mrzovića, Vučevaca i Forkuševaca. I u 2. poglavlju pod naslovom *Tijekom gradnje* autor je, kao i u prvom, u prvi plan stavio goleme probleme financijske prirode koji su uz dugo traženje koncesijske dozvole otežavali gradnjju, a kada je do nje došlo 1905. slijedile su i prve reakcije. Njih je autor opisao u 3. poglavlju naslovivši ga *Puštanje pruge u promet i prve reakcije*. Tu je autor jednostavnim i lako čitljivim stilom citirajući članke onodobnih novina, poput "Vjesnika županije Virovitičke" i "Narodne obrane", knjizi udahnuo duh vremena sa zgodama i nezgodama na relaciji Osijek – Đakovo i slično.

U posljednjem dijelu knjige, kako i naslov slovi, autor je opisao – u obliku prijedloga i projekata – NIKADA REALIZIRANI PROJEKT GRADNJE VICINALNE ŽELJEZNICE NAŠICE – ĐAKOVO i ponovo iznio uskogrudnost i veliku suprotnost interesa gospodarskih krugova pojedinih slavonskih gradova i sela koji su omogućili ostvarenje projekta gradnje te željezničke pruge.

Na relativno malom broju stranica prikazane su političke okolnosti te gospodarske i financijske poteškoće koje su se do Prvoga svjetskoga rata nametale zbog ovih ili onih (ne)prilika. Autor je u knjizi zanimljivo i dinamično opisao zalaganja tadašnjih istaknutih osoba poput đakovačko-bosanskog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, kneza Schaumburg-Lippe, grofa Petra Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Vukotinovića, đakovačkog zastupnika dr. Vladimira Prebega, dr. Antuna Švarcmajera, vlč. Matije Pavića i drugih za ostvarenje prijedloga i projekata pojedinih željezničkih pruga.

Zbog vrste sadržaja i načina pisanja knjiga je namijenjena široj čitalačkoj publici, no korištenje objavljene literature i neobjavljenog arhivskog gradiva uvrstile su je u nezaobilazno štivo stručne publike, posebice one koja se bavi gospodarskom povijesti, tj. suhozemnom prometnom politikom Slavonije, ali i šire.

Uz svako poglavlje autor je odabrao odgovarajuće fotografije, portrete i stare razglednice što zasigurno čitatelju osiguravaju zornu sliku onodobnih osoba, prilika i slično. Od velike su koristi karte i tabelarni iskaz gradnje postaja kao dodatak na kraju knjige. Kako je knjiga temeljena na znanstvenoj metodologiji suvremene historiografije i pisana razumljivim jezikom i stilom sigurno će dobiti zavidno mjesto u bibliografiji hrvatske gospodarske povijesti.

Zlata Živaković-Kerže

Mirko Ćurić (pripremio), Prigodnice biskupu Strossmayeru objavljene u Glasniku od 1874. do 1905.

Matica hrvatska, Đakovo

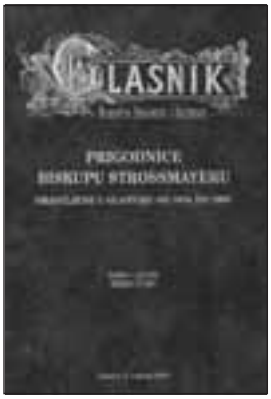

Đakovački ogranak Matice hrvatske u posljednje dvije godine pokazao je ozbiljan kvalitativni pomak u izdavačkoj djelatnosti. Dotadašnja izdavačka praksa je bila da se objavljivalo gotovo sve, bez obzira na estetsku vrijednost pojedinih naslova (što ne mora biti u negativnom kontekstu s obzirom da male sredine imaju velikih poteškoća u izdavačkoj djelatnosti: nepostojanje "jakoga izdavača", slaba recepcija, male naklade, slaba promidžba i na žalost, "pogled s visoka" iz Zagreba…). Snažnijim uključivanjem prof. Mirka Ćurića, predsjednika osječko-baranjsko-srijemskog ogranka Društva hrvatskih književnika izdavačka djelatnost bitno je dobila na kvaliteti. Taj kvalitativni uzmak početo je izdavanjem prigodne knjige povodom dolaska pape Ivana Pavla II. u Đakovo "S dragih nam polja" (uz Ćurića kao priredivač se pojavljuje i đakovački pjesnik Franjo Đakula). Tom knjigom Matica hrvatska u Đakovu pokazala je da zna prepoznati vrijednost koja se može promovirati i u samom Zagrebu. Uz tu knjigu, zagrebačku promociju, u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, doživio je i šesti Zbornik đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara posvećen velikanu hrvatskog prevoditeljstva Zlatku Crnkoviću.

I u 2005. godini đakovačka Matica hrvatska se dobro pripremila želeći dostojno obilježiti velike obljetnice đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera - 190. godišnjicu rođenja i stotu obljetnicu smrti. Tim povodom, u suradnji s Biskupijom đakovačkom i srijemskom, Đakovačkim kulturnim krugom, Gradom Đakovom, objavljena je knjiga "Prigodnice biskupu Strossmayeru". Priređivač Mirko Ćurić izabrao je 21 pjesmu koje su objavljene u Glasniku Biskupije bosanske i srijemske u razdoblju od 1874. do 1905. godine. Glasnik Biskupije Đakovačke ili Bosanske i Srijemske pokrenuo je biskup Strossmayer 15. siječnja 1873. godine kada je izašao prvi broj, a ovo najstarije tiskano izdanje kontinuirano izlazi do danas. Knjigu otvara pjesma Svetozara

Ritiga «Na odru Strossmayerovu» te uvodna riječ biskupa dr. Marina Srakića. Osim prigodnica u knjizi se nalaze napisi o zadnjim časovima biskupa Strossmayera, prilozi, popis prigodnih pjesama i kratke biografije izabranih pjesnika.

Najveći problem s kojim se susreo priređivač jest činjenica da je veliki broj prigodnih pjesama nepotpisan ili potpisan opisno (npr. «duhoviti pjesnik iz Sriema, ili: «spjevao jedan gimnazijalac»). Veliku pomoć u pripremi ove knjige dao je rad biskupa dr. Marina Srakića «Svećenici (O) Strossmayeru» u kojemu je autor popisao sve prigodnice što su ih objavili svećenici Đakovačke i Srijemske biskupije, ali i svećenici iz drugih hrvatskih biskupija. Već smo rekli da zbirka sadrži 21 pjesmu sljedećih autora: Juraj Tordinac, Martin Nedić, Josip Stojanović, Ilija Topalović, Petar Preradović, Gjuro Kovačević, Grgo Martić, Ilija Okrugić, Ivan Trnski, Stjepan Buzolić, Jovan Sundečić, Josip Bertić, Pero Rogović, Ivan Becić, Ante B. Jagar, Ivan Ev. Šarić, Jovan Hranilović, Matija Pavić, Vladislav Krenais, Franjo Novoselec, Svetozar Ritig, Stjepo M. Ivančić. U izboru se nalaze i prozni tekst o Strossmayeru (Matija Pavić: Biskupu – Jubilaru 1900.)

Najuspjelije prigodnice su one najiskrenije, s najmanje fraza, a najviše iskrenih emocija i pjesničkog nadahnuća, kakve biskupu Strossmayeru upućuje Petar Preradović ili Juraj Tordinac.

Veliki broj prigodnica je zanimljiv s književno-povijesnog, a manje s estetskog stajališta. Priređivač nije dirao u jezik, pravopis i grafijska rješenja odabranih pjesama. Time je sačuvana izvornost svake pojedine pjesme.

Ova knjiga otvara još jednu dimenziju koja se vrti oko đakovačkog biskupa J. J. Strossmayera čime se potvrđuje širina biskupa, mecene, književnika. Ovim uratkom priređivač je skrenuo pozornost i na Strossmayera kao književnu inspiraciju i potvrdu da će biskup Strossmayer biti neiscrpno znanstveno vrelo bez obzira koliko vremena prošlo od njegove smrti.

Da se radi o ozbiljnom projektu potvrđuje i dobro grafičko rješenje naslovnice iz koje se može iščitati ozbiljnost cijeloga tima koji je osmislio ovu knjigu. Urednik knjige je prof. Petar Strgar, unos teksta učinile su Jasna Kalman i Anica Marelja, a lektorski posao obavio je prof. Vlado Filić.

Ovo je zasigurno jedna od najvrijednijih knjiga suvremenog đakovštinskog izdavaštva. Čestitam!

Miro Šola, prof.

Borislav Bijelić (pripremio), Pozdrav iz Đakova. Đakovačke razglednice do 1945. godine

Muzej Đakovštine Đakovo, Društvo ljubitelja starina Đakovo, Đakovo, 2005.

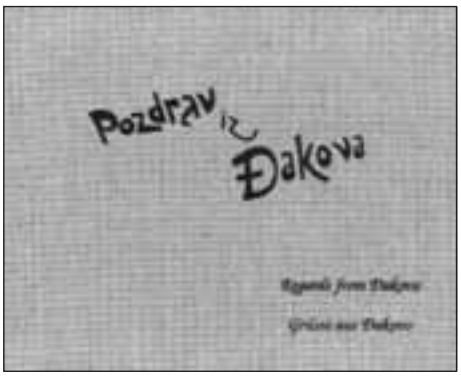

Ovoga su ljeta, u okviru Đakovačkih vezova, Muzej Đakovštine i đakovačko Društvo ljubitelja starina u Muzeju Đakovštine postavili izložbu Pozdrav iz Đakova. Izloženo je oko 300 razglednica iz razdoblja od kraja 19. stoljeća do 1945. godine, a prvenstvena nakana priređivača bila je svim zainteresiranima približiti Đakovo kakvo je nekada bilo. Da takav interes postoji, potvrdio je već i uspjeh *Fotomonografije starog Đakova*, objavljene prije točno deset godina. Sve izložene razglednice izabrane su iz zbirke Valentina Markovčića, jednog od najznačajnijih đakovačkih kolekcionara. Markovčićeva zbirka razglednica ukupno broji više od 20000 primjeraka, među kojima se njih 500 odnosi na đakovačke razglednice izdane do 1945. godine. Ova iznimna zbirka razglednica čini tek dio bogate i raznovrsne Markovčićeve zbirke koja se u najvećoj mjeri sastoji od predmeta iz đakovačke povijesti.

Uz izložbu je objavljen i popratni katalog (knjiga) kako bi se s ovim dijelom đakovačke kulturne baštine mogli upoznati i brojni zainteresirani koji nisu bili u mogućnosti pohoditi izložbu. Između 300 izloženih, u katalog (knjigu) je uvršteno 50 razglednica koje su priređivači izložbe ocijenili najatraktivnijima i najmanje objavljivanima. Priređivač kataloga (knjige) i autor uvodnog teksta te osnovnih podataka uz preslike razglednica (godina izdanja, nakladnik) je mr. Borislav Bijelić, ravnatelj Muzeja Đakovštine. Posve opravdano ocjenjujući da bi ovo izdanje moglo biti zanimljivo i turistima, priređivači su se odlučili za trojezično izdanje cjelokupnog teksta, a prijevode na engleski i njemački potpisuje prof. Snježana Marić. Likovno oblikovanje kataloga (knjige) je također na vrlo visokoj razini, u cijelosti je otisnut u boji, i zasigurno se i tom pogledu može uvrstiti u najdopadljivije radove među brojnim sličnim objavljenim u

proteklih desetak godina. Katalog (knjiga) na samom kraju sadrži i kratke bilješke o priređivaču Borislavu Bijeliću i kolekcionaru Valentinu Markovčiću.

Izuzevši prve tri razglednice, koje su kao jedne od najstarijih poznatih đakovačkih razglednica smještene na početak kataloga (knjige), ostale razglednice u katalogu (knjizi) nisu posložene kronološki niti na bilo koji drugi konzistentan način. Priređivači su nastojali odabirom razglednica ravnomjerno predstaviti đakovačke kulturne spomenike i ulice, ali ipak, sasvim razumljivo, prevladavaju Stolna crkva i uže središte grada kao najučestaliji motivi đakovačkih razglednica. Nezahvalna je zadaća riječima dočarati u katalogu (knjizi) uvrštene razglednice, ali slobodno se može ustvrditi da one predstavljaju najvrjednije što se može ponuditi iz sad već više od stoljeća duge đakovačke tradicije izdavanja razglednica. Zanimljivo je također napomenuti da najstarije đakovačke razglednice nisu tiskane u Đakovu, a ni nakladnici nisu potjecali iz Đakova, već iz Beča, Münchena i Osijeka. Prvi poznati đakovački nakladnik bio je trgovac Rudolf Boda (1902. godine), a kasnije su razglednice izdavali Makso Bruck, Đuro Molnar, Pavao Matais, Dragutin Hager, Ivan Sabo, ali i drugi, mahom ugledni lokalni trgovci, knjižari i tiskari.

Zaključno, može se reći da su priređivači izložbe i kataloga (knjige) u potpunosti uspjeli u svojim namjerama s kojima su krenuli u ovaj projekt, i da je kao trajna vrijednost ostao katalog (knjiga), koji će ubuduće moći poslužiti i povjesničarima, povjesničarima umjetnosti, konzervatorima i drugim stručnjacima. Pozdrav iz Đakova predstavlja također i vrlo lijep suvenir kojeg će mnogi posjetitelji ponijeti sa sobom po odlasku iz Đakova.

Branko Ostajmer

Ilija Okrugić-Srijemac, Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu…

Matica Hrvatska Ogranak Đakovo, Đakovo, 2005.

Obilježavanju 190. obljetnice rođenja i 100. obljetnice smrti biskupa Josipa Jurja Strossmayera pridružila se je 2005. godine i Matica Hrvatska Ogranak Đakovo. Između drugih aktivnosti, pokrenuta je i zasebna *Biblioteka Strossmayerova godina*, u kojoj je kao prva knjiga izašla dramska alegorija Ilije Okrugića-Srijemca *Sastanak vila…*(puni naslov glasi *Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu prilikom pedesetljetnog slavlja Zlatne Mise preuzvišenog i presvietlog gospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupa bosansko-srijemskog, najvećeg dobrotvora hrvatskog naroda, o Josipovu kao imendanu istoga godine 1888.*).

Pokretanjem *Biblioteke Strossmayerova godina* đakovački je ogranak Matice Hrvatske odlučio javnosti predstaviti sada već gotovo zaboravljene radove posvećene biskupu Strossmayeru. Izbor ove Okrugićeve dramske alegorije je i više nego pohvalan, ne samo stoga što je ona nastala povodom zlatomisništva đakovačkog biskupa, već i stoga što ovo djelo, zbog svoje nesretne sudbine, do nedavno bilo poznato tek malobrojnima. Naime, *Sastanak vila…* je trebao biti izveden u đakovačkom samostanu Milosrdnih sestara svetoga Križa, ali do izvedbe nikad nije došlo, budući da je ova anonimno objavljena knjižica od 39 stranica nekako dospjela do političkih vlasti koje su odlučile djelo zaplijeniti i uništiti, a izvedbu u samostanu zabraniti. Koliko je poznato, cenzuri je izmaknuo tek jedan primjerak koji se sačuvao u knjižnici Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu.

Urednik ovog drugog izdanja, objavljenog 117 godina kasnije, je Mirko Ćurić, a autor pogovora pod naslovom *Ilija Okrugić - Srijemac i njegov "Sastanak vila…"* mr. Luka Marijanović, jedan od boljih poznavatelja Okrugićevog opusa, a napose ovog njegovog djela. Posrijedi je tek neznatno izmijenjen Marijanovićev članak objavljen 1997. godine u časopisu *Diacovensia*,

a propušteno je izmijeniti još neke pasuse u kojima Marijanović ističe potrebu da se *Sastanak vila…* ponovno objavi (str. 67., 69.). U ovom tekstu Marijanović donosi osnovne podatke iz Okrugićevog života, iscrpnu analizu *Sastanka vila…*, ali također ne propušta opisati političke okolnosti u kojima nastaje i biva zaplijenjeno ovo Okrugićevo djelo.

Ovo izdanje đakovačkog Ogranka Đakovo je posvećeno velikim Strossmayerovim obljetnicama, ali značajno je i stoga što ponovno otkriva Iliju Okrugića, najplodnijeg pisca Đakovačke i Srijemske biskupije. Ilija Okrugić-Srijemac (Srijemski Karlovci, 1827. – Petrovaradin, 1897.) je bio također i revan svećenik, vrstan propovjednik, poliglot i glazbeno nadarena osoba. Tijekom više od pola stoljeća Okrugićevog stvaralaštva (prvi put se pjesmom javlja 1845. godine u *Zori Dalmatinskoj*) nastao je golem i raznovrstan opus kojeg Okrugić, nažalost, nije za svog života popisao i uredio. Potpunu Okrugićevu bibliografiju tako nije uspio načiniti ni njegov prijatelj, grkokatolički svećenik Jovan Hranilović, i sasvim je sigurno da nitko ni ubuduće to neće biti u stanju učiniti. Velik broj Okrugićevih radova je ili nepovratno izgubljen ili su objavljeni anonimno i neće se sa sigurnošću moći utvrditi njegovo autorstvo.

Okrugić je bio prvi ređenik biskupa Strossmayera 1850. godine, i već iste godine ispjevao je prve pjesme u posvetu novom đakovačkom biskupu. Tijekom narednih desetljeća Strossmayeru je posvetio brojne nove pjesme prigodnice, pri čemu značajno mjesto zauzima *Sastanak vila…* (zanimljivo je napomenuti da je Okrugić, prema Hraniloviću, nasljedniku Okrugićeve ostavštine, ovo dramsko djelo napisao u dvije inačice).

Sastanak vila… je nesumnjivo zabranjen zbog izraženog političkog tona koji se ne prepoznaje isključivo u zahvalama izrečenim Strossmayeru. Ondašnje đakovačke političke vlasti bile su nesklone biskupu, i potrebno je istaknuti da od početka osamdesetih godina 19. stoljeća pa sve do Strossmayerove smrti dužnost đakovačkog načelnika obnašaju članovi Narodne stranke bana Dragutina Khuen-Héderváryja i da na saborskim izborima u Đakovu u istom razdoblju pobjede uglavnom ostvaruju kandidati iste stranke. Ovi su se predstavnici Khuenovog režima lako mogli prepoznati u Okrugićevim stihovima izrečenim kroz usta Majke Hrvatske, koji govore o sinovima Hrvatske "/…/ Koji joj o srjeći i o glavi rade, – / Il se odmetnuše od svog roda krvi, / A za ljubav hljeba kori ili mrvi /…/" (str. 7.). Malo dalje Majka Hrvatska govori vili Hrvatici: "Danas, danas kćeri! imade sinova, / Koji kùpe mrve sjajnih sa stolova, / Pak za ote mrve, za prividnu sreću, / Od Majke se svoje i roda odmeću…" (str. 11.-12.). Na odluku o zabrani su ih još i više mogli potaknuti riječi kojima vila Hrvatica odgovara Majci: "Takvih, a na žalost! svagda, svagdje bilo, / Pak ni tvoje prosto ne ostade

krilo, – / Spomena ne vriede takve kukavice / Kajni, Škarioti, podle izdajice. / Gnus, zazor su oni svakom poštenjaku, / A sveg roda kletva kitit će jim raku; / Al odvrnimo pogled od takvih gadova – /…/" (str. 12.).

Vlastima u Nagodbom podijeljenoj Hrvatskoj su neprihvatljive zasigurno bile i riječi o otuđenoj Dalmaciji (str. 24.-25.), zatim veličanje oporbenih prvaka, i to ne samo članova Naodvisne narodne stranke, već i onih Stranke prava (str. 15.), a nedvosmislene i oštre bile su i riječi vile Bosanke koje se odnose na prisilno preseljenje bosanskih franjevačkih klerika iz Đakova u Ostrogon 1876. godine ("Al' tudjinska zloba ne mirovà kleta, / Tvoja mila djeca bjahu Ti oteta; / Ostadoše pusti bieli dvori njini, / A ona se tepu tužna po tudjini /…/", str. 30.).

Kako ističe i Luka Marijanović, *Sastanak vila…* nam ne donosi nova saznanja o biskupu Strossmayeru, ali je značajan kao zreo i vrstan Okrugićev rad posvećen velikom đakovačkom biskupu povodom rijetke obljetnice, a također i kao djelo kojeg su političke vlasti ocijenile neprihvatljivim.

Branko Ostajmer

Zvonko Vugrinović: Đakovo – turističko srce Slavonije

Turistička zajednica Grada Đakova i Matica hrvatska Ogranak Đakovo Đakovo, 2004.

U Gradskoj knjižnici i čitaonici 2. prosinca 2004. predstavljena je prva samostalna knjiga Đakovčanina Zvonka Vugrinovića *Đakovo - Turističko srce Slavonije*, u organizaciji Gradske knjižnice i čitaonice, Turističke zajednice Grada Đakova i Matice hrvatske Đakovo.

Knjiga – monografija *Đakovo - Turističko srce Slavonije*, zanimljivo i obavijesno prikazuje Đakovo i Đakovštinu, prošlost i sadašnjost grada u «srcu Slavonije», stilom tipičnim za žanr turističkih publikacija. Riječ je o publikacijama vrlo čestim u razvijenim turističkim zemljama (u filmu M. Nicholsa *Ja u ljubav vjerujem* Hugh Grant glumi vlasnika knjižare koja prodaje turističke publikacije) u kojima se popularno, dakle jednostavno i sažeto iznosi najvažnije o predmetu knjige. Obilježje ovakvih izdanja, pa i ovoga, je i subjektivnost: naglašavaju se pozitivne vrijednosti, a one negativne se (najčešće) prešućuju.

U knjizi *Đakovo- Turističko srce Slavonije* pratimo razvitak Đakova od prapovijesti do današnjih dana, s naglaskom na ono što Đakovo i Đakovština, u kulturnom, gastronomskom i turističkom smislu nudi danas. Knjiga je trojezična, izvorni hrvatski tekst prevela je na njemački i engleski jezik prof. Snježana Marić iz Đakova, a autoru su kao suradnici svojim sugestijama pomogli Antun Jarm, Davor Matković i Miro Šola. Knjiga je ilustrirana s oko 250 fotografija i preslika, donosi među prilozima kartu Đakovštine kao i plan Grada Đakova. Knjiga je "tvrdo" uvezana i otiskana u potpunosti u koloru. Najveći broj fotografija je snimio sam autor, dio fotografija je iz arhiva Spomen-muzeja biskupa Strossmayera i Muzeja Đakovštine. Iako naslov knjige upućuje samo na Đakovo, ona donosi podatke i o svim općinama Đakovštine, obogaćene fotografijama općinskih središta te najvažnije turističke objekte i potencijale cijele Đakovštine. Poseban naglasak knjiga daje na Đakovačke vezove i ostale đakovačke

manifestacije. Posebnu pozornost zaslužili su u knjizi i đakovačka katedrala i lipicanska ergela, kao najzanimljiviji potencijalnim putnicima u Đakovo.

Ukratko: svima koji žele nešto doznati o Đakovu ova knjiga nudi pregršt informacija, a one koji žele doznati više upućuje na potrebne izvore. Svi oni koji se žele s Đakovom i Đakovštinom upoznati sustavnije, opširnije i stručnije, naravno, potražit će neka druga izdanja. Ova knjiga nije znanstveno djelo, niti autor pokazuje znanstvene aspiracije već dosljedno poštuje pravila oblikovanja turističko-promotivnog štiva.

Na kraju o autoru, Zvonku Vugrinoviću. Rođen 1956. u Đakovu gdje je završio Gimnaziju, a diplomirao u Zagrebu. Različite tekstove objavljivao je u *Đakovačkom glasniku, Đakovačkim novinama, Gospodarskom listu, Reviji Đakovačkih vezova* i raznim turističkim izdanjima u Hrvatskoj. Do sada je priredio ili napisao više turističkih brošura o Đakovu i Slavoniji u izdanju *Orion toursa* iz Đakova. Uređuje godišnje pokladne *Bušarske novine*. Dugogodišnji je turistički radnik, osnivač prve turističke agencije u Slavoniji i Baranji, danas direktor Turističkog ureda Turističke zajednice Grada Đakova i tajnik Đakovačkih vezova, pokretač mnogih važnih turističkih, gastronomskih i kulturnih priredaba. Zvonko u svojoj prvoj knjizi pokazuje kako je i vješt pisac i odličan poznavatelj Đakova i Đakovštine, posebice njenih turističkih dosega i potencijala. Stil kojim je knjiga pisana je stil turističke monografije, koji osim podataka pokušava ostvariti književnim sredstvima i svojevrsnu slikovitost i emotivnost koja treba potaknuti turista da posjeti Đakovo.

Zaključujemo: ova će vrijedna knjiga imati svoje zapaženo mjesto među brojnim knjigama o Đakovu, što su se pojavile od uspostave hrvatske neovisnosti. Posebice valja pohvaliti njen veliki prinos đakovačkoj turističkoj ponudi jer je ona i vrijedan suvenir za svakoga tko posjeti Đakovo.

Mirko Ćurić

Aleksandar Svetozara Jovanović, Iščupani koreni Velikog Nabrđa

Inicijativni odbor Veliko Nabrđe
Beograd 2003.

Veliko Nabrđe, selo u Đakovštini, zajedno sa selom Malo Nabrđe, raseljeno je 1963. godine, nakon što je tadašnji Sekretarijat za narodnu obranu, otkupio od stanovnika njihove kuće i zemljišta. Na tome prostoru tada je stvoren vojni poligon, za uvježbavanje jedinica Jugoslavenske narodne armije. Stanovnici Velikog i Malog Nabrđa naselili su se, neki u Đakovu, Osijeku ili u drugim mjestima u Hrvatskoj, a neki u Vojvodinu i Srbiju.

Predgovor knjizi napisao je povjesničar dr. sc. Momčilo Mitrović, rođen u Velikom Nabrđu, 1948. godine, direktor Instituta za noviju istoriju Srbije u Beogradu, koji se nije mnogo bavio samim sadržajem knjige, već je iznio svoja sjećanja na rodni zavičaj.

Na početku knjige pisac je prikazao kratku povijest sela, te život njegovih stanovnika. Iz toga dijela značajan je prikaz Spomenice škole, koju je vjerojatno sačuvao piščev otac, koji je bio učitelj u Velikom Nabrđu. Značajan dio knjige zauzima opis života Nabrđana za vrijeme Drugog svjetskog rata, kada je znatan dio stanovnika bio odveden u logor Jasenovac, iz kojeg se mnogi nisu vratili. U ovom dijelu pisac se bavi općenitim pitanjem progona i stradavanja srpskog naroda u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, te pri tome opisuje i logor u Jasenovcu navodeći stradanja i žrtve Nabrđana. Sveukupan broj žrtava NDH, posebice Jasenovca, koji autor navodi, više je nego preuveličan, unatoč do danas brojnim utemeljenim istraživanjim, i sa hrvatske i sa srpske strane, koja navode znatno niže brojke. Pisac se bavi i pitanjem stradavanja i navodnog progona Srba u Republici Hrvatskoj za vrijeme Domovinskog rata. Na kraju knjige dodan je isječak iz ranije Jovanovićeve knjige "Poraz, koreni poraza" (Veternik 2001.), pod naslovom "Đakovo - pad kasarni 1991. godine". Ovaj dio knjige posebice je zanimljiv jer prilično detaljno opisuje borbe za četiri vojarne u Đakovu i Đakovštini (tzv. mala vojarna, vojarna u dijelu grada Dračice, vojni poligon

Nabrđe i vojno skladište u šumi Gaj) iz perspektive JNA, dakle ugla kakvog do sada nismo imali mogućnosti čitati.

Knjiga ne sadrži bilješku o piscu, te o njemu ne znamo mnogo. Iz knjige nam je poznato da je sin seoskog učitelja, koji je preživio boravak u jasenovačkom logoru, te da godinama živi u Srbiji.

Unatoč tome što knjiga nije pisana znanstvenom metodologijom, odnosno sa bilješkama, osim nekih iznimki, zanimljiva je i ima vrijednosti i za povijest Đakovštine, jer su zapisani i istrgnuti zaboravu mnogi događaji i osobe. No, opći je dojam, da autor ispisuje i svoju povijest i svjetonazor. Naime, na više mjesta, odbojnost ili pak netrpeljivost prema Hrvatima i Hrvatskoj je više nego otvorena.

Željko Lekšić

Odgovor na osvrt mr. Zvonka Benašića: "Istina o oporuci biskupa Strossmayera" objavljen u "Zborniku Muzeja Đakovštine" (6 / 2003.)

U "Zborniku Muzeja Đakovštine", br. 6., objavljen je u rubrici "Reagiranja" članak mr. Zvonka Benašića "Istina o oporuci biskupa Strossmayera", kao osvrt na moj članak "Iz povijesti đakovačkih mlinova", objavljen u prethodnom "Zborniku Muzeja Đakovštine", br. 5. Točnije, mr. Z. Benašić se osvrće na moj navod u članku na str. 36., u kojem spominjem, da je jednoj od vlasnica mlina, barunici Magdaleni Unukić, biskup J. J. Strossmayer svojom oporukom ostavio najveći dio svojeg novca (*"Barunica Magdalena Unukić bila je biskupova rođakinja. Biskup ju je zasigurno vrlo poštovao dok je kasnije njoj svojom oporukom bio ostavio najveći dio novca."*). Točnosti radi, taj navod nije u fusnoti (bilješci) kako to, naime, navodi mr. Benašić, nego u samom tekstu.

Nije mi u potpunosti jasno i opravdano postupanje uredništva "Zborniku Muzeja Đakovštine", koje nije bilo za objavljivanje mojega odgovora na osvrt mr. Benašića, s kojim sam bio upoznat od strane uredništva Zbornika, iako je za to bilo i mjesta i vremena, u istome 6. broju "Zbornika Muzeja Đakovštine". Naime, "Zbornik Muzeja Đakovštine" nije češće izlazeća publikacija, ne izlazi tjedno, mjesečno, pa čak niti godišnje. Izlazi, koliko je poznato, i koliko minula praksa pokazuje, svake dvije-tri, ili čak svakih nekoliko godina, u ovisnosti o mnogočemu. Sasvim je uobičajeno da se, i u publikacijama koje češće izlaze, koje su primjerice časopisi, uz reagiranje istovremeno objavi i odgovor. Tim više i u ovom slučaju to bi bilo sasvim jasno i uobičajeno, jer kada će izaći slijedeći broj "Zbornika Muzeja Đakovštine", dok ovo pišem nije poznato.

Nije u pravu mr. Z. Benašić, kada tvrdi da "navedeni podatak o rođakinji i oporuci nema nikakove veze s temom o povijesti đakovačkih mlinova". Naime, u radu o đakovačkim mlinovima, naveo sam o svakom vlasniku mlina najvažnije, ali i najzanimljivije podatke, dostupne iz različitih izvora.

Mr. Benašić upućuje da je biskupova oporuka objavljena u "Glasniku biskupije đakovačke i srijemske" 1905. (br. 8.) na stranici 60., te da je ponovo u cijelosti objavljena u "Đakovačkom glasniku" od 30. studenog 2000. (br.

141.). Mr. Benašić tvrdi, da u Strossmayerovoj oporuci stoji da je Magdaleni Unukić biskup ostavio svoju srebrninu, te da joj nije, kako to navodi, ostavio "*ni forinte ni krajcara, a ne najveći dio novca kako se navodi u radu Željka Lekšića*". Stoga sam potražio "Đakovački glasnik" br. 141. Međutim, u tome broju se uopće ne spominje biskupova oporuka, već se ona navodi u cijelosti u "Đakovačkom glasniku" od 16. studenog 2000. (br. 140.) na stranici 14. u članku mr. Benašića naslovljenom "Samrtna svijeća u ruci biskupovoj". Citirajući oporuku biskupa Strossmayera, mr. Benašić naveo je sljedeće: *"Mojoj sestri Magdaleni udanoj Unukić ostavljam svu svoju srebreninu. Prilažem pako popis iste srebrenine, koji je točan i vjerodostojan. Nebude li moja sestra mene preživjela, sva je srebrnina moje sestrične Albertine udane Adrovski. Osim toga, istoj svojoj sestrični Albertini Adrovski ostavljam 20.000 forinti dvadeset hiljada forinti, zlatni lanac, na kojem svoj križ na prsima nosim. Njega sam njegda, kada sam biskup postao, u Beču dao vrlo umjetno napraviti. Osim toga ostavljam svakomu djetetu moje sestrične i miloj Merici i dragome Aldi i svakomu što ih još može biti deset hiljada forinti - 10.000 for. Ovo sam ja od mojih dobrih roditelja još i više baštinio; pak ovo nek i ostane u krilu obitelji Adrowski, koju sam poslije Boga svetoga znanja na ovome svijetu najviše ljubio i štova*o.*"*, itd.

I stvarno, iz ovoga članka se može zaključiti da barunici Magdaleni Unukić biskup nije ostavio "*ni forinte ni krajcara*". Ali mr. Benašić je prešutio, da je ipak najveći iznos novca, koji se spominje u oporuci uz ime neke osobe, biskup namjenio baruničinoj kćerci Albertini, kao i njezinoj djeci i suprugu, čiju obitelj je, kako navodi, "*poslije Boga svetoga znanja na ovome svijetu najviše ljubio i štovao*".

Navodno "sporni" podatak koji sam naveo o barunici Magdaleni Unukić, preuzeo sam iz članka Luke Vincetića naslovljenog "J. J. Strossmayer - posljednji panonac", objavljen u "Đakovačkim novinama" (br. 13). od 13. svibnja 1994. Vincetić se poziva, kako navodi, na pisanje zagrebačkog "Obzora" od 10. travnja 1905., koji donosi: "*Danas prije podne, javlja novinar 9. travnja iz Đakova, u 11 sati otvorena je oporuka biskupova. Ona uglavnom odredjuje: 1. Sestrični Magdaleni Unukić, ako preživi biskupa, 20.000 forinti; inače njezinoj kćeri Albertini Adrowsky i zlatni lanac, koji na prsima nosi i svakom djetetu Albertine Adrowsky po 10.000 forinti.*", itd.

Potražio sam navedeni "Obzor" od 10. travnja 1905., a to je broj 83, i ustanovio da je navedeni citat točan.

Zanimljivo je, i čudno, da se mr. Benašić nije osvrnuo na ovaj članak L. Vincetića. Naime, "Đakovačke novine" su tiskovina u kojoj je, koliko nam je

poznato, mr. Benašić redovito surađivao, a i u impresuumu je naveden kao stalni suradnik.

Benašićev tekst objavljen je u studenom 2000. godine, u vrijeme kada je moj tekst o mlinovima već bio predan uredništvu Zbornika, i zasigurno već bio u obradi.

U slučaju da su navodi mr. Benašića i uvjetno rečeno točni, preostalo bi mi ustvari da dopunim i ispravim svoj dosadašnji navod u sljedeći: "*Biskup je zasigurno barunicu Magdalenu Unukić i njezinu kćerku vrlo poštivao. Naime, baruničinoj kćerki Albertini Adrowsky, kao i njezinoj djeci i suprugu, u svojoj je oporuci namijenio velik dio svojeg novca.*" Koliko je poslije Strossmayerove smrti i izvršenja oporuke tko dobio, to nije niti važno za razumijevanje odnosa biskupa Strossmayera i barunice Unukić. U radu o đakovačkim mlinovima, namjera mi je bila o svakom vlasniku mlina navesti, kao što sam već istaknuo, najvažnije i najzanimljivije. Dakle, htio sam istaknutii da su vlasnici mlina Unukić bile vrlo bliske osobe biskupu Strossmayeru, te sam iz tog razloga i naveo podatak iz biskupove oporuke, jer ona to najbolje prikazuje. Dakle, iako mr. Benašić inzistira, da "*navedeni podatak o rođakinji* (barunici Unukić, Ž. L.) *i oporuci nema nikakove veze s temom o povijesti đakovačkih mlinova*", ali ima sa vlasnicima mlina, i to je za spominjanje, u mojemu radu, mišljenja sam, dovoljan razlog. Osim oporuke, o bliskost barunice Unukić biskupu Strossmayeru, dosta govori i činjenica da je sahranjena u grobnici biskupovih roditelja, a njezino ime, bez navođenja godine smrti, uklesano je na poleđini spomenika.

Nadalje, mr. Benašić navodi da je navedeni podatak o barunici Unukić "*plod uličnih prepričavanja i tračeva kojima se želi biskupa Strossmayera prikazati u lošem svijetlu*". U članku o mlinovima ne navodi se nikakav trač o barunici Unukić i biskupu Strossmayeru, niti je pisac ikada, s obzirom na svoju dob, mogao čuti neki ulični trač na tu temu. Ali kada je to mr. Benašić već spomenuo, navodim da se o odnosima barunice Unukić i biskupa Strossmayera može nešto pročitati u knjižici tiskanoj u Zagrebu 1892., pod naslovom "Miškatović i Strosmajer ili pravda božja ovdje na zemlji", koju je napisao Karlo Josip Fučko, bivši katolički svećenik. Šta je sve u tom, mišljenja sam, pamfletu navedeno nemam namjeru prenositi, kako mr. Benašić ponovo ne bi tvrdio kako želim biskupa Strossmayera prikazati u lošem svjetlu.

Željko Lekšić

AKTIVNOSTI MUZEJA ĐAKOVŠTINE

Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2003. godinu

MUZEJ ĐAKOVŠTINE, A. Starčevića 34, 31400 Đakovo,
tel.-faks 031/813-254
e-mail: borislav.bijelic@os.htnet.hr
www.muzej-djakovstine.hr

Tip muzeja: opći muzej
Vrsta muzeja: zavičajni
Djelokrug: lokalni
Godina osnutka: 1951.
Osnivač: grad
Ravnatelj: Borislav Bijelić
Djelatnici: mr. Borislav Bijelić, viši kustos
Ivo Pavlović, prof., kustos
Branka Uzelac, prof., viši kustos
Vesna Vinković, ekonomist, računovodstveno-tajnički poslovi
Terezija Drenjančević, pomoćni radnik

Skupljanje građe

Kupnja

Kupljeno je više predmeta kojima su obogaćene postojeće muzejske zbirke. Za etnografsku zbirku kupljen je tkalački stan, sedam ručnika/otaraka, dvije ženske rubine pređicom, jedna bilka, muška rubina, dvije ponjave za krevet, stoljnjak, više vrsta otkanog platna, dvije marame ukrašene pulijama i đendarkom, tri otkane torbice, par motiva zlatom, tri para pletenih rukavica, muška kapa, ženska narodna nošnja (rubina, marama, pregača, šamija). Za Zbirku fotografija i razglednica kupljeno je 15 razglednica starog Đakova, za

Kulturno-povijesnu plan Đakova iz 1920. godine, nekoliko knjiga i primjerci starih đakovačkih novina, a za Umjetničku zbirku 3 slike (Maić, Maić, Knezović).

Terensko istraživanje

Terensko istraživanje etnologa muzeja po selima Đakovštine koje se tematski odnosilo na odijevanje u vrijeme korizme, život i djelo Milka Cepelića, te pomoć veziljama kod izrade narodnih nošnji.

Rekognosciranje arheoloških lokaliteta Štrbinci, Ivandvor, Ciglana Đakovo, kao i trase autoceste Budimpešta – Ploče koja bi trebala prolaziti kroz bivšu općinu Đakovo. Tom prilikom otkriveno je, i arheološki obrađeno, 13 lokaliteta koji će vjerojatno uči u sistem zaštite prije započinjanja gradnje ceste.

Nastavak sistematskih arheoloških iskopavanja kasnoantičke nekropole na Štrbincima.

Darovanje

Muzej je kao donaciju primio: tekst Milka Cepelića pisan 1914. godine, Cepelićevu fotografiju iz mlađih dana, nekoliko dokumenata iz njegove obiteljske arhive, dva ručnika, ponjavu, vrećicu od domaćeg tkala za cijeđenje sira, 133 fotografije iz domovinskog rata, 41 dokument za Povijesnu zbirku.

Zaštita

Nastavak na zaštiti pokretnog arheološkog materijala sa Štrbinaca. Tijekom godine vršeni su i redoviti poslovi zaštite isključivo tekstilnih predmeta. Vunena građa je pregledana, predmeti su mehanički očišćeni, omotani beskiselinskim papirom i zaštićeniod insekata.

Nastavilo se i s restauriranjem tekstilnih predmeta iz Etnografske zbirke. S obzirom da Muzej nema uposlenih i osposobljenih restauratora, te poslove radile su suradnice Muzeja koje su tehniku održavanja i zaštite tradicijskog tekstila naučile od starijih generacija.

Dokumentacija

U inventarnu knjigu ulaza upisano je 508 predmeta različitog profila, od knjiga i kataloga do predmeta koji pripadaju različitim muzejskim zbirkama.

Fototeka je povećana za više od dvije stotine fotografija vezanih za svakodnevnicu i prošlost grada, Papin posjet Đakovu, pokop biskupa Ćirila Kosa, terenska etnografska istraživanja i otkupe građe, te sve manifestacije održane u Muzeju tijekom prošle godine.

Videoteka je popunjena video zapisima gore spomenutih događaja i snimanjem TV emisija vezanim za očuvanje kulturne baštine. Osim već spomenutih događaja snimljene su i manifestacije "Đakovački bušari", Ivanjski krijesovi", "Đakovački vezovi"..

Knjižnica

Muzej je pribavio oko 200 novih publikacija, ponajprije knjiga i kataloga. Najčešći način nabave su razmjene i donacije, dok se jedan dio knjiga, uglavnom stručnih, kupuje. Za zanemariti nije niti broj vlastita izdanja..

Stalni postav

Radovi na izradi stalnog postava su u tijeku. Očekujemo očitovanje Ministarstva kulture o financijskoj potpori za daljnji rad. Grad Đakovo za tekuću godinu za potrebe stalnog postava izdvojilo je 300 000 kuna. Nad nekima od odabranih predmeta koji bi trebali uči u stalni postav vrše se neophodni restauratorski radovi manjeg obima.

Stručni rad

Stručna obrada muzejske građe

Arheolog muzeja obradio je olovnu votivnu pločicu sa Štrbinaca, etnologinja dio etnografske građe vezane uz izložbu o Milku Cepeliću, a povjesničar pisane dokumente o gradnji željezničke pruge Osijek – Đakovo – Vrpolje.

Izvršena je ponovna, djelomična revizija Zbirke umjetnina.

Posudba

Posudba iz muzejske knjižnice nadilaze naša očekivanja. Korisnici su uglavnom srednjoškolci iz Đakova i okolnih sela. Osim literature tražena je i

arhivska građa, a potrebu za njom iskazuju obično znanstvenici koji se bave lokalnim temama. Sve veći je i broj osoba koje na uvid traže lokalne novine iz nekoliko zadnjih desetljeća, ali i katalog izložbe "Čuvari kulturne baštine" unutar kojeg se nalaze imena i adrese đakovačkih obrtnika.

Sudjelovanje na kongresima i savjetovanjima

Borislav Bijelić izlagao je na skupu "Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu" održanom krajem 2003. godine u Požegi.

Publicistička djelatnost

Publicistička djelatnost djelatnika Muzeja odvija se na stranicama lokalnih i regionalnih novina ("Đakovačke novine", "Glas Slavonije"), "Glasnika slavonskih muzeja" i nekim drugim publikacijama.

Stručna pomoć i konzultacije

Posudba stručne literature studentima i srednjoškolcima, pomoć pri izradi diplomskih, maturalnih i magistarskih radova, monografskih studija, romana s povijesnom tematikom, utvrđivanje rodoslovlja i sl. Nadalje, studenti etnologije u našoj ustanovi odrađuju obveznu studentsku praksu, a daje se i stručna pomoć pri snimanju dokumentarnog programa (npr. emisija o Zdenki Lechner, prvoj diplomiranoj etnologinji u Slavoniji i Baranji).

Urednički poslovi

Djelatnici Muzeja urednici su muzejskih publikacija (knjiga i zbornika), a napisano je i nekoliko recenzija za knjige drugih izdavača.

Od strukovnih udruženja svi stručni djelatnici Muzeja djeluju u okviru Muzejske udruge istočne Hrvatske, dok su pojedinci aktivni i u Hrvatskom arheološkom društvu, Hrvatskom muzejskom društvu i Hrvatskom etnološkom društvu

Znanstveni rad

Đakovo u prijedlozima i projektima željezničkih pruga do 1914. godine (Borislav Bijelić).

Borislav Bijelić,Govor Stjepana Radića u Vrpolju 1924. godine, Godišnjak Požeštine, 1/2002.

Izložbena djelatnost

1. Izložba 4 ranokršćanska predmeta sa arheološkog lokaliteta Štrbinci

Izložba je postavljena povodom posjeta sv. Oca Đakovu. Otvorena je neposredno prije njegova dolaska i trajala je sve do potkraj rujan mjeseca 2003. godine. Izložbu je pratio prigodni katalog, a vidjeli su je najveći crkveni velikodostojnici, političari, novinari i veliki broj turista i vjernika iz svih krajeva naše zemlje i svijeta.

2. Narodna nošnja Hrvatske izvan Republike Hrvatske

Izložba je posuđena od Radionice i posudionice narodnih nošnji iz Zagreba. Trajala je od 5. do 30. srpnja 2003.

3. Izložba fotografija Marka Fergera

Mjesto održavanja: izložbeni prostor Centra za kulturu Đakovo
Vrijeme trajanja: kolovoz 2003. godine
Autor stručne koncepcije: mr. Borislav Bijelić, viši kustos
Autor likovnog postava: Borislav Bijelić i Dubravko Ferger
Broj eksponata: 49 fotografija
Vrsta izložbe: umjetnička, tuzemna, retrospektivna, samostalna, pokretna
Tema: Tema gotovo svih fotografija izloženih na ovoj izložbi je grad Đakovo i njegova okolica pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća. Značajem se izdvajaju fotografije radnih kolektiva, urbane jezgre i interijera đakovačkih trgovina.
Korisnici: Izložba je namijenjena kako ljubiteljima fotografije, tako i svima onima koje interesira prošlost grada.

4. Mala retrospektivna izložba Ljudevita Šestića

Mjesto održavanja: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: kolovoz-rujan 2003. godine
Autor stručne koncepcije: mr. Borislav Bijelić, viši kustos
Autor likovnog postava: mr. Borislav Bijelić, viši kustos
Broj eksponata: 28 slika
Vrsta izložbe: umjetnička, tuzemna, retrospektivna, samostalna, pokretna
Tema: Izloženo je 28 radova nastalih između 1925. i 1928. godine. Dominiraju pejzažne slike, ali su zastupljeni i autoportreti i portreti.

Korisnici: Izložba je namijenjena najširem krugu ljubitelja slikarstva, napose onima koji su zainteresirani za domete slikara koji su rođenjem, radom ili na bilo koji drugi način bili vezani za grad Đakovo.

5. Između mita i stvarnosti – narodne priče i običaji

Izložba likovnih radova učenika osnovnih škola RH i hrvatske nastave u inozemstvu. Trajala je od 7. do 18. studenog 20043. godine. Projekt je realiziran pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete i športa RH. Organizatori su Udruga hrvatskih učitelja likovne izobrazbe i LURA d.d.

6. Milko Cepelić – u povodu 150. obljetnice života

Mjesto održavanja: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: od 15. prosinca do 15. ožujka
Autor stručne koncepcije: viši kustos Branka Uzelac
Autori likovnog postava: akademski grafičari Maja Nikin Šimić i Neven Šimić
Broj eksponata: 92 predmeta
Vrsta izložbe: etnografska, tuzemna, edukativna, samostalna, pokretna
Tema: Ovom izložbom predstavljamo Cepelića onako kako je on sam sebe predstavio u svojoj autobiografiji: kao svećenika, skupljača i etnografa. Muzej Đakovštine ovom izložbom započinje rad na pripremi stalnog muzejskog postava jer upravo poznavanjem Cepelića možemo upoznati kulturnu povijest Đakova i Đakovštine u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća.
Korisnici: Svi oni zainteresirani za etno baštinu.

Izdavačka djelatnost

Branka Migotti: Pozlaćena stakla sa Štrbinaca kod Đakova

Željko Lekšić: Hrvatski dom u Đakovu

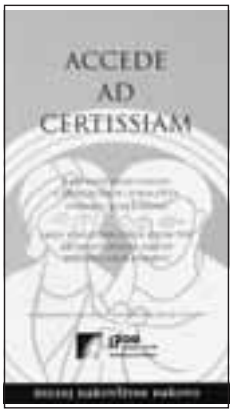

Katalog izložbe Accede ad certissiam (Ivo Pavlović)

Katalog izložbe Mala retrospektivna izložbe Ljudevita Šestića (Borislav Bijelić)

Katalog izložbe fotografija Marka Fergera (Borislav Bijelić))

Katalog izložbe Milko Cepelić – u povodu 150. obljetnice života (Branka Uzelac))

Zbornik Muzeja Đakovštine 6

Edukativna djelatnost

Redovita vodstva po izložbenim prostorima Muzeja i postavljenim izložbama, kako za građanstvo, tako i za učenike osnovnih i srednjih škola te organizirane turističke grupe.

U povodu Međunarodnog dana muzeja uređena je jedna muzejska prostorija u Blagdanskom duhu, duhu Uskrsa. Postavljen je stol sa tradicijskim i suvremenim uskršnjim pecivom, te sa šarenim jajima ukrašenim različitim tehnikama. Većinu proizvoda napravili su učenici Obrtničke škole "Antun Horvat" iz Đakova, a dio građe je korišten iz Etnografske zbirke Muzeja. Učesnici programa predstavljeni su kao prijatelji Muzeja. Tom prigodom dijeljen je i promotivni materijal o Međunarodnom danu muzeja.

Odnosi s javnošću

O zbivanjima u Muzeju redovito izvještavaju lokalne i regionalne novine, Radio Đakovo i Slavonski radio, te HTV – Studio Osijek. Autorima pojedinih projekata omogućeno je predstavljanje istih.

Borislav Bijelić predstavio je knjige Ž. Lekšića "Hrvatski dom u Đakovu", V. Geigera "Folksdojčeri pod teretom kolektivne krivnje", Mire Kolar "Skrivene biografije nekih Nijemaca i Austrijanaca u Hrvatskoj 19. i 20. stoljeća" i Stjepana Sršana (urednik) "Knjige o vinu", a Ivo Pavlović knjigu Branke Migotti "Pozlaćena stakla sa Štrbinaca kod Đakova".

Ukupan broj posjetitelja

Muzej je posjetilo oko 2500 posjetitelja.

Financije

Lokalna samouprava: 80%
Ministarstvo kulture RH: 16%
Županija: 4%

Ostale aktivnosti

Koncert komorne glazbe u suradnji sa Austrujskim kulturnim centrom održan je 15. rujna 2003. godine. Koncert je naišao na dobar prijem đakovačke publike. Istovremeno se pokazalo da je višenamjenska dvorana Muzej prilagođena odvijanju najrazličitih kulturnih programa.

U suradnji s kustosima Muzeja izvješće napisao ravnatelj Muzeja Đakovštine Mr. sc. Borislav Bijelić

Đakovo, 8. svibnja 2004.

Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2004. godinu

1. Skupljanje građe

1.1 Zbirka razglednica – 6 starih razglednica Đakova

Knjižnica – 9 knjiga

Umjetnička zbirka – 2 slike (Josip Zanki, Slavko Živković)

Arheološka zbirka – 1 votivna pločica

Etnološka zbirka – krznena šubara, kožne čizme, vunene papuče, dva otkana ponjavca, muška rubina (košulja, gaće i prsluk rađeni zlatom po papiru), pet keramičkih posuda, deset otkanih ručnika, 10 pari ukrasnih cvjetova, ukrasni predmeti za žensko oglavlje, dvije marame farbarice, dvije marame krpane svilom, par trubica otkanog platna, vuneni pregač otkan na stanu ukrašen srmom, ženska narodna nošnja, raspljetanka

1.2 Etnološko terensko istraživanje na temu arhitekture, gospodarstva, tekstilnog rukotvorstva, božićnih i uskršnjih običaja vezanih uz rad na stalnom postavu etnologije i izložbe "Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja u Đakovštini"

1.3 -100 fotografija o Papinom boravku u Đakovu, i 40 drugih, starijih fotografija,

- slika akademskog slikara H. Duvnjaka
- 5 diploma iz pedesetih godina
- 30 razglednica
- radio prijemnik
- čutura iz dvadesetih godina prošlog stoljeća i nekoliko desetaka značaka

2. Zaštita

2.1 Zaštitna iskopavanja antičke Certissie

Redoviti poslovi zaštite isključivo tekstilnih predmeta

2.2 Konzervacija pokretnog arheološkog materijala sa Štrbinaca

2.3 Restauracija predmeta predviđenih za stalni postav povijesti (12 plakata, sofa i 6 stolica, 2 cehovske škrinje, 2 vatrogasne kacige, 3 sokolske "škrabice", lijevana vaza.

Restauracija tekstilnih predmeta u Posudionici i radionici narodnih nošnji u Zagrebu i od strane suradnica Muzeja

3. Dokumentacija

3.1 Evidentirano je 220 novih predmeta

3.3 Fototeka je povećana za oko 300 novih fotografija (naknadno donirane razglednice Papinog boravka u Đakovu, stare obiteljske fotografije, urbanističke promjene Đakova, praćenje rada Muzeja

3.5 Novi video zapisi vezani za rad Muzeja.

4. Knjižnica

4.1 Poklonima, razmjenama, kupnjom i vlastitim izdanjima prikupljeno je oko 150 novih knjiga, brošura i kataloga. Redovito se prikupljaju i sva važnija lokalna izdanja, kako novina, tako i drugih tiskovina

4.4 Četrdesetak korisnika je u nekoliko navrata posudilo i koristilo naš knjižni fond u različite svrhe: školski referati, izrada diplomskih, maturalnih, magistarskih i doktorskih radnji

5. Stalni postav

5.1 U tijeku su pripremne radnje za stalni postav etnologije

6. Stručni rad

6.1 - obrada zbirke umjetnina s akcentom na građu vezanu za život i rad slikara Ivana Tišova

- proučavanje građe o Hrvatskom sokolu

- obrada muzejske građe za tekst kataloga "Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja Đakovštine" i tekstove stalnog postava

6.5 Evidentirano je oko 40 osoba koje su zatražile knjige, kataloge ili neku drugu, mahom povijesnu građu

6.6 Borislav Bijelić i Ivo Pavlović sudjelovali su na skupu posvećenom srijemskim mučenicima (bez izlaganja), a Branka Uzelac i Borislav Bijelić i na III. skupu muzejskih pedagoga Hrvatske održanom u Vukovaru listopada 2004. (bez izlaganja)

6.7 Borislav Bijelić, Katalog izložbe fotografija Krunoslava Raca

Borislav Bijelić, Đakovo u prijedlozima i projektima željezničih pruga do 1914. (knjiga)

Borislav Bijelić, Katalog slika Ivana Tišova

Borislav Bijelić, Katalog izložbe fotografija Marka Fergera

Suradnja djelatnika Muzeja u lokalnim i regionalnim novinama (Đakovački list, Glas Slavonije)

6.9 Pomoć srednjoškolcima, studentima, znanstvenicima, kolegama iz drugih muzeja i ostalim građanima pri obradi pojedinih tema. Isto tako, nastojali smo pomoći u određivanju starosti i vrijednosti pojedinih predmeta iz obiteljske ostavštine (novac, knjige, slike, skulpture). Dvije studentice etnologije obavile su u Muzeju jednomjesečnu stručnu praksu.

6.10 Djelatnici muzeja urednici su muzejskih publikacija

6.11 Svi stručni djelatnici Muzeja aktivni su u Muzejskoj udruzi istočne Hrvatske, a pojedinci su aktivni i u Hrvatskom arheološkom društvu, Hrvatskom muzejskom društvu, Hrvatskom etnološkom društvu te lokalnom Društvu ljubitelja starina. Branka Uzelac trenutno je Predsjednica Sekcije etnologa MUIH-a.

7. Znanstveni rad

7.1 Borislav Bijelić, Povijest nogometa u Đakovu

7.2 Borislav Bijelić, Đakovo u prijedlozima i projektima željezničkih pruga do 1914.

Ivo Pavlović, Olovne votivne pločice iz Muzeja Đakovštine

8. Stručni i znanstveni skupovi i seminari u organizaciji i suorganizaciji muzeja

9. Izložbena djelatnost

Milko Cepelić u povodu 150. obljetnice rođenja

Muzej Đakovštine, 15. 12. 2003 – 15. 3. 2004.
Autor stručne koncepcije (i teksta kataloga): Branka Uzelac
Autori likovnog postava: Maja Nikin Šimić i Neven Šimić
Opseg: oko 90 predmeta, 59 fotografija i brojni tekstovi
Vrsta: etnografska, tuzemna, edukativna, samostalna, pokretna
Tema: Milko Cepelić kao svećenik, skupljač i etnograf
Korisnici: Svi, ponajprije školska poulacija
Izložba je prenesena u Zavičajni muzej Našice i Gradski muzej Ilok

Izložba fotografija Krunoslava Raca

Muzej Đakovštine, 30. 3 – 14. 4
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić
Autor likovnog postava: Borislav Bijelić
Opseg: 30 fotografija
Vrsta izložbe: umjetnička, tuzemna, samostalna, pokretna
Tema: flora i fauna Hrvatske
Korisnici: Ljubitelji fotografije i svi oni koje interesira ova tema

Hrvatsko plemstvo u Slovačkoj

Muzej Đakovštine, 16.4 – 2.5
Izložba je posuđena. Borislav Bijelić prilagodio ju je prostornim mogućnostima Muzeja Đakovštine
Opseg: 35 fotografija i 10 knjiga i brošura
Vrsta: povijesna, međunarodna, informativna, pokretna
Tema: materijalni i duhovni doprinosi hrvatskog plemstva razvoju Slovačke
Korisnici: nacionalna manjina Slovaka u okolici Đakova, i svi zainteresirani

Izložba ranokršćanskih nalaza sa Štrbinaca

Biskupijska knjižnica u Đakovu, 2.4 – 15.5
Autor stručne koncepcije: Ivo Pavlović
Autor likovnog postava: Ivo Pavlović

Opseg: 4 eksponata
Vrsta: arheološka, tuzemna, studijska, samostalna, pokretna
Tema: ranokršćanski nalazi sa Štrbinaca
Korisnici: sudionici znanstvenog skupa

Izložba fotografija Ivan Pavao II. u III. pastoralnom posjetu Hrvatskoj

Muzej Đakovštine, 4.5. – 14.5
Autori stručne koncepcije: Zoran Filipović, Borislav Bijelić
Autori likovnog postava: Zoran Filipović, Borislav Bijelić
Opseg: 35 fotografija
Vrsta: umjetnička, tuzemna, informativna, samostalna, pokretna
Tema: Papin posjet Hrvatskoj 2003. godine
Korisnici: najširi krug

Izložba slika "Život – zemlja"

Muzej Đakovštine, 19.05 – 3.6
Autor stručne koncepcije: Đuro Vanđura
Autor likovnog postava: Đuro Vanđura, Borislav Bijelić
Opseg: 30 slika i skulptura
Vrsta: umjetnička, tuzemna, edukativna, skupna, pokretna
Tema: presjek suvremene hrvatske umjetnosti
Korisnici: najširi krug

Izložba slika Hrvoja Duvnjaka

Muzej Đakovštine, 5.6. – 20.6
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić, Grgur Ivanković
Autor likovnog postava: Borislav Bijelić, Grgur Ivanković
Opseg: 20 slika
Vrsta: umjetnička, tuzemna, informativna, samostalna, pokretna
Tema: pojedinac otuđen od svijeta
Korisnici: najširi krug

"Kod bećarskog križa – narodne nošnje okolice Vukovara i Iloka"

Muzej Đakovštine, 2. 7. – 30. 7.
Izložba je posuđena od Radionice i posudionice narodnih nošnji iz Zagreba

Izložba slika Ivana Tišova

Muzej Đakovštine, 18. 8. – 15. 9.
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić
Autor likovnog postava: Borislav Bijelić
Opseg: 35 slika
Vrsta: umjetnička, tuzemna, retrospektivna, samostalna, pokretna
Tema: presjek rada Ivana Tišova
Korisnici: najširi krug ljubitelja slikarstva

Izložba fotografija Andreja Cara

Muzej Đakovštine, 28. 10. – 15. 12.
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić, Andrej Car
Autor likovnog postava: Borislav Bijelić, Andrej Car
Opseg: 28 fotografija
Vrsta: umjetnička, tuzemna, informativna, samostalna, pokretna
Tema: život u staračkom domu
Korisnici: najširi krug

Izložba fotografija Marka Fergera

Franjevački samostan u Osijeku, 12. 12. 2004. – 15. 1. 2005.
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić, Dubravko Ferger
Autor likovne koncepcije: Borislav Bijelić, Dubravko Ferger

Opseg: 45 fotografija
Vrsta: umjetnička, tuzemna, retrospektivna, samostalna, pokretna
Tema: ljudi, priroda, naselja
Korisnici: najširi krug

"Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja Đakovštine"

Muzej Đakovštine, 20.12. 2004. – 28.2.2005.
Autorica stručne koncepcije: Branka Uzelac
Autorica likovnog postava: Branka Uzelac
Opseg: oko 60 predmeta, 12 foto-plakata sa tekstovima
Vrsta: etnološka, edukativna, samostalna, tuzemna, pokretna
Tema: Tradicijski način češljanja karakterističan za šire istočno panonsko područje
Korisnici: Svi, prvenstveno učenici i članovi KUD-ova Đakovštine

10. Izdavačka djelatnost

10.1 Katalog izložbe Krunoslava Raca (Borislav Bijelić)

Borislav Bijelić, Đakovo u prijedlozima i projektima željezničkih pruga do 1914. (knjiga)

Katalog izložbe Hrvoja Duvnjaka (Grgur Ivanković)

Katalog izložbe Ivana Tišova (Borislav Bijelić)

Katalog izložbe Andreja Cara

Katalog fotografija Marka Fergera (Borislav Bijelić)

Katalog "Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja Đakovštine" (Branka Uzelac)

Uz sve izložbe tiskani su plakati i pozivnice, a uz etnološke radionice i prigodni leci.

10.2 Izrađen prezentacijski CD izložbe "Milko Cepelić povodom 150. obljetnice rođenja"

10.3 DVD "Milko Cepelić…" u realizaciji Nikin Elektronika d.o.o. (tekst izabrale Branka Uzelac i Tihana Petrović) snimljen je, ali zbog financijskih teškoća nije distribuiran.

11. Edukativna djelatnost

11.1 Redovita vodstva po izložbenim prostorima Muzeja, kako za građanstvo, tako i za učenike osnovnih i srednjih škola te za organizirane turističke skupine

11.3 Etnološka radionice "Pletenice, kruno ko u kralja" i "Pletenico, divojačka diko, a, šamijo, vrag te nadario". Voditelji prve radionice bili su Branka Uzelac i Josip Forjan, a druge Branka Uzelac.

11.4 Etnologinja Branka Uzelac svake godine sudjeluje u radu na pripremama "Đakovačkih vezova", posebice poslove vezane za izložbenu djelatnost, uređenje gradskih izloga, pripreme tekstova za svečanu priredbu "Najljepše nošeno narodno ruho". Ista je članica uređivačkog odbora Revije đakovačkih vezova u kojima objavljuje etnološke tekstove.

12. Odnosi s javnošću

12.1 Sa ravnateljem Muzeja napravljeni intervjui za Glas Slavonije i lokalne novine

12.2 U više navrata djelatnici Muzeja sudjelovali su u radijskim emisijama lokalnog radija, te na TV programu Slavonske televizije

12.4 Borislav Bijelić predstavio je knjigu Davora Marijana "Bitka za Vukovar"

13. Marketinška djelatnost

Muzej je slao pozivnice za sve javne manifestacije koje je organizirao. Za iste su pravljeni i plakati koji su postavljani po školama i nekim drugim institucijama.

Kontakti sa turističkom zajednicom grada.
Prodaja suvenira i muzejskih publikacija.
Izrađena web-stranica Muzeja: www.muzej-djakovstine.hr

14. Ukupan broj posjetitelja

Muzej je posjetilo preko 3000 posjetitelja

15. Financiranje

15.1 Lokalna samouprava 80%
Ministarstvo kulture 16%
Županija 3%
Sponzorstvo !%

15.2 Izrada stalnog postava etnologije 600.000 kn

16. Ostale aktivnosti

U suradnji s kustosima Muzeja izvješća napisao ravnatelj Muzeja Đakovštine Mr. sc. Borislav Bijelić

Napomena

Izvješća o radu Muzeja Đakovštine za 2003. i 2004. godinu pisana su prema "Odrednicama za pisanje izvješća o radu muzeja" Muzejskog dokumentacijskog centra iz Zagreba. Izvješće o radu za 2005. godinu objavit ćemo u Zborniku Muzeja Đakovštine 8.

Početkom srpnja 2005. godine otvoren je stalni postav etnologije muzeja Đakovštine

Prije iscrpne stručne elaboracije o stalnom postavu donosimo sadržaj letka tiskanog uoči otvaranja, te nekoliko fotografija sa otvaranja postava.

Muzej Đakovštine u Đakovu osnovan je 1951. godine, a 1952. godine otvoren je stalni postav u pet izložbenih prostorija. Izložen je arheološki materijal, predmeti kulturno-povijesne zbirke, te etnografska, uglavnom, tekstilna građa. Etnološka će građa od tada dijeliti sudbinu Muzeja koji je za vrijeme svoga postojanja promijenio nekoliko zgrada. Sadašnji prostor Muzeja nalazi se u Ulici Ante Starčevića 34, u zgradi bivšeg sjedišta Kraljevske kotarske oblasti. Masivno zidana jednokatnica na tom je mjestu sagrađena početkom 20. stoljeća kao sjedište Virovitičke podžupanije. Uz zgradu se nalazi veliki dvorišni prostor koji omogućava održavanje različitih manifestacija, ali i izgradnju novih objekata u sastavu Muzeja.

Stalni postav Etnološkog odjela u Muzeju Đakovštine u Đakovu, veličine 124 kvadratnih metara, smješten je u prizemlju, desno od glavnog ulaza. Etnološka građa je izložena u devet zasebnih, ali međusobno povezanih prostornih cjelina tako da je posjetiteljima omogućeno kružno kretanje. Predmetima u stalnom etnološkom postavu prikazani su svakodnevica i blagdani hrvatskog seljaka u Đakovštini u razdoblju od sedamdesetih godina 19. do tridesetih godina 20. stoljeća. Najveći dio etnološke zbirke čine tekstili i odjevni predmeti koji su okosnica i poveznica u prikazu odabranih scena. Prva tematska cjelina prikazuje tekstilno rukotvorstvo, tradicijski tekstil, temeljno žensko i muško ruho i ukrašavanje. U sljedećem prostoru prikazan je djevojački ophod zvan *ljelje* vezan uz blagdan Duhova. Najznačajniji životni običaj, svadba, prikazan je scenom u sobi u kojoj se mladenka odijeva uz pomoć starije žene. Ostala svatovska događanja prikazana su fotografijama i ukrasnim predmetima. Pučka pobožnost i pogrebni običaji zasebna su cjelina. Izloženi su rekonstruirani drveni grobovi, ženski s utaknutim preslicama i vretenima, a muški s utaknutim helebardama i buzdovanima, kojima su se do pedesetih godina prošlog stoljeća obilježavali grobovi u Gorjanima. U sljedeća dva prostora prikazana su dva najvažnija godišnja običaja. Božićni je ciklus običaja prikazan scenom Badnjaka u Selcima Đakovačkim, a Uskrs dvjema svečano obučenim mladim ženama iz Piškorevaca na putu u crkvu.

Međuprostor je iskorišten za izlaganje predmeta, uglavnom raznovrsnog posuđa, vezanih uz tradicijsku prehranu. Gospodarstvo temeljeno na obradi zemlje i stočarstvu te obrti za potrebe i prema ukusu seljaka u Đakovštini zasebna su cjelina. Na izlazu iz postava prikazana je povijest Smotre folklora Slavonije i Baranje Đakovački vezovi koja se tradicionalno, od 1967. godine održava u Đakovu krajem prvog tjedna mjeseca srpnja. U planiranim objektima koje će trebati izgraditi u dvorištu muzejske zgrade moći će se prikazati Muzeju darovana *štrikerska* radionica sa strojevima obrtnika Viktora Grgića, koji će se koristiti za potrebe muzejskih radionica.

Stalni etnološki postav Muzeja Đakovštine ostvaren je sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Grada Đakova. Zahvaljujemo svima koji su na bilo koji način nesebično pomagali Muzeju tijekom rada na ovom projektu.

The Museum of Đakovo region was established in Đakovo in 1951 and in 1952 a permanent display in five showrooms was set up. Archeological material, culture and historic collection items and ethnographic, mostly textile items have shared the destiny of the Museum, which has changed its location several times since the day it was founded Today the Museum is located at 34 Ante Starčević Street, in former Royal country authorities building. A massive single-storey house was built there at the beginning of the 20th century. Next to the building there is a large garden area suitable for different events as well as for the construction of new museum buildings.

The permanent display of the Ethnological Department of the Museum of Đakovo Region, which covers an area of 124 square meters, is situated on the ground floor, to the right of the main entrance. Ethnological items are displayed in nine separate but interconnected exposition areas, so visitors can tour the Museum going from one room into another. The exhibited items represent everyday life and holidays of Croatian peasants in Đakovo region in the period between 1870s and 1930s. Textile and clothing articles, which from the basis and provide the link between selected scenes, constitute the largest part of the ethnological collection. The first thematic entity presents textile artifacts, traditional textile, basic women's and men's attire and clothing ornaments. The next exhibition area shows girl's procession called *ljelje* associated with Whitsuntide. The wedding, most significant event in one's life, is represented by a scene in which a bride is putting on clothes with the help of an elderly lady. Other wedding scenes are represented by photographs. The piety of the common people and funeral customs form a separate thematic entity. Reconstructed wooden tomb crosses, can also been seen: women's with distaffs and spindles and men's with halberds and maces wedged into them. They were used to mark graves in Gorjani until the fifties of the last century. In the next two display areas two most important annual customs are shown: the cycle of Christmas customs is represented by a Christmas Eve scene in Selci Đakovački, whereas two festively dressed young women from Piškorevci on their way to church represent Easter.

An interspace between the rooms holds objects, mainly various cooking utensils, associated with traditional eating habits. Economy based on the cultivating the land and cattle breeding, as well as artifacts produced for the needs and to the taste of peasants from Đakovo region, constitute a separate thematic entity. On the way out from the display area the history of *Đakovački vezovi* is shown. *Đakovački vezovi*, the folklore festival of the regions of Slavonija and Baranja, nas been traditionally organized in Đakovo at the end of every first week in July since 1967. The buildings that are planned to be erected in the court of the Museum will house a knitting workshop with knitting machines donated of the Museum by a craftsman Viktor Grgić and in these rooms museum workshops will be organized.

The founds for the permanent display of the Museum of Đakovo have been secured by the Ministry of Culture of the Republic of Croatia and the Town of Đakovo. We would like to express our gratitude to everyone who generously helped the Museum during this project.

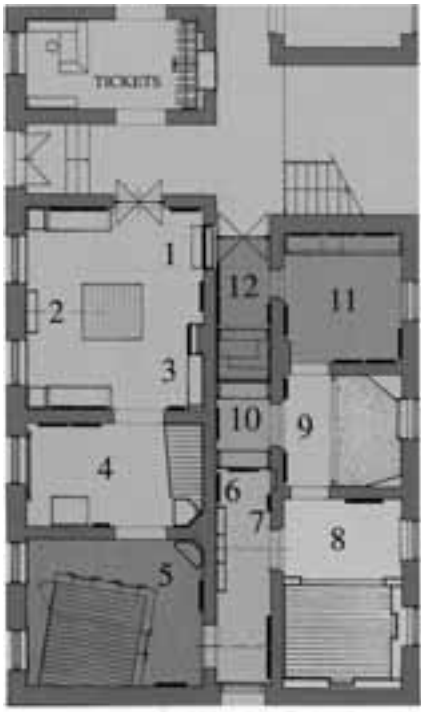

1. INTRODUCTORY AREA
2. TEXTILE ARTIFACTS
3. TRADITIONAL ARCHITECTURE
4. GIRLS' PROCESSION - LJELJE
5. WEDDING CUSTOMS
6. THE PIETY OF COMMON PEOPLE
7. FUNERAL CUSTOMS
8. CHRISTMAS
9. EASTER
10. TRADITIONAL EATING HABITS
11. ECONOMY
12. ĐAKOVAČKI VEZOVI

Branka Uzelac

Izvješće o rezultatima rekognosciranja trase autoceste Budimpešta-Ploče – koridor 5C s predloženim mjerama zaštite

U postupku izrade Konzervatorske (arheološke) studije za dio koridora 5C, odnosno trase buduće autoceste Budimpešta-Ploče, od Novih Perkovaca na jugu do Beketinaca na sjeveru, dio po nadležnošću Muzeja Đakovštine Đakovo, tijekom mjeseca travnja tekuće godine izvršeno je arheološko rekognosciranje. Uz jedan do sada poznati arheološki lokalitet (Ivandvor), pronađeno je više, do sada nepoznatih arheoloških lokaliteta na samoj trasi buduće autoceste.

Područje Đakovštine, odnosno dio Slavonije pod nadležnošću muzeja u Đakovu, naseljen je već u najranijim razdobljima prapovijesti, to jest u neolitu mlađem kamenom dobu) tijekom 6. tisućljeća i gotovo kontinuirano nastanjen kroz sva prapovijesna i povijesna razdoblja do danas. Poznata su brojna nalazišta iz neolitika, eneolitika, brončanog, starijeg i mlađeg željeznog doba te latena. Mnoga su nalazišta upisana u registar nepokretnih spomenika kulture Konzervatorskog odjela u Osijeku, a na nekima su vođena sistematska, zaštitna arheološka istraživanja.

Rimsko doba je dokumentirano s više nalazišta kraja 1. do 5. stoljeća poslije Krista, a vrijeme ranog srednjeg vijeka dokumentirano je otkrićem i zaštitnim iskopavanjima Srednjovjekovne nekropole u samom centru Đakova od 11. st. do provale Turaka u naše krajeve.

Arheološka slika Đakovštine ne razlikuje se mnogo od arheološke slike ostalog dijela sjeveroistočne Slavonije, dijela pod nadležnošću Muzeja Slavonije u Osijeku i Muzeja Brodskog Posavlja u Brodu, jedino u stanju i stupnju istraženosti. Dio koji pokriva Muzej Đakovštine Đakovo ima jednako bogatu i složenu prapovijest i rana povijesna razdoblja kao i susjedna područja, što zahvaljuje svojem zemljopisnom položaju i topografskim značajkama koji su omogućavali dobru komunikaciju i povoljne životne uvjete već u najranijim počecima ljudskog naseljavanja ovog područja. Osim toga, otvorenost ravnice i laka pristupačnost sa svih strana uvjetovali su česta doseljavanja, ratne i

pljačkaške pohode, ali i kulturne utjecaje, što je rezultiralo vrlo složenom kulturnom, etničkom i političkom slikom na području Đakovštine od prapovijesti do naših dana. Sva ta razne previranja odrazila su se u obliku brojnih arheoloških nalazišta od kojih se neki nalaze i na prostoru obuhvaćenom rekognosciranjem (trasa autoceste).

ANALIZA STANJA:

1. NOVOOTKRIVENI ARHEOLOŠKI LOKALITETI

1.1. NOVI PERKOVCI – KRČEVINE

Ovo je novi arheološki lokalitet pronađen tijekom rekognosciranja trase 08.04.2003. tako da o njemu ne postoje raniji podaci. Lokalitet se nalazi oko l km zapadno od sela N. Perkovci na vrhu padine. Zbog stalnih nasada (voćnjak i vinograd) te zasijanosti poljoprivrednih kultura (pšenica) rekognosciranje je bilo otežano, no ipak se na osnovu više keramičkih ulomaka, ulomka podnice i pletera, kao i više primjeraka litičkog materijala (10 mikrolita), da se radi o prapovijesnom arheološkom lokalitetu, za sada neodređene kulturne pripadnosti.

Razdoblje: pretpovijest neodređene kulturne pripadnosti

Dimenzije lokaliteta: određene GPS-om u ucrtane u odnosu na trasu.

Odnos prema trasi: trasa presijeca lokalitet sredinom cjelokupnom širinom u dužini od cca 240 m.

Mjere zaštite: probno arheološko iskopavanje od kojih će ovisiti daljnje mjere zaštite.

1.2. KAZNICA - JELA I MAČKOVAC

Radi se o novootkrivenom arheološkom lokalitetu uz sam rub šume Mačkovac te na padini prema potoku Kaznica. Otkriven je rekognosciranjem trase 08. 04. 2003. god. tijekom kojeg se mislilo da se radi o dva odvojena arheološka lokaliteta. No ponovnim rekognosciranje, prilikom kojeg se ucrtavao

lokalitet pomoću GPS na trasu autoceste, ustanovljeno je na osnovu pronalaska mikrolita na samoj padini prema potoku Kaznica da se radi i jednom arheološkom lokalitetu. Rekognosciranje je bilo uslijed uzrasle pšenice i trajnog nasada (voćnjak) otežano, no ipak pronalaskom više ulomaka keramike nešto mikrolita, kao i srednjovjekovne keramike, ustanovljeno da se radi o pretpovijesnom arheološkom lokalitetu neodređene kulturne pripadnost, kojeg je presloio srednjovjekovni kulturni sloj. Srednjovjekovna keramika je novijeg datuma, 19. i početak 20. st., a ostatak je salaša koji se na tom mjestu prema pričanju nalazio, a čiji se ostaci još i sada djelomice naziru.

Razdoblje: p r e t p o v i j e s t neodređene kulturne pripadnosti srednji vijek konca 19. i početka 20. st.

Odnos prema trasi: trasa se cijelom svojom širinom proteže preko zapadnog dijela lokaliteta u dužini od 500 m.

Mjere zaštite: arheološka kontrola i nadzor prilikom zemljanih radova arheologa Muzeja Đakovštine od čijeg će izvješća ovisiti daljnje mjere zaštite.

1.3. KAZNICA - RUTAK

Novootkriveni arheološki lokalitet prilikom rekognosciranja trase 8. 4. 2003. god.

Nalazi se na uzvišenju (platou), s kotom 110,0 u središnjem dijelu. Rekognosciranje je otežavalo trajno raslinje, nasad, odnosno uznapredovale poljoprivredne kulture (pšenica), no ipak je sakupljeno više ulomaka pretpovijesne keramike, kameni oblutak i više ulomaka mikrolita. Isti je u ponovljenom rekognosciranju GPS-om obilježen i ucrtan na dobivenu podlogu s ucrtanom trasom autoceste.

Razdoblje: p r e t p o v i j e s t neodređene kulturne pripadnosti.

Odnos prema trasi: trasa autoceste zahvaća jugoistočni rub lokaliteta svom širinom u dužini od 70 m.

Mjere zaštite: probno arheološko istraživanje od čijih će rezultata ovisiti daljnje mjere zaštite.

1.4. ĐAKOVO - IVANDVOR

Arheološki lokalitet Ivandvor kod Đakova je upisan u registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture pod rednim brojem 745 te se na istom primjenjuju sve odredbe Zakona o zaštiti kulturnih dobara.

Otkriven je i registriran 1990. god., te vršena sistematska zaštitna arheološka iskopavanja na dijelu namjeravanje izgradnje hotelskog kompleksa koji nije saživio.

Iskopavanja su vršena tijekom ožujka i travnja 1991. god. pri čemu je otkrivena srednjovjekovna nekropola i temelji pripadajuće grobne kapele s ukupno otkrivenih i arheološki obrađenih 368 grobnih ukopa. Grobni nalazi, način ukopa i ostalo nedvojbeno dokazuju da se radi o katoličkom groblju s početka 16. st. do zaključno 1. pol. 19. st (zadnji ukop najvjerojatnije 1812. god.), odnosno ukopu hrvatskog življa za vrijeme turske okupacije. Pretpostavka je, ne neute meljena, ali ne i do kraja dokazana, da je ova nekropola bila zajednička selu Satnici i nestalom selu Užarevci, a da ukop prestaje osnivanjem ergele na Ivandvoru.

U udolini, jugozapadno od nekropole, kojom teče potok Kaznica nalazi se mnoštvo ulomaka grube i fine, mjestimično ukrašene keramike te znatan broj kupa na nozi, kao i mnoštvo raznolikih kruškolikih i okruglih utega za ribarske mreže i tkalačke stanove, mikrolita, kamenih oblutaka i glačalica.

Rekognosciranjem autoceste uočeno je na osnovu ulomaka pretpovijesne keramike da se lokalitet širi i van zaštićene arheološke zone, odnosno da je cijeli plato Ivandvora zapravo arheološki lokalitet kojemu nije moguće utvrditi krajnje granice. To potvrđuju i izvješća s rekognosciranja kao i pojedinačni arheološki nalazi iz Arheološkog muzeja Zagreb za koje se navodi da su nađeni prilikom regulacije potoka Kaznice između Selaca Đakovačkih i Satnice, ali bez točnije ubikacije. To bi značilo, da se uz sistematska arheološka iskopavanja samog registriranog lokaliteta Ivandvor u dijelu kojim prolazi trasa autoceste i dijelu cijelog čvorišta Đakov, moraju poduzeti mjere zaštite dijela potoka i udoline potoka Kaznice između Đakova i Selaca Đakovačkih.

Rekognosciranjem je, koje je znatno otežavalo visoko žito, a na osnovu nalaza više ulomaka keramike, da se lokalitet širi i prema šumi Đakovački gaj, a možda i dalje. Stoga je potrebno izvršiti doregistraciju Ivandvora, odnosno u zaštićenu arheološku zonu uvrstiti i dio kojim prolazi trasa autoceste s proširenjem odvojka za Đakovo, a dio trase koji prolazi udolinom potoka Kaznice podvrgnuti stalnom arheološkom nadzoru.

Izvori:

1. Rješenje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Broj: UP-I-03-372/1-90.ZB/DK, od 15. 08. 1990.
2. Zvonko Bojčić, Ivandvor između prošlosti i sadašnjosti, Revija Đakovačkih vezova 1967.-1991., str. 85-86, Đakovo 1991.
3. Izvještaj s rekognosciranje, Branka Raunig, Đakovo, 06. 12. 1967
4. Izvještaj s rekognosciranja, Branka Raunig, Đakovo, 07. 12. 1967.

Predmeti u Arheološkom muzeju Zagreb prema popisu Branke Raunig.

Đakovo, 03.05.1965.god.

- brončani mač, regulacija potoka Kaznice, inv.br. 6021
- kremeni artefakti, inv.br. 6014-6015, regulacija potoka Kaznice
- ulomci kamenih sjekira, inv.br. 6016, isto
- ulomci mikrolit, inv.br. 6017, isto
- koštano šilo, inv.br. 6020, isto
- brončane ukosnice, inv.br. 602-6023, isto
- ulomci keramike i utega, inv.br. 6024-6027, isto
- bakrena sjekira, inv.br. 6028, isto
- zemljani uteg, inv.br. 6029, isto

Očito je, dakle, da se radi o velikom i kompleksnom arheološkom lokalitetu s kontinuitetom od neolitika (Sopotska kultura) preko brončanog doba i srednjeg vijeka do 1. polovine 19. stoljeća s određenim vremenskim i kulturnim prazninama, što je očito posljedica neistraženosti.

Razdoblje: pretpovijest (sopotska kultura), bakreno i brončano doba, srednji vijek.

Odnos prema trasi: trasa cijelom svojom širinom presijeca lokalitet u dužini od l000 m uključujući o čvorište Đakovo

Mjere zaštite: a) potrebno je izvršiti proširenje zaštićene arheološke zone i na dio terena kojim prolazi autocesta, uključujući i čvorište,

b) izvršiti sustavna zaštitna arheološka istraživanja,

c) izvršiti probno arheološko istraživanje i dijela terena oko potoka Kaznice s obzirom na pojedinačne nalaze nađene prilikom regulacije istog,

d) uvjetovati strogi nadzor cijele trase od Ivandvora do Kaznice-Rutak s obzirom na činjenicu tragova naselja i pojedinačnih nalaza cijelim bivšim i sadašnjim tokom potoka Kaznice.

1.5. ĐAKOVO – FRANJEVAC

Arheološki lokalitet Đakovo – Franjevac je novootkriveni arheološki lokalitet.

Nema povijesnih, materijalnih i drugih izvora o istom. Otkriven je rekognosciranjem trase autoceste 09. 04. 2003. god., koje je bilo otežano uznapredovalim poljoprivrednim kulturama, no ipak na osnovu ulomaka keramike i nekoliko mikrolita može se zaključiti da se radi o pretpovijesnom, neolitičkom, nala zištu neodređene kulturne pripadnost.

Razdoblje: pretpovijest, neolitik

Odnos prema trasi: trasa svom širinom zahvaća sjeverozapadni dio nalazišta u dužini od cca. 140 m

Mjere zaštite: probno arheološko istraživanje od čijih će rezultata ovisiti daljnje mjere zaštite.

1.6. ŠTROSMAJEROVAC - PUSTARA

Na mjestu nalaza srednjovjekovne keramike, otkrivene 09. 04. 2003. god. nalazilo se selo **UŽAREVCI** nestalo preseljenjem stanovništva u obližnje selo

Satnicu. Lokacija nalazišta odgovara lokaciji prema crtežu, odnosno topografskoj karti iz 1781.-82. god., odnosno topografskoj karti iz 1910. god. nastale na osnovi premjera iz 1895. god. Rekognosciranjem nisu uočeni tragovi arhitekture, niti ostaci građevinskog materijala. Nalazi se uglavnom razmrvljena srednjovjekovna keramika.

Izvori: Željko Lekšić, Spomen na seoce Užarevce, Revija Đak. vezovi, Đakovo 1994., strana 45-46,

Odnos prema trasi: Nalazište presijeca trasa autoceste svom širinom u dužini od 50 m.

Mjere zaštite: probno arheološko istraživanje ili kontrola zemljanih radova od kojih će ovisiti daljnje mjere zaštite

Razdoblje: srednji vijek

1.7. IVANOVCI - PALANKA

Lokalitet je otkriven rekognosciranjem trase autoceste, a nalazi se oko 900 m zapadno od Ivanovaca Gorjanskih te oko 2000 m sjeveroistočno od sela Satnice na padini povišenog platoa izdan potoka Jošave i Zmajeva, tako da o istom ne postoje raniji podaci. U otežanim uvjetima zbor narasle pšenice nađeno je više ulomaka pretpovijesne keramike i mikrolita, neodređene kulturne pripadnosti.

Razdoblje: pretpovijest, neolitik, neodređene kulturne pripadnosti.

Odnos na trasu: trasa svom širinom presijeca zapadni dio nalazišta u dužini od cca 80 m.

Mjere zaštite: probna arheološka istraživanja od kojih će ovisiti daljnje mjere zaštite.

1.8. TOMAŠANCI – ZDENCI

Lokalitet je otkriven rekognosciranjem trase autoceste 09. 04. 2003. god. tako da o njemu ne postoje raniji pisani izvori. Nalazi se na uzvisini iznad potoka

Zmajeva između kota 114,0 i 113,6 . Uzrasla pšenica je otežala obilazak. No ipak je nađeno više ulomaka pretpovijesne, neolitičke, keramike i nekoliko mikrolita. Kulturna se pripadnost ne može zasad odrediti.

Razdoblje: pretpovijest, neolitik
Odnos prema trasi: trasa zahvaća rubi, istočni dio nalazišta.

Mjere zaštite: probna arheološka istraživanja od kojih ovise daljnje mjere zaštite.

1.9. TOMAŠANCI - PALAČA

Nalazište je otkriveno rekognosciranjem trase autoceste te stoga o njemu ne postoje raniji pisani izvor. Nalazi se na dnu padine na jedva vidljivom uzvišenju oko 600 m sjeverno od ceste Tomašanci-Gorjani. Rekognosciranje je bilo otežano uslijed ponarasle pšenice, ni ipak je nađeno više ulomaka keramike i litičkog materijala (mikroliti i ulomak kamenog glačala) na osnovu čega se može zaključiti da se radi o pretpovijesnom, neolitičkom, nalazištu.
Razdoblje: pretpovijest, neolitik, neodređene kulturne pripadnosti.

Odnos prema trasi: trasa svom širinom zahvaća zapadni dio nalazišta u dužini od cca 300 m.
Mjere zaštite: probna arheološka istraživanja od kojih će ovisiti daljnje
Mjere zaštite.

1.10. JOSIPOVAC - VELIKO POLJE I

Nalazište je otkriveno rekognosciranjem trase autoceste 09. 04. 2003. god. tako da o njemu nema ranijih izvora i podataka. Nalazi se u ravnici uz kanal Osatina cca 500 m istočno od mosta na ulazu u selo Josipovac Đakovački uz sam rub šume Branjevina. Uzrasla pšenica je otežala rekognosciranje, no ipak je nađeno više ulomaka neolitičke keramike, kamenih jezgri i mikrolita.
Razdoblje: pretpovijest, neolitik, neodređene kulturne pripadnosti.

Odnos prema trasi: trasa autoceste svom širinom zahvaća nalazište u dužini od cca 100 m.

Mjere zaštite: probno arheološko istraživanje od kojeg će ovisiti daljnje mjere zaštite.

1.11. JOSIPOVAC - VELIKO POLJE II

Otkriveno je rekognosciranjem autoceste 09. 04. 2003. god. te o njemu ne postoje raniji izvori i podaci. Nalazište se nalazi oko 500 m sjeveroistočno od nalazišta Veliko Polja I uz rub šume Branjevina. Otežanim obilaskom zbog narasle pšenice prikupljeno je više ulomaka neolitičke i srednjovjekovne keramike i kameni odbojak.

Razdoblje: neolitik neodređene kulturne pripadnosti, srednji vijek

Odnos prema trasi: nalazište zahvaća zapadni krak proširenja trase (PUO Đakovo – sjever) te sama trasa na samom istočnom rubu.

Mjere zaštite: probno arheološko iskopavanja od kojeg će ovisiti daljnja zaštitna mjera.

1.12. JURJEVAC - BRANJINA

Otkriveno je rekognosciranjem trase autoceste južno od sela Jerjavac Punitovački uz sam sjeverni rub šume Branjina.

Naknadnim obilaskom nalazišta, lociranjem i ucrtavanjem istog na trasu autoceste pomoću lokatora, ustanovljeno je da se nalazište nalazi van trase autoceste te ne bi trebalo biti predmet razmatranja i zaštite.

Đakovo, 16. 05. 2003. Ivo Pavlović, dipl. arheolog

PLANIRANE AKTIVNOSTI MUZEJA ĐAKOVŠTINE TIJEKOM 2006. GODINE

Redovna djelatnost svih kustosa sastoji se od: sabiranja, terenskih obilazaka i istraživanja, obrade, primarne zaštite i zaštite, dokumentacije građe i njezine prezentacije (izložbe), znanstvenog, stručnog, medijskog i edukativnog djelovanja.

Edukativna djelatnost i odnosi s javnošću obuhvaća rad sa korisnicima muzejskih usluga, suradnju te stručnu pomoć najširem krugu zainteresiranih (školskoj i studentskoj populaciji, kulturno-umjetničkim društvima, turistima, najširem krugu građanstva…), te promocije djelatnosti Muzeja putem tiska, radijskih i televizijskih emisija, Internet stranica, muzejskih suvenira, predavanja, tiskovina, predstavljanja knjiga, radionica i arheoloških rekognosciranja i zaštitnih kopanja u svrhu zaštite kulturnih dobara.

Dokumentacija muzejske građe bitan je segment muzejske djelatnost a vodi se na osnovu Pravilnika o dokumentaciji muzejske građe donesenog 2003. godine na osnovu Zakona o muzejima a na prijedlog Hrvatskog muzejskog vijeća. Primjena Pravilnika obvezuje muzejske ustanove na izvršenu računarsku i informatičku obuku, kvalitetnu ekipiranost muzeja (zapošljavanje muzejskog tehničara), posjedovanje kvalitetne opreme i određenih programa. Kako mi to u ovom momentu nemamo, muzejsku dokumentaciju vodimo na tradicionalni način – putem upisa u knjigu ulaska, inventarizaciju i katalogizaciju predmeta.

Audio-vizualnu dokumentaciju primjenjujemo sustavno u nekoliko zadnjih godina (snimanje svih aktivnosti vezanih za rad Muzeja, kako onih za javnost prezentnih, tako i onih koje se tiču istraživanja na terenu), ali za sada bez potrebnih tehničkih pomagala koje trebamo nabaviti (digitalni fotoaparat, kamera).

Stalni muzejski postav prioritetni je zadatak svih zaposlenih u Muzeju i njemu ćemo podrediti sve naše aktivnosti. Ove godine otvorili smo stalni postav etnologije, a kako stvari sada stoje, stalni postav kulturno-povijesne zbirke trebao bi biti završen u proljeće 2006. godine.

Djelovanje u strukovnim društvima za kustose našeg Muzeja podrazumijeva se. Djelovanje u Muzejskoj udruzi istočne Hrvatske obvezuje nas na: pisanje stručnih radova, prisustvovanju stručnim predavanjima, izložbama, radionicama, seminarima te aktivno sudjelovanje s ciljem što boljeg pozicioniranja muzejske struke u društvu.

Publicistička i izdavačka djelatnost stručnih radnika Muzeja ogleda se kroz pisanje stručnih i znanstvenih radova iz različitih disciplina kompatibilnih muzejskoj struci (arheologija, povijest, etnologija, povijest umjetnosti…). Ti radovi objavljuju se u različitim publikacijama, u katalozima, novinama, časopisima, zbornicima, revijama i knjigama. Muzej Đakovštine izrazito je aktivan kao nakladnik. Samo u zadnjih nekoliko godina izdali smo pet knjiga, desetak kataloga, a kustosi muzeja objavljivali su svoje radove u gotovo svim gore navedenim tiskovinama.

Terenski rad očituje se, prije svega, kroz zaštitna arheološka iskopavanja na području Štrbinaca, koja će se najvjerojatnije vršiti i tijekom 2006. godine, te kroz rad etnologa po selima Đakovštine gdje se od zaborava nastoje otrgnuti segmenti tradicijskog života. Radovi na koridoru od Mađarske do Jadrana upravo su počeli, a mogli bi trajati i nekoliko godina.

Izložbena djelatnost možda nije najvažnija, ali je za javnost (uz predavanja, predstavljanje knjiga, radionice i izdavačku djelatnost) najprezentnija aktivnost Muzeja, aktivnost kroz koju se stječe opći utisak o zastupljenost Muzeja u kulturnom životu grada. Zbog toga je i nama značajna, tim više što je ona obično finalizacija određenog istraživačkog rada na kojem se mjesecima, nerijetko i godinama radi. I za slijedeću godinu planiramo više autorskih i drugih izložaba.

Izložbe koje predlažemo za 2006. godinu:

1. Naši prvi 55. godina (povodom 55. g. rada Muzeja i 40 g. Đakovačkih vezova
2. Izložba u suradnji sa Austrijskim kulturnim centrom (ili koncert)
3. Izložba slika ak. slikarice Sanje Rešček
4. Izložba grafika Vergilija Nevjestića
5. Izložba o životu i radu Vladimira Prebega
6. Arheološka izložba
   (iz našeg fundusa ili preuzeta iz drugih muzeja)

Ostale izložbe u ovom momentu nismo u stanju točno definirati, no vjerojatno će ih biti, i to kao plod razmjene sa drugim, ponajprije slavonskim muzejima.

Ostale javne djelatnosti tijekom 2006.

1. Predavanja (između ostalog o rezultatima arheoloških iskopavanja)
2. Predstavljanje knjiga
3. Koncert suvremene i tradicijske glazbe
4. Etno radionice

Nakladnička djelatnost

Uz spomenute (autorske) izložbe tiskat ćemo kataloge, a od ostalih publikacija "Vodič stalnog etnografskog postava".

U suradnji s kustosima Muzeja plan aktivnosti tijekom 2006. godine izradio ravnatelj Muzeja.

Mr. sc. Borislav Bijelić

Autori priloga

ANDRIĆ, dr. Stanko, Hrvatski institut za povijest, Slavonski Brod
BIJELIĆ, mr. Borislav, Muzej Đakovštine, Đakovo
ĆOSIĆ BUKVIN, Ivan, Vrbanja
ĆURIĆ, Mirko, prof., Obrtnička škola Antuna Horvata, Đakovo
DAMJANOVIĆ, Dragan, prof., Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta, Zagreb
FRANCEM, Robert, student, Đakovo
GEIGER, dr. Vladimir, Hrvatski institut za povijest, Zagreb
JURKOVIĆ, Jasminka, prof., Gradski muzej Virovitica, Virovitica
KNEZOVIĆ, Ivan, prof., Muzej Turopolja, Velika Gorica
LEKŠIĆ, Željko, odvjetnik, Đakovo
MILETIĆ, Hrvoje, prof., Gimnazija A. G. Matoša, Đakovo
MIŠKULIN, mr. Ivica, Institut za hrvatsku povijest, Slavonski Brod
OSTAJMER, Branko, prof., Đakovo
PAVLOVIĆ, Ivo, prof., Muzej Đakovštine, Đakovo
ŠOLA, Miro, prof., Gimnazija A. G. Matoša, Đakovo
UZELAC, Branka, prof., Muzej Đakovštine, Đakovo
ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, dr. Zlata, Hrvatski institut za povijest, Slavonski Brod